

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Güvenlik Bilimleri Dergisi

Ankara 2023

*Gendarmerie and Coast
Guard Academy*

*Security Sciences
Institute*

G

B

D

G

B

D

Cilt/Volume: 12

Sayı/Issue: 2

Yıl/Year: 2023

Kasım/November

G

B

D

ISSN: 2147-2912

E-ISSN: 2147-5075

www.jsga.edu.tr

Güvenlik Bilimleri Dergisi

The Journal of Security Sciences

GÜVENLİK BİLİMLERİ DERGİSİ

Cilt 12* Sayı 2* Yıl 2023* ISSN 2147-2912 / E-ISSN 2147-5075

İMTİYAZ SAHİBİ

Şakir USLU, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Başkanı

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Doç. Dr. Naci AKDEMİR, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

BAŞ EDİTÖR

Prof. Dr. Osman KÖSE, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Gökhan İbrahim ÖĞÜNÇ, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Doç. Dr. Naci AKDEMİR, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Dr. Öğr Üyesi Bürke Uğur BAŞARANEL, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Dr. Öğr Üyesi Mehmet KÂHYA, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Gürol CANTÜRK, Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Prof. Dr. Rustambayev Mirzayusup HAKIMOVICH Kamu Güvenliği Üniversitesi (Özbekistan)

Prof. Dr. Şahin KARASAR, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Prof. Dr. Gültekin YILDIZ, Milli Savunma Üniversitesi

Prof. Dr. Markus THIEL, Almanya Polis Üniversitesi (DHPol)

Doç. Dr. Suudan Gökçe GÖK, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Doç.Dr. Ahmet ÇEVİK, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Doç.Dr. Matthew DAVID, Durham Üniversitesi (Birleşik Krallık)

Doç.Dr. Christopher LAWLESS, Durham Üniversitesi (Birleşik Krallık)

Doç. Dr. Mutlu TOKMAK, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Dr. Öğr. Üyesi Can Ozan TUNCER, İçişleri Bakanlığı

Dr. Öğr. Üyesi Duygu YILMAZ, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Dr. Öğr. Üyesi Bürke Uğur BAŞARANEL, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Dr. Öğr. Üyesi Gülçin ORHAN, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Dr. Öğr. Üyesi Feyzan OLGUNSOY, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Dr. Öğr. Üyesi Ayşen TEZEL, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Dr. Öğr. Üyesi Kürşad GÜÇ, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Dr. Öğr. Görevlisi Fikriye GÜNDÜZ, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Dr. Öğr. Görevlisi Umut SÖNMEZ, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Dr. Bülent SUNGUR, Jandarma Genel Komutanlığı

Dr. Tarık AK, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

DÜZELTMENLER

Dr. Öğr. Görevlisi Fikriye GÜNDÜZ, (Türkçe) Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Öğr. Gör. Yunus İNAN, (İngilizce) Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Güney MİNTEŞ, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Her hakkı saklıdır. Güvenlik Bilimleri Dergisi yılda iki defa yayımlanan; yayın prensipleri, bağımsız, ön yargısız ve çift-kör hakemlik ilkelerine dayanan ulusal hakemli bir dergidir.

Yayın Kurulu, yayınladığı makalelerde, konu ile ilgili en yüksek etik ve bilimsel standartlarda olması ve ticari kaygı taşımaması şartını gözetmektedir.

Makalelerdeki görüş, sav, tez ve düşünceler yazarların kendi kişisel görüşleri olup, hiçbir şekilde Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi'nin veya Güvenlik Bilimleri Enstitüsü'nün görüşlerini ifade etmez.

Makaleler, Güvenlik Bilimleri Dergisi'ne referans verilerek akademik amaçlarla kullanılabilir.

Güvenlik Bilimleri Dergisi'ne gönderilen makaleler iade edilmez. Dergimiz "Açık erişimli" olup yayımlanan eserlerin tam metinlerine erişim ücretsiz olup, yazı dili Türkçe ve İngilizcedir.

Güvenlik Bilimleri Dergisi; ULAKBİM TR Dizin, Akademia Sosyal Bilimler İndeksi (ASOS), Sosyal Bilimler Atfı Dizini (SOBIAD), EBSCO ve Araştırmaz Bilimsel Yayın İndeksi veri tabanlarında taranmakta olup makalelere DOI numarası alınmaktadır.

BASKI

Jandarma Basımevi Müdürlüğü/ANKARA

YAZIŞMA VE HABERLEŞME ADRESİ

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Beytepe / ANKARA

Telefon:0312 464 74 74 Dâhili: 7600 / 7635

Web: <http://www.jsga.edu.tr/gbd>

E-posta: editorgbd@jandarma.gov.tr

THE JOURNAL OF SECURITY SCIENCES

Volume 12* Issue 2* Year 2023* ISSN 2147-2912 / E-ISSN 2147-5075

LICENSEE

Şakir USLU, President of Gendarmerie and Coast Guard Academy

EDITOR IN CHIEF

Assoc. Prof. Naci AKDEMİR, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

EDITORIAL DIRECTOR

Prof. Osman KÖSE Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

EDITORS

Prof. Gökhan İbrahim ÖĞÜNÇ , Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Assoc. Prof. Naci AKDEMİR, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Assist.Prof. Bürke Uğur BAŞARANEL, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Assist.Prof. Mehmet KAHYA, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

EDITORIAL BOARD

Prof. Gürol CANTÜRK, Ph.D., *Ankara University*

Prof. Elif ÇOLAKOĞLU, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Prof. Rustambayev Mirzayusup HAKIMOVICH Ph.D. University of Public Safety (Ozbekistan)

Prof. Dr. Şahin KARASAR, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Prof. Gültekin YILDIZ, Ph.D., *National Defense University*

Prof. Dr. Markus THIEL, Germany Police University (DHPol)

Assoc. Prof. Suudan Gökçe GÖK, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Assoc. Prof. Ahmet ÇEVİK, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Doç. Dr. Matthew DAVID, Durham University (United Kingdom)

Doç. Dr. Christopher LAWLESS, Durham University (United Kingdom)

Assoc. Prof. Mutlu TOKMAK, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Assist. Prof. Can Ozan TUNCER, Ph.D., *TR Ministry of Interior*

Assit. Prof. Duygu YILMAZ, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Assit. Prof. Bürke Uğur BAŞARANEL, *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Assit. Prof. Gülçin ORHAN, *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Assit. Prof. Feyzan OLGUNSOY, *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Assit. Prof. Ayşen TEZEL, *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Assit. Prof. Kürşad GÜÇ, *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Instructor Fikriye GÜNDÜZ, Ph.D., (in Turkish) *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Instructor Umut SÖNMEZ, Ph.D., (in Turkish) *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Bülent SUNGUR, Ph.D., (in Turkish) *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Tarık AK, Ph.D., (in Turkish) *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

ROOFREADING

Instructor Fikriye GÜNDÜZ, Ph.D., (in Turkish) *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Yunus İNAN, Instructor, (in English) *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

PUBLICATION COORDINATOR

Güney MİNTEŞ, *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

All rights reserved. The Journal of Security Sciences published twice a year; is a nationally peer-reviewed journal based on the principles of publishing, independent, unprejudiced and double-blind arbitration.

In its published articles, the Editorial Board observes the highest ethical and scientific standards in relation to the issue and the requirement not to bear commercial concern.

The opinions, arguments, thesis and thoughts within the articles are reflections of the authors and do not, in anyway, represent those of the Gendarmerie and Coast Guard Academy or Security Sciences Institute.

Articles can be used for academic purposes with reference to The Journal of Security Sciences.

Articles sent to The Journal of Security Sciences will not be sent back.

Our journal is "Open Access" and access to full texts of the published works is free and the literary language is Turkish and English.

The Journal of Security Sciences is being searched in the database of ULAKBİM TR Index, Academia Social Sciences Index (ASOS), Social Sciences Reference Index (SOBİAD), EBSCO and Arastirmax Scientific Publication Index and DOI number is received to the articles.

PRINTED BY

Gendarmerie Printing House Directorate /ANKARA

CORRESPONDENCE AND COMMUNICATION

Gendarmerie and Coast Guard Academy Beytepe / ANKARA

Telephone: +90 312 464 74 74 ext: 7600/7635

Web: <http://www.jsga.edu.tr/gbd>

E-mail: editorgbd@jandarma.gov.tr

GÜVENLİK BİLİMLERİ DERGİSİ

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Enver AYDOĞAN <i>Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi</i>	Doç. Dr. Ayça GELGEÇ BAKACAK <i>Hacettepe Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Rebecca BRADSPIES <i>The City University of New York (ABD)</i>	Doç. Dr. Haluk KARADAĞ <i>Başkent Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Sertaç Hami BAŞEREN <i>Ufuk Üniversitesi</i>	Doç. Dr. Nihat Ali ÖZCAN <i>TOBB Üniversitesi</i>
Prof. Dr. M.Emin ÇAĞIRAN <i>Gazi Üniversitesi</i>	Doç. Dr. Emre TOKGÖZ <i>Quininpiac Engineering School (ABD)</i>
Prof. Dr. Sadi ÇAYCI <i>Başkent Üniversitesi</i>	Doç. Dr. Erdem ÖZGÜR <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Geoffrey DABELKO <i>Ohio Üniversitesi (ABD)</i>	Doç. Dr. Tekin AVANER <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Ayla Sevim EROL <i>Ankara Üniversitesi</i>	Doç. Dr. Hatice ALTUNOK <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Mehmet ERYILMAZ <i>Gülhane Sağlık Bilimleri Üniversitesi</i>	Doç. Dr. Hacı Murat ARABACI <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Marco GERCKE <i>Siber Suçlar Arş. Ens. (Birleşik Krallık)</i>	Doç. Dr. Sadık Fatih TORUN <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Nevin GÜNGÖR ERGAN <i>Hacettepe Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KURUM <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Nurettin GÜZ <i>Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Ümit ŞEVİK <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Hakan KARAN <i>Ankara Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi İlkay GÜLERYÜZ <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Gökhan KOÇER <i>Karadeniz Teknik Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Müge BORAZAN <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Doğan KÖKDEMİR <i>Başkent Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Ali YILDIRIM <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Lawrence SUSSKIND <i>Massachusetts Teknoloji Üniv. (ABD)</i>	Dr. Öğr. Üyesi Sevilay BULUT <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Mehmet ŞAHİN, <i>Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Melike Özge ÇEBİ BUĞDAYCI <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Şennur TUTAREL KIŞLAK <i>Ankara Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Adem ÖTER <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Umut TÜRKŞEN <i>Coventry Üniversitesi (UK)</i>	Dr. Öğr. Üyesi Duygu Y. KILIÇASLAN <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Ali İhsan UZAR <i>Gülhane Health Sciences Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Ramazan ARSLAN <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr.Feridun YENİSEY <i>Bahçeşehir Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Kürşat KORKMAZ <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Doç. Dr. Engin AVCI <i>Jandarma Genel Komutanlığı</i>	

JOURNAL OF SECURITY SCIENCES

Advisory Board

Prof. Enver AYDOĞAN, Ph.D. Ankara Hacı Bayram Veli University	Assoc. Prof. Ayça GELGEÇ BAKACAK, Ph.D. Hacettepe University
Prof. Rebecca BRADSPIES, Ph.D. <i>The City University of New York (USA)</i>	Assoc. Prof. Haluk KARADAĞ, Ph.D. <i>Başkent University</i>
Prof. Sertaç Hami BAŞEREN, Ph.D. <i>Ufuk University</i>	Assoc. Prof. Nihat Ali ÖZCAN, Ph.D. <i>TOBB University</i>
Prof. M.Emin ÇAĞIRAN, Ph.D. <i>Gazi University</i>	Assoc. Prof. Emre TOKGÖZ, Ph.D. <i>Quininpiac Engineering School (ABD)</i>
Prof. Sadi ÇAYCI, Ph.D. <i>Başkent University</i>	Assoc. Prof. Erdem ÖZGÜR, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Geoffrey DABELKO, Ph.D. <i>Ohio University (USA)</i>	Assoc. Prof. Tekin AVANER, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Ayla Sevim EROL, Ph.D. <i>Ankara University</i>	Assoc. Prof. Hatice ALTUNOK, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Mehmet ERYILMAZ, Ph.D. <i>Gülhane Health Sciences University</i>	Assoc. Prof. Hacı Murat ARABACI, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Marco GERCKE, Ph.D. <i>Cybercrime Res. Institute (UK)</i>	Assit. Prof. Sadık Fatih TORUN <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Nevin GÜNGÖR ERGAN, Ph.D. <i>Hacettepe University</i>	Assit. Prof. Mehmet KURUM <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Nurettin GÜZ, Ph.D. <i>Ankara Hacı Bayram Veli University</i>	Assit. Prof. Ümit ŞEVİK <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Hakan KARAN, Ph.D. <i>Ankara University</i>	Assit. Prof. İlkey GÜLERYÜZ <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Gökhan KOÇER, Ph.D. <i>Karadeniz Technical University</i>	Assit. Prof. Müge BORAZAN <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Doğan KÖKDEMİR, Ph.D. <i>Başkent University</i>	Assit. Prof. Ali YILDIRIM <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Lawrence SUSSKIND, Ph.D. Massachusetts Inst.of Technology (USA)	Assit. Prof. Sevilay BULUT <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Mehmet ŞAHİN, Ph.D. <i>Ankara Hacı Bayram Veli University</i>	Assit. Prof. Melike Özge ÇEBİ BUĞDAYCI <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Şennur TUTAREL KIŞLAK, Ph.D. <i>Ankara University</i>	Assit. Prof. Adem ÖTER <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Umut TÜRKŞEN, Ph.D. <i>Coventry University (UK)</i>	Assit. Prof. Duygu Y. KILIÇASLAN <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Ali İhsan UZAR, Ph.D. <i>Gülhane Health Sciences University</i>	Assit. Prof. Ramazan ARSLAN <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Feridun YENİSEY, Ph.D. <i>Bahçeşehir University</i>	Assit. Prof. Kürşat KORKMAZ <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Assoc. Prof. Engin AVCI, Ph.D. Gendarmerie General Comand	

Bu Sayının Hakemleri

Prof. Dr. Mustafa ALKAN <i>Akdeniz Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Yakup GÜLEKÇİ <i>Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Ayla Sevim EROL <i>Ankara Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Emrah ÖZDEMİR <i>İstanbul Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin NERGİZ <i>Hacettepe Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Emel Hülya YÜKSELOĞLU <i>İstanbul Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Gülçin ORHAN <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Gökhan İbrahim ÖĞÜNÇ <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin BATMAN <i>Afyon Kocatepe Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Handan UYSAL <i>Atatürk Üniversitesi</i>	Dr. Bayram YÜKSEL <i>Giresun Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Levent AYDIN <i>Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi</i>	Dr. Adnan ABDULVAHİTOĞLU <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Rıza YILMAZ <i>Kocaeli Üniversitesi</i>	Dr. Tarık AK <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Faruk AŞICIOĞLU <i>İstanbul Üniversitesi</i>	Dr. Murat ÖGDÜR <i>Emniyet Genel Müdürlüğü</i>
Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN <i>Milli Savunma University</i>	Dr. Mesut GÜVEN <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Bilal KARABULUT <i>Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi</i>	Dr. Aytekin CANTEKİN
Prof. Dr. Gülcan IŞIK <i>Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi</i>	Dr. Hayrettin KÜPELİ <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Mehmet ŞAHİN <i>Hakkari Üniversitesi</i>	Dr. Begüm ÇARDAK <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Doç. Dr. Serkan YENAL <i>Milli Savunma Üniversitesi</i>	Dr. Kazım Murat ÖZKAN
Doç. Dr. Naci AKDEMİR <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>	Dr. Kürşad GÜÇ <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Doç. Dr. Selim ÇAPAR <i>Ministry of Interior</i>	Dr. Fatih DEDEMEN
Doç. Dr. Can ÇALICI <i>İstanbul Üniversitesi</i>	Dr. Hakan AYYILDIZ
Doç. Dr. İbrahim Hakan DÖNMEZ <i>Ankara Hacı Bayram Veli University</i>	Dr. Vedat YILMAZ <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Doç. Dr. Yeşim DOĞAN <i>Ankara Üniversitesi</i>	Dr. Hakan BEYAZ
Doç. Dr. Serkan YILMAZ <i>Hacettepe Üniversitesi</i>	Dr. Onur GÜVEN
Doç. Dr. Nebile DAĞLIOĞLU <i>Çukurova Üniversitesi</i>	Bestami ÇOLAK <i>Adalet Bakanlığı</i>
Doç. Dr. Selçuk KORUCUK <i>Giresun Üniversitesi</i>	

Referees of this Issue

Prof. Dr. Mustafa ALKAN <i>Akdeniz University</i>	Dr. Öğr. Üyesi Yakup GÜLEKÇİ <i>Kütahya Sağlık Bilimleri University</i>
Prof. Dr. Ayla Sevim EROL <i>Ankara University</i>	Dr. Öğr. Üyesi Emrah ÖZDEMİR <i>İstanbul University</i>
Prof. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>	Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin NERGİZ <i>Hacettepe University</i>
Prof. Dr. Emel Hülya YÜKSELOĞLU <i>İstanbul University</i>	Dr. Öğr. Üyesi Gülçin ORHAN <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Dr. Gökhan İbrahim ÖĞÜNÇ <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>	Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin BATMAN <i>Afyon Kocatepe University</i>
Prof. Dr. Handan UYSAL <i>Atatürk University</i>	Dr. Bayram YÜKSEL <i>Giresun University</i>
Prof. Dr. Levent AYDIN <i>Ankara Sosyal Bilimler University</i>	Dr. Adnan ABDULVAHİTOĞLU <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Dr. Rıza YILMAZ <i>Kocaeli University</i>	Dr. Tarık AK <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Dr. Faruk AŞICIOĞLU <i>İstanbul University</i>	Dr. Murat ÖGDÜR <i>General Directorate of Security</i>
Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN <i>Milli Savunma University</i>	Dr. Mesut GÜVEN <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Dr. Bilal KARABULUT <i>Ankara Hacı Bayram Veli University</i>	Dr. Aytekin CANTEKİN
Prof. Dr. Gülcan İŞİK <i>Ankara Hacı Bayram Veli University</i>	Dr. Hayrettin KÜPELİ <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Dr. Mehmet ŞAHİN <i>Hakkari University</i>	Dr. Begüm ÇARDAK <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Doç. Dr. Serkan YENAL <i>Milli Savunma University</i>	Dr. Kazim Murat ÖZKAN
Doç. Dr. Naci AKDEMİR <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>	Dr. Kürşad GÜÇ <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Doç. Dr. Selim ÇAPAR <i>Ministry of Interior</i>	Dr. Fatih DEDEMEN
Doç. Dr. Can ÇALICI <i>İstanbul University</i>	Dr. Hakan AYYILDIZ
Doç. Dr. İbrahim Hakan DÖNMEZ <i>Ankara Hacı Bayram Veli University</i>	Dr. Vedat YILMAZ <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Doç. Dr. Yeşim DOĞAN <i>Ankara University</i>	Dr. Hakan BEYAZ
Doç. Dr. Serkan YILMAZ <i>Hacettepe University</i>	Dr. Onur GÜVEN
Doç. Dr. Nebile DAĞLIOĞLU <i>Çukurova University</i>	Bestami ÇOLAK <i>Ministry of Justice</i>
Doç. Dr. Selçuk KORUCUK <i>Giresun University</i>	

İÇİNDEKİLER

Editör'den ..... I-VIII

ARAŞTIRMA MAKALELERİ

**G7 Grubu Ülkelerin Organize Suçlarla Mücadele Performanslarının Analizi:
DNMA Yöntemi İle Bir Uygulama** 137-170
Furkan Fahri ALTINTAŞ

**Mearsheimer'ın Ofansif Neorealizmi Kapsamında Sırp Cumhuriyeti'nin
Bağımsızlık Amaçlı Politikaları Hakkında Bir İnceleme** 171-194
Abdullah TORUN, İbrahim KUZUCANLI

**Hibrit Savaşların Silahlı Çatışma Hukuku Işığında Değerlendirilmesi:
Rusya-Kırım Örneği** 195-222
Ali AÇIKGÖZ, Filiz DEĞER

Arktik Güvenliğini Yeniden Düşünmek: Değişimler ve Zorluklar 223-248
Onur LİMON, Elif GÜRDAL LİMON

Identification of Fingerprints on Different Kinds of Stones on the Basis of Time... 249-260
Aylin YALÇIN SARIBEY, Erkan YENİ

DERLEME MAKALELERİ

Kemik İliği Naklinin Adli DNA Kimliklendirme Üzerine Etkisi 261-278
Aysen TEZEL

BİBLİYOGRAFI

**Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde Hazırlanmış Olan Tezlerin Bibliyografya
Çalışması** 279-304
Rukiye TURGUT

Makale Yazım Esasları 305-320

CONTENTS

Editor's Note.....	I-VIII
--------------------	--------

RESEARCH ARTICLES

Analysis of the Fight Against Organized Crime Performance of the G7 Group Countries: An Application with the DNMA Method	137-170
<i>Furkan Fahri ALTINTAŞ</i>	

A Review on The Policies for Independence of the Republika Srpska from the Perspevctive of Mearshimer's Offensive Neorealism	171-194
<i>Abdullah TORUN, İbrahim KUZUCANLI</i>	

Evaluation of Hybrid Wars in the Light of Armed Conflict Law: The Case of Russia-Crimea	195-222
<i>Ali AÇIKGÖZ, Filiz DEĞER</i>	

Rethinking Arctic Security: Changes and Challenges	223-248
<i>Onur LİMON, Elif GÜRDAL LİMON</i>	

Identification of Fingerprints on Different Kinds of Stones on the Basis of Time ...	249-260
<i>Aylin YALÇIN SARIBEY, Erkan YENİ</i>	

REVIEW ARTICLES

Bone Marrow Transplantation Effects on Forensic DNA Identification	261-278
<i>Ayşen TEZEL</i>	

BIBLIYOGRAPHY

Bibliography Study of Theses Prepared in Forensic Medicine and Forensic Sciences Institutes.....	279-304
<i>Rukiye TURGUT</i>	

Publishing Principles	305-320
------------------------------------	----------------

EDİTÖR'DEN

Değerli “Güvenlik Bilimleri Dergisi” okuyucularımız,

Güvenlik Bilimleri Dergimizin Kasım sayısını sizlerin beğenisine ve istifadesine sunmanın gurur ve heyecanını yaşıyoruz. Kasım sayımızda Kriminoloji, Uluslararası Güvenlik ve Adli Bilimler temaları altında hazırlanan araştırma makalelerinin ve derlemelerin alan yazına değerli katkılar sunacağını değerlendiriyoruz.

Küresel güvenliği ve istikrarı tehdit eden, suçtan kaynaklanan gelirlerin aklanması suretiyle ülke ekonomilerine zarar veren, çocuk yaştaki bireylerin ve kadınların cinsel istismarı dahil olmak üzere insan hakları ihlallerinin yaşanmasına yol açan organize suçlarla mücadele dünya genelinde hükümetlerin ve toplumların güvenliği için son derece önemlidir. Bu mücadele uluslararası hukukun güçlendirilmesi, finansal suçların önlenmesi, siber suçlarla mücadele ve insan ticareti gibi konularda uluslararası iş birliği ve koordinasyon gerektirmektedir. G7 ülkelerinin aldığı önlemler, organize suçların önlenmesi ve cezalandırılması için atılan adımların etkisini artırmaktadır.

Derginin bu sayısında söz konusu konular çerçevesinde değerli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar çerçevesinde **ALTINTAŞ “G7 Grubu Ülkelerin Organize Suçlarla Mücadele Performanslarının Analizi: DNMA Yöntemi ile Bir Uygulama”** isimli araştırma makalesinde G7 ülkelerinin organize suçlarla mücadele performanslarını Küresel Organize Suç Endeksi (Global Organized Crime Index-GOCI) bileşen değerleri üzerinden DNMA çok kriterli karar verme yöntemi ile ölçmüştür. Makalede anılan ülkelerin organize suçla mücadele performansları analizler ışığında yorumlanmıştır.

Temelinde etnik ve dini farklılıklar yatan Balkan coğrafyasında yaşanan siyasi anlaşmazlıklar, Avrupa ve dünya barışını tehdit eden riskler oluşturmaktadır. Bosna Hersek'te 1992-1995 yılları arasında yaşanan savaş, Balkan coğrafyasındaki siyasi anlaşmazlıkların en trajedik örneklerinden birisidir. Yüzbinlerce insanın hayatını kaybettiği, milyonlarca insanın yerinden edildiği bu savaş sonrasında imzalanan Dayton Anlaşması ile savaş sona ermiş olsa da anlaşmanın getirdiği karmaşık siyasi yapı, ülkedeki milliyetçi duyguları körükleyerek yeni çatışmalara yol açma riski taşımaktadır. Anlaşma ile Sırp Cumhuriyeti ve Bosna Hersek Federasyonu olmak üzere iki entiteye ayrılan ülkede etnik gerilimler ve siyasi krizler yaşanmaktadır. **“Mearsheimer’ın Ofansif Neorealizmi Kapsamında Sırp Cumhuriyeti’nin**

Bağımsızlık Amaçlı Politikaları Hakkında Bir İnceleme” başlıklı makalelerinde **TORUN** ve **KUZUCANLI** Bosna Hersek’te son dönemde yaşanan siyasi gelişmeleri *Mearsheimer’in* Ofansif Neorealizminin beş temel varsayımı kapsamında analiz etmektedir. Yazarlar analizleri sonucunda Sırp Cumhuriyeti’nin bağımsızlık isteğinin söylemden eyleme dönüştürülmesi için uluslararası konjonktürün uygun olmamasına rağmen ülkenin içinde bulunduğu politik, toplumsal ve ekonomik durumun bir risk oluşturduğunu ve gelecekte Sırp Cumhuriyeti’nin bağımsızlık amaçlı politikalarının, ofansifliğini arttırarak devam edeceğini değerlendirmektedirler.

Hibrit savaşlar, geleneksel savaş yöntemlerinin yanı sıra siber saldırılar, ekonomik yaptırımları, terör eylemleri, propaganda ve asimetrik taktikler gibi farklı unsurların bir araya geldiği karmaşık bir savaş biçimidir. Savaş hukukunun temel amacı, savaşın neden olduğu zararı olabildiğince en az düzeye indirmektir. Bu nedenle, hibrit savaşlarda da savaş hukukunun temel ilkelerinin uygulanması esastır. Fakat geleneksel silahlı çatışma hukuku, devletler arasındaki çatışmaları düzenlemek için tasarlanmıştır ve bu tür savaşların karakteristiklerini göz önünde bulundurur. Hibrit savaşlar ise devletlerle devlet dışı aktörler arasında gerçekleşebilir ve bu durum, mevcut hukuki çerçevelerin yetersiz kalmasına neden olabilmektedir. **AÇIKGÖZ** ve **DEĞER** “**Hibrit Savaşların Silahlı Çatışma Hukuku Işığında Değerlendirilmesi: Rusya- Kırım Örneği**” isimli makalelerinde, öncelikle Hibrit savaşı silahlı çatışma hukuku açısından değerlendirmiş sonrasında ise Rusya Federasyonu’nun Kırım’da gerçekleştirdiği faaliyetlerin bir hibrit savaş örneği olup olmadığını ve bu faaliyetlerin uluslararası silahlı çatışma hukuku kuralları karşısındaki durumunu analiz etmiştir.

Avrupa ve Asya Kıtaları ile Kuzey Amerika’yı birbirine bağlayan Arktik bölgesi, Kuzey Kutbu’nun çevresini saran ve dünyanın en kuzeydeki bölgesidir. Bu bölge, zengin doğal kaynakları, yeni deniz ticaret yolları ve stratejik konumu nedeniyle dünya güvenliği açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, Arktik’teki buzulların erimesiyle birlikte, yeni deniz yollarının açılması ve enerji kaynaklarının keşfi gibi potansiyeller ortaya çıkmaktadır. Arktik bölgesinin kontrolü, bölge ülkelerinin küresel güç dengesinde önemli bir rol oynamasına olanak sağlamaktadır. Bölgeye kıyısı bulunan Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Rusya, Danimarka, Norveç ve İsveç bölgenin zengin doğal kaynakları ve yeni deniz ticaret yolları üzerinde hak iddia etmektedir. **LİMON** ve **GÜRDAL LİMON** nitel araştırma yöntemlerini kullandıkları “**Arktik Güvenliğini Yeniden Düşünmek: Değişimler ve**

Zorluklar” başlıklı çalışmalarında Arktik güvenliğinin değişimini ve bu değişimin nasıl gerçekleştiğini incelemektedir.

Toplantı, gösteri ve yürüyüşlerde bireyler zaman zaman maske, şapka veya gözlük gibi yüzlerini gizleyen kıyafetler giyebilmektedir. Bu durum eylemcilerin kimliklerinin kollukça tespit edilmesini güçleştirmektedir. Kolluk kuvvetleri diğer belirleyici özelliklere, örneğin fiziksel yapıya, giyim tarzına veya vücut diline odaklanarak kimlik tespiti yapmaya çalışsa da çoğu zaman kimlik tespiti yapılamamaktadır. Taş atma vasıtasıyla bireylere veya mala zarar verildiği durumlarda parmak izi ile kimlik tespiti etkili bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, toplantı, gösteri ve yürüyüşlerde yüzlerini gizlemek suretiyle suç işleyen kişilerin kimlik tespitinde kolluk tarafından kullanılacak yeni yöntemlerin keşfi önem arz etmektedir. **YALÇIN SARİBEY** ve **YENİ** İngilizce hazırladıkları **“Identification of Fingerprints on Different Kinds of Stones on The Basis of Time”** isimli makalelerinde çeşitli kimyasal yöntemleri ile 12 farklı taş yüzey üzerine bırakılan parmak izlerinin aradan beş gün geçse bile başarıyla elde edilebileceğini ortaya koymuştur. Ayrıca, yazarlar dış yüzeyleri düzgün olan mermer, mozaik, fayans, kırmızı tuğla ve granit gibi taşlardan Siyanoakrilat yöntemi ile kaliteli parmak izi alınabileceğini göstermiştir.

Her bireyin kendine özgü genetik yapısını temsil eden bir diziyi ifade eden DNA profili, bir kişinin benzersiz genetik kimliğini belirlemek için kullanılmaktadır. Olay yerindeki kan, kıl, tükürük ve diğer biyolojik materyallerden alınan örnekler vasıtasıyla kimlik tespitinde kullanılan DNA profillemesi, suçluların tespiti ve bireylerin masumlğunun kanıtlanması açısından önem taşımaktadır. Gelişen teknolojiyle, gerek tedavi amaçlı gerekse tüp bebekle doğan insanlarda anne veya babadan farklı DNA dizilimlerinin oluşması, adli genetik uzmanlarının bilirkişi raporlarında gözden kaçırmamaları gereken bir konu haline gelmiştir. DNA profillemeye teknikleri hassas ve güvenilir bir yöntem olmasına rağmen, son zamanlarda DNA dizilimlerinde gözlenen müdahaleler nedeniyle oluşan farklılıklar sıklıkla gözlenmektedir. İnsanların genetik yapılarındaki bu değişimlerin etkisiyle DNA analizi sırasında bir organizmanın vücudunda iki veya daha fazla farklı DNA profilinin bulunma halini ifade eden “Kimerizm”, adli DNA profillemeye çalışmalarında bazı sorunlara neden olabilmektedir. Olay yerinden elde edilen biyolojik materyalin kimerizm taşıyan bir kişiye ait olması durumunda, bu materyalin kaynağının belirlenmesini dolayısıyla suçluların yakalanmasını güçleştirmektedir. **TEZEL**, **“Kemik İliği Naklinin Adli DNA Kimliklendirme Üzerine Etkisi”** isimli derleme makalesinde bireylerde kimerizm oluşumuna yol

açan faktörleri ve kimerizmin adli DNA kimliklendirme açısından yarattığı zorlukları incelemektedir.

Adli Tıp ve Adli Bilimler suçun aydınlatması, faillerin tespiti ve yargı önüne çıkarılması açısından son derece önemlidir. Olay yerinden toplanan delillerin analizi ve yorumlanması yoluyla suçun aydınlatılması, kimya, biyoloji, fizik, matematik ve mühendislik gibi farklı disiplinlerin kullanımıyla suç delillerinin analizi ve değerlendirilmesi gibi kolluk açısından hayati alanlara temas eden Adli Tıp ve Adli Bilimler alanında yapılan bilimsel çalışmalar yeni yöntemlerin keşfedilmesinin yanı sıra hali hazırda kullanılan yöntemlerin geliştirilmesi ve iyileştirilmesine katkı sağlamaktadır. **TURGUT “Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde Hazırlanmış olan Tezlerin Bibliyografya Çalışması”** isimli makalesinde Türkiye’de Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde 1991-2022 yılları arasında yayımlanmış olan 977 lisansüstü tezi konuları, amaçları, sonuç ve önerileri kapsamında meta-sentez yöntemiyle incelemiştir.

Değerli araştırmalar ile sizlerle tekrar buluşmaktan kıvanç duymaktayız. Bu vesile ile bu sayının yayınlanmasına katkı veren tüm bilim insanlarımıza teşekkür ediyorum.

Hoşçakalın

Prof.Dr. Osman KÖSE
Baş Editör

EDITOR'S NOTE

Dear 'Journal of Security Sciences' Readers,

We are proud and excited to present the November issue of our Journal of Security Sciences for your appreciation and benefit. In this November issue, we anticipate that the research articles and reviews prepared under the themes of Criminology, International Security, and Forensic Sciences will contribute significantly to the academic literature.

The fight against organized crimes, which threaten global security and stability by causing economic harm to countries through money laundering, and lead to human rights violations such as sexual exploitation of children and women, is of utmost importance worldwide. This struggle requires international collaboration and coordination in areas such as strengthening international law, preventing financial crimes, combating cybercrimes, and addressing human trafficking. The measures taken by G7 countries enhance the effectiveness of steps taken to prevent and punish organized crimes. In this issue of the journal, valuable studies are presented within the framework of the mentioned topics. Within the scope of these studies, **ALTINTAŞ** conducted research titled “**Analysis of the Performance of G7 Countries in Combating Organized Crime: An Application with the DNMA Method,**” in which the author measured the performance of G7 countries in combating organized crime through the Global Organized Crime Index (GOCI) component values using the DNMA multi-criteria decision-making method. The performances of the mentioned countries in combating organized crime are interpreted in light of the analyses presented in the article.

Hybrid warfare, encompassing various elements such as traditional methods of warfare, cyber-attacks, economic sanctions, terrorist acts, propaganda, and asymmetric tactics, is a complex form of warfare. The fundamental purpose of the laws of war is to minimize the damage caused by war as much as possible. Therefore, the application of the fundamental principles of the laws of war is essential in hybrid

warfare as well. However, traditional armed conflict law is designed to regulate conflicts between states and may be inadequate when hybrid wars occur between states and non-state actors. In their articles titled **“Evaluation of Hybrid Wars in the Light of the Law of Armed Conflict: The Example of Russia-Crimea,”** AÇIKGÖZ and DEĞER first evaluated hybrid warfare from the perspective of the law of armed conflict and then analyzed whether the activities carried out by the Russian Federation in Crimea constitute an example of hybrid warfare and examined the situation of these activities in the face of international rules of the law of armed conflict.

Political disagreements in the Balkan region, rooted in ethnic and religious differences, pose risks to Europe and threaten global peace. The war in Bosnia and Herzegovina between 1992 and 1995 is one of the most tragic examples of political disagreements in the Balkan region. Although the war ended with the Dayton Agreement, the complex political structure imposed by the agreement, coupled with nationalist sentiments, poses a risk of triggering new conflicts. In their articles titled **“An Examination of the Independence-Oriented Policies of the Republika Srpska within the Framework of Mearsheimer's Offensive Neorealism,”** TORUN and KUZUCANLI analyze recent political developments in Bosnia and Herzegovina within the framework of Mearsheimer's Offensive Neorealism's five basic assumptions. The authors conclude that despite the international conjuncture not being favorable for the transformation of the Republika Srpska's desire for independence from rhetoric to action, the political, social, and economic situation in the country poses a risk, and in the future, the Republika Srpska's independence-oriented policies will likely intensify.

The Arctic region, connecting Europe, Asia and North America, is the world's northernmost region, surrounding the North Pole. This region is of great importance for world security due to its rich natural resources, new sea trade routes, and strategic location. Moreover, the melting of ice in the Arctic has the potential to open up new sea routes and the discovery of energy resources. Control of the Arctic region allows countries with a coastline in the region, including the United States, Canada, Russia, Denmark, Norway, and Sweden, to claim rights over the region's rich natural

resources and new sea trade routes. In their study titled **“Rethinking Arctic Security: Changes and Challenges,”** LÍMON and GÜRDAL LÍMON use qualitative research methods to examine the changes in Arctic security and how these changes occur.

A DNA profile, representing a sequence that reflects the unique genetic makeup of an individual, is used to determine a person's unique genetic identity. DNA profiling, used in the identification of individuals through samples taken from blood, hair, saliva, and other biological materials at crime scenes, is crucial for both the detection of criminals and proving the innocence of individuals. With advancing technology, the occurrence of different DNA sequences in individuals, born either for therapeutic purposes or through in vitro fertilization, has become a topic that forensic genetic experts must not overlook in expert reports. Despite the sensitivity and reliability of DNA profiling techniques, differences arising from interventions observed in DNA sequences are frequently encountered recently. The term "Chimerism," which refers to the presence of two or more different DNA profiles in an organism's body due to changes in their genetic makeup, can create challenges in forensic DNA profiling studies. In the compilation article titled **“The Effect of Bone Marrow Transplantation on Forensic DNA Identification,”** TEZEL examines the factors leading to chimerism in individuals and the challenges posed by chimerism in forensic DNA identification.

Forensic Medicine and Forensic Sciences are crucial for the elucidation of crimes, identification of perpetrators, and bringing them to justice. Scientific studies conducted in the field of Forensic Medicine and Forensic Sciences, through the analysis and interpretation of evidence collected at crime scenes using different disciplines such as chemistry, biology, physics, mathematics, and engineering, contribute to the discovery of new methods as well as the improvement of existing methods. In his article titled **“Bibliographic Study of Theses Prepared at Forensic Medicine and Forensic Sciences Institutes,”** TURGUT has examined 977 postgraduate theses published between 1991 and 2022 at Forensic Medicine and Forensic Sciences Institutes in Turkey, using the meta-synthesis method, covering their topics, objectives, results, and recommendations.

During meetings, demonstrations, and marches, individuals may occasionally wear clothing such as masks, hats, or sunglasses that conceals their faces. This practice makes it difficult for law enforcement to identify the individuals. While law enforcement attempts to identify individuals by focusing on other defining features such as physical build, clothing style, or body language, identity verification is often not possible. The use of fingerprints for identity verification becomes effective in cases where individuals cause harm to people or property by throwing stones. In this context, the discovery of new methods by law enforcement for the identification of individuals who commit crimes while concealing their faces during meetings, demonstrations, and marches is crucial. In their article titled “**Identification of Fingerprints on Different Kinds of Stones on The Basis of Time,**” YALÇIN SARIBEY and YENİ have demonstrated that fingerprints left on 12 different stone surfaces using various chemical methods can be successfully obtained even five days later. The authors have also shown that high-quality fingerprints can be obtained from stones with smooth outer surfaces such as marble, mosaic, tiles, red brick, and granite using the Cyanoacrylate method.

We take pleasure in reuniting with you through valuable research. On this occasion, I extend my gratitude to all the scientists who contributed to the publication of this issue.

Sincerely

Prof Osman KÖSE, Ph. D.
Editör in Chief

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım 2023, Cilt:12, Sayı:2, 137-170
doi:10.28956/gbd.1281115

Gendarmerie and Coast Guard Academy
Institute of Security Sciences
Journal of Security Sciences, November 2023, Volume:12, Issue:2, 137-170
doi:10.28956/gbd.1281115

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Araştırma/ Research Article

G7 Grubu Ülkelerin Organize Suçlarla Mücadele Performanslarının Analizi: DNMA Yöntemi ile Bir Uygulama

Analysis of the Fight Against Organized Crime Performance of the G7 Group Countries: An Application with the DNMA Method

Yazar(lar) / Writer(s)

Furkan Fahri ALTINTAŞ, Doç.Dr., Aydın İl Jandarma Komutanlığı, Türkiye, furkanfahrialtintas@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-0161-5862

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 11.04.2023

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 17.11.2023

Atıf Bilgisi / Citation:

Altıntaş F.F., (2023). G7 Grubu Ülkelerin Organize Suçlarla Mücadele Performanslarının Analizi: DNMA Yöntemi ile Bir Uygulama, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 12(2), ss 137-170. doi:10.28956/gbd.1281115

G7 GRUBU ÜLKELERİN ORGANİZE SUÇLARLA MÜCADELE PERFORMANSLARININ ANALİZİ: DNMA YÖNTEMİ İLE BİR UYGULAMA

Öz

Büyük ekonomilere sahip olan ülkelerin organize suçlarla mücadele performansları küresel anlamda ekonomiyi ve ekonomi ile ilişkili diğer boyutları etkilediğinden dolayı büyük ekonomilerin organize suçlarla mücadele performanslarının analizi büyük önem arz etmektedir. Bu anlamda araştırmada, dünya sermayesinin yarısından fazlasına sahip olan G7 ülkelerinin en güncel nitelikteki 2021 Küresel Organize Suç Endeksi (Global Organized Crime Index-GOCI) bileşen değerleri üzerinden söz konusu ülkelerin organize suçlarla mücadele performansları DNMA çok kriterli karar verme yöntemi ile ölçülmüştür. Bulgulara göre, ülkelerin organize suçlarla performans değerleri Kanada, Japonya, İngiltere, Almanya, İtalya, ABD ve Fransa olarak gözlenmiştir. Bunun dışında, DNMA sonuçlarına istinaden ülkelerin ortalama organize suçlarla mücadele performansları hesaplanarak yalnızca Kanada ve Fransa'nın ilgili ortalama performans değerinden fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre Fransa, ABD, İtalya, Almanya ve İngiltere'nin küresel ekonomiye olan katkılarının daha fazla olması için organize suçlarla mücadele performanslarını artırması gerektiği değerlendirilmiştir. Yöntem bakımından ise duyarlılık, ayırım ve korelasyon analizleri ile ülkelerin organize suç performansları GOCI kapsamında DNMA ile ölçülebileceği sonucuna ulaşılmıştır

Anahtar Kelimeler: Suç, Organize Suçlar, Organize Suçlarla Mücadele Performansı, G7, DNMA.

ANALYSIS OF THE FIGHT AGAINST ORGANIZED CRIME PERFORMANCE OF THE G7 GROUP COUNTRIES: AN APPLICATION WITH THE DNMA METHOD

Abstract

Since performance of countries with large economies in fight against organized crime affects economy and other dimensions related to economy in global sense, analysis of performance of fight against organized crime of these large economies is of great importance. In this sense, in the research, fight against organized crime performances of G7 countries, which hold more than half of world's capital, were measured with DNMA multi-criteria-decision-making method, based on the most up-to-date 2021 Global Organized Crime Index (GOCI) component values. According to findings, performance values of the countries with organized crime were observed as Canada, Japan, England, Germany, Italy, USA and France. Apart from that, based on DNMA results, average fight against organized crime performance of countries has been calculated and it has been determined that only Canada and France are more than relevant average performance value. According to this result; It has been evaluated that France, USA, Italy, Germany and UK should increase their performance in fight against organized crime in order to contribute more to global economy. In terms of method, it has been concluded that organized crime performance of countries can be measured with DNMA within the scope of GOCI, with sensitivity, discrimination and correlation analysis.

Keywords: Crime, Organized Crime, Fight Against Organized Crime Performance, G7, DNMA.

GİRİŞ

Suç olgusu insanlık tarihi kadar eski olup günümüz dünyasında en önemli sosyal problemlerden biri hâline gelmiştir. Sosyal sorunların süreci içinde suç olgusu topluma, mekâna ve zamana göre değişkenlik gösterdiğinden dolayı suç kavramının nesnel bir tanımını yapmak oldukça zordur (Burkay, 2008, ss. 2). Dolayısıyla suç olgusunun, geniş bir perspektiften değerlendirilmesi gerekmektedir (Klimczuk, 2015, ss. 308).

Suç; geniş anlamda ahlâka, töreye ve hukuka aykırılıklar ile toplumdaki sapmalar olarak tanımlanmaktadır (Selçuk, 2014, ss. 86). Sosyolojik anlamda suç; kişisel alan sınırının aşılmasıyla kamusal alanda olan, belirli meşru cezası veya yaptırımını bulunan ve buna göre kamusal bir gücün müdahalesi zorunlu bırakılan yasak fiiller olarak nitelendirilmektedir (Marshall 1995'den akt. Yüksel, 2019, ss. 5). Nesnel olarak ceza hukuku açısından suç; kanunen yasaklanan, eyleme karşılık hapis veya para cezası gerektiren fiiller veya ihmaller olarak tanımlanmaktadır (Sowmyya, 2014, ss. 196; Karl-Dieter, 2020, ss. 6).

Özellikle teknoloji gelişimi ve insan ihtiyaçlarının artması sonucunda sosyal gruplar ve bireyler arasındaki karmaşık ilişkilerden faydalanılarak sistematik bir biçimde kısa vadede daha fazla katma değer sağlama amacı ile suç olgusu organize suç olgusuna dönüşmüştür (Petta, 2018). Organize suç kavramının doğasını en iyi gösteren durum, organize suç tanımı konusunda bir fikir birliğinin olmamasıdır (Stevanović, 2021, ss. 152). Çünkü organize suçlar; tarih boyunca coğrafik, ekonomik ve sosyal anlamda sürekli değişen bir yapı hâline gelmiştir (Antonopoulos ve Papanicolaou, 2018). Organize suç ile diğer suç davranışı biçimleri arasındaki en belirgin ayırım, onun "organize" olmasıdır. Genel anlamda organize suç; gelişigüzel, plansız, bireysel suç teşkil eden fiilleri kapsamamaktadır. Bunun yerine, organize suçlarda özellikle birey gruplarının çabalarını yansıtan planlı ve rasyonel eylemlere odaklanılır. Organize suç, genellikle kamu tarafından büyük talep gören yasa dışı faaliyetlerden kâr elde etmek için rasyonel olarak çalışan sürekli bir suç girişimi olarak düşünülebilir (UNODC, 2023). Diğer bir tanıma göre organize suç, sistematiklik çerçevesinde belirli suçlara yönelik toplu olarak işlenen eylemler olarak açıklanmaktadır (Lampe, 2019, ss. 217). Abadinsky (2010, ss. 6) organize suç, kişilerin hem yasa dışı hem de yasal faaliyetlerde bulunarak kâr ve güç sağlamak için hiyerarşik bir temelde örülmüş sosyal etkileşim içindeki ideolojik olmayan bir örgütsel yapı olarak belirtmektedir. Albini (1971) ise organize suç; güç, gözdağı ve tehdit yoluyla yasal yapılardan korunmaya çalışarak yasa dışı hizmetler sağlayan

grup olarak tanımlanmaktadır. EGM (2023), Türk Ceza Kanunu'nun 220 maddesini dikkate alarak organize suç; şiddet ve tehdidi kullanan, kapsamında gizli veya açık olarak iş bölümü olan, hiyerarşik düzeni benimseyen, suç işlemeyi devamlılık hâline getirmiş, suç işlemek için belirli ekipmanları olan, haksız kazanç sağlamayı hedefleyen ve en az 3 kişiden oluşan suç örgütleri olarak nitelendirmiştir.

Organize suç daha belirgin bir şekilde tanımlamak için ortak unsurları ortaya çıkarmak adına çeşitli çabalar sarf edilmiştir. Bu anlamda organize suçların 8 önemli ana ve genel özelliği organize suç literatürüne göre tespit etmek mümkün olmuştur. Bunlar; organize suçların siyasi amaçları bulunmaması, sınırlı veya özel üyeliğe sahip olması, benzersiz bir alt kültür oluşturması, kendi kendine sürdürülebilirlik sağlaması, yasa dışı şiddet kullanmaya istekliliği benimsemesi, tekelciliğe yönelmesi ve açık kural ile düzenlemelere yönelmesi olarak belirtilebilir (Abadinsky, 2010, ss. 17). Bu özelliklere göre ülkelerde kümelenmiş organize suç grupları, söz konusu ülkelerin sosyal ve ekonomik eşitsizliklerinden yararlanarak farkındalıklarını artırmışlardır (Global Initiative, 2022).

Ülkelerin özellikle adaleti, özgürlüğü, hukukun gücünü, devletin istikrârını, otoritesini ve politikasını toplumlara hissettirmesinde organize suçlarla mücadele politikaları büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu durum, ülkelerin güvenilirliğini kendi içinde ve uluslararası anlamda sağlayarak ülkelerin ekonomik ve sosyal yönden gelişimine katkı oluşturabilmektedir. Ayrıca ülkeler, diğer ülkeler ile organize suçlar ile mücadele konusunda iş birlikleri sağlayabilmektedir. Bu doğrultuda ülkeler, kendilerinin ve diğer ülkelerin organize suçlarla mücadele performanslarını analiz ederek bu analizlere önem vermektedir. Dolayısıyla ülkeler; organize suçlar ile mücadele konusunda eksikliklerini gidermek, mevcut politikalarını güncellemek ve daha iyi etkin, etkili ve verimli stratejiler oluşturmak için girişimlerde bulunabilmektedir. Bu bağlamda ülkeler, her zaman için kendilerinin ve diğer ülkelerin organize suçlar ile mücadele performanslarını ölçen metriklere gereksinim duymaktadır (Global Initiative, 2022).

Uluslararası anlamda ülkelerin organize suçlarla mücadele performanslarını ölçen tek metrik Global Initiative isimli kurum tarafından hazırlanan Küresel Organize Suç Endeksi (Global Organized Crime Index-GOCI)'dir. Söz konusu endeks, 2 boyut ve 2 boyuta bağlı toplam 14 bileşenden oluşmaktadır. Metodoloji açısından ülkelere ait GOCI bileşen değerlerinin aritmetik ortalaması ile boyutlar, boyutlara ait değerlerin aritmetik ortalaması ile ülkelerin GOCI değerleri (organize suçlar ile mücadele performansları) hesaplanır. Hesaplamalarda, en az GOCI değerine sahip olan ülkelerin en fazla organize suçlarla mücadele performansı

gösterdiği anlamına gelmektedir. Ayrıca ülkelere ait endeks, boyut ve bileşenlerin değerleri 1 ile 10 arasında olup 10 en kötü değeri göstermektedir. Endeks ile en son 2021 yılı için ülkelerin GOCI değerleri hesaplanmıştır (Global Initiative, 2022). Söz konusu GOCI boyutları ve boyutlara ait bileşenlerin açıklamaları Tablo-1.'de açıklanmıştır.

Tablo-1. GOCI Boyutları, Bileşenleri ve Bileşenlerin Açıklamaları

Boyut	Bileşen	Bileşen Açıklamaları
Suç Pazarları	Rıza ile Oluşan İnsan Kaçakçılığı	Modern kölelik bağlamında insan ve organ kaçakçılığını açıklar.
	Zorlama ve Kandırma ile Oluşan İnsan Kaçakçılığı	Göçmenlerin zorlanılarak veya kandırılarak kara, deniz veya hava yoluyla bir organize suç grubu tarafından mali veya maddi çıkar sağlamak amacıyla yasa dışı girişinin, transit geçişinin veya ikametinin suç sayıldığı durumları açıklar.
	Silah Kaçakçılığı	Silahların parçalarını, bileşenlerini ve mühimmatlarını ulusal sınırlar ötesinde ithalatının, ihracatının, ediniminin, satışının, tesliminin veya transferinin sağlanmasını açıklamaktadır.
	Bitki Örtüsü ile İlgili Suçlar	Bitkilerin yasa dışı ticaretin yanı sıra "Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES)" kapsamındaki ve ulusal yasalarca korunan diğer türlerle ilgili işlenen suçları açıklar.
	Hayvanlar ile İlgili Suçlar	CITES kapsamına giren türlerin yanı sıra ulusal yasalarla korunan diğer türlerin kaçak avlanmasını, yasa dışı ticaretini ve bulundurulmasını açıklar.
	Yenilenemeyen Enerji Suçları	Bu suç türü, doğal kaynakların yasa dışı çıkarılmasını, kaçakçılığını, karıştırılmasını, yakıt ikmalini veya madencilikliğini içerir. Ayrıca bu suç, yanlış fiyat faturalandırma dâhil olmak üzere petrol, altın, gaz, değerli taşlar, elmaslar ve değerli metaller dâhil emtialar ile ilgili yasa dışı faaliyetleri açıklar.
	Eroin Ticareti	Eroin üretimini, dağıtımını ve satışını açıklar.
	Kokain Ticareti	Eroin gibi, kokain ve türevlerinin üretimi, dağıtımı ve satışını açıklar.
	Kenevir Ticareti	Kenevir yağı, reçinesi, bitkisi veya yapraklarının yasa dışı ekimi, dağıtımı ve satışı endeks kapsamındadır. Bu suç kapsamında uyuşturucu tüketimi, kendi başına bir organize suç biçimi olmasa da uyuşturucu tüketimi ve yasa dışı uyuşturucu pazarının erişiminin belirlenmesinde dikkâte alınmıştır.
	Sentetik Uyuşturucu Ticareti	Sentetik uyuşturucuların üretimi, dağıtımı ve satışını açıklar.
Mafya Tarzı Gruplar	Organize suç gruplarını ve yasa dışı faaliyetlerle finanse edilen milis ve gerilla gruplarını açıklar.	

Suç Aktörleri	Suç Ağları	Suç ortaklarının birbirleri arasındaki ilişkileri açıklar.
	Devlet İçerisindeki Aktörler	Devletin içine yerleşmiş ve onun içinden hareket eden suç aktörlerini ifade eder.
	Yabancı Aktörler	Kendi ülkeleri dışında faaliyet gösteren devlet ve/veya devlet dışı suç aktörlerini belirtir. Bu durum, yalnızca yabancı uyrukluları değil, aynı zamanda birçok nesil boyunca ülkede kök salmış çeşitli diaspora gruplarını da içerebilir.

Kaynak: Global Initiative, 2022, ss. 143-146

Ülkelerdeki organize suçların varlığı, ülkelerin ekonomik büyümesini ve gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Kumar, 2013; Mulok vd. 2016; Blackburn vd. 2017; Neanidis, 2017; Kusuma vd. 2019; Remeikiene vd. 2022). Buna ilişkin olarak büyük ekonomilere sahip olan ülkelerin organize suçların önlenmesine ilişkin faaliyetleri, küresel anlamda ekonomiyi, ekonomi ile ilişkili diğer boyutları ve diğer ülkelerin organize suçlarla olan stratejilerini ve politikalarını etkileyebilmektedir. Bununla birlikte, yasa dışı ticaretin ekonomik büyüme ve refaha yönelik sürekli ve artan tehdidini azaltmak için G7 ülkelerinin siyaseti önemlidir. Çünkü küreselleşme birçok faydayı beraberinde getirirken uluslararası ticaretin muazzam hacmi ve tedarik zinciri düğümlerinin çoğalması, uluslararası organize suçun yararına karmaşıklıkları ve kırılganlıkları artırmaktadır. Dolayısıyla büyük ekonomilerin organize suçlarla mücadele performanslarının analizinin önemli olduğu düşünülebilir (Bornier, 2022). Bu anlamda araştırmada, dünyanın en büyük ekonomilerine sahip olan G7 ülkelerinin organize suçlarla mücadele performansları DNMA çok kriterli karar verme (ÇKKV) yöntemi ile ölçülmüştür. Araştırmanın literatür kısmında suç, organize suçlar ve DNMA yöntemi ile ilgili araştırmalar açıklanmıştır. Sonuç kısmında ise bulgular kısmında tespit edilen sayısal değerlere istinaden tartışılarak çıkarımlarda bulunulmuştur.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Araştırmanın literatürü iki bölümden oluşmuştur. Bunlardan birincisinde, araştırmanın konusu açısından suç ve organize suç boyutları ile ilgili olan araştırmalar incelenmiştir. İkincisinde ise yöntem bakımından DNMA ile ilgili çalışmalar açıklanmıştır.

Castle (1997), küresel organize suçların demokratik temele sahip olan ülkelerde kısa vadede etkinlik gösterebildiğini, buna karşın küresel organize suçların demokratik temele sahip olmayan ülkelerde ise ülkelerin demokratikleşme sürecini uzun vadede olumsuz olarak etkileyebileceğini ifade etmiştir.

Plessis (2000), suç önleme ve sürdürülebilir kalkınma ilişkisini literatüre dayandırarak tespit etmeye çalışmıştır. Bu anlamda Plessis (2000), bir ülkede ilk olarak sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için suç önleme faaliyetlerinin geliştirilmesi gerektiğini ve güvenliğin sağlanması için suç önleme stratejilerinin geniş odaklı ve suçun niteliği ile niceliğine göre çok değişkenli (demografik yapılar göz önüne alınarak) olarak incelenmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Hoffman (2009), organize suçlar literatürünü inceleyerek organize suçların Karayip ülkelerinin demokratik yönetim yapılarına olan etkisini değerlendirmiştir. Hoffman (2009), organize suçların demokratik yönetim açısından özellikle yolsuzluk sağladığını ve sivil toplumların devlet kurumlarına olan güveni sarstığını ve bu durumun küresel ekonomiye ve politikaya zarar verdiğini belirtmiştir. Buna bağlı olarak Hoffman (2009); organize suçların demokratik yönetim ve kamu güvenliğine getirdiği zorlukların ulusal, bölgesel hatta global seviyede tepki oluşturulması gerektiğini değerlendirmiştir.

Levi (2016), organize suçların Avrupa Birliği ülkeleri üzerindeki maliyetlerini literatürü incelererek değerlendirmiştir. Araştırmada ilk olarak genel anlamda organize suçların özel maliyetleri (organize suçların mağdur olan bireyler üzerindeki etkisi), dar görüşlü maliyetleri (organize suçların topluluk bağları üzerindeki etkisi) ve kamu maliyeti (organize suçların mağdur olmayan bireyler üzerindeki etkisi) ile ülkeleri etkilediğini gözlemlemiştir. Ayrıca Levi vd. (2016), genel anlamda organize suçların ülkelere olan maliyetlerinin ölçümünün daha anlamlı ve gerçek olması için fazla sınır ötesi veri eşleştirme işlemlerinin ve soruşturmaların gerekli olduğunu ifade etmiştir.

Locke (2012), uluslararası organize suçların sadece devletlerin değil aynı zamanda devlet ve toplum arasındaki ilişkiyi de olumsuz etkilediğini vurgulamıştır. Bu anlamda Lock (2012), özellikle devletlerin kırılganlıkları ile çatışmalarının oluşmasında ve barış ile refah düzeyinin azalmasında uluslararası organize suç örgütlerinin ciddi bir rolü olduğunu, organize suç örgütlerinin faaliyetlerine ilişkin olarak küresel refahın sağlanması amacıyla organize suçlara yönelik ülkelerin müşterek hareket etmesi gerektiğini belirtmiştir.

Kumar (2013); Hindistan'da 1991-2011 yıl aralığında, 25 bölgenin ekonomik büyüme ve suç boyutuna ilişkin veriler ile ekonomik büyüme ve suç arasındaki ilişkiyi Basit Panel Üretim Fonksiyonu ile analiz etmiştir. Bulgulara göre suç boyutunun KBGSYİH (Kişi başı gayrisafı yurt içi hasıla) değişkenini ve ekonomik büyümeyi azalttığı tespit edilmiştir.

Eklblom ve Pease (2014), kriminologların ve suç bilimcilerin özellikle inovasyon boyutu ile çok ilgilenmekte olduğunu ifade etmişlerdir. Eklblom ve Pease (2014), bu durumun nedeninin inovasyonun suçlu açısından suç işleme türleri, suçları önleme açısından ise suç azaltma çözümlerin çoğalmasından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Buna istinaden Eklblom ve Pease (2014), suçu önlemek için yapılan inovasyon faaliyetlerinin, suçun çeşitlemesine ve artmasına yönelik yapılan inovasyon faaliyetlerinden daha verimli olması gerektiğini vurgulamaktadır. Literatürde ise suç ve inovasyon kavramları arasındaki ilişkiyi inceleyen pek çok çalışmaya rastlamak mümkündür. Literatürde genel anlamda suçların niteliğine göre farklı inovasyon faaliyetlerinin suçların aydınlatılmasında ve suçun azalmasında önemli olduğu değerlendirilmiştir. Bu kapsamda çeşitli inovasyon faaliyetleri ile suçların önlenmesine ilişkin literatür Tablo-2.'de gösterilmiştir.

Tablo-2. İnovasyon ve Suç İlişisini Açıklayan Literatür

Yazar(lar)	Araştırma Konusu (İnovasyon Yöntemi)	Araştırma Bulguları
Hoeben vd. (2014)	Kriminolojik araştırmalarda uzay-zaman yığın yöntemi	Söz konusu yöntem ile suç ve mağduriyetin durumsal anlamda ayrıntılı analizinin yapılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.
Vandeviver (2014)	Google haritaların suç analizinde kullanılması	Google haritaların suç araştırmalarında etkin olarak kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.
Gelder vd. (2014)	Kriminolojik araştırmalarda sanal gerçekliği kullanma	Sanal gerçeklik uygulamasıyla suç araştırmalarında maliyet düşmekte ve daha pratiklik sağlanabilmektedir.
Corner (2015)	Kriminolojik araştırmalarda temel nörobiyolojik önlemlerin kullanılması	Nöropsikolojik değerlendirmenin ve dinlenme kalp atış hızı ölçümünün kriminolojik araştırmalarda suçluların belirlenmesinde önemli bir rol oynayabileceği tespit edilmiştir.
Laenen (2015)	Nominal Grup Tekniğinin (NGT) suç araştırmalarında uygulanması	NGT'nin suç araştırmalarında özellikle çelişen fikirlerde uygulanabileceği gözlenmiştir.
Lemieux (2015)	Coğrafi etiketli fotoğrafların kriminolojik araştırmalarda kullanılması	Coğrafi etiketli fotoğraflar ile suç olayları, suç barındıran ortamlar, suçun zamanlaması ve yerleşimi ile ilgili verilerden hızlı bir şekilde yararlanıldığı gözlenmiştir.
Gerritsen (2015)	Kriminolojik araştırmalarda aracı tabanlı modellemenin uygulanması	Aracı tabanlı modelleme ile suçla etkileşime giren otonom yazılım parçalarından oluşan modeller ve suç simülasyonu oluşturulabilir.
Drakos vd. (2017)	Sınır kontrol yasa dışı uyuşturucuların durumu için enerji tüketicisi X-ışını kırınım verilerinin çok değişkenli analizi	Hiperspektral görüntülerin kimyasal malzeme tanımlamasının anlamlı olduğu sonucuna erişilmiştir.

Sarı (2015), terörist gruplar ile organize suç grupları arasındaki farkı ve ilişkisini literatüre göre tespit etmeye çalışmıştır. Bu maksatla Sarı (2015), organize suç gruplarının asıl amacının kazanç olduğunu, buna karşın terörist grupların ise kazanç destekli ideoloji olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Sarı (2015), her iki grubun kısa yoldan kazanç sağlamanın her iki grubun ortak faaliyeti olduğunu ve bu sebeple her iki grup arasında iş birliklerin (bilgi paylaşımı, eğitim, destekleme koruma faaliyeti) olduğunu gözlemlemiştir.

Brown ve Smith (2016), toplu suçlar ve organize suçlar arasındaki ilişkiye literatüre göre keşfetmeye çalışmışlardır. Bu anlamda Brown ve Smith (2016); organize suça karışanların toplu suça bulaşmasının nedenlerini organize suçların toplu suçların metodolojisini kullanması, toplu suç işlenmesi ile kısa yoldan gelir sağlanması, istenilen yaşam tarzını toplu suç ile elde edilmesi ve toplu suç ile suçun ticaretleştirilmesinin gerçekleştirilmesi olarak ifade etmişlerdir.

Mulok vd. (2016), Malezya'nın 1980-2013 yıl aralığındaki suç ve ekonomik büyümeye ilişkin veriler ile ekonomik büyümenin suç üzerindeki etkisini ARDL Panel Veri Analizi ile incelemişlerdir. Araştırmada, ekonomik büyümenin uzun dönemde suç boyutuna olan etkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Kısa dönemde ise ekonomik büyüme ve suç boyutları arasındaki çift yönlü nedenselliğin yine anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Perdomo ve Burcher (2016), organize suç ve siyaset arasındaki ilişkiyi anlamak için demokratik kurumlar ile organize suç ağlarının birbirlerini nasıl etkilediğinin, organize suçlar ile siyasetçiler arasındaki düzenleme türlerinin ve organize suç ile siyasetçiler arasındaki etkileşimi her iki tarafı nasıl etkilediğinin analizinin sağlanması gerektiğini belirtmişlerdir.

Shutze-Kraft (2016), gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde devletlerin genellikle yeterli yasa kapasitesine ve güç kullanma tekeline sahip olmadığını ve bu sebeple söz konusu ülkelerde organize suçların önlenmesinde kollukların en önemli unsurlardan biri olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Shutze-Kraft (2016), organize suç örgütleri varlığının yoğun olduğu ülkelerde hukukun üstünlüğünün zayıf, yolsuzlukların ve insan hakları ihlâlinin fazla olmasından ötürü söz konusu ülkelerde gelir ve refâh eşitsizliğinden daha fazla etkilenen toplumların organize suç örgütlerini meşru olarak gördüklerini ifade etmiştir.

Neanidis (2017), İtalya'da 1983-2009 yıl aralığındaki organize suçlar, yolsuzluk ve ekonomik büyümeye ilişkin veriler ile organize suçlar, yolsuzluk ve ekonomik

büyüme boyutları arasındaki ilişkiyi Panel Veri Analizi ile incelemiştir. Araştırmada, organize suç ve yolsuzluk boyutlarının ekonomik büyümeyi negatif yönlü olarak etkilediği sonucuna varılmıştır.

Wallece (2017), bazı Karayip ülkelerinin (Antigua, Barbados, Barbuda, Jamaika, St. Lucia, Trinidad ve Tobago) 2014 yılına ilişkin organize suçlar ve demografik verileri ile organize suç yapısının toplum yapısı üzerindeki etkisini gözlemlemiştir. Bulgulara göre organize suçların ülkelerin sosyal, politik, toplumsal, ekonomik ve yönetim özelliklerine olan etkilerinin olumsuz olduğu tespit edilmiştir.

Kusuma vd. (2019), Endonezya’da 31 şehrin suç ve ekonomik iyileşme verileri üzerinden ekonomik iyileşme ve suç boyutları arasındaki ilişkiyi Panel Veri Analizi ile ölçmüşlerdir. Araştırmada, suç faktörleri ve ekonomik iyileşme arasında negatif bir ilişki olduğu bulgusuna erişilmiştir.

Global Initiative (2021), 193 ülkenin 2021 GOCI bileşen değerleri üzerinden ülkelerin organize suçlarla mücadele performanslarını ölçmüştür. Araştırmada; ortalama organize suçlarla mücadele performansı 4,88 olarak hesaplanmıştır. GOCI literatürüne göre nicelik olarak GOCI değeri fazla olan bir ülkenin organize suçlarla mücadele performansının az olduğu anlamına gelmektedir. Araştırmada ayrıca G7 ülkelerinin GOCI değerleri belirlenmiş ve ülkelerin organize suçlarla mücadele performansları sıralanmıştır. Bu bağlamda tespit edilen ilgili değerler Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo-3. Ülkelerin GOCI Değerleri ve Değerlerin Sıralaması

Ülkeler	GOCI	Sıralama
ABD	5,435	5
Almanya	4,857	4
Fransa	5,607	7
İngiltere	4,678	3
İtalya	5,571	6
Kanada	3,571	1
Japonya	4,321	2
Ortalama	4,863	

Kaynak: Global Initiative, 2021

Tablo-3. incelendiğinde, ülkelerin GOCI performansları Kanada, Japonya, İngiltere, Almanya, ABD, İtalya ve Fransa olarak sıralanmıştır. Ülkelerin ortalama GOCI değerleri hesaplanmış ve söz konusu ortalama GOCI değerinden düşük olan veya organize suçlarla performansı ABD, İtalya ve Fransa'ya göre çok daha iyi olan ülkelerin Kanada, Japonya, İtalya ve Almanya olduğu gözlenmiştir.

Sezer vd. (2022), 2016-2021 yıl aralığında Türkiye'nin adalet ve eğitim istatistik verileri ile eğitim ve suç arasındaki ilişkiyi sosyolojik açıdan değerlendirmişlerdir. Araştırmada; özellikle eğitimin nitelikli, eşit ve ulaşılabilir olması çerçevesinde suç çevresinde olan kişilerin suç olgusundan uzaklaştığı değerlendirilmiştir.

Işık vd. (2022), Türkiye'de 1983-2020 yıl aralığında kamu harcamaları ile suç verileri üzerinden eğitime harcanan kamu harcamalarının eğitime yönelik kamu harcamaları üzerindeki etkisini ARDL sınır testiyle analiz etmişlerdir. Bulgulara göre Türkiye'de eğitime yönelik kamu harcamalarının suç oranları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı gözlenmiştir.

Çınar ve Taş (2022), Türkiye'nin 2009-2019 yıl aralığında işsizlik ve suç türleri verileri ile işsizlik ve suç türleri boyutları arasındaki ilişkiyi Panel Veri Analizi ile incelemişlerdir. Araştırmada, işsizlik artışının suç türlerinin niceliğini çoğalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Gün (2022), Türkiye'de 2011-2020 yıl aralığında TÜİK verileri üzerinden yaşlılık ve suç ilişkisini değerlendirmiştir. Çalışmada, 65 yaş ve üstü cezaevine giren hükümlü sayısında artış olduğu, buna karşın bu yaş kümesinin toplam hükümlü sayısı içindeki oranında artışın olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmanın ikinci kısmı kapsamında DNMA ile ilgili araştırmalar Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo-4. DNMA Literatürü

Araştırmacı/Araştırmacılar	Yöntem/Yöntemler	Konu
Liao vd. (2019)	Bulanık DNMA ve Delphi	Erken akciğer kanseri taraması.
Lai vd. (2020)	Gini-Coe ciant tabanlı ağırlık tayini ile Z Sayısına dayalı DNMA	Sürdürülebilir bulut hizmeti sağlayıcı geliştirme.
Liao vd. (2020)	SWARA ve DNMA	İnşaat tedarikçisi seçimi.
Zhang vd. (2020)	Pisagor Bulanık DNMA	İnternet finansal yatırım ürün seçimi.
Lai ve Liao (2021)	Dilsel D sayıları, DNMA ve CRITIC	Blockchain platform değerlendirmesi.

Ecer ve Zolfani (2022)	MEREC ve DNMA	OPEC grubu ülkelerin ekonomik özgürlük performanslarının ölçülmesi.
Saha vd.(2022)	q-Rung Orthopair Bulanık FUCOM tabanlı DNMA	Sağlık hizmetleri atık artıtma yöntemi seçimi.
Mishra vd. (2023)	Genişletilmiş DNMA	Lityum iyon pil üretim tesisi için sürdürülebilir konunun değerlendirilmesi.
Yang vd. (2023)	q-ROF-MEREC-RS-DNMA	Endüstri 4.0 kapsamında sürdürülebilir akıllı üretim sistemleri için bilgi ve dijital teknolojilerin analizi.

DNMA literatürü incelendiğinde, DNMA ÇKKV yöntemi ile ilgili çalışmaların, literatürdeki diğer pek çok ÇKKV yöntemleri (ARAS, EDAS, WASPAS, COPRAS, CODAS, OCRA, MAIRCA, MARCOS, MOOSRA, MULTIMOORA, VIKOR, ELECTRE, Gri İlişkisel Analiz, TODIM, MABAC, COCOSO, WEDBA, SECA) ile ilgili çalışmalardan daha az olduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla bu çalışmanın ÇKKV ve DNMA literatürünü zenginleştirdiği düşünülebilir.

2. YÖNTEM

1.1. Araştırmanın Veri Seti ve Analizi

Araştırmanın veri setini en son ve güncel olan 2021 yılı için G7 ülkelerinin GOCI bileşen değerleri oluşturmaktadır. Araştırmada kolaylık sağlaması açısından GOCI bileşenleri kısaltılmış ve kısaltılan bileşenler Tablo-5.'te belirtilmiştir.

Tablo-5. GOCI Bileşenlerinin Kısaltmaları

Bileşen No	GOCI	Suç Pazarları	Bileşen No	GOCI	Suç Pazarları
1	Bileşen	Rıza ile oluşan insan kaçakçılığı	8	Bileşen	Kokoin ticareti
	Kısaltma	CM1		Kısaltma	CM8
2	Bileşen	Zorlama ve kandırma ile oluşan insan kaçakçılığı	9	Bileşen	Kenevir ticareti
	Kısaltma	CM2		Kısaltma	CM9
3	Bileşen	Silah Kaçakçılığı	10	Bileşen	Sentetik uyuşturucu ticareti
	Kısaltma	CM3		Kısaltma	CM10
4	Bileşen	Bitki örtüsü ile ilgili suçlar	Sıra No	GOCI	Suç Aktörleri
	Kısaltma	CM4	11	Bileşen	Mafya tarzı gruplar
5	Bileşen	Hayvanlar ile ilgili suçlar		12	Kısaltma
	Kısaltma	CM5	Bileşen		Suç ağları

6	Bileşen	Yenilenemeyen enerji suçları	13	Kısaltma	CA2
	Kısaltma	CM6		Bileşen	Devlet içindeki aktörler
7	Bileşen	Eroin ticareti	14	Kısaltma	CA3
	Kısaltma	CM7		Bileşen	Yabancı aktörler
				Kısaltma	CA4

Ülkelerin suçla mücadele performanslarına ilişkin literatür incelendiğinde, ülkelerin GOCI'den başka organize suçlar ile mücadele performanslarını açıklayan herhangi bir araştırılmaya rastlanılmamıştır. Dolayısıyla ülkelerin organize suçlar ile mücadele performanslarının ölçümüne ilişkin olarak GOCI bileşenleri dikkâte alınmıştır.

DNMA ÇKKV yönteminin, diğer ÇKKV yöntemlerinden ayıran en önemli özelliği, yöntemde iki kez normalizasyon işleminin (lineer ve vektörel) yapılmasıdır. Dolayısıyla bu durum, DNMA'daki normalizasyon tekniklerinden birinin eksikliğini, diğer normalizasyon tekniğinin tamamladığını göstermektedir. Ayrıca yöntemde; karar alternatiflerin seçiminde, esneklik, güvenilirlik ve denge unsurlarını dikkate alınmaktadır (Ecer, 2020: 348-349). Böylelikle yöntemin belirtilen avantajından dolayı ülkelerin organize suçlar ile mücadele performanslarının ölçümünde DNMA ÇKKV yönteminden yararlanılmıştır. Bunun yanında, ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde, ülkelerin suç/suçlar ve organize suç/suçlar ile mücadele performanslarını ölçen bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Buna bağlı olarak bu araştırmanın organize suçlar ve ÇKKV literatürüne katkı sağlayabileceği değerlendirilebilir.

3.2. DNMA Yöntemi

DNMA (Double Normalization based Multiple Aggregation) yöntemi Liao ve Wu (2019) tarafından ÇKKV literatürüne kazandırılan güncel karar verme tekniğidir. Yöntemde lineer ve vektörel normalizasyon temel alınarak çoklu birleştirme mantığı oluşturulmuştur (Wu ve Liao, 2019). Yöntemin temel prensibi; seçilen karar alternatifinin her bir kriterin veya bileşenin beklenti değerinden meydana gelen beklenti çözümüne en yakın uzaklıkta olmasına dayanmaktadır (Ecer ve Zolfani, 2022: 1162). Buna bağlı olarak yöntemde, farklı normalizasyon tekniklerinden (lineer ve vektörel) ve birleştirme fonksiyonlarından faydalanılmaya odaklanılıp normalleştirme ve birleştirme fonksiyonların matematiksel olarak bileşimi sağlanabilmektedir (Ecer, 2020: 248). Dolayısıyla yöntem; TOPSIS, VIKOR ve MULTIMOORA ÇKKV yöntemleri ile karşılaştırıldığında, yöntemin bazı

avantajları bulunmaktadır. Söz konusu avantajların birincisi yöntemin esnek olmasıdır. Esneklik, yöntemde farklı kümeleme modellerinin ağırlıklarını, karar verme gereklilikleri ve hedefleri ile karar vericilerin risk tutumlarına göre ayarlanabilmesini belirtmektedir. İkincisi ise yöntemin güvenilirlik özelliği taşımasıdır. Güvenirlilik, yöntemde kullanılan iki normalleştirme yönteminin avantajları ve dezavantajları telafi edici niteliğe sahip olunmasını açıklamaktadır. Dolayısıyla güvenilirlikle normalleşme sürecinde oluşan bilgi kaybı azaltılabilmektedir. Üç tür fayda fonksiyonunun yöntemde kullanılmasıyla, toplu performanslar ile en kötü performanslar arasında denge kurularak karar alternatiflerinin sıralanabilmesi sağlanabilmektedir. Son olarak üçüncüsü ise yöntemin basit özelliğe dayanmasıdır. Dolayısıyla yöntemde kullanılan entegrasyon yaklaşımı sayesinde doğrudan bir dizi alternatif türetebilmektedir (Wu ve Liao 2019: 9). Yöntemi uygulama adımları aşağıda açıklanmıştır (Wu ve Liao 2019: 6; Ecer, 2020: 350-352):

Birinci Adım: Karar Matrisinin Sağlanması

$i:1,2,3,\dots,n$, n : Karar alternatifi sayısı

$j:1,2,3,\dots,m$, m : Kriter sayısı

D : Karar matrisi

d_{ij} : j 'inci kriter üzerindeki i 'inci karar alternatifi olmak üzere karar matrisi eşitlik 1 ile oluşturulur.

$$D = [d_{ij}]_{n \times m} = \begin{bmatrix} x_{11} & x_{12} & \cdots & x_{1m} \\ x_{21} & x_{22} & \cdots & x_{2m} \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ x_{n1} & x_{n2} & \cdots & x_{nm} \end{bmatrix} \quad (1)$$

İkinci Adım: Lineer ($\tilde{x}_{ij}^{1N}$) ve Vektörel Normalizasyon ($\tilde{x}_{ij}^{2N}$) Değerlerin Hesaplanması

Lineer Normalizasyon:

Fayda Yönlü Kriterler İçin:

$$(\tilde{x}_{ij}^{1N}) = 1 - \frac{|x_{ij} - maks(x_{ij})|}{maks(x_{ij}) - min(x_{ij})} \quad (2)$$

Maliyet Yönlü Kriterler İçin:

$$(\tilde{x}_{ij}^{1N}) = 1 - \frac{|x_{ij} - \min(x_{ij})|}{\max(x_{ij}) - \min(x_{ij})} \quad (3)$$

Vektörel Normalizasyon:

Fayda Yönlü Kriterler İçin:

$$(\tilde{x}_{ij}^{2N}) = 1 - \frac{|x_{ij} - \max(x_{ij})|}{\sqrt{\sum_{i=1}^m (x_{ij})^2 + \max(x_{ij})^2}} \quad (4)$$

Maliyet Yönlü Kriterler İçin:

$$(\tilde{x}_{ij}^{1N}) = 1 - \frac{|x_{ij} - \min(x_{ij})|}{\sqrt{\sum_{i=1}^m (x_{ij})^2 + \min(x_{ij})^2}} \quad (5)$$

Üçüncü Adım: Kriter Ağırlıklarının Düzeltilmesi

Birbirleriyle çelişen bileşenler arasında denge kurmak amacıyla kriter ağırlıkları düzeltilir. Yöntemin üçüncü adımı üç işlemle gerçekleştirilir:

1. İşlem: j kriterinin standart sapmasının hesaplanması (σ):

$$\sigma_j = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^m \left(\frac{x_{ij}}{\max x_{ij}} - \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m \left(\frac{x_{ij}}{\max x_{ij}} \right) \right)^2}{m}} \quad (6)$$

2. İşlem: Kriterlere ilişkin olarak (i)'de bulunan standart sapmaların normalize değerlerin ölçülmesi (ω_j^σ):

$$\omega_j^\sigma = \frac{\sigma_j}{\sum_{j=1}^n \sigma_j} \quad (7)$$

3. İşlem: Ağırlıkların düzeltilmesi ($\tilde{\omega}_j$)

$$\tilde{\omega}_j = \frac{\sqrt{\omega_j^\sigma \cdot \sigma_j}}{\sum_{j=1}^n \sqrt{\omega_j^\sigma \cdot \sigma_j}} \quad (8)$$

Dördüncü Adım: Fayda Fonksiyonların Ölçülmesi:

Dördüncü adımda her karar alternatifi için 3 fayda fonksiyonu hesaplanır:

Birinci Fonksiyon: CCM (Complete Compensatory Model-Tam Telafi Modeli):

Bir karar alternatifinin bazı kriterler altında kalan düşük performansı, karar alternatifinin diğer kriterler altındaki iyi performanslarıyla telafi edilebilmektedir.

İkinci Fonksiyon: UCM (Uncomplete Compensatory Model-Tamamlanmamış Telafi Edici Model)

UCM, seçilen karar alternatifinin herhangi bir karar alternatifine göre çok kötü bir performans göstermemesi için veya karar alternatifinin tüm kriterlere göre en kötü performansı belirlemeyi amaçlamaktadır.

Üçüncü Fonksiyon: ICM (Incomplete Compensatory Model-Eksik Telafi Edici Model)

Bu fonksiyon, bazı kriterler için çok kötü performans sergileyen, buna karşın diğer kriterler için çok iyi performans sergileyen karar alternatif yerine ortalama bir performansa sahip karar alternatifini tercih ettiğimiz seçim problemlerinde birleştirme ihtiyacını karşılamaktadır.

CCM, UCM ve ICM Fonksiyonların aşağıda belirtilen eşitlikler ile hesaplanır.

$$CCM: u_1(a_i) = \frac{\sum_{j=1}^n \tilde{\omega}_j \cdot \tilde{x}_{ij}^{1N}}{\text{maks} \tilde{x}_{ij}^{1N}} \quad (9)$$

$$UCM: u_2(a_i) = \text{maks} \tilde{\omega}_j (1 - \tilde{x}_{ij}^{1N}) / \text{maks} \tilde{x}_{ij}^{1N} \quad (10)$$

$$ICM: u_3(a_i) = \prod_j (\tilde{x}_{ij}^{2N} / \text{maks} \tilde{x}_{ij}^{2N})^{\omega_j} \quad (11)$$

Beşinci Adım: Fayda Fonksiyonların Birleştirilmesi ve Sıralamaların Sağlanması (DN_i)

$$(DN_i) = w_1 \cdot \sqrt{\varphi \cdot \left(\frac{u_1(a_i)}{\text{maks} u_1(a_i)} \right)^2 + (1 - \varphi) \cdot \frac{m - r_1(a_i) + 1}{m}} -$$

$$\begin{aligned} &w_2 \cdot \sqrt{\varphi \cdot \left(\frac{u_2(a_i)}{\text{maksu}_2(a_i)} \right)^2 + (1 - \varphi) \cdot \frac{m - r_2(a_i) + 1}{m}} + \\ &w_3 \cdot \sqrt{\varphi \cdot \left(\frac{u_3(a_i)}{\text{maksu}_3(a_i)} \right)^2 + (1 - \varphi) \cdot \frac{m - r_3(a_i) + 1}{m}} \end{aligned} \quad (12)$$

Karar alternatiflerin DN_i değerleri çok değerden az değere doğru sıralanır.

Eşitlik 12’de, $r_1(a_i)$ CCM, $r_2(a_i)$ ise ICM fonksiyonun en büyük değere sahip olan ilk sırada olacak şekilde sıra numaralarını göstermektedir. $r_3(a_i)$ ise UCM fonksiyonun en küçük değerde olan ilk sırada olacak şekilde sıra numarasını göstermektedir. (φ), fayda fonksiyonlarının görelî önemini göstermekte olup “0” ile “1” değerleri arasındadır ($\varphi \in [0,1]$). Yöntemi bulanlar, (φ) değerinin 0,5 olabileceğini vurgulamışlardır. w_1, w_2 ve w_3 ise sırasıyla CCM, UCM ve ICM fayda fonksiyonlarının önemlilik derecelerini (ağırlıklarını) temsil etmekte olup kriter ağırlıkların toplamı “1” değerinde olmalıdır ($w_1 + w_2 + w_3 = 1$). w_1, w_2 ve w_3 değerleri karar verici tarafından risk durumlarına bağlı olarak tespiti yapılabilmektedir. Söz konusu bu ağırlıklar karar alternatiflerin genel performanslarının veya en kötü performansları dikkate alınarak 3 durumda belirlenebilmektedir.

Birinci Durum: Karar vericiler karar alternatiflerinin geniş kapsamlı performanslarına veya karar alternatiflerinin çoğu kriterle göre en iyi olması durumunda daha fazla önem vererek CCM’ye en büyük ağırlık tahsis edilebilir.

İkinci Durum: Karar vericiler riske girmek istemiyorsa veya seçilen karar alternatiflerin bazı kriterlere göre kötü performans göstermemesi ya da seçilen karar alternatiflerin bazı kriterlere göre kötü performans göstermesi gerekiyorsa UCM’ye en büyük ağırlık verilebilir.

Üçüncü Durum: Karar vericiler geniş kapsamlı performansı ve riskleri değerlendirmek istiyorsa ICM’ye en büyük ağırlık verilebilir.

Ağırlıklar ayrıca lineer ve vektörel normalizasyon teknikleriyle de belirlenebilmektedir. Eğer normalizasyonda lineer normalizasyonun daha verimli ve etkili olduğu değerlendiriliyorsa CCM ve UCM’ye büyük ağırlıklar verilebilir. Aksi durumda, ICM fayda fonksiyonuna en büyük ağırlık tahsis edilir.

4. BULGULAR

Araştırmada ilk olarak DNMA ÇKKV yöntemi kapsamında eşitlik 1 ile karar matrisi oluşturulmuştur. Söz konusu karar matrisi Tablo-6.'da gösterilmiştir.

Tablo-6. Karar Matrisi

Ülkeler	CM 1	CM 2	CM 3	CM 4	CM 5	CM 6	CM 7	CM 8	CM 9	CM1 0	CA 1	CA 2	CA 3	CA 4
Yön	Min	Min	Min	Min	Min	Min	Min	Min	Min	Min	Min	Min	Min	Min
ABD	5,5	4,5	6,5	2,5	5,5	4,5	5,6	7	5	7,5	5	6,5	5	5,5
Almanya	5,5	7	6	1,5	3,5	2,5	4,5	6,5	5	6	5	6,5	2	6,5
Fransa	6	6,5	6	4	5,5	4,5	6	6,5	5,5	5,5	6	6,5	3	7
İngiltere	6	5	3,5	2,5	4	2	4,5	6,5	4,5	5,5	4	6,5	3	8
İtalya	7	6,5	5,5	2,5	3,5	5,5	4,5	7,5	5	5	9	3	6,5	7
Kanada	3,5	4	2,5	2	3	3	5	3,5	3	5	5	4	2	4,5
Japonya	5	4,5	3	4	6	3	2	3	4,5	5,5	6,5	5,5	3	5
Min	3,5	4	2,5	1,5	3	2	2	3	3	5	4	3	2	4,5
Mak	7	7	6,5	4	6	5,5	6	7,5	5,5	7,5	9	6,5	6,5	8

Yöntemin devamında karar matrisindeki değerlerin hepsi maliyet yönlü olduğundan dolayı eşitlik 3 ile lineer ($\tilde{x}_{ij}^{1N}$), eşitlik 5 ile vektör normalize değerleri ($\tilde{x}_{ij}^{2N}$) hesaplanmıştır. Buna ilişkin olarak hesaplanan değerler Tablo-7.'de açıklanmıştır.

Tablo-7. $\tilde{x}_{ij}^{1N}$ ve $\tilde{x}_{ij}^{2N}$ Değerleri

Lineer Normalizasyon ($\tilde{x}_{ij}^{1N}$)							
Ülkeler	ABD	Almanya	Fransa	İngiltere	İtalya	Kanada	Japonya
CM1	0,429	0,429	0,286	0,286	0	1	0,571
CM2	0,833	0	0,166	0,666	0,166	1	0,833
CM3	0	0,125	0,125	0,750	0,25	1	0,875
CM4	0,6	1	0	0,600	0,6	0,8	0
CM5	0,166	0,833	0,166	0,666	0,833	1	0
CM6	0,286	0,857	0,286	1	0	0,714	0,714
CM7	0,1	0,375	0	0,375	0,375	0,25	1
CM8	0,111	0,2220	0,222	0,222	0	0,888	1
CM9	0,2	0,2	0	0,4	0,2	1	0,4
CM10	0	0,6	0,8	0,8	1	1	0,8
CA1	0,8	0,8	0,6	1	0	0,8	0,5

CA2	0	0	0	0	1	0,714	0,286
CA3	0,333	1	0,777	0,778	0	1	0,778
CA4	0,714	0,429	0,286	0	0,286	1	0,857
MAK.	0,833	1	0,8	1	1	1	1
Vektör Normalizasyonu ($\tilde{x}_{ij}^{2N}$)							
Ülkeler	ABD	Almanya	Fransa	İngiltere	İtalya	Kanada	Japonya
CM1	0,868	0,868	0,837	0,836	0,770	1	0,901
CM2	0,967	0,803	0,836	0,934	0,8361	1	0,967
CM3	0,700	0,738	0,738	0,925	0,775	1	0,963
CM4	0,870	1	0,675	0,870	0,870	0,935	0,675
CM5	0,799	0,960	0,799	0,920	0,960	1	0,759
CM6	0,754	0,951	0,754	1	0,655	0,901	0,901
CM7	0,716	0,803	0,685	0,803	0,803	0,764	1
CM8	0,753	0,784	0,784	0,784	0,722	0,969	1
CM9	0,844	0,844	0,805	0,883	0,844	1	0,883
CM10	0,844	0,938	0,969	0,9694	1	1	0,969
CA1	0,939	0,939	0,877	1	0,694	0,939	0,847
CA2	0,771	0,770	0,771	0,771	1	0,935	0,836
CA3	0,709	1	0,903	0,903	0,563	1	0,903
CA4	0,942	0,884	0,856	0,798	0,856	1	0,971
Mak.	0,967	1	0,969	1	1	1	1

DNMA yönteminin üçüncü adımında ilk olarak eşitlik 6 ile kriterlerin standart sapmaları (σ) ve eşitlik 7 ile normalize standart sapma değerleri (ω_j^σ) hesaplanarak eşitlik 8 ile düzeltilen kriter ağırlıkları ($\tilde{\omega}_j$) belirlenmiştir. Bu bağlamda, ölçülen ilgili değerler Tablo-8.'de sunulmuştur.

Tablo-8. Kriterlere Ait σ , ω_j^σ ve $\tilde{\omega}_j$ Değerleri

Standart Sapmalar (σ)		Normalize Standart Sapma (ω_j^σ)		Düzeltilen Ağırlıklar ($\tilde{\omega}_j$)	
CM1	0,338	CM1	0,066	CM1	0,243
CM2	0,414	CM2	0,081	CM2	0,298
CM3	0,399	CM3	0,078	CM3	0,287
CM4	0,415	CM4	0,081	CM4	0,298
CM5	0,405	CM5	0,079	CM5	0,291
CM6	0,377	CM6	0,074	CM6	0,271

CM7	0,330	CM7	0,065	CM7	0,237
CM8	0,412	CM8	0,081	CM8	0,297
CM9	0,344	CM9	0,074	CM9	0,248
CM10	0,151	CM10	0,029	CM10	0,108
CA1	0,349	CA1	0,068	CA1	0,251
CA2	0,430	CA2	0,084	CA2	0,310
CA3	0,370	CA3	0,072	CA3	0,266
CA4	0,380	CA4	0,074	CA4	0,273

Yöntemin dördüncü adımında eşitlik 9 ile CCM, eşitlik 10 ile UCM ve eşitlik 11 ile ise ICM fayda fonksiyonları hesaplanmıştır. Hesaplanan değerler Tablo-9.'da belirtilmiştir.

Tablo-9. Ülkelerin CCM, UCM ve ICM Fayda Fonksiyon Değerleri

Yöntemler	CCM (Azalan Sıralama)		UCM (Artan Sıralama)		ICM (Azalan Sıralama)	
	Değer	Sıralama	Değer	Sıralama	Değer	Sıralama
ABD ($u_1(a_1)$)	0,351	5	0,595	6	0,036	5
Almanya ($u_2(a_2)$)	0,317	6	0,481	4	0,035	6
Fransa ($u_3(a_3)$)	0,357	4	0,632	7	0,040	4
İngiltere ($u_4(a_4)$)	0,364	2	0,481	4	0,024	7
İtalya ($u_5(a_5)$)	0,250	7	0,441	2	0,047	3
Kanada ($u_6(a_6)$)	0,427	1	0,263	1	0,066	1
Japonya ($u_7(a_7)$)	0,357	3	0,453	3	0,053	2

DNMA yönteminin son adımında ise eşitlik 12 ile karar alternatiflerin (ülkelerin) CCM, UCM ve ICM değerleri birleştirilerek ülkelerin organize suçla mücadele performansı ölçülür. Ölçüm öncesinde, fayda değerlerinin göreceli önemi (φ) DNMA literatüründe açıklandığı gibi 0,5 olarak belirlenmiştir.

2022 GOCI raporuna göre Kanada ve Japonya'nın GOCI bileşen değerleri genel olarak diğer G7 ülkelerine göre azdır. Aynı şekilde Fransa ve ABD'nin ise GOCI bileşen değerleri ise diğer G7 ülkelerine göre çok fazladır. Dolayısıyla genel olarak Kanada ve Japonya en iyi, buna karşın Fransa ve ABD ise en kötü organize suçlarla mücadele performansı sergilemişlerdir. Ayrıca tüm ülkeler bazı kriterlere göre iyi, bazı kriterlere göre ise kötü performans gösterdiği karar matrisindeki değerlerden anlaşılabilir. Dolayısıyla bazı ülkelerin çeşitli kriterlere göre kötü performans, bazılarının ise çeşitli kriterlere göre iyi performansla sahip olmasından dolayı UCM'ye en büyük ($w_{UCM}=0,8$), CCM ve ICM'ye daha az ağırlık ($w_{CCM}=0,1$,

$w_{ICM} = 0,1$) tahsis edilmiştir. Bu bağlamda, ülkelerin organize suçlar ile mücadele performansları (DN_1) Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo-10. Ülkelerin Organize Suçlar ile Mücadele Performansları (DN_1)

YÖNTEMLER	DN_1		GOCI	
	Değer	Sıralama	Değer	Sıralama
Ülkeler				
ABD	-0,208	6	5,435	5
Almanya	-0,128	4	4,857	4
Fransa	-0,236	7	5,607	7
İngiltere	-0,092	3	4,678	3
İtalya	-0,144	5	5,571	6
Kanada	0,230	1	3,571	1
Japonya	-0,042	2	4,321	2
Ortalama	-0,089	-----		

Tablo-10. incelendiğinde, ülkelerin organize suçlar ile mücadele performansları Kanada, Japonya, İngiltere, Almanya, İtalya, ABD ve Fransa olarak sıralanmıştır. Tablo 8'e göre, organize suçlarla mücadele performansının çok olması açısından özellikle Kanada ve Japonya'nın diğer ülkeler arasında belirgin farklılıkları bulunmaktadır. Buna karşın organize suçlarla mücadele performansının çok olması çerçevesinde ise Fransa ve ABD'nin diğer ülkeler arasında belirgin farklılıkları mevcuttur. Ayrıca organize suçlarla mücadele performansı kapsamında İtalya ve Almanya arasında belirgin farklılıklar bulunmamaktadır. Bunların dışında, Tablo 8'de açıklanan niceliklere istinaden ülkelerin ortalama organize suçlarla mücadele performansı hesaplanarak söz konusu değer -0,089 olarak tespit edilmiştir. Söz konusu ortalama organize suçlarla mücadele performans değerinin üstünde performans sergileyen ülkelerin Kanada ve Japonya olduğu gözlenmiştir. Yine Tablo 8 değerlendirildiğinde, GOCI ve DNMA sıralamaları Almanya, Fransa, İngiltere, Kadana ve Japonya için birbirleriyle tutarlı olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmada yöntem açısından ayrıca DNMA ÇKKV yöntemine ilişkin performans sıralamalarının duyarlılık analizi sağlanmıştır. ÇKKV literatürüne göre veriler farklı kriter ağırlık belirleme yöntemleri kullanılarak belirlenen katsayı değerleri duyarlılık analizine tabi tutulan ÇKKV yöntemi için uygulanabilmektedir (Gigovič, 2016, ss. 24). Buna bağlı olarak DNMA ÇKKV yöntemi ile tespit edilen sıralama sonuçlarının duyarlılığı için CCM, UCM ve ICM fayda fonksiyonlarının önemlilik dereceleri ölçülmüştür. Bu anlamda belirlenen fayda fonksiyonların

önemlilik dereceleri literatürde sıkça tercih edilen ve nesnel kriter ağırlıkları olan ENTROPİ, CRITIC, SD, İVP (İstatistiksel Varyans Prosedürü) ve MEREC yöntemleri ile ölçülmüştür. Ölçülen değerler Tablo-11.'de açıklanmıştır.

Tablo-11. Fayda Fonksiyonlarının ENTROPİ, CRITIC, SD, İVP ve MEREC Yöntemleri Kapsamında Önemlilik Dereceleri

ENTROPİ			
Fayda Fonksiyonları	CCM	UCM	ICM
Değerler	0,099	0,036	0,866
Sıralama	2	3	1
CRITIC			
Fayda Fonksiyonları	CCM	UCM	ICM
Değerler	0,242	0,272	0,485
Sıralama	3	2	1
SD			
Fayda Fonksiyonları	CCM	UCM	ICM
Değerler	0,332	0,314	0,354
Sıralama	2	3	1
İVP			
Fayda Fonksiyonları	CCM	UCM	ICM
Değerler	0,800	0,007	0,193
Sıralama	1	3	2
MEREC			
Fayda Fonksiyonları	CCM	UCM	ICM
Değerler	0,738	0,219	0,043
Sıralama	1	2	3

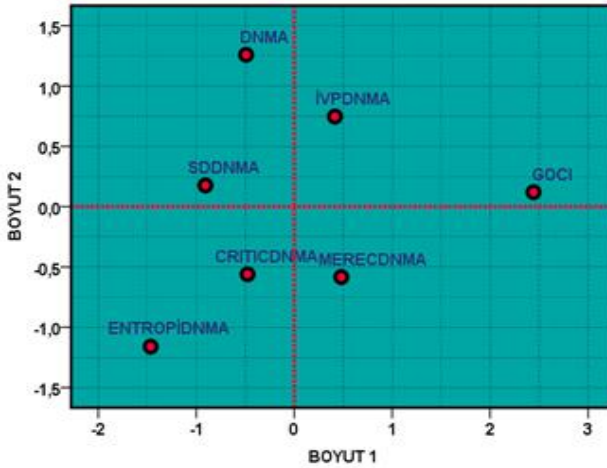
Duyarlılık analizinde ikinci olarak ülkelerin ENTROPİ, CRITIC, SD, İVP ve MEREC tabanlı DNMA yöntemine göre organize suçla mücadele performansları hesaplanmış ve hesaplanan değerler ile değerlerin sıralamaları Tablo-12.'de gösterilmiştir.

Tablo-12. Ülkelerin ENTROPİ, CRITIC, SD, İVP ve MEREC tabanlı DNMA Yöntemlerine Göre Belirlenen Organize Suçla Mücadele Performansları

Ülkeler	ENTROPİ-CCM		ENTROPİ-UCM		ENTROPİ-ICM		ENTROPİ-DNMA	
	Değer	Sıralama	Değer	Sıralama	Değer	Sıralama	Değer	Sıralama
ABD	0,347	6	0,027	6	0,313	5	0,634	5
Almanya	0,314	7	0,022	4	0,278	6	0,571	6
Fransa	0,353	5	0,028	7	0,345	4	0,670	4
İngiltere	0,361	4	0,022	4	0,155	7	0,494	7
İtalya	2,475	3	0,020	2	0,459	2	2,913	3
Kanada	4,229	1	0,012	1	0,378	3	4,595	1
Japonya	3,536	2	0,021	3	0,612	1	4,126	2
Ülkeler	CRITIC-CCM		CRITIC-UCM		CRITIC-ICM		CRITIC-DNMA	
	Değer	Sıralama	Değer	Sıralama	Değer	Sıralama	Değer	Sıralama
ABD	0,848	5	0,202	6	0,176	5	0,821	4
Almanya	0,768	6	0,163	4	0,156	6	0,761	6
Fransa	0,864	4	0,215	7	0,194	4	0,842	3
İngiltere	0,881	2	0,163	4	0,087	7	0,805	5
İtalya	0,605	7	0,150	2	0,257	2	0,712	7
Kanada	1,033	1	0,090	1	0,212	3	1,156	1
Japonya	0,864	3	0,154	3	0,343	1	1,053	2
Ülkeler	SD-CCM		SD-UCM		SD-ICM		SD-DNMA	
	Değer	Sıralama	Değer	Sıralama	Değer	Sıralama	Değer	Sıralama
ABD	1,164	4	0,233	6	0,128	5	1,059	4
Almanya	1,054	5	0,189	4	0,114	6	0,979	5
Fransa	0,242	7	0,248	7	0,141	4	0,135	7
İngiltere	1,209	2	0,187	4	0,063	7	1,0841	3
İtalya	0,830	6	0,173	2	0,188	2	0,844	6
Kanada	1,418	1	0,103	1	0,155	3	1,469	1
Japonya	1,186	3	0,178	3	0,250	1	1,2584	2
Ülkeler	İVP-CCM		İVP-UCM		İVP-ICM		İVP-DNMA	
	Değer	Sıralama	Değer	Sıralama	Değer	Sıralama	Değer	Sıralama
ABD	2,804	5	0,005	6	0,070	5	2,869	5
Almanya	2,539	6	0,004	4	0,062	6	2,597	6
Fransa	2,855	4	0,006	7	0,077	4	2,927	4

İngiltere	2,914	2	0,004	4	0,035	7	2,944	3
İtalya	1,999	7	0,004	2	0,102	2	2,098	7
Kanada	3,417	1	0,002	1	0,084	3	3,499	1
Japonya	2,857	3	0,004	3	0,136	1	2,989	2
Ülkeler	MERECCCM		MERECCUM		MERECCIM		MERECCDNMA	
	Değer	Sıralama	Değer	Sıralama	Değer	Sıralama	Değer	Sıralama
ABD	2,587	5	0,163	6	0,016	5	2,440	5
Almanya	2,343	6	0,132	4	0,014	6	2,225	6
Fransa	2,634	4	0,173	7	0,017	4	2,478	4
İngiltere	2,688	2	0,132	4	0,008	7	2,564	2
İtalya	1,845	7	0,121	2	0,023	2	1,747	7
Kanada	3,152	1	0,072	1	0,019	3	3,099	1
Japonya	2,636	3	0,124	3	0,030	1	2,542	3

Tablo-10. ve Tablo-12. birlikte değerlendirildiğinde, ENTROPİ-DNMA, CRITIC-DNMA, SD-DNMA, İVP-DNMA ve MEREC-DNMA yöntemi ile tespit edilen ülkelerin performans ve performans sıralamaları birbirleriyle ve GOCI ile DNMA'nın performans ve performans sıralamalarıyla tamamen farklı olduğu gözlenmiştir. Söz konusu bu durum ayrıca görsel olarak ayırım uzaklığı analizi ile belirlenerek Şekil-1. ve Tablo-13.'de gösterilmiştir.

Şekil-1. Yöntemler Arasındaki Ayırım Görseli

Şekil-1.'e göre tüm yöntemlerin uzayda farklı konumda olduğu gözlenmiş olup özellikle GOCI'nın DNMA yöntemine uzak olduğu görülmektedir. Dolayısıyla GOCI ve DNMA yöntemleri kapsamında tespit edilen değerler ve sıralamalar arasında negatif yönde yüksek ilişki olabileceği düşünülebilir. Bu bağlamda, GOCI ve DNMA yöntemleri ile belirlenen ilgili değerler normal dağılım gösterdiği tespit edilmiş ve buna göre ilgili değerler ve sıralamalar arasındaki Pearson Korelasyon Katsayısı Tablo-13.'te belirtilmiştir.

Tablo-13. GOCI ve DNMA Değerleri ile Değerlerin Sıralamaları Arasındaki İlişki Değerleri

Performans Açısından		
Yöntemler	GOCI	DNMA
GOCI	1	-0,940**
DNMA	-0,940**	1
Sıralamalar Açısından		
Yöntemler	GOCI	DNMA
GOCI	1	0,964**
DNMA	0,964**	1

p**<.01

Tablo-13. değerlendirildiğinde, GOCI ve DNMA yöntemleri ile belirlenen değerler arasında negatif yönlü, anlamlı ve çok yüksek ilişki tespit edilmiştir. GOCI literatüründe bir ülkenin küresel organize suç endeksi değerinin fazla olması, söz konusu o ülkenin organize suçlar ile mücadele performansının az olduğu anlamına geldiğinden dolayı GOCI ve DNMA yöntemlerine ilişkin değerler arasındaki ilişkinin negatif olması beklenen bir sonuçtur. Yine Tablo 13'e göre, GOCI ve DNMA yöntemleriyle tespit edilen ülkelerin organize suçlar ile mücadele performans sıralama değerleri arasında pozitif yönlü, anlamlı ve çok yüksek ilişki tespit edilmiştir. Dolayısıyla duyarlılık, ayırım uzaklığı ve korelasyon analizleri sonuçlarına göre GOCI kapsamında ülkelerin organize suçlar ile mücadele performanslarının DNMA ÇKKV yöntemi ile açıklanabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, GOCI 2022 literatürüne göre G7 ülkelerinin ilgili GOCI değerlerine göre fayda fonksiyonlarına verilen katsayılarının tutarlı olduğu belirtilebilir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Ülkelerin organize suçlar ile mücadele performanslarının yüksek olmasıyla ülkelerin ekonomi ve ekonomi ile ilişkili olan diğer boyutların (inovasyon, sürdürülebilir

kalkınma, doğrudan yabancı yatırım, iş gelişimi vb.) gelişimi sağlanabilmektedir. Özellikle büyük ekonomilere sahip olan ülkelerin organize suçlar ile mücadele konusundaki girişimleri küresel bağlayıcılığı yüksek bir nitelik kazanmasından dolayı söz konusu büyük ekonomilerin organize suçlar ile mücadele performanslarının analizinin önemli olduğu değerlendirilebilir. Dolayısıyla araştırmada, dünyanın en büyük sermayesine sahip olan G7 ülkelerinin organize suçlar ile mücadele performansları DNMA ÇKKV yöntemi ile ölçülerek söz konusu performans değerleri sıralanmıştır.

Araştırmada ilk olarak DNMA ÇKKV yöntemi ile ülkelerin organize suçlar ile mücadele performanslarının sıralamaları Kanada, Japonya, İngiltere, Almanya, İtalya, ABD ve Fransa olarak tespit edilmiştir. Araştırmada özellikle Kanada ve Japonya'nın organize suçlar ile mücadele performanslarının çok olması açısından diğer ülkeler ile belirgin farklılıkları gözlenmiştir. Bunun yanında, ülkelerin DNMA ile ölçülen organize suçlar ile mücadele performanslarının ortalama değeri hesaplanmış ve hesaplanan ortalama performans değerinden fazla performansa sahip olan ülkelerin Kanada ve Japonya olduğu gözlenmiştir.

Araştırmada yöntem açısından ülkelere göre fayda fonksiyonlarının ENTROPİ, CRITIC, SD, İVP ve MEREC yöntemleri ile hesaplanan önemlilik dereceleri üzerinden DNMA ÇKKV yönteminin duyarlılık analizi yapılmıştır. Bulgulara göre, ENTROPİ, CRITIC, SD, İVP ve MEREC tabanlı DNMA ile belirlenen ülkelerin performans sıralamaları ve söz konusu yöntemlerin GOCI ve DNMA ile tespit edilen ülkelerin performans sıralamaları birbirlerinden farklı olduğu değerlendirilmiştir. Dolayısıyla ülkelerin GOCI kapsamında organize suçlar ile mücadele performans değerlerinin ölçümünde DNMA ÇKKV yönteminin duyarlı olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın devamında GOCI ve DNMA ile ENTROPİ, CRITIC, SD, İVP ve MEREC tabanlı DNMA ile belirlenen ülkelerin performans değerleri arasındaki ayırım uzaklığı görseli oluşturularak söz konusu görselde GOCI'nın en fazla DNMA ÇKKV yöntemine uzayda çok daha yakın olduğu bulgusuna erişilmiştir. Bunun yanında ayırım uzaklığı görseline göre, GOCI ve DNMA yöntemleri arasındaki ilişkinin çok yüksek olduğu düşünülmüş ve söz konusu yöntemler arasındaki ilişki değerinin negatif yönlü, anlamlı ve çok yüksek olduğu tespit edilmiştir. İlgili yöntemler arasındaki ilişki değerinin negatif yönlü olması GOCI literatüründe organize suç performansı fazla olan bir ülkenin, Küresel Organize Suç Endeksi değerinin az olacağı vurgulanmasından ötürü söz konusu yöntemler arasındaki ilişkilerin negatif olarak belirlenmesi beklenen ve doğal bir sonuç olarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak yöntem bakımından duyarlılık, ayırım ve

korelasyon analiz sonuçlarına göre GOCI kapsamında ülkelerin organize suçlar ile mücadele performanslarının DNMA ÇKKV yöntemi ile ölçülebileceği değerlendirilmiştir. Ayrıca yine duyarlılık, ayırım ve korelasyon analiz sonuçlarına göre araştırmada DNMA ÇKKV yönteminin fayda fonksiyonları için atanan katsayı değerlerinin uygun olduğu düşünülmüştür.

Literatür incelendiğinde, Global Initiative (2021) G7 ülkelerinin GOCI performansları Kanada, Japonya, İngiltere, Almanya, ABD, İtalya ve Fransa olarak sıralamıştır. Mevcut araştırmada ise bu sıralama Kanada, Japonya, İngiltere, Almanya, İtalya, ABD ve Fransa olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu bulgular incelendiğinde, Global Initiative (2021) ve mevcut araştırmada ülkelerin organize suçlarla mücadele sıralamaları Almanya, Fransa, İngiltere, Kanada ve Japonya için tutarlı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca Global Initiative (2021) G7 ülkelerinin ortalama GOCI değerinden daha iyi değere sahip olan ülkelerin Kanada, Japonya, İngiltere ve Almanya, mevcut araştırmada ise ortalama organize suçlar ile mücadele performansından fazla performans değerine sahip olan ülkelerin ise sadece Kanada ve Japonya olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu sonuca göre, DNMA ÇKKV yöntemine göre ülkelerin organize suçlar ile mücadele performanslarının iyi ve kötü yönde GOCI yöntemine kıyasla daha fazla ayrıştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler açısından ilk olarak ülkeler tüm GOCI bileşenlerine yönelik faaliyet yaparak kendilerinin organize suçlar ile mücadele performanslarını artırabilirler. Bunun yanında, mevcut araştırmada ortalama organize suçlar ile mücadele performansından daha az değerde performansla sahip olan İngiltere, Almanya, İtalya, ABD ve Fransa küresel ekonomiye ve küresel anlamda ekonomi ile ilişkili diğer boyutların gelişimine katkı sağlamak için organize suçlar ile mücadele konusunda stratejiler, yöntemler, politikalar ve girişimler sağlayabilir. Bunun yanında ülkelerin GOCI değerlerinin daha nesnel olması bakımında GOCI bileşenlerinin sayısı artırılabilir veya her ülkeye özgü GOCI bileşenleri oluşturulabilir. Yöntem bakımından ise farklı kriter ağırlıkları (ENTROPİ, CRITIC, SD, İVP, MEREC, CILOS, IDOCRIW) temelli farklı ÇKKV yöntemlerle (ARAS, EDAS, WASPAS, COPRAS, CODAS, OCRA, MAIRCA, MARCOS, MOOSRA, MULTIMOORA, VIKOR, ELECTRE, Gri İlişkisel Analiz, TODIM, MABAC, COCOSO, WEDBA, SECA vb.) ülkelerin organize suçlar ile mücadele performansları ölçülere yöntemler arasındaki ülkelerin performansları ve performans sıralamalarındaki tutarlılıklar ve tutarsızlıklar tartışılabilir. Son olarak sadece G7 ülkelerinin değil ekonomik ve ticari anlamda supranasyonal ve bölgesel organizasyonlara üye olan ülkelerin organize

suçlar ile mücadele performansları ölçülerek bölgeler ve ülkeler arasında performans açısından karşılaştırma sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Abadinsky, H. (2010). *Organized Crime*. Belmont: Wadsworth/Cengage Learning.
- Albini, J. (1971). *The American Mafia: Genesis of a Legend*. New York: Appleton Century Crofts.
- Blackburn, K., Neanidis, K., & Rana, M. P. (2017). A Theory of Organized Crime, Corruption and Economic Growth. *Econ Theory Bull*, 5, 227–245.
- Bonnier, L. (2022). Illicit Trade:A Global Threat to Development, Economic Growth and Security, G7 Executive Talk Series, Branded Story / TRACIT, Erişim Tarihi: 18.03.2023, <https://digital.thecatcompanyinc.com/g7magazine/june-2018/illicit-trade-global-threat-development-econ>.
- Brown, R., & Smith, R. G. (2018). Exploring the Relationship between Organised Crime And Volume Crime. *Australian Government Australian Institute of Criminology*(565), 1-14.
- Burkay, S. (2008). Teorik Çerçeve de Suç. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*(2/4), 1-15.
- Castle, A. (1997). Transnational Organized Crime and International Security. *Institute of International RelationsThe University of British Columbia*(Working Paper 19), 1-12.
- Corne, L. (2015). Using Basic Neurobiological Measures Incriminological Research. *Crime Science*, 4(7), s. 1-16.
- Çınar, M., & Taş, C. (2022). Türkiye’de Bölgesel İşsizlik ve Suç Türleri İlişkisi: Panel Veri Yaklaşımı. *Business and Economics Research Journal*, 13(2), 179-197.
- Drakos, I., Kenny, P., Fearn, T., & Speller, R. (2017). Multivariate Analysis of Energy Dispersive X-Ray Diffraction Data for The Detection of Illicit Drugs In Border Control. *Crime Science*, 6(1), 1-10.
- Ecer, F. (2020). *Çok Kriterli Karar Verme*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ecer, F., & Zolfani, S. H. (2022). Evaluating Economic Freedom Via A Multi-Criteria MEREC-DNMA Model-Based Composite System:Case of OPEC

- Countries. *Technological and Economic Development of Economy*, 28(4), 1158–1181.
- EGM (2023), Organize Suç Örgütü Nedir? Erişim tarihi: 19.04.2023, <https://www.egm.gov.tr/kom/organizetanim>
- Eklblom, P., & Pease, K. (2014). Innovation and Crime Prevention. G. Bruinsma, & D. Weisburd içinde, *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice* (s. 2523-2531). New York: Springer Science+Business Media.
- Gelder, J.-L., Otte, M., & Luciano, E. C. (2014). Using Virtual Reality in Criminological Research. *Crime Science*, 3(10), 1-12.
- Gerritsen, C. (2015). Agent-based Modelling As A Research Tool for Criminological Research. *Crime Science*, 4(2), 1-12.
- Gigovic, L., Pamucar, D., Bajic, Z., & Milicevic, M. (2016). The Combination of Expert Judgment and GIS-MAIRCA Analysis for the Selection of Sites for Ammunition Depots. *Sustainability*, 8, 1-30.
- Global Initiative. (2022). *Global Organized Crime Index 2021*. Geneva: Global Initiative Publishing.
- Gün, E. (2022). Yaşlılık ve Suç İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Sosyoloji Dergisi*,(44), 275-294.
- Hoeben, E. M., Bernasco, W., Weerman, F. N., Pauwels, L., & Halem, S. (2014). The Space-Time Budget Method In Criminological Research. *Crime Science*, 3(12), 1-15.
- Hoffman, K. (2009). *The Impact of Organized Crime on Democratic Governance- Focus on Latin America and the Caribbean*. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Işık, S., Sezgin, B., & Öksüz, M. (2022). Türkiye’de Kamu Eğitim Harcamalarının Suç Oranları Üzerindeki Etkisi. *Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 108-118.
- Klimczuk, A. (2015). Causes of Crime. F. Wherry içinde, *The SAGE Encyclopedia of Economics* (s. 308-311). Los Angeles : SAGE Publications.
- Kumar, S. (2013). Crime and Economic Growth: Evidence from India. *MPRA*(48794), 1-24.

- Kusuma, H., Hariyani, H. F., & Hidayat, W. (2019). The Relationship Between Crime and Economics Growth in Indonesia. *The 2nd International Conference on Islamic Economics, Business, and Philanthropy (ICIEBP) Theme: Sustainability and Socio Economic Growth* (s. 1105–1113). Surabaya: KnE Social Science.
- Laenen, F. V. (2015). Not Just Another Focus Group: Making The Case for The Nominal Group Technique in Criminology. *Crime Science*, 4(5), 1-12.
- Lai, H., & Liao, H. (2021). A Multi Criteria Decision Making Method Based on DNMA and CRITIC with Linguistic D Numbers for Blockchain Platform Evaluation. *Engineering Applications of Artificial Intelligence*, 101, 1-12.
- Lai, H., Liao, H., Šaparauskas, J., Banaitis, A., Ferreira, F., & Al-Barakati, A. (2020). *Sustainability*, 12, 1-17.
- Lampe, K. (2019). Tackling Organized Crime: From Theory to Practice. *Crimen*, 10(3), 215–224.
- Lemieux, A. M. (2015). Geotagged Photos: A Useful Tool for Criminological Research? *Crime Science*, 4(3), 1-12.
- Levi, M. (2016). The Impacts of Organised Crime in the EU: Some Preliminary Thoughts on Measurement Difficulties. *Journal of the Academy of Social Sciences*, 11(4), 392-402.
- Liao, H., & Wu, X. (2019). DNMA: A Double Normalization-Based Multiple Aggregation Method for Multi-Expert Multi-Criteria Decision Making. *Omega*, s. 2-37. DOI:<https://doi.org/10.1016/j.omega.2019.04.001>.
- Liao, H., Long, Y., Tang, M., Streimikiene, D., & Lev, B. (2019). Early Lung Cancer Screening Using Double Normalization Based Multi Aggregation (DNMA) and Delphi Methods with Hesitant Fuzzy Information. *Computers & Industrial Engineering*, 136, 453-463.
- Liao, H., Ren, R., Antucheviciene, J., Šaparauskas, J., & Al-Barakati, A. (2020). Sustainable Construction Supplier Selection by A Multiple Criteria Decision-Making Method with Hesitant Linguistic Information. *E&M Economics and Management*, 23(4), 119–136.
- Locke, R. (2012). *Organized Crime, Conflict, and Fragility: A New Approach*. New York: International Peace Institute.
-

- Mishra, A. R., Rani, P., Saha, A., Hezam, I., Cavallaro, F., & Chakraborty, R. (2023). An Extended Dnma-Based Multi-Criteria Decision-Making Method and its application in the Assessment Of Sustainable Location for A lithium-ion Batteries' Manufacturing Plant. *Heliyon*, 9, 1-24.
- Mulok, D., Kogidb, M., Lilyc, J., & Asid, R. (2016). The Relationship between Crime and Economic Growth in Malaysia: Re Examine Using Bound Test Approach. *Malaysian Journal of Business and Economics*, 3(1), 15–26.
- Neanidis, K. C., Rana, M. P., & Blackburn, K. (2017). An Empirical Analysis Of Organized Crime, Corruption and Economic Growth. *Ann Finance*, 13, 273–298.
- Neanidis, K., Rana, M. P., & Blackburn, K. (2017). An Empirical Analysis of Organized Crime, Corruption. *Ann Finance*, 13, 273–298.
- Perdomo, C., & Burcher, C. U. (2016). *Protecting Politics Deterring the Influence of Organized Crime on Local Democracy*. Stockholm-Geneva: International Institute for Democracy and Electoral Assistance and Global Initiative against Transnational Organized Crime.
- Petta, D. (2018). Why there is no real difference between a Terrorist Organization and an Organized Crime Faction, Just A Matter of Interaction towards the State. *Contemporary Voices*, 1(1), 26-35.
- Plessis, C. (2000). The Links between Crime Prevention and Sustainable Development. R. Lawrence içinde, *Sustaining Human Settlement: A Challenge For The New Millennium* (ss. 239-270). North Shields: Urban International Press.
- Remeikiene, R., Gaspareniene, L., Fedajev, A., Raistenskis, E., & Krivins, A. (2022). Links between Crime and Economic Development: EU Classification. *Equilibrium. Quarterly Journal of Economics and Economic Policy*, 17(4), 909–938.
- Saha, A., Mishra, A. R., Rani, P., Hezam, I., & Cavallaro, F. (2022). A q-Rung Orthopair Fuzzy FUCOMDouble Normalization-Based Multi-Aggregation Method for HealthcareWaste Treatment Method Selection. *Sustainability*, 14, 1-28.
- Sarı, İ. (2015). The Nexus Between Terrorism And Organized Crime; Growing Threat? *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*(6), 463-503.

- Schultze-Kraft, M. (2016). *Organised Crime, Violence and Development: Topic guide*. Birmingham: Birmingham University.
- Selçuk, S. (2014). *Suç, Suçun Öz Nitelikleri ve Tanımı*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Sezer, S., Kahya, O., & Yıldırım, K. (2022). Eğitim ve Suç Arasındaki İlişkinin Sosyolojik Analizi. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 441-452.
- Sowmya, T. (2014). Crime: A Conceptual Understanding. *Forensic Science*, 4(3), 196-198.
- Stevanović, K. (2021). The Connection Between Ideology and Organized Crime. *ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА бр, 67*, 145-164.
- UNODC. (2018). E4J University Module Series: Organized Crime, Erişim tarihi: 19.03.2023. https://www.unodc.org/documents/e4j/flyers/E4J_Module_Flyer_OC_web_EN_rev.pdf.
- Vandeviver, C. (2014). Applying Google Maps and Google Street View in Criminological Research. *Crime Science*, 3(13), 1-16.
- Wallace, W. C. (2017). *An Exploratory Study on the Impact of Organized Crime on Societies in Small Island Developing States: Evidence from Five (5) Caribbean Countries*. Washington: National Defense University.
- Wu, X., & Liao, H. (2019). Comparison Analysis between DNMA Method and Other MCDM Methods. *ICSES Transaction on Neural and Fuzzy Computing*, 2(1), 4-10.
- Yang, L., Zou, H., Shang, C., Ye, X., & Rani, P. (2023). Technological Forecasting and Social Change. *Adoption of Information and Digital Technologies for Sustainable Smart Manufacturing Systems for Industry 4.0 in Small, Medium, and Micro Enterprises (SMMEs)*, 188, 1-15.
- Zhang, H., Liao, H., Wu, X., Zavadskas, E. K., & Al-Barakati, A. (2020). Internet Financial Investment Product Selection with Pythagorean Fuzzy DNMA Method. *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*, 31(1), 61-71.

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım 2023, Cilt:12, Sayı:2, 171-194
doi: 10.28956/gbd.1233911

Gendarmerie and Coast Guard Academy
Institute of Security Sciences
Journal of Security Sciences, November 2023, Volume:12, Issue:2, 171-194
doi:10.28956/gbd.1233911

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Araştırma/ Research Article

Mearsheimer'ın Ofansif Neorealizmi Kapsamında Sırp Cumhuriyeti'nin Bağımsızlık Amaçlı Politikaları Hakkında Bir İnceleme
A Review on the Policies for İndependence of the Republika Srpska from the Perspevctive of Mearshimer's Offensive Neorealism

Yazar(lar) / Writer(s)

Abdullah TORUN, Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, abduallah.torun@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9870-3550
İbrahim KUZUCANLI, Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, ibrahimkuzucanli@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3108-189X

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 14.01.2023

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 17.11.2023

Atıf Bilgisi / Citation:

Torun A. ve Kuzucanlı İ., (2023). Mearsheimer'ın Ofansif Neorealizmi Kapsamında Sırp Cumhuriyeti'nin Bağımsızlık Amaçlı Politikaları Hakkında Bir İnceleme, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 12(2), ss 171-194. doi:10.28956/gbd.1233911

MEARSHEIMER'İN OFANSİF NEOREALİZMİ KAPSAMINDA SIRP CUMHURİYETİ'NİN BAĞIMSIZLIK AMAÇLI POLİTİKALARI HAKKINDA BİR İNCELEME

Öz

Literatürde John J. Mearsheimer tarafından “The Tragedy of Great Power Politics” adlı çalışmasında ana esaslarının belirlendiği kabul edilen ofansif neorealizm, devletlerin uluslararası sistem içerisindeki davranışlarına karamsar ve klasik realizme yakın bir perspektif sunmaktadır. Bu teori, bu çalışmanın kuramsal temelini meydana getirmektedir. Çalışmada; ofansif neorealizm kapsamında, Bosna-Hersek'te anayasal olarak entite statüsüne sahip olan Sırp Cumhuriyeti'nin bağımsızlık amaçlı politikaları ele alınmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası ilişkiler disiplinin en çok yoğunlaştığı coğrafyalardan biri olan Bosna-Hersek'te Dayton Antlaşması ile kurulan anayasal düzen, hem ülkenin kaderini etkileyen hem de uluslararası toplumu yakından ilgilendiren problemlerle bir düzen meydana getirmiştir. Bosna-Hersek'in anayasal düzeni ve ülkeyi oluşturan etnik unsurların birbirlerine karşı hissettikleri güvensizlik, ülkedeki önemli sorunlardır. Bunlara ek olarak, Sırp Cumhuriyeti tarafından, Sırp milliyetçiliğinin giderek artan bir şiddette vurgulandığı görülmektedir. Milorad Dodik başta olmak üzere Sırp Cumhuriyeti'nin politika yapımcılarının, bu tutumlarını gelecekte de sürdürmeye devam edeceği öngörülmektedir. Bu düzen içerisinde, Sırp Cumhuriyeti'nin bağımsızlık amacıyla izlediği politikaların, Mearsheimer'in ofansif neorealist varsayımlarını büyük ölçüde doğruladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Ofansif Neorealizm, Mearsheimer, Bosna-Hersek, Sırp Cumhuriyeti.*

A REVIEW ON THE POLICIES FOR INDEPENDENCE OF THE REPUBLIKA SRPSKA FROM THE PERSPECTIVE OF MEARSHEIMER'S OFFENSIVE NEOREALISM

Abstract

Offensive neorealism in literature, whose main principles are considered to be described in John J. Mearsheimer's work titled “The Tragedy of Great Power Politics”, presents a perspective which is pessimistic and close to the classical realism to the behaviors of states in the international system. This theory forms the theoretical basis of this study. In the study, within the scope of offensive neorealism, the independence-oriented policies of the Republika Srpska, which has constitutionally an entity status in Bosnia-Herzegovina, are discussed. The constitutional order established with the Dayton Agreement in Bosnia-Herzegovina, one of the geographies where the international relations discipline was most concentrated in the post-Cold War period, created a problematic order that both affected the fate of the country and closely concerned the international community. The constitutional order of Bosnia and Herzegovina and the distrust of the ethnic elements that make up the country are important problems in the region. In addition, it is seen that Serbian nationalism is increasingly emphasized by the Republika Srpska. It is foreseen that the policy makers of Republika Srpska, especially Milorad Dodik, will continue to maintain this attitude in the future. It has been concluded that the policies followed by the Republika Srpska for independence in this order largely confirm Mearsheimer's offensive neorealist assumptions.

Keywords: *Offensive Neorealism, Mearsheimer, Bosnia and Herzegovina, Republika Srpska.*

GİRİŞ

Yugoslavya İç Savaşı, Soğuk Savaş sonrasında meydana gelen en büyük çatışmalardan biridir. İç savaşın sonrasında meydana gelen politik boşluk, Balkanlar'da hâlâ giderilemeyen krizlere ve gerginliklere neden olmaktadır. Bölgede meydana gelen en basit çıkar uyuşmazlıkları, sorunları derhâl güvenlikleştirmektedir. Bunlar da uluslararası sisteme tesir etmektedir (Tüysüzoğlu, 2012: 83). Bu durumun Balkanlar açısından pek çok nedeni mevcuttur. Nedenlerin başında ise bölgenin tarihsel genetiği gelmektedir. Sahip olduğu etnik çeşitlilik, Balkanları her ne kadar kültürel olarak özel bir coğrafya kılsa da tarihsel olarak devamlılık arz eden kronik sorunların da ana sebebinin meydana getirmektir.

Balkanlar, tarih boyunca büyük güçlerin çıkarlarının da çatıştığı bir coğrafya olmuştur. Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) liderliğindeki Atlantik grubu ile Rusya ve Çin arasındaki hegemonya mücadelesi, bu coğrafyadaki etnik gerilimlerin tırmandırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Rusya Federasyonu, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ve ABD'nin doğuya doğru genişleme hamlelerine özellikle Sırbistan'ın dış politikasına müdahil olarak etki etmektedir. Bu durum, Bosna-Hersek ve Kosova krizlerinde görülmüştür (Tüysüzoğlu, 2012: 85).

Bosna-Hersek, Yugoslavya'nın dağılma sürecinde büyük çapta bir iç savaş yaşamıştır. Bu savaşta, esas olarak tıpkı Yugoslavya'yı oluşturan diğer etnik unsurlar gibi Boşnakların bağımsızlık talebi ile Slobodan Milosevic'in önderlik ettiği Sırp milliyetçiliği karşı karşıya gelmiştir. Buna bir de Bosnalı Hırvatların, kendi yaşadıkları toprakları Hırvatistan'a katma girişimleri eklenmiştir. Bu nedenle Bosna'da yaşayan üç etnik unsur da birbirine girmiştir. Kısacası Boşnakların kendi ana vatanı olarak gördükleri ülkeyi; Bosnalı Sırlar ve Bosnalı Hırvatlar, kendi ana vatanları olan Sırbistan ve Hırvatistan'ın bir parçası olarak görmüşlerdir (Özkan, 2014: 70).

Çatışmaların sona ermesinin ardından Bosna Hersek'teki politik durum, harici bir zorlamayla, yani Dayton Antlaşması ile kurulmuştur. Dayton Antlaşması'nın, detaylıca düşünülmüş bir anayasa oluşturduğunu iddia etmek mümkün değildir. Zira Dayton Antlaşması'nın ilk ve asıl amacı, akan kanı durdurmak olmuştur (Tüysüzoğlu, 2016: 84). Bu antlaşma, Batılı garantör devletlerde diplomasinin kaosa karşı bir zaferi, vahşi bir savaşa karşı gerekçeleri ve zorlayıcı yönü bulunan bir müjde olarak görülmüştür. Bosna devletinin yasal varlığının ve

yaşayabilirliğinin tüm taraflarca doğrulandığı kabul edilmiştir. Savaşı bitirmiş olmanın inkâr edilemez başarısına ve Bosna topraklarındaki kitlesel katliamı durdurmuş olmasına rağmen Dayton Antlaşması, hem özü hem de uygulaması açısından bir paradokslar ihtiva etmektedir (Aolain, 1998: 958). Antlaşma kimi yönleriyle başarılı bulunmuşken yalnızca silahlı çatışmaları durdurmanın Bosna-Hersek'e huzur ve refah getirdiğini iddia etmek, oldukça güçtür.

Neorealist kuram; devletlerin silahlanmayı belli bir düzeyde tutma ihtiyaçlarını, güvenlik açıklarına mâni olmak amacıyla açıklamaktadır. Ancak devletlerin birbirlerinin ulusal güçleri veya dış politika hedefleri hakkında her zaman kesin bir değerlendirmede bulunması mümkün değildir (Tüysüzoğlu, 2012: 87). Balkan devletleri için bu durum, içinde buldukları karşılıklı güvensizlik ve çıkar çatışması ortamında daha da zordur. Bu bölgede her devlet veya uluslararası aktör, birbirlerinin politik veya askerî girişimlerini genelde endişeyle karşılamaktadır.

Kenneth Waltz (1979: 102-129), güç sisteminde dengenin önemine vurgu yapmaktadır. Diğer devletlere üstüne gelmeye çalışan bir devlete diğerlerinin cevabı, onu dengelemeye çalışmak şeklinde olacaktır. Bu denge bazen hegemon bir devletin varlığıyla, bazen de farklı güçler arasındaki denklekle kurulmaktadır. Dolayısıyla denge ya güçlüye karşı zayıfın tepkileriyle ya da güçlü olanın çekingen davranması sonucu zayıfın rahatlamasıyla kurulacaktır (Waltz, 2008: 37-39). Hâlbuki ileride detaylı olarak ele alınacağı üzere, John J. Mearsheimer, devletlerin güç maksimizasyonunu, dengenin önünde tuttuğunu iddia etmektedir.

Bu çalışmada, Sırp Cumhuriyeti'nin, bağımsızlık amacı doğrultusunda güç maksimizasyonunu güç dengesinin üzerinde tutup tutmadığı yani Sırp Cumhuriyeti'nin bağımsızlık amacı doğrultusundaki politikalarının Mearsheimer'i doğrulayıp doğrulamadığı irdelenecektir. Bu amaçla öncelikli olarak ofansif neorealizmin varsayımlarını ortaya koyan bir literatür taraması yapılmıştır. Daha sonra, Bosna-Hersek'in genel görünümü çerçevesinde Sırp Cumhuriyeti'nin bağımsızlık yolundaki politikaları ortaya konmuştur. Son olarak da ofansif neorealist varsayımların Sırp Cumhuriyeti özelinde doğrulanıp doğrulanmadığı incelenmiştir.

Araştırmanın hipotezi; Sırp Cumhuriyeti'nin bağımsızlık amaçlı politikaları nedeniyle Bosna-Hersek'in siyasal durumunun, ofansif neorealizmin argümanlarını doğruluyor olduğudur. Bununla birlikte ofansif neorealist varsayımların Bosna-Hersek özelinde doğrulanıp doğrulanmadığı her bir varsayım ayrı ayrı ele alınarak incelenmiştir. Araştırmada esas olarak nitel araştırma yöntemlerinden doküman

analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda, konu ile ilgili bilgilerin sunulduğu yazılı materyaller incelenmiştir.

Araştırma yapılırken kullanılan tüm kaynaklara kaynakçada yer verilmiş, akademik kurallara uygun olarak atıfta bulunulmuş, araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

1. OFANSİF NEOREALİZM

Genel olarak yapısalcı realizmin bir başka türü olarak gösterilen ve John J. Mearsheimer'in "The Tragedy of Great Power Politics" adlı eserinde belirlenmiş olan ofansif neorealizm; güvenlik açıklarını kapatmak için devletlerin, ulusal güçlerini, diğerlerine kıyasla maksimize etmeye çabaladıklarını belirlemektedir. Mearsheimer'a (2007: 71) göre savaşların asıl sebebi de, bu güç arayışıdır.

Ofansif neorealizmi açıklamaya başlamadan önce, şu hususu açıklığa kavuşturmak gerekir: Mearsheimer'a göre (2001: 54), ofansif realizm her ne kadar büyük güçlerin politikalarına açıklamalar getiriyor olsa da diğer devletler de güçleri nispetinde benzer şekillerde hareket eder. Bu nedenle Mearsheimer'in söz konusu çalışmasında devamlı olarak sözü edilen büyük güçlerin politika uygulama şekillerinin, diğer devletleri de kapsadığı kabul edilebilir. Bu çalışmanın asıl konusu olan Bosna-Hersek, Sırbistan ve Hırvatistan devletleri ve nihayet bir entite statüsünde olsa da pek çok açıdan bağımsız devlet özellikleri gösteren ve politikalarını da bu doğrultuda yürüten Sırp Cumhuriyeti de bu kapsamın içindedir.

Uluslararası sistemdeki anarşi nedeniyle, sistem içinde bağımsız birer aktör olan devletler, kendi güvenliklerini kendileri sağlamakla yükümlüdür. Devletler; sürekli korku ve endişe içerisinde yaşadığı için, doğadaki bireyler gibi hareket etmektedir. Bireyler ve devletler arasındaki temel fark ise devletlerdeki korunma ihtiyacının, uluslararası sistemdeki anarşiden kaynaklanıyor oluşudur. Uluslararası sistemdeki anarşinin iki temel prensibi bulunmaktadır: Bunların ilki devletler arasındaki karşılıklı güvenin çok az oluşu, diğeri ise her devletin kendi güvenliğini kendi sağlama yükümlülüğünü hissediyor oluşudur. Waltz, güvenlik ihtiyacı için devletlerin belli bir gücü yeterli görmesine karşın Mearsheimer devletlerin güç konusunda doyumsuz olduğunu ileri sürmektedir. Hatta bu nedenle Mearsheimer, neorealizmin asıl teorisyeni olan Waltz'u savunmacı realist olarak nitelendirmektedir (Mearsheimer, 1990: 12; Snyder, 2002: 150-151).

Uluslararası ilişkiler, devamlı bir savaş hâli olmasa da devamlı bir güvenlik mücadelesidir. Bu nedenle, devletler iş birliği yapsalar bile, bunun kalıcı olması

mümkün değildir. Güvenlik rekabeti nedeniyle iş birlikleri kısıtlı hâle gelmektedir. Devletlerin güç için rekabet etmediği bir dünya hayali, gerçekçi değildir (Mearsheimer, 1994: 9).

Yine Mearsheimer'a göre potansiyel hegemon devlet, kendi bölgesindeki rakiplerine aynı anda olmasa bile sırayla boyun eğdirmeye çalışan ve böylece kendi bölgesinde rakipsiz olmaya çalışan devlettir. Bunun için de kullanacağı en önemli enstrüman, ordusudur. Daha güçlü orduya sahip olmak ise devletler açısından, güvenlik ihtiyaçları tatmin olduğu için barışçıl olmak yerine daha da agresif olmaya yol açmaktadır. Dolayısıyla bir devletin agresif olma eğilimi, hem güç dağılımındaki pozisyonuna hem de diğer devletlerin bu devletin agresifliğini kontrol edebilme kabiliyetine bağlıdır. Zira devletler tatminci değil, maksimalisttir. Uluslararası sistemde çatışma ihtimali yaşayan devletlerin, arayabilecekleri bir acil çağrı hattı yoktur (Mearsheimer, 1990: 13; 2001: 37-45). Bu nedenle Mearsheimer, saldırgan politikaların ortaya çıkma konusunda Morgenthau'dan farklı düşündüğünü iddia etse de (2001: 53) aslında düşüncesi, klasik realistlere yakındır. Mearsheimer, Morgenthau'nun devletlerin saldırgan olma konusunda kendi iradeleri olduğu fikrine karşılık, devletlerin hayatta kalma içgüdüleriyle saldırganlaştığını öne sürmektedir.

Ofansif neorealizm teorisi beş varsayımda bulunur. Bunlardan ilki, uluslararası sistemin anarşik bir yapıya sahip olduğudur. İkinci varsayıma göre büyük güçler, doğası gereği bazı saldırgan askerî yeteneklere sahiptir ve buna göre birbirine zarar verebilirler. Üçüncü varsayım; devletlerin, diğer devletlerin niyetlerinden asla emin olamadığını savunmaktadır. Varsayımlardan dördüncüsüne göre hayatta kalmak, büyük güçlerin birincil amacıdır. Son varsayım ise büyük güçlerin rasyonel aktörler olduğudur (Elman ve Jensen, 2014: 8; Mearsheimer, 2001: 30). Mearsheimer'in öne sürdüğü bu varsayımların genel olarak diğer devletler için de geçerli olduğu kabul edilebilir.

Mearsheimer, statükocu bir devletin olmadığını iddia etmektedir. Ona göre, büyük tüm güçler revizyonizme yatkındır ve bu nedenle saldırgan politikalar izlerler. Bu da devletler arasında hipotetik olmayan gerçekçi bir tehdit etkileşimi meydana getirmektedir. Yani ortaya çıkan rekabet gereksiz değildir ve bu etkileşimin bir sonucudur. Üstelik gerçekçi bir senaryoda devletlerin yaptığı güvenlik hamleleri, agresiftir. Diğer devletlerden toprak talep etmeyi dahi içeren genişleme isteği, silah tedarikine ve ittifaklara yol açmaktadır. Bölgesel genişleme, yağmacı bir karaktere sahiptir. Genişlemeye çalışan devletin nihai amacı her ne kadar “güvenlik” olsa da bu hedefe ulaşma yolundaki fiili davranışını saf

işgalcilikten ayırt etmek mümkün değildir. Bu dünyada devletlerin güvenlik ihtiyaçları çatışmaya mahkûmdur. Çünkü tüm devletlerin güvenlik ihtiyacının karşılanması mümkün değildir. Bu nedenle çok fazla güvenlik rekabeti mevcuttur (Snyder, 2002: 156).

Hegemonya yokluğunda bile devletler hem zenginliklerini hem de ordularını ve karada savaşma kabiliyetlerini maksimize etmeye çalışır. Bu nedenle devletler kaynak elde etmek için savaşa ve şantajı başvururlar. Savaşa girmeseler dahi, rakiplerini yüksek maliyetli çatışmalara sokmaya ve bundan istifade etmeye çalışırlar. Bir devletin tehdit kabiliyeti ne kadar yüksekse görece kuvveti de o kadar büyüktür (Elman ve Jensen, 2014: 9).

Mearsheimer, bunlara ek olarak hegemonları da kategorize etmiştir. Teorisi her ne kadar genel olarak büyük güçleri açıklamaya yönelik olsa da hegemon olmaya çalışan ya da hegemon olamayan devletlerin dahi, güçlerini maksimize etmeye çalıştıklarını açıklamıştır. Üstelik ona göre, saldırgan olma eğilimlerine sahip devletler, askerî kabiliyetlerini arttırmaya çalışırken bir yandan da ne kadar barışçıl amaçlara sahip olduklarını vurgulamaya çalışır. Bu durumun en iyi örneği de Nazi Almanyası ve Adolf Hitler'in politikalarıdır (Mearsheimer, 2001: 38).

Saldırgan devletler, güvenlik politikalarını yürütürken büyük devletlerin politikalarını dikkatlice hesaba katarlar. Örneğin Mearsheimer'a (2001: 38) göre Saddam Hüseyin 1990 Ağustos'unda Kuveyt'i işgal etmeye kadar verdiğinde, ABD'nin olan bitene seyirci kalacağını ummuştu. Her ne kadar bunda yanlışlığı kısa süre içerisinde ortaya çıksa da saldırgan politikalarını gerçekleştirmek için şartların elverişli olduğunu düşünmesini sağlayacak haklı nedenleri vardı. Saddam Hüseyin'in bu hatası ülkesini yıkıcı bir savaşa sürüklemiş olsa da Mearsheimer, tüm olan bitenin kendi teorisine paralel olduğunu belirtmiştir. Saddam Hüseyin'in yaptığı bu muhakeme hatasının yıkıcı sonuçları olmasında da şaşılacak bir şey yoktur.

Mearsheimer'a (2001: 45) göre, büyük güçler arasındaki geniş deniz ve okyanuslar, çatışmaların önüne geçmekte etkili olmaktadır. Balkanlar'daki coğrafi yapı ise doğal engellerin çatışmalara engel olmasını sağlamaktan oldukça uzaktır. Bu durum, tarih boyunca rakip etnik grupların iç içe yaşadığı Balkanların, yüzyıllardır bir çatışma coğrafyası hâline gelmesine neden olmuştur.

Mearsheimer (2001:47), devletler için güvenlik endişelerinin, diğer endişelerden her zaman daha üstün olduğunu öne sürmüştür. Bunların, insani yardım ya da soykırımı önleme gibi, devletlerin kendi güvenlikleri ile ilgili

olmayan operasyonlar için büyük bütçeler ayırma ya da kendi silahlı kuvvetlerini angaje etme isteği oldukça düşüktür. Buna örnek de ABD'nin o tarihe kadarki son 100 yılda asker kaybına uğradığı tek insani yardım harekâtının, 1992-1993'te Somali'de gerçekleşmiş olmasıdır. Buna karşılık, ABD'nin ve Sovyetler Birliği'nin, Soğuk Savaş süresince kendi güvenlik endişeleri için ayırdığı büyük bütçeler, bu tespitin doğruluğunu göstermektedir.

Ofansif neorealizme göre devletler; yaptıkları eylemlerin suçunu birbirlerine atmayı, diğer devletlerle denge aramaya yeğlemektedir. Çünkü devletler için aldatılma endişesi, ittifaksız kalma endişesinden daha üstündür (Snyder, 2002: 163, 166). Bu eğilimin izlerini, eski Yugoslavya devletlerinin tümünde görmek mümkündür.

Ofansif neorealizm; bunların yanında, güç dengesi mantığının dost olmayan devletleri, çıkarları uyuştığında birlikte hareket etmeye motive edebileceğini de açıklamaktadır. Sırbistan ve Hırvatistan'ın; Yugoslavya'nın dağılmasının ardından Bosna'yı kendi aralarında bölüşme hedefi, her ne kadar bu girişim başarısız olmuş olsa da bunu göstermektedir (Mearsheimer, 2001: 53).

Mearsheimer; 2001'de yaptığı çalışmasında, gelecek 20 yıl için Avrupa ve Kuzeydoğu Asya'da artacak gerginlikler ve savaş ihtimalleri üzerinde durmuştur. Bu ihtimallerin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini belirleyecek değişkenlerin de ABD Silahlı Kuvvetlerinin konuşlanma durumu ve bölgesel güç yapılarındaki değişiklikler olarak belirlemiştir (Snyder, 2002: 168). Bu değişkenlerle ilgili Mearsheimer'in detaylı analizleri (Almanya'nın ABD askerlerinin çekilmesinin ardından nükleer güç olması veya Japonya'nın Çin ve Rusya ile gerginlik yaşaması) bahse konu 20 yıl için pek de isabetli olmamıştır. Ancak 2023 yılı itibarıyla, Mearsheimer'in Avrupa ve Kuzeydoğu Asya için bulunduğu tahminlerden, gerginlik ve savaş hâllerinin, genel bir çerçevede ele alındığında, isabetli olduğunu kabul etmek gerekir.

Mearsheimer'a (1990: 21) göre, hiper-milliyetçilik, savaşın en önde gelen sebeplerinden biridir. Kötü niyetli milliyetçiliğin, kitle ordularına dayanmayı gerektiren askerî sistemler altında gelişmesi, daha olasıdır. Devlet, büyük ve daimî ordulara gereken fedakârlıklar için vatandaşlarını seferber etme amacıyla, milliyetçi çağrılar yöneltebilir. Öte yandan hiper-milliyetçilik; devletler küçük ve profesyonel ordulara veya geniş insan gücüne ihtiyaç duymayan yüksek teknolojiye askerî organizasyonlara güvenebildiği zaman, en az olasıdır. Bu nedenle nükleer silahlar; askerî doktrinini temelini kitle ordularına dayanma zorunluluğundan alıp

daha küçük ve yüksek teknolojiye ordulara daha fazla güvenmeye yönelttiği için milliyetçiliğin önemini azaltmaktadır. Balkan devletlerinin politika yapıcılarının yaptıkları milliyetçilik vurgularının sebebi olarak ordularının düşük teknolojiye sahip olması ve bu nedenle insan gücüne ihtiyaç duymaları görülmelidir.

Mearsheimer'in teorisine yöneltilebilecek en önemli eleştiri, devletlerin davranışlarını incelerken uluslararası sistemin yapısına çok fazla vurgu yapıp devletlerin iç yapılarını arka planda tutmasıdır. Ofansif neorealizm; tarihi olayları bir rehber olarak kullanmakla beraber, kişisel özelliklerin ve kültürün uluslararası politikaya etkilerini göz ardı etmektedir (Shore, 2003: 353). Bununla birlikte, Mearsheimer'in ABD dış politikası ile ilgili çalışmalarında, İsrail lobisi başta olmak üzere lobiciliğin etkili olduğunun vurgulandığı görülmektedir. Bu durumun, Mearsheimer'in kendi teorisine çeliştiği söylenebilir (Üstündağ, 2020: 1011). Mearsheimer'in devletlerin iç özelliklerinden en çok vurguladığı olgu, milliyetçiliktir.

2. BOSNA-HERSEK'İN GENEL GÖRÜNÜMÜ VE SIRP CUMHURİYETİ'NİN BAĞIMSIZLIK AMAÇLI POLİTİKALARININ İNCELENMESİ

Ofansif neorealizmle ilgili bu temel teoriler aktarıldıktan sonra sıra, Bosna-Hersek'in anayasal düzenini ortaya koymaya ve Sırp Cumhuriyeti'nin bağımsızlık amaçlı politikalarını incelemeye gelmektedir.

Etnik gruplar arasında meydana gelen çatışmaların kökeninde, toprak ve egemenlik arasında kurulan ilişki yatmaktadır. Bu çatışmalar, etnik sınırların devletin sınırlarıyla uyuşmaması hâlinde veya bir etnik gurubun, diğer bir etnik grupla paylaşmak durumunda kaldığı toprakla arasında özellikli bir bağ kurmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde meydana gelen farklı talepler arasında rekabet meydana gelir. Bu; bireyler, etnik gruplar ve devletler arasındaki bir iktidar savaşıdır (Connor, 1994'ten akt. Özkan, 2014).

Dayton Antlaşması, Bosna-Hersek'te alt kimlik farklılıklarını yönetimsel olarak meşrulaştıran bir düzen kurulmasına neden olmuştur. Bu durum, merkezi hükümetin, ülkede mevcut bulunan federe entiteler ve kantonlar üzerinde sıradan bir hükümet gibi otorite sahibi olmasına engel olmaktadır (Tüysüzoğlu, 2016: 75). Dayton Antlaşması ile ülke, Bosna-Hersek Federasyonu ve Sırp Cumhuriyeti olarak adlandırılan iki entiteye ayrılmıştır. Ayrıca Brcko adlı bir özerk bölge oluşturularak Sırp Cumhuriyeti topraksal olarak ikiye bölünmüştür. Genel olarak Boşnakların veya Bosnalı Hırvatların çoğunlukta olduğu yerler Bosna-Hersek

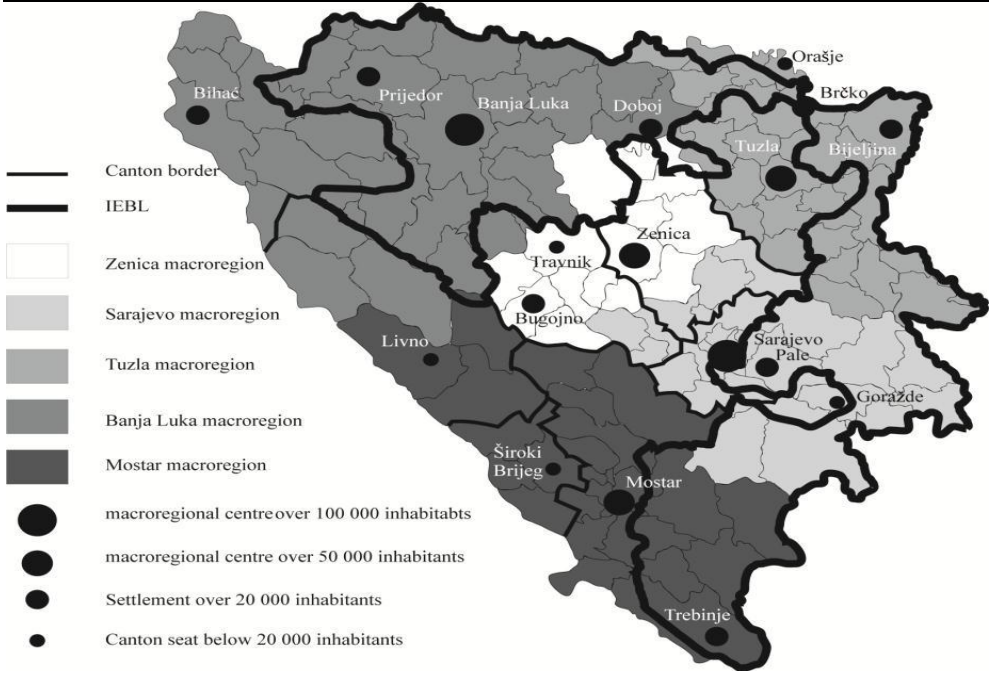
Federasyonu'nun içinde, Bosnalı Sırp'ların çoğunlukta olduğu bölgeler ise Sırp Cumhuriyeti'nin içerisinde.

Ülkedeki yönetsel yetkiler, merkezi hükümet ve entiteler arasında bölüştürülmüştür. Bosna-Hersek Federasyonu, kantonlara ayrılmış durumdadır. Kantonlar mümkün olduğunca Boşnakların veya Bosnalı Hırvatların çoğunlukta olması durumuna göre belirlenmiştir. Sırp Cumhuriyeti'nin idari yapısı ise Bosna-Hersek Federasyonu'na kıyasla daha merkeziyetçidir. Zira kanton yapılanması, bu entitede mevcut değildir.

Ülkenin sınırlarının merkezi hükümetin kontrolünde olduğunu söylemek mümkün değildir. Ülkenin Sırbistan ile olan sınırları Bosnalı Sırp'ların, yani Sırp Cumhuriyeti'nin; Hırvatistan ile olan sınırları ise Bosnalı Hırvatların, yani Bosna Hersek Federasyonu'nun Hırvat çoğunluklu kantonlarının kontrolü altındadır (Özkan, 2014: 65). Bu durum, merkezi hükümeti, sınırların denetimi gibi son derece önemli bir güçten mahrum kılmaktadır.

Etno-federal yapı, ülkedeki merkezî hükümeti görünmez kılmakta ve ülkedeki bürokratik yapıyı çok karmaşık hâle getirmektedir. Alt kimliklerin özerkliklerini toplumsal ve siyasal olarak korumayı hedefleyen bu etno-federal yapının, modern devlet tanımına uymadığı açıktır (Tüysüzoğlu, 2016: 85). Dayton Antlaşması, dünyadaki başka kriz bölgelerinde (Kıbrıs, Filistin vb.) denenmiş ve uzun vadede bir çözüm üretmekten uzak olan, "böl ve yönet" ilkesine dayalı bir antlaşmadır (Özkan, 2014: 76). Her ne kadar bu ilkenin uzun vadede çözüm üretebileceğini savunan ve Bosna-Hersek'in Brcko özerk bölgesini de örnek gösteren çalışmalar mevcutsa da (Güç, 2020: 214), Bosna-Hersek için Dayton Antlaşması'nın uzun vadeli bir çözüm üreteceği fikri, son derece şüphelidir.

Harita-1. Bosna-Hersek'in İdari Yapılanması (Remenyi, 2012, s. 134).

Ülkenin ekonomik gücü, oldukça zayıftır. Devlet organları modern bir devletteki gibi etkin değildir. Yolsuzluk ve rüşvet, son derece yaygındır. Ülke vatandaşlarının çoğu, milliyetçi tanımlamaları, kendileri ve çocukları için daha iyi bir gelecek ve yaşama arzusundan daha fazla vurgulamaktadır. Ülkede, etnik kökenler arası iş birliği bir kenara dursun, işleyen bir demokrasi ortamının varlığı bile şüphelidir (Buxbaum, 2014: 169). Gençler başta olmak üzere, ülkenin geleceğine dair ümidini yitiren insanlar, ülkeden hızla göç etmektedir (Tüysüzoğlu, 2016: 76).

Ülkedeki para politikalarını belirleyecek olan Merkez Bankası guvernörü, Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından atanmaktadır. Bu durum, ülkedeki ekonomik durumun sorumlusunun yalnızca iç aktörler olmadığına dair bir somut bir örnek teşkil etmektedir (Savran, 2001: 94).

Eski Sırp Cumhuriyeti Başkanı ve Bağımsız Sosyal Demokratlar İttifakı Başkanı Milorad Dodik, (Bosna-Hersek Cumhurbaşkanlığı Konseyi üyeliğinin bitmesinden sonra 2022'de tekrar Sırp Cumhuriyeti Başkanı olarak seçilmiştir.) iç savaş bittiğinden beri bağımsızlık hedefini defalarca dile getirmiştir. Bosna'daki ortak devlete karşı yürüttüğü milliyetçi ayaklanmaları kışkırtan propagandalarına

rağmen defalarca Sırp Cumhuriyeti'nde başkan veya Bosna-Hersek Cumhurbaşkanlığı Konseyinin Sırp üyesi olarak seçilmiştir. Sırp Cumhuriyeti'ndeki Sırp yurttaşları, düşük standartlı yaşamları için acil iyileştirmelere ihtiyaç duyduklarında bile, ülkedeki her türlü ilerlemeyi sabote etmiş ve engellemiştir. Dodik ve hükümeti, Dayton Antlaşması'nın kırmızı çizgilerini defalarca aşmış ve "uluslararası toplumun" Bosna-Hersek'e dayattığı kuralları çiğnemiştir.

Yüksek Temsilcilik Ofisi, 1995 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) tarafından oluşturulmuş ve elli devletten oluşan Barış Uygulama Konseyine rapor vermekle görevli bir makamdır. Yüksek Temsilci, devlet düzeni işleyen bir Bosna-Hersek'i ve hedeflenen kurallara uyulmasını denetlemektedir. Politikacıları görevden alma ve yasa çıkarma yetkisine sahiptir. Birleşmiş Milletler Yüksek Temsilcilerinin uyguladıkları yaptırımlara rağmen bunların Sırp Cumhuriyeti'nin bağımsızlık doğrultusundaki politikalarını pek de etkilemediği ortadadır (Buxbaum, 2014: 169). Boşnaklar, aidiyet hissettikleri Bosna-Hersek devletinin merkezî hükümetini güçlendiren bir yapı olarak gördükleri Yüksek Temsilcilik makamını desteklerken ayrılıkçı eğilimlere sahip Bosnalı Hırvatlar ve Bosnalı Sırp, bu yapının ortadan kaldırılmasını istemektedir (Tüysüzoğlu, 2016: 86).

Şubat 2008'de Kosova'nın bağımsızlık ilanı sonrası Dodik; bu gelişmeyi, Sırp Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı ile ilişkilendirmeye başlamıştır. Daha sonra ise bu görüşlerini dile getirmeyi ertelemiş, bunun yerine politikasının merkezine Yüksek Temsilcilik Ofisi'nin meşruiyetini sorgulamayı koymuştur. Dodik'in politikalarının diğer bir özelliği de kendisini vazgeçilmez bir konumda görmesidir. Bunda haklılık payı da vardır: Sırp Cumhuriyeti'nde Dodik'ten daha az radikal bir politik lider mevcut değildir (Türkeş, Rüma, Akşit ve Açar, 2012: 38-46).

Dodik, söylemlerini Sırp Cumhuriyeti'nin er ya da geç bağımsızlığa ulaşacağını iddia edecek kadar ileri götürmektedir. Bu ofansif duruşuna rağmen, 2 Ekim 2022 tarihinde Bosna-Hersek'te gerçekleştirilen seçimlerde Sırp Cumhuriyeti'nin başkanlığına seçilmiş ve Sırp Cumhuriyeti'nin siyasetinin belirleyicisi konumundaki lider olduğunu tekrar ispatlamıştır. Bu durum, Dodik'in bağımsızlık söylemlerinin Bosnalı Sırp tarafından onaylandığını da ortaya koymaktadır.

Sırp, bir millet olarak Yugoslavya'nın dağılmasıyla sarsılmış ve savaş nedeniyle radikalleşmiştir. Bu nedenle Sırp ellerindeki siyasi birimleri korumaya ve kollamaya kararlıdır. Bosnalı Sırp da bu hisse paralel olarak Sırp

Cumhuriyeti'ni kan dökerek kurduklarının farkındadır. Ayrıca, kendilerini Hırvatistan ve Kosova'daki Sırp topluluklarına göre ayrıcalıklı hissetmektedir. Ellerindeki entite, onlar için hayatta kalmanın ve güvenliğin teminatıdır. Sırlar bu nedenle merkezîyetçi bir Bosna-Hersek istememektedir (Özkan, 2014: 79).

Sırp Cumhuriyeti, bölgedeki Bosnalı Sırp nüfusunun neredeyse tamamını barındırmanın avantajını kullanarak kendi başına bir yapı gibi davranmaktadır. Bölgede milliyetçi popülizm son derece etkili bir konumda olup siyasetçilerin politikalarına da yansımakta, Sırbistan'la birleşme hayali devamlı olarak dile getirilmektedir. Bu durumun oluşmasında, Sırbistan'ın Avrupa Birliği (AB) ile üyelik müzakereleri sürdürüyor olmasının Bosnalı Sırlarda yarattığı motivasyonun da etkisi bulunmaktadır. Sırbistan'ın ise bu müzakerelerin zarar görmemesi için şimdilik Sırp Cumhuriyeti'nden gelen taleplere sessiz kaldığı söylenebilir. Bunlara ek olarak Rusya Federasyonu'nun zaman zaman Sırp Cumhuriyeti'ni destekliyor oluşu da entitenin politikaları açısından, kayda değer bir durumdur (Adaş ve Konuralp, 2020: 113).

Bosna-Hersek'in bütünlüğünün birincil ve en büyük rakibi Sırp Cumhuriyeti'nin seçkinleridir. Sırp Cumhuriyeti'nin varlık sebebi, Bosnalı Sırlar için mümkün olan en yüksek seviyede kendi kaderini tayin hakkı ve ayrımcılık tesis etmektir. Bu durum, silahlı çatışma içinde doğan ve etnokratik özelliğe sahip bir rejimin varlığı anlamına gelmektedir (Remenyi, 2012: 138).

Üstelik Bosnalı Sırlar, Banja Luka şehrini; Bosnalı Hırvatlar ise Mostar şehrini merkez alarak, kendi çekirdek alanlarını oluşturmaya çabalamaktadırlar (Remenyi, 2012: 136). Bosnalı Hırvatların, Mostar şehrini Boşnaklarla paylaştıkları göz önüne alındığında Banja Luka şehri, devletin asıl başkenti olan Sarajevo'nun yanında âdeta ikinci bir başkent gibi gözükmektedir. Banja Luka'ya giden bir kimsenin, kendini Bosna-Hersek'ten ayrılıp farklı bir ülkeye geçmiş gibi hissetmemesi mümkün değildir.

Sırların millet olma olgusu ve Ortodoks Kilisesi; Bosnalı Sırları, Bosna Hersek'teki Sırp olmayanlardan ayırma işlevi görmektedir. Sırlara göre bağımsız bir Sırp Cumhuriyeti, Bosnalı Sırların asıl ülkeleri olan Sırbistan'a dâhil olmalarını sağlayacaktır (Remenyi, 2012: 138). Bu bakımdan din ve milliyetçilik, Bosnalı Sırlar için son derece önemli ve kutsal iki olgudur.

Sırp Cumhuriyeti günü kutlamaları, Dodik için önemli bir propaganda malzemesidir. 2016 yılında Sırp Cumhuriyeti gününün resmî tatil ilan edilmesi için bir referandum gerçekleştirilmiş ve bu teklif, halk tarafından kabul edilmiştir. 2018

yılında gerçekleştirilen Sırp Cumhuriyeti günü törenlerinde aşırı sağcı Sırp grupların Banja Luka'da tam teçhizatlı olarak yürüyüşlere katıldığı görülmüştür (Björkdahl, 2018: 40).

2022 yılı içerisinde Anayasa Mahkemesi kararıyla yasaklanmış olmasına rağmen Sırp Cumhuriyeti günü kutlaması yapılması ve Sırp Cumhuriyeti polis gücünün uzun namlulu silahlarla gerçekleştirdiği yürüyüş, gündemi uzun bir süre meşgul etmiştir (<https://www.aa.com.tr>). Mevcut mahkeme kararlarına rağmen Sırp Cumhuriyeti'ndeki bu yürüyüşlerin devam edeceği değerlendirilmektedir.

Sırp Cumhuriyeti, kendi polis teşkilatını korumak ve güçlendirmekle de kalmamıştır. Sırp Cumhuriyeti'nin kendi mahkemelerine, gümrük ve posta servisi ile eğitim müfredatına da sahip olduğunu belirtmek gerekmektedir. Entitenin eğitim dili Sırpçadır. Dahası, Sırp Cumhuriyeti'nin Brüksel, Moskova, Belgrad, Stuttgart, Kudüs, Selanik, Washington ve Viyana'da dış temsilcilikleri mevcuttur. Tüm bunların uluslararası mevcudiyet, dış tanınma ve meşruiyet inşa etmek amaçlarıyla yapıldığı değerlendirilmektedir (Björkdahl, 2018: 40).

3. SIRP CUMHURİYETİ'NİN BAĞIMSIZLIK AMAÇLI POLİTİKALARININ OFANSİF NEOREALİST VARSAYIMLAR ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

Ofansif neorealizmin beş temel varsayımı, birinci bölümde açıklanmıştı. Bosna-Hersek'in genel görünümü ve Sırp Cumhuriyeti'nin bağımsızlık amaçlı politikaları genel hatlarıyla açıklandıktan sonra sıra ofansif neorealizmin temel varsayımları başta olmak üzere Mearsheimer'in teorilerinin Sırp Cumhuriyeti özelinde ele alınmasına gelmektedir.

Bosna-Hersek, ayrışmakla kalmayıp devletin meşruluğu, sınırlar ve kurumlar gibi en temel konularda bile kutuplaşmış bir ülkedir. Sınırlar ve ulusal birliğin niteliği ile ilgili mevcut kutuplaşma, siyasetin sürdürülebilir olması ve demokrasinin işlemesi için asgari koşulların oluşmasına engel olmaktadır (Özkan, 2014: 64). Ülkedeki bu koşullar, Mearsheimer'in belirlediği şekilde Sırp Cumhuriyeti'nin, Bosna-Hersek içindeki güç dengesinde kendisini avantajlı bir konumda görmesine neden olmaktadır. Yönetim şeklinin Bosna-Hersek Federasyonu'na göre daha merkezîyetçi olması da bunda önemli bir etkidir. Sırp Cumhuriyeti'nin yöneticileri, sıklıkla “Ya Bosna Dayton'a dönecek ya da biz bağımsızlığa.” ifadesini kullanmaktadırlar (Dümmel, 2015: 49). Bu ifadede vurgulanmak istenen, Dayton Antlaşması'ndan duyulan memnuniyet değil, Sırp

Cumhuriyeti'nin her fırsatta ön plana çıkardığı ayrılıkçı fikirleridir. Bu olgular, Sırp Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ile ilgili ofansifliğini göstermektedir.

Ülkenin idari yapılanması da Sırp Cumhuriyeti'nin işini kolaylaştırmaktadır. Ülkenin bürokratik yapısı son derece karmaşıktır. Vatandaşlar, kimi zaman basit bir dilekçeyi bile hangi kuruma vereceklerini bilememektedirler. Mevcut 2 entite, özerk bir idari bölge, Bosna-Hersek Federasyonu içindeki 10 kanton ve sayısız belediye, âdeta kendi başına yürümeyi öğrenmeye çalışan genç bir ülkenin ayağına bağlanmış taşlar gibidir (Dümmel, 2015: 54). Dayton Antlaşması ile oluşturulmak istenen hiyerarşik düzen, ne yazık ki neredeyse kaotik bir yapı meydana getirmiştir.

Sırp Cumhuriyeti'nin silahlı güç kapasitesini nasıl arttırmaya çalıştığını objektif olarak tespit etmek mümkün değildir. Çünkü ülkelerin askerî harcamalarını gösteren veri tabanlarının hiçbirinde, Sırp Cumhuriyeti'ndeki askerî birliklerin gücü (anayasal olarak Bosna-Hersek Silahlı Kuvvetleri'ne bağlı olduğu için), ayrı bir şekilde gösterilmemektedir. Bu nedenle Sırp'ların askerî kapasitelerini artırma çabasının bir göstergesi olarak, Sırbistan'ın askerî harcamalarını ele almak gerekir. Zira Sırbistan'ın askerî kapasitesinin artışının, Sırp Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ümidini de arttıracığı değerlendirilmektedir. SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute) tarafından oluşturulan veri tabanına göre Sırbistan, 2015 yılından beri askerî harcamalarını devamlı olarak arttırmaktadır. Öyle ki, 2015 yılında yaklaşık 500 milyon dolar olan Sırbistan'ın askerî harcamaları, devamlı olarak artarak 2021 yılında neredeyse 1,5 milyar dolar seviyelerine yaklaşmıştır. Bosna-Hersek'in askerî harcamalarında ise kayda değer bir artış gözükmemektedir (<https://www.sipri.org>). Bununla birlikte, Sırp Cumhuriyeti içindeki Sırp ve Bosna-Hersek Federasyonu içinde bulunan Boşnak ve Hırvat birlikleri, etnik yapılarına göre ayrı ayrı kışlalarda konuşlanmış durumdadırlar. Hatta bu birlikler, birliğin etnik unsurunun nüfus çoğunluğunu elde tuttuğu şehirlerde konuşlanmış durumdadır. Böylesi bir ordudan elde edilen verilerin doğruluğunun şüpheli olduğu değerlendirilmektedir.

Sırp Cumhuriyeti'nin bağımsızlık yolunda elindeki en önemli gücü, merkezî hükümetten bağımsız bir orduya sahip olamadığı için, elindeki yegâne “sert güç” olan polis gücüdür. Bu bağımsız polis teşkilatı, Sırp Cumhuriyeti için vazgeçilmez öneme haizdir (Fawn ve Richmond, 2009: 216).

Sırp Cumhuriyeti'nin polis gücü, personel sayısı bakımından Bosna-Hersek'in toplam polis gücü ile kıyaslandığında, nüfus oranı ile uyumlu görünmektedir. 2017 yılındaki rakamlara göre, Sırp Cumhuriyeti'ndeki polis sayısı 5.236'dır ve bu sayı,

bütün Bosna-Hersek'teki polis miktarının yüzde 38,3'ünü oluşturmaktadır. Polis gücünün yüzde 56,2'si Bosna-Hersek Federasyonu bölgesinde, yüzde 2'si Brcko'da, yüzde 3,6'sı ise, direkt olarak merkezî hükümete bağlı olarak görev yapmaktadır (Datzer, Ivkovic, Mujanovic ve Morgan, 2019: 205).

Bununla birlikte, Sırp Cumhuriyeti polisine yapılan silah alımları dikkat çekmektedir. 2018 yılında yapılan 2.500 otomatik silah alımı sonrasında, BM Yüksek Temsilcisi Valentin Inzko, ülkesi Avusturya'da polisin elinde bu tür silahlardan toplam 400 adet bulunduğunu belirterek endişesini dile getirmiştir. Üstelik bölgede Rus paralı askerlerinin paramiliter gruplarla gerçekleştirdiği faaliyetler de korku yaratmaktadır (Sweeney, 2018: 13).

Elindeki silahlı gücü korumak ve yüceltmek için Sırp Cumhuriyeti'nin, Bosna-Hersek kanunlarını çiğnemekten çekinmediği, Sırp Cumhuriyeti günü kutlamalarında da görülmüştür. Bu durum, Sırp Cumhuriyeti'nin güç maksimizasyonunu, güç dengesinin üzerinde tuttuğuna işaret eden bir örnektir. Bu gücün elde tutulması için gösterilen çaba, Mearsheimer'ın saldırgan ülkelerin ordularına verdiği en üst düzeyde önem vermesi fikriyle paralellik göstermektedir.

Bosna-Hersek genelinde etnik unsurlar arasında karşılıklı bir güvensizlik hissini varlığı hissedilmektedir. Ancak bu güvensizlik hissini pompalayan unsurun, esas olarak yöneticiler olduğu değerlendirilmektedir. Belgrad ve Banja Luka Üniversitelerinde gerçekleştirilen bir araştırmada, büyük çoğunluğu Bosnalı Sırp olan öğrencilerin, Boşnaklardan dolayı korku, öfke ve tehdit hissettiklerini ancak bu hislerin, Sırbistan'da yaşayan Sırpların, Kosovalı Arnavutlardan dolayı hissettiklerine kıyasla daha az olduğunu göstermiştir (Spanovic, Lickel, Denson ve Petrovic, 2010: 729-733).

Sırp Cumhuriyeti'nde yaşayanların yüzde 66'sı (bu oran diğer etnik unsurlara göre düşük olsa da), Bosna-Hersek vatandaşı olmaktan gurur duyduğunu açıklamıştır. Bu oran, Sırp Cumhuriyeti yönetiminin Dayton'dan beri devamlı olarak bağımsızlık mesajları veriyor olması göz önünde bulundurulduğunda, oldukça anlamlıdır (Ruge, 2020: 7). O hâlde, Bosna-Hersek'teki güvensizlik, esas olarak entiteler ve yöneticiler arasındadır. Bununla birlikte, Sırp Cumhuriyeti'nde yaşayan insanların sahip olduğu bu fikrin, Sırp Cumhuriyeti gibi pek çok konuda otonom hakları olan bir entiteye sahip olmalarıyla ilintili olduğu değerlendirilmektedir.

Zira Sırp Cumhuriyeti, devlet özelliği gösteren idari yapılar içerisinde dış uluslararası aktörlere karşı en katı ve anlaşmaya en yatkın olmayan devlet

yapılarından biri olarak görülmektedir (Florea, 2017: 363). Bu durumun iyi bir örneği, entitenin henüz kuruluş aşamasında görülmüştür. Sırp tarafı, Dayton sürecinde gerçekleşen ateşkes görüşmelerinde, Sırp nüfuslu bölgeye Sırp Cumhuriyeti adının verilmesinde son derece ısrarcı olmuştur. Boşnak tarafının lideri İzzetbegoviç, bu ismi kabul etmek istememiş ancak Amerikalıların başka bir orta yol bulamaması nedeniyle bu isim üzerinde karar kılınmıştır. Bosnalı Sırp'ların "Cumhuriyet" ismini taşıyan bir idari yapıya sahip olmaları, Dayton Antlaşması'nın mimarı olarak görülen Amerikalı diplomat Richard Holbrooke (1999: 631) tarafından da Dayton sürecinde, Sırlara verilen en büyük tavizlerden biri olarak görülmüştür. Bu olgular, Bosnalı Sırp'ların ellerinde kendilerine ait idari bir yapıya sahip olmak ve varlıklarını koruyabilmek için ne kadar ısrarcı olduklarını göstermektedir.

Farklı etnik unsurların birden farklı bölgelerde ve birbirlerine anklavlar ve eksklavlar yaratacak şekilde yaşıyor olması; bu durum her ne kadar Dayton Antlaşması ile kısmen giderilmiş olsa da hâlen çatışmaya son derece müsait bir ortam meydana getirmektedir. Bosna Savaşı; genel olarak, Sırp, Hırvat ve Boşnakların kendi halklarının çoğunlukta olduğu yerleri elinde tutma ve bu bölgedeki diğer etnik unsurların anklavlarını ortadan kaldırma çabası şeklinde cereyan etmiştir. Bu durum da Mearsheimer'in (2011: 45-46) nüfusun askerî kapasiteler üzerindeki gücünün etkisi üzerindeki vurgusuyla paralellik göstermektedir. Çatışmaların olduğu yerlerde, nüfus çoğunluğunu elinde tutan taraf, genel olarak askerî üstünlüğünü diğer taraflara kabul ettirebilmiştir. Ayrıca bütün taraflar, birincil amaçlarının "hayatta kalmak" olduğunu göstermiştir.

Mearsheimer'in teorilerinden, Bosnalı Sırp yöneticiler tarafından en bariz şekilde yanlışlananı, devletlerin rasyonel davranma eğilimidir. Dayton görüşmeleri sırasında Bosnalı Sırp liderler Radovan Karadžić ve Ratko Mladić, Sırbistan Devlet Başkanı Slobadan Miloseviç'ten bile daha aşırı bir tutum takınmışlar ve uzlaşmayı son ana kadar reddetmişlerdir (O'Brochta, 2015: 34, 35). Mevcut Bosnalı Sırp lider Dodik, elbette ki savaş suçlusuz olarak hüküm giyen Karadžić ve Mladić kadar gözü kara değildir. Ancak Batı tarafından Karadžić ve Mladić sonrası dönem için Sırp Cumhuriyeti'ne liderlik etmesi ve rasyonel olması beklenen Dodik; yıllar geçtikçe radikalleşmiş, milliyetçi ve popülist politikalar benimsemiştir. Rusya yanlısı ve irredantist politikalarını yürütebileceği bir siyasi ortam meydana getirmek için çaba sarf etmiştir. Bütün anayasal düzeni altüst edeceğini bildiği halde Bosna-Hersek Federasyonu sınırlarında kalmak şartıyla, Bosnalı Hırvatların ayrı bir entite sahibi olmasını bile desteklemiştir. (Hasić, 2020:

20-24). Şu hâlde, Sırp Cumhuriyeti'nin rasyonel bir uluslararası aktör olarak düşünmenin doğru olmayacağı değerlendirilmektedir.

Bosna Savaşı süresince çıkarları çatışan Bosnalı Sırplarla Bosnalı Hırvatların ortaklaşa paylaştıkları fikir, Boşnakların "köktendinci" olduğuydu (Özkan, 2014: 73). Müzakere sürecinde de bu bakış açısının etkisi görülmüştür. Görüşmelerin bir bölümünde Sırp ve Hırvat tarafları, Boşnakları devreden çıkararak anlaşmaya kalkmışlardır. Bu girişim, Holbrooke (1999: 300) tarafından reddedilmiştir. Bahsedilen olgular, Mearsheimer'ın, dost olmayan devletlerin çıkarları örtüşünce ortak hareket etme güdüsü oluşturduklarına dair fikrini doğrulamaktadır. Şu anki durumda da hem Bosnalı Sırp lar hem de Bosnalı Hırvatlar, merkezî bir Bosna-Hersek devletinin güçlenmesine karşı ellerinden geleni yapmaktadırlar.

Etnik milliyetçilik ve dinsel farklılıklar vurgulanmaya devam ettiği sürece, Balkanlar'da ve özellikle Bosna-Hersek'te çatışmanın, iş birliğine üstün geleceği kabul edilmelidir. Bölgedeki iş birliği girişimleri, kâr amaçlı ve kısa vadeli anlaşmalardan ibaret kalmaktadır. Balkan ülkelerinin yeterli demokratik gelişmişlik ve siyasal çoğulculuk seviyesinde olmamaları, alt kimliklerin üst kimliklere baskın gelmesi ve bölge genelinde azınlıklara (Kosovalı Sırp lar, Sancaklı Boşnaklar vb.) karşı gösterilen olumsuz yaklaşım, bölgenin genel itibarıyla ofansif neorealizmin etkisinde olduğunu ortaya koymaktadır. Ülkenin geleceğine dair en yaygın öneri, ülkenin etnik temelli olarak bölünmesidir (Özkan, 2014: 65; Tüysüzöğlü, 2012: 91).

Bu bölünme, ancak Sırp Cumhuriyeti'nin Bosna-Hersek'ten ayrılması girişimiyle olabilecektir. Bu ayrılmanın kolayca gerçekleşeceğini düşünmek de pek olası değildir. Örneğin Srebrenitsa, Sırp Cumhuriyeti'nin içinde kaldığı için binlerce soydaşlarının soykırıma uğradığı bir yeri Sırp larla terk etmek, Boşnaklar için kolayca kabul edilebilecek bir durum değildir (Buxbaum, 2014: 170). Üstelik Bosna-Hersek Federasyonu'nun içindeki Bosnalı Hırvatlar, ülkenin parçalanması gündeme gelir ise savaş zamanındaki irredantist eylemleri hatırlandığında, parçalanan ülkeden kendilerine pay almak için barışçı olmaktan uzaklaşabileceklerdir.

Bosna Savaşı'nın en önemli sebeplerinden olan Sırp milliyetçiliği, Bosna-Hersek devletinin içerisinde anayasal bir entite statüsüne sahip olan Sırp Cumhuriyeti adıyla yaşamaktadır. Sırbistan'ın ve Sırp Cumhuriyeti'nin elinde nükleer silah bulunmadığına göre ve yakın gelecek için bu ihtimalin gerçekçi görünmediği hesaba katıldığında her ikisinin de, gerekli askerî gücü elinde

bulundurmamak ve halklarını motive edebilmek için milliyetçiliği vurgulamaya devam edeceği değerlendirilmektedir. AB'ye aday ülke statüsüne sahip olan Sırbistan için dış politika dengesi her ne kadar bunu frenleyici bir etken olsa da bağımlılık hissetmedikleri bir devletin vatandaşları konumunda olan Bosnalı Sırplar için milliyetçilik çok daha ön plandadır. Bu durum da Mearsheimer'in fikirlerine göre, çatışmayı arttırıcı bir unsurdur.

Üstelik Bosna-Hersek'te Boşnak, Sırp veya Hırvat etnik milliyetçiliğini ön planda tutan siyasi partilerin güç kaybettiği dönemlerde bile etnik sorunların ortadan kalkmadığı anlaşılmaktadır. Her üç etnik unsur için de ortak gözükten his, mevcut durumun bu şekilde devam edemeyeceğidir (Buxbaum, 2014: 167).

SONUÇ

Ofansif neorealizmin beş ana varsayımı, önceki bölümde bahsedilen olgular dâhilinde ele alındığında ilk olarak uluslararası sistemde var olduğu iddia edilen anarşinin, Bosna-Hersek'in karmaşık idari yapılanması ve bundan istifade eden Sırp Cumhuriyeti'nin yarattığı kaos göz önünde bulundurulduğunda doğrulandığı değerlendirilmektedir. Üstelik Boşnaklar başta olmak üzere Bosnalılar, iç savaşa çok geç müdahale edilmiş olması ve binlerce insanın bu gecikme nedeniyle hayatını kaybetmiş olması nedeniyle, uluslararası organizasyonlara karşı derin bir güvensizlik hissetmektedirler.

İkinci varsayım olan devletlerin güç maksimizasyona ve saldırgan eğilimlere sahip olması, Sırp Cumhuriyeti'nin polis gücü olgusu nedeniyle doğrulanmaktadır. Sırp Cumhuriyeti, anayasal olarak Bosna-Hersek'ten ayrı bir askerî güce sahip olmamasına rağmen Bosna-Hersek ordusunun Sırp kışlaları, tamamen Sırp Cumhuriyeti'nin sınırları dâhilindedir.

Ofansif neorealizmin üçüncü varsayımı, devletlerin birbirlerinin niyetlerinden emin olamayacağıdır. Bu varsayım, Bosna'daki üç etnik unsurun da birbirlerine karşı duyduğu güvensizlik ve bu güvensizliğin asıl nedeninin yöneticilerin politikaları olması nedeniyle doğrulanmaktadır. Ülkenin geri kalanına güvensizliğin en yüksek olduğu yer ise bekleneceği üzere Sırp Cumhuriyeti'dir.

Mearsheimer'in varsayımlarından Sırp Cumhuriyeti özelinde en kolay doğrulanabilecek olan, devletlerin hayatta kalma içgüdüsüyle hareket ediyor olmalarıdır. Sırp Cumhuriyeti, Sırpların, iç savaş süresince hem kanlarını akıtarak hem de savaş suçları işleyerek kontrollerinde tuttukları ve diğer etnik unsurlardan büyük ölçüde arındırdıkları topraklardan meydana gelen bir entitedir. Sırp

Cumhuriyeti için bir entite olarak hayatta kalmak da yeterli değildir. Bu nedenle, giderek ofansifliği artan bir şekilde bağımsızlık amaçlı politikalar izlenmektedir.

Ofansif neorealist varsayımlardan, Sırp Cumhuriyeti'nin politikaları ele alındığında yanlışlanabilecek olan devletlerin rasyonel aktörler olduğu varsayımdır. Sırp Cumhuriyeti'nin kuruluştaki politika yapıcıları, savaş suçlarından hüküm giymiş kimselerdir. Mevcut lider Dodik ise kendi seleflerinden daha ılımlı politikalar izlemeyeceğini kısa sürede göstermiştir. Dodik'in devamlı olarak BM Yüksek Temsilcisi'ni hedef alması, Sırp Cumhuriyeti'nin uluslararası kamuoyunun tepkilerini pek de ciddiye almadığını göstermektedir.

Bosna-Hersek'in geleceği ile ilgili iki sorunsal mevcuttur. Bunlardan ilki, Sırp Cumhuriyeti'nin bağımsızlık çabası içinde olup olmadığı; diğeri ise bu çabanın varlığına uluslararası aktörlerin nasıl karşılık vereceğidir. İlk sorunsal genel olarak yukarıdaki bölümde incelenmiş olup Sırp Cumhuriyeti'nin bir bağımsızlık çabası içerisinde olduğu ve bu yöndeki politikaların ofansif neorealist varsayımları çoğunlukla doğruladığı sonucuna ulaşılmıştır. Zira Bosna-Hersek içerisindeki etnik unsurlar, birbirlerine karşı güvensizliklerini korumaktadırlar. Ülke içerisindeki politik düzensizlik ve anarşik bürokrasi, Sırp Cumhuriyeti'ni merkezî hükümetin boşluklarını doldurmaya yöneltmektedir.

Uluslararası aktörlerin Sırp Cumhuriyeti'nin bağımsızlık yolundaki eylemlerinin silahlı hâle gelmesi hâlinde nasıl bir karşılık vereceği ise bir soru işaretidir. Yugoslavya İç Savaşı, ABD ve NATO müttefiklerinin silahlı güç kullanma seviyesinde dâhil oldukları bir tarihsel olaydır. Bosna-Hersek'te tarihin tekrür etmesi hâlinde de Batılı güçlerin bölgedeki olası çatışmalara müdahil olacağı değerlendirilmektedir. Ancak bu müdahilliğin ne kadar kararlı olacağını kestirmek güçtür.

Zira BMGK'nın Srebrenitsa Soykırımı'na âdeta seyirci kalması ve binlerce Boşnak'ın Bosnalı Sırp güçlerince öldürülmesi, Mearsheimer'ın, hegemon devletlerin kendi güvenlikleri ile ilgili olmayan çatışmalara dâhil olma ve bu yolda büyük bütçeler ayırma konusundaki gönülsüzlüğü ile ilgili fikrini doğrulayan bir örnektir. Aynı zamanda büyük güçlerin, Bosna-Hersek'teki barışı korumaya ne kadar kararlı olabileceklerine dair de üzücü bir hatıradır.

Bununla birlikte 2022 yılında, Rusya'nın Ukrayna'daki askerî operasyonlarının başlamasının hemen ardından ülkede uluslararası askerî birliklerin konuşlanmaya başlamasından sonra ilk defa olmak üzere ülkede Avrupa Birliği'ne bağlı olarak görev yapan AB Gücü (EUFOR) birliklerinin personel mevcudu arttırılmıştır. Daha

önce EUFOR'a katılımını sonlandıran Almanya, Alman BM Yüksek Temsilcisi'nin sürekli olarak Dodik ile polemiklere girdiği bir dönemde (<https://www.balkannews.com.tr>) bu kuruluşa tekrar dâhil olma kararı almış ve Bosna-Hersek'e asker göndermiştir. Bu birlik, NATO'nun Bosna-Hersek'teki karargâhı olan NATO Sarajevo Karargâhı (NHQ Sarajevo) ile yakın koordineli bir şekilde çalışmaktadır. EUFOR birliklerinin bir kısmı, Sırp Cumhuriyeti'nin içerisinde devamlı olarak irtibat ve gözlem faaliyetlerinde bulunmaktadır (<https://www.euforbih.org>). EUFOR'un artan varlığının, Mearsheimer'in belirttiği şekilde, Sırp milliyetçiliğini de tetikleyerek Sırp Cumhuriyeti'nin kendi güvenliğini kendi sağlama güdüsünü tetikleyebileceği değerlendirilmektedir. Ülkedeki askerî durum, Sırp Cumhuriyeti'nin bağımsızlık teşebbüsü durumunda hızla düşük yoğunluklu çatışmalara dönüşmeye müsaittir.

Mearsheimer, devletlerin saldırgan politikalarına karşı büyük devletlerin ne tepki göstereceğini dikkatlice hesapladığını iddia etmektedir. Sırp Cumhuriyeti'nin izlediği politikalarda, Sırbistan ve Rusya'nın etkili olduğu bilinmektedir. Ancak AB ile tam üyelik müzakerelerinde olan Sırbistan'ın, Sırp Cumhuriyeti için üyelik sürecini tehlikeye atıp atamayacağını kestirmek güçtür. Üstelik mevcut gelişmeler, Sırbistan'ın Kosova'nın kuzeyindeki Sırp nüfus yoğunluklu bölgeler için daha aktif bir dış politika göstermeye meyilli olduğunu göstermektedir. Yani Sırbistan için devlet olarak tanımadığı Kosova ile yaşadığı sorunlar, Sırp Cumhuriyeti'nin Bosna-Hersek içindeki statüsünden daha öncelikli görünmektedir.

Ukrayna'ya karşı uzun süreli ve yakın gelecekte bitmeyecek gibi gözükken bir askerî harekâta girişmiş olan Rusya'nın, Sırp Cumhuriyeti ile aktif bir dış politika izlediğini söylemek şimdilik güçtür. Sırp Cumhuriyeti ve Rusya arasındaki ilişkilerin, genel olarak ekonomik iş birliği temelinde ilerlediği görülmektedir. O hâlde Sırp Cumhuriyeti'nin bağımsızlık söylemlerinin eyleme geçmesi durumunda, garantiye alınmış bir Rus desteğine henüz sahip olmadığı değerlendirilmektedir.

Şu hâlde, her ne kadar Bosna-Hersek içindeki politik, toplumsal ve ekonomik durum Sırp Cumhuriyeti'nin bağımsızlık isteğini eyleme dökmek için müsait gözükse de uluslararası sistem için aynı şeyi söylemek o kadar da kolay değildir. Buna rağmen Dodik ve Sırp Cumhuriyeti yönetimi, bağımsızlık yönünde son derece agresif söylemlerini devam ettirmektedirler. Rusya ve Sırbistan'ın uluslararası konjonktürdeki pozisyonları değişirse bile Sırp Cumhuriyeti'nin bağımsızlık amaçlı politikalarının, ofansifliğini arttırarak devam edeceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Adaş, S. ve Konuralp, E. (2020). Sırp milliyetçiliği fay hattında Bosna-Hersek siyasetinin krizi. *Bariş Araştırmaları ve çatışma özümleri Dergisi*, 8(2), 102-126.
- Anadolu Ajansı. (2022). *Bosna-Hersek'te yasadışı "Sırp Cumhuriyeti Günü" kutlaması provokasyonu arttırdı*. Erişim Tarihi: 10.11.2022 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bosna-hersekte-yasa-disi-sirp-cumhuriyeti-gunu-kutlamasi-provokasyonu-artirdi/2469912>
- Aolain, F. N. (1998). The fractured soul of the Dayton peace agreement: A legal analysis. *Michigan Journal of International Law*, 19(4), 957-1004.
- Balkan News. (2022). *Bosnalı Sırp lider Dodik, Birleşmiş Milletler Yüksek Temsilcisi'nin sınır dışı edilmesini istedi*. Erişim Tarihi: 13.11.2022 <https://www.balkannews.com.tr/bosna-hersek/bosnali-sirp-lider-dodik-bosna-hersek-yuksek-temsilcisi-nin-h3348.html>
- Björkdahl, A. (2018). Republika Srpska: Imaginary, performance and spatialization. *Political Geography*, 66, 34-43.
- Buxbaum, J. (2014). An end to the lies and self-deception: scenarios for the future of Bosnia and Herzegovina. *Journal for Labour and Social Affairs in Eastern Europe*, (17) 2, 167-174.
- Datzer, D., Ivkovic, S.K., Mujanovic, E., Morgan, S. (2019). A complex relation between the code of silence and education. Ivkovic, S.K., Haberfeld, M.R. (Ed.) *Exploring police integrity*. (ss. 193-216). İsviçre: Springer Nature.
- Dümmel, K. (2015). Positives and negatives: Dayton Peace Agreement 20 years on. *Kas International Reports*, 40-54.
- Elman, C., ve Jensen, M. (2014). *The realism reader*. New York: Routledge.
- EUFOR. (2022). *About EUFOR*. Erişim Tarihi: 18.11.2022 <https://www.euforbih.org/index.php/about-eufor/background>
- Fawn, R. ve Richmond, O. P. (2009). De facto states in the Balkans: shared governance versus ethnic sovereignty in Republika Srpska and Kosovo, *Journal of Intervention and Statebuilding*, 3, 205-238.
- Florea, A. (2017). De facto states: Survival and disappearance (1945-2011). *International Studies Quarterly*, 61(2), 337-371.
- Gü, K. (2020). A solution to Kirkuk's status problem: Autonomy enhanced with power-sharing. *Akademik Hassasiyetler*, (7)13, 193-218.

- Hasić, J. (2020). 'Deviating' Party Leadership Strategies in Bosnia and Herzegovina: A Comparison of Milorad Dodik and Dragan Čović. S. Gherghina (Ed.), *Party leaders in Eastern Europe: Personality, behavior and consequences* (ss.17-41). Palgrave Macmillan Cham.
- Holbrooke, R. (1999). *To end a war*. New York: The Modern Library.
- Mearsheimer, J. J. (1990). Back to the future: Instability in Europe after the Cold War. *International Security*, (15)1, 5-56.
- Mearsheimer, J. J. (1994). The false promise of international institutions. *International Security*, 19(3), 5-49.
- Mearsheimer, J. J. (2001). *The tragedy of great power politics*. New York: W. W. Norton & Company, Inc.
- Mearsheimer, J. J. (2007). Structural realism. *International relations theories: Discipline and diversity*, 83, 71-94.
- O'Brochta, W. (2015, Ocak). Rational decision-making models of outcomes in the 1992-1995 Bosnian War. [Konferans: Mathematical Association of America Annual Conference, Washington, D.C.] <https://www.researchgate.net/publication/318029130>
- Özkan, B. (2014). Bosna'da kalıcı barış mümkün mü? *Bilgi ve Strateji*, (6)10, 63-84.
- Remenyi, P. (2012). The statehood of Bosnia-Herzegovina according to the Hartshorne Model. *Historia Actual Online*, 27, 129-140.
- Ruge, M. (2020). Hostage state: How to free Bosnia from Dayton's paralyzing grip. European Council on Foreign Relations. <https://www.jstor.org/stable/resrep27725>
- Savran, S. (2001). *Avrasya Savaşları: Körfez'den Afganistan'a yeni dünya düzeninin kuruluşu*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Shore, Z. (2003). Three faces of realism. *Foreign Policy*, 47(2), 349-359.
- SIPRI (2023). *Military Expenditure Database*. Erişim Tarihi: 27.04.2023. <https://www.sipri.org/databases/milex>
- Snyder, G. H. (2002). Mearsheimer's world: Offensive realism and the struggle for security. *International Security*, (27)1, 149-173.
- Spanovic, M., Lickel, B., Denson, T. F., Petrovic, N. (2010). Fear and anger as predictors of motivation for intergroup aggression: Evidence from Serbia and Republika Srpska. *Group Processes & Intergroup Relations*, 13(6), 725-739.

- Sweeney, S. (2018). The European Union and EUFOR Althea's contribution to a dysfunctional peace in Bosnia and Herzegovina: Bureaucratic politics, emergent strategy? *Journal of Regional Security*, (13)1, 3-38.
- Türkeş, M., Rüma, Ş.İ., Akşit, S., Açar, A. (2012). *Kriz sarmalında Bosna-Hersek: Devlet krizi*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi TÜSİAD Dış Politika Forumu Araştırma Raporu.
- Tüysüzoğlu, G. (2012). Çatışma ve iş birliği dikotomisi bağlamında Balkanlar'ın siyasi görünümü. *Avrasya Etütleri*, 42(2), 83-110.
- Tüysüzoğlu, G. (2016). Bosna-Hersek çöküş halinde olan bir devlet mi? *Karadeniz Araştırmaları*, 51, 75-100.
- Üstündağ, G. M. (2020). Mearsheimer'in "saldırgan realizm"inin eleştirel bir analizi: Doğrular ve yanlışlar. *Atlas Journal*, 6(35), 1005-1013.
- Waltz, K. (1979). *Theory of international politics*. New York: Addison-Wesley Publishing Company.
- Waltz, K. (2008). Uluslararası politikanın değişen yapısı. *Uluslararası İlişkiler*, 5(17), 3-44.
- Fisher, B., Fisher, D. (2012). *Technics of Crime Scene Investigations*. 8th edition. USA: CRC Press.
- Hefetz, I., Cohen, A., Cohen, Y., Chaikovsky, A. (2014). Development of Latent Fingermarks from Rocks and Stones. *Journal of Forensic Sciences* 59(5):1226-1230.
- Lee, CH., Gaensleen, R.E. (2001). *Advances in Fingerprint Technology*. 2nd edition. USA: CRC Press.
- Liu, S., Mi, Zhongliang., Wu, Jian., Dalrymple, B. (2019). Detecting Latent Prints on Stone and Other Difficult Porous Surfaces via Indanedione/Zinc Chloride and Laser. *Journal of Forensic Science and Medicine* 2(4):203.
- Saferstein, R. (2017). *Criminalistics-An Introduction to Forensic Sciences*. USA: Pearson
- Yadav, P.K. (2019). Development of fingerprints on thermal papers—a review. *Egyptian J of Forensic Sci* 47: 1-8.

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım 2023, Cilt:12, Sayı:2, 195-222
doi:10.28956/gbd.1275871

Gendarmerie and Coast Guard Academy
Institute of Security Sciences
Journal of Security Sciences, November 2023, Volume:12, Issue:2, 195-222
doi: 10.28956/gbd.1275871

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Araştırma/ Research Article

Hibrit Savaşların Silahlı Çatışma Hukuku Işığında Değerlendirilmesi: Rusya-Kırım Örneği
Evaluation of Hybrid Wars in the Light of Armed Conflict Law: The Case of Russia-Crimea

Yazar(lar) / Writer(s)

Ali AÇIKGÖZ, Dr. Bağımsız Araştırmacı, aliacikgoz0@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2016-5684.
Filiz DEĞER, Dr.Ögr.Üyesi, Biruni Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
fdeger@biruni.edu.tr/av.fdeger@gmail.com, ORCID:0000-0001-8860-1908

Bilgilendirme / Acknowledgement:

- Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:
- Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.
- Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.
This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 03.04.2023
Makale Kabul Tarihi / Accepted : 17.11.2023

Atıf Bilgisi / Citation:

Açıkgoz A. ve Değer F., (2023). Hibrit Savaşların Silahlı Çatışma Hukuku Işığında Değerlendirilmesi: Rusya-Kırım Örneği, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 12(2), ss 195-222.
doi: 10.28956/gbd.1275871

HİBRİT SAVAŞLARIN SİLAHLI ÇATIŞMA HUKUKU İŞİĞİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ: RUSYA- KIRIM ÖRNEĞİ

Öz

Siyasi hedeflere ulaşmak için tasarlanan hibrit savaş kavramı hem devlet hem de devlet dışı aktörleri içerebilecek tek bir alanda düzenli güçleri ve gerillalar, isyancılar, teröristler gibi düzensiz güçleri birleştiren yeni bir savaş biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Uluslararası sistemin kısmen izin verdiği uyumsuzluk ve çok biçimlilikten yararlanan; NATO'nun Kuzey Yıldızı vizyonunda yer alan hibrit tehditlerde askerî, ekonomik ve siyasi hedefler ile diğer bir devlet üzerine menfaat sağlamak için yapılacak stratejiler, rakip devletçe saldırgan ve hatta düşmanca politika kabul edilebilse de bu durumda saldırıyı veya fiili bir kuvvet kullanma varlığını kabul etmek doğru değildir. Bu nedenle hukuki meşruiyet görüntüsü altında uluslararası hukuk kurallarını uygulanamaz hâle getirme riski taşıyan bu tehdit ve stratejilere karşı ortak bir yaklaşım getirme zorunluluğu doğmuştur. Makalenin amacı; hibrit savaşın çatışma kavramı ile olan benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymak, uluslararası hukuk kaynakları ışığında bir tanım ve karşılığı bulunup bulunmadığını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda bir çatışmada uygulanacak hukuk kuralını değiştirmesinden kaynaklanan önemi nedeniyle hibrit savaş kavramı bir tehdit ve savaş stratejisi olarak ele alınmış, Rusya Federasyonu'nun Kırım üzerine gerçekleştirdiği faaliyetler incelenerek bu faaliyetlerin bir hibrit savaş unsuru taşıyıp taşımadığı ve uluslararası hukuk kuralları karşısındaki durumu açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Savaş, Hibrit Savaş, Savaş Hukuku, Rusya, Kırım.

EVALUATION OF HYBRID WARS IN THE LIGHT OF ARMED CONFLICT LAW: THE CASE OF RUSSIA-CRIMEA

Abstract

Hybrid warfare, designed to achieve political goals, has emerged as a new form of warfare that combines regular and irregular forces such as guerrillas, rebels and terrorists in a single field that can include both state and non-state actors. In the hybrid threats contained in NATO's North Star vision, which take advantage of the incompatibility and versatility partially allowed by the international system, military, economic and political goals and strategies to provide benefits to another state may be considered aggressive or even hostile policy by a rival state, but in this case it is not correct to accept an attack or the existence of an actual use of force. For this reason, it has become necessary to bring a common approach against these threats and strategies that carry the risk of rendering the rules of international law inapplicable under the guise of legal legitimacy. The aim of the article is to reveal the similarities and differences of hybrid warfare with the concept of conflict, and to examine whether it has a definition and correspondence in the international law sources. For this purpose, the concept of hybrid war has been considered as a threat and a war strategy due to its importance arising from changing the rule of law to be applied in a conflict; the activities carried out by the Russian Federation on Crimea have been examined, and whether these activities have a hybrid war element and their situation against international law has been explained.

Keywords: War: Hybrid war, Law of War, Russia, Crimea.

GİRİŞ

İnsanlık tarihindeki çatışmaların büyük çoğunluğunda mücadeleyi kazanmak için rakibin zayıflıklarından yararlanılmıştır. Bunun için düzenli veya düzensiz, geleneksel veya geleneksel olmayan taktikler simetrik veya asimetrik olarak kullanılmıştır. Bununla beraber Teknolojideki gelişmeler ile savaş araçları da gelişim göstermiştir.

Savaş, “karşı tarafa kendi irademizi kabul ettirmeye zorlamak için güç kullanılması” olarak tanımlayan Clausewitz; savaşları, siyasetin başka araçlarla sürdürülmesi olarak ifade eder (Clausewitz, 2007, s.8). Savaş iki veya daha fazla sosyal grup arasında, yetkili liderliğin komutası altında düzenlenen en az bir saldırgan grupla, ölümle sonuçlanan çelişkili siyasi hedefleri takip eden ölümcül bir şiddet olayıdır. Bu tanımlamayla, savaş en az 10.000 yıl önce, Buzul Çağı'nın sonuna doğru veya Geç Paleolitik ve Erken Neolitik dönemlere doğru meydana gelmeye başladığı tahmin edilmektedir. Bununla birlikte, güvenilir bir şekilde kaydedilen ilk savaşlar yaklaşık M.Ö. 2.700 tarihlidir (Cioffi-Revilla, 1996, s.8-9).

Savaşla ilgili belirli kurallar hiçbir zaman kendiliğinden var olmamıştır. Savaşın doğası ve uluslararası ilişkilerdeki rolü daha köklü kavramlardan ortaya çıkmaktadır. Tarih boyunca savaş, savaş hukukunu şekillendirmektedir (Neff, 2005, s.1). Uluslararası hukuk gelişiminde ilk dönemlerde Thomas Aquinas tarafından geliştirilen “adil savaş” ya da “haklı savaş” (jus ad bellum) kuramı, meşru müdafaa savaşın bir nedeni olduğunu kabul etmektedir (Heft, 2010, s.329). Vestfalya düzenine kadar savaş, meşru müdafaa haricinde dini gerekçeler ile evrensel kamu düzenini kurmak olarak belirlenmiştir. Vestfalya'dan önce savaşlar dini kurallara uygun olduğu müddetçe meşru kabul edilmiştir (Uzun, 2018, s.31). Vestfalya ile feodalizmin sonrasında savaşa devletlerin karşı karşıya olduğu ve savaşı sadece devlet tek elinde kabul edilen “uluslararası savaş” modeli kabul görmüştür (Schmitt, 2006, s.144). Devlet dışı unsurları ilgilendiren her tür çatışma, hukuki anlamda savaş olarak değerlendirilmemiştir (Neff, 2005, s.19). Bu çatışmalar ilgili devletin ulusal yetki alanında yer alan bir konu kabul edilmiştir (Green,2000, s.317). Ancak uluslararası toplumun eylemleri sonucunda devlet dışı unsurlara ayaklanan, muhariplik gibi statülerin tanınması uluslararası gündeme gelmiştir (Uzun, 2018, s.31). Hibrit savaşlarda devlet dışı unsurların aktif konuma gelmesi ile savaşlarda ulus devletlerin önemi giderek azalmaktadır. Modern ve geleceğin savaşı kabul edilen hibrit savaşlar yeni bir terim olarak kullanılsa da temelde geleneksel savaş içerisinde yeni bir strateji olarak görülmektedir (Gray, 2007, s.1). Tarih boyunca birçok teknolojinin gelişimi ile yeni stratejiler geliştirilmiş, savaş alanları ve savaşın

aktörleri de değişmiştir. Rakibine üstünlük kurma temelindeki savaşların aygıtları değişse de amacı ve varlığı devam etmektedir.

Bu makalenin amacı ise hibrit savaşın uluslararası silahlı çatışma hukuku kurallarının uygulandığı çatışma kavramı ile olan benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymak, uluslararası hukuk kaynakları ışığında bir tanımı ve karşılığı bulunup bulunmadığını incelemektir. Yeni bir tehdit ve strateji olarak karşımıza çıkan hibrit savaş kavramının uluslararası hukuktaki karşılığının ne olduğu sorusunun cevabına uluslararası sözleşmeler, doktrinler, mahkeme kararları ve örnek olay incelemesi yapılarak ulaşılmaya çalışılmıştır.

1. HİBRİT SAVAŞ KAVRAMI

Kökene Latince’de “*Hibrida*” Türkçe karşılığı “*melez*” (Akderin, 2012, s.255) olan hibrit kelimesi Türkçe Sözlük’te isim olarak melez; teknoloji terimi olarak “iki farklı güç kaynağının bir arada bulunması” anlamları bulunmaktadır (sozluk.gov.tr). İngilizce Sözlük’te ise, ebeveynleri farklı tür veya çeşitlere sahip; iki veya daha fazla farklı şeyi karıştırmanın ürünü; iki farklı güç türü kullanan anlamlarında kullanılmaktadır (oxfordlearnersdictionaries.com). Terim ilk olarak biyoloji alanında ve sonra 19. yüzyılda dil biliminde ve ırklar teorisinde kullanılmıştır. Modern kullanımı çeşitli akademik disiplinlerdedir (Vitalii, 2015, s.14).

Hibrit Savaş, “Dördüncü Nesil Savaş”, “Birleşik Savaş”, “Karma Savaş”, “Gri Savaş” gibi farklı kavramlarla birlikte anılmaktadır. Hibrit savaş, ortak siyasi hedeflere ulaşmak için tasarlanmış hem devlet hem de devlet dışı aktörleri içerebilecek tek bir alanda düzenli ve gerillalar, isyancılar, teröristler gibi düzensiz güçleri birleştiren yeni bir savaş biçimidir (Mansoor, 2012). Hibrit savaş terimi ilk olarak Hizbullah’ın 2006 Lübnan Savaşı’nda kullandığı stratejiyi tanımlamak için kullanılmıştır. O dönemden itibaren hibrit savaş, günümüz modern savaşlar ve gelecekteki olası savaşlarla ilgili tartışmalarda devlet ve askerî otoriteler tarafından benimsenen kabul gören önemli bir strateji olmuştur. Hibrit savaşta üstünlüğün alınması için her tür konvansiyonel veya geleneksel olmayan, düzenli veya düzensiz, açık veya gizli araçların kullanılması kabul görmektedir. Uygulamada ise tek bir savaş biçimi ve boyutu ile sınırlı olmadığı sürece her tehdit hibrit olarak kabul edilebilir (Puyvelde, 2015). Ancak uluslararası hukukta hibrit savaş teriminin tek bir tanımlaması yapılmamıştır.

Hibrit savaşlar, devlet ve devlet dışı aktörler tarafından yürütülebilen, konvansiyonel, düzensiz taktikler ve oluşumlar, her tür terör eylemleri ve suç bozukluğu da dâhil bir dizi farklı savaş modu içerir. Bu çoklu savaş ayrı birimler

tarafından yürütüldüğü gibi aynı birim tarafından yürütülebilir ancak sinerjik etkiler elde etmek için genellikle operasyonel ve taktiksel olarak ana savaş alanı içinde yönetilir ve koordine edilir (Hoffman, 2007, s.8). Hibrit savaşlarda en az iki savaş çeşidi bulunmakta ve bunlar arasında sürekli bir geçiş yaşandığı kabul edilmektedir. Hibrit savaşlar genel olarak hızlı değişim gösterebilen, doğrusal hareket etmeyen, karmaşık yapılar içerebilen ve çok sayıda aktörün katılabileceği bir ortam oluşturmaktadır.

Hibrit savaş ile birlikte anılan bileşik savaş kavramı, düzenli veya ana kuvvetin, düşmana karşı düzensiz veya gerilla kuvvetinin aynı anda kullanılması manasındadır. Başka bir deyişle, hem konvansiyonel hem de geleneksel olmayan gücü aynı anda uygulayarak askerî üstünlüğü almayı hedeflemektedir (Huber, 2002). Dördüncü Nesil Savaş tanımı ise “geleneksel savaşların dışında, devlet ve devlet dışı aktörlerce, gerilla hareketi ve terörün revize edildiği, ayaklanmadan gelişen, savaş ve barış arasındaki sınırları, cephesi ve muharebe alanı belli olmayan, sivil ve asker arasındaki kesin ayırımı ortadan kaldıran savaş türüdür.” (Hammes, 2004). Hibrit savaş genellikle bileşik savaş ve dördüncü nesil savaş ile karıştırılır. Aslında hibrit ve bileşik savaşlar arasında açık bir ayırım vardır. Hibritte düzenli ve düzensiz kuvvetler tek bir yerde toplanırken birleşik savaş stratejik yön altında savaşan düzenli ve düzensiz güçleri içermektedir. Dördüncü nesil savaş ise düşmanın karar vericilerinin hedeflerinin ulaşamaz veya çok maliyetli olduğunu durumlarda mevcut tüm ağları, siyasi, ekonomik, sosyal ve askerî olarak kullandığı, gelişmiş bir isyan şeklidir. Hibrit savaşta dördüncü nesil savaşın tüm unsurları varken hibrit savaş, iç ve dış tehditlere odaklanan çok daha geniş bir kavramdır (Bingöl, 2017, s.116).

Bir diğer hibrit savaş ile ilgili kavram sınırsız savaş ise Çinli subaylar, Quiao Liang ve Wang Xiangsui tarafından yazılan *Unrestricted War* isimli kitapla literatüre girmiştir. Yazarlar savaşı sadece yapısıyla değil aynı zamanda boyut ve etkilerini de kapsayan bir konsept olarak alır. Savaş askerî, yarı askerî ve sivillerce gerçekleştirilebilir ve şiddet içermeyebilir. Bu savaş kavramında kesin bir cephe alanı yoktur (Liang ve Xiangsui, 1999, s.xx). Hibrit savaşların anlaşılması için sınırsız savaş kavramı geniş stratejilere ulaşmaya yeterli görülmediği için tam bir model kabul edilmez. Ancak hibrit tehditleri açıklayıcı olduğu ifade edilmektedir (Özer, 2018, s.36).

Hibrit savaşlar, müdahale eden güçlerin düşman askerî güçlerine ve hedeflerine karşı geleneksel askerî operasyonlar düzenlediği simetrik ve asimetrik savaşın bir kombinasyonudur. Taraflar savaş bölgesinin yerli nüfuslarını güvence altına alarak ve stabilize ederek kontrol altına almaya çalışırlar. Bu nedenle hibrit çatışmalar hem

fiziksel hem de kavramsal boyutlara sahip tam spektrum savaşlarıdır. Fiziksel olarak silahlı bir düşmana karşı; kavramsal olarak savaş bölgesinin yerli nüfusunun daha geniş bir mücadelesi, kontrolü ve desteği, müdahale eden ulusların iç cephelerinin desteği ve uluslararası toplumun desteği için mücadele edilmektedir (McCuen, 2008, s.108). Hibrit savaşta, geleneksel ve asimetrik savaş alanlarının tamamında başarıya ulaşarak stratejik hedefe varılmaktadır.

Hibrit savaşın kavramsallaşmasında Rusya Genelkurmay Başkanı Valery Gerasimov'un 2013 yılında yayımladığı "Value of Science in Foresight: New Challenges Require Rethinking Forms and Methods of Warfare," isimli makalesinin önemli katkısı olmuştur. Gerasimov Doktrini olarak da bilinen eserinde;

"21. yüzyıldaki eğilim savaş ve barış arasındaki çizgiyi silmektir... Askerî olmayan siyasi ve stratejik hedeflere ulaşma yöntemlerinin rolü, bazı durumlarda, etkinlik açısından silah gücünü çok aşmıştır. Yüzleşme yöntemlerinin vurgusu, halkın protesto potansiyelinden yararlanarak uygulanan siyasi, ekonomik, bilgi, insani ve diğer askerî olmayan önlemlerin yaygın kullanımına doğru kaymıştır. Tüm bunlar, bilgi savaşı ve özel harekât kuvvetleri tarafından yürütülen faaliyetler de dâhil olmak üzere gizli askerî önlemlerle tamamlanmaktadır... Yaygın asimetrik eylemler, bir düşmanın üstünlüğünün nötralize edilmesine izin verir ve karşı devlet genelinde kalıcı bir cephe oluşturmak için özel hareket kuvvetlerinin ve iç muhalefetin kullanılmasının yanı sıra sürekli olarak geliştirilmekte olan bilgilendirici etki, form ve yöntemleri içerir." (Gerasimov, 2013 den aktaran Dickey, 2015, s.220; Dayspring, 2015, s.112-113).

Gerasimov özellikle çatışmanın erken dönemlerinde askerî ve milis olmayan önlemlerin entegrasyonunun altını çizmekte ve bir rakibin askerî-siyasi liderlik yapısı içinde çelişkiyi başlatıp teşvik ederek kriz aşamasına geçtikten sonra ve nihai çözüm için askerî veya milis olmayan yollarla bir çerçeve sunmaktadır (Dickey, 2015, s.220). Gerasimov, hedef devletin barış zamanı olduğuna inandığı dönemde devletin geleneksel savaş hedeflerini elde etme yeteneğini özellikle tanımlamakta ve askerî olmayan savaş araçlarının sadece yumuşak gücün silahlandırılmış araçları olmadığını, aynı zamanda hibrit bir kampanyanın birincil çabası olacaklarını belirtmektedir (Dayspring, 2015, s.113).

Hibrit tehdit kavramı, NATO'nun 2010 son vizyonunda yer almıştır. Bu kavram, NATO Müttefiklerinin yirmi yıl boyunca avantajlarını korumak için stratejisini,

yapısını ve yeteneklerini nasıl uyarlaması gerektiğini açıklar. NATO, hibrit tehditleri “hedeflerini gerçekleştirmek için aynı anda hem geleneksel hem de geleneksel olmayan araçları uyumsal olarak kullanma becerisine sahip düşmanlar tarafından ortaya atılan tehditler” olarak tanımlamaktadır. 2011’de NATO tarafından yayımlanan raporda hibrit tehditler; uluslararası barış ve güvenliğe yönelik kinetik ve kinetik olmayan tehditlerin yanı sıra çok modlu, düşük yoğunluklu olarak tanımlanmıştır. 2014 yılında, Kırım’ın yasa dışı ilhakı ve Doğu Ukrayna’da yoğunlaşan saldırgan çatışmalar ışığında NATO, Rusya’nın Kırım’ı işgalindeki eylemlerini ve Doğu Ukrayna’daki askerî faaliyetleri tanımlamak için “hibrit savaş” terimini kullanmıştır. NATO 2014 Galler Zirvesi sırasında sözde bir Hazırlık Eylem Planı Readiness Action Plan (RAP) kabul ederken uygun bir hibrit savaş stratejisi geliştirilmesi gerekmektedir (Bachman, 2018, s.63).

Hibrit tehdit; siyasi, askerî, ekonomik, sosyal ve bilgi araçlarının konvansiyonel, düzensiz, felaket, terörizm ve yıkıcı savaş yöntemlerinin bir kombinasyonunu aynı anda ve uyarlanabilir şekilde kullanan devlet ve devlet dışı aktörlerin birleşimini içerebilir (Glenn, 2009). Hibrit savaşlarda amaçlar ve araçlar tarih boyunca çok fazla değişime uğramamıştır ve hibrit savaşların ayırt edilebilir özellikleri vardır. Hibrit savaşlarda kullanılan yöntemler değişmektedir. Yeni teknolojiler ile kara, deniz, hava ve uzay platformlarında yaşanan gelişmelere ek olarak sanal ortamdan da faydalanarak kullanılan araçlarda yaşanan değişim; hibrit savaşları geleneksel savaşlardan ayıran bir özelliğidir. Ancak hibrit savaşlara karşı mücadele yapılan stratejilerde yöntem ve araçlardan ziyade amaçlara odaklanma daha başarılı sonuç verecektir. İyi bir stratejik yaklaşımın, hibrit savaş sorununa çözüm sunması beklenmektedir (Johnson, 2008, s.5).

Yakın tarihteki Afganistan ve Irak’taki savaşlar, teknoloji devrimleri, Avrupa’nın büyük şehirlerine yönelik terör saldırıları, 2007’deki Estonya’ya yönelik siber saldırılar, 2008’de Gürcistan’daki Rusya’nın işgali, Batı dünyasındaki mali kriz, Güneydoğu Asya’da yeni güçlerinin yükselişi, devletlerin ulusal politikalarında aşırıcılık ve milliyetçiliğin yeniden artması, Libya ve Suriye’deki iç savaşlar NATO tarafından güvenlik stratejisini yeniden gözden geçirilmesine neden olmuştur. Bu olaylar farklı tehdit aktörleri ve savaş yöntemleri arasında bir ilişki oluşturmakta ve bu sayede hibrit savaşın ve tehditlerin ne olduğunun daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Çünkü bunların hiçbiri düz bir konvansiyonel yapıda değildir ve alışıldık bir doğayı temsil etmemektedir (Galkins, 2012, s.1).

Hibrit savaşlar, uluslararası sistemin kısmen izin verdiği uyumsuzluk ve çok biçimlilikten yararlanır. Bu sebeple yöntemlerini somut hedeflerine göre ayarlar.

Sadece askerî zafere ulaşmak yerine siyasi, ekonomik, bilgilendirici, insani ve diğer önlemler yoluyla kontrolü ele geçirmek ve düşmana boyun eğdirmeyi hedeflemektedirler (Korhonen, 2015, s.459). Düzenli ve düzensiz her tür savaş aygıtının kullanıldığı hibrit savaşlarda kullanılan yöntem ve araçlar savaş hukuku dışına çıkmaktadır. Güncel bir konu olan bu savaş türü hakkında çoğunlukla hüküm bulunmamaktadır. Bu da beraberinde konunun beraber konunun iç hukuk ya da uluslararası hukuk alanında olup olmadığı tartışmalarından oluşabilecek hukuksal boşluklar, taraflarca kullanılabilirlerdir.

2. SİLAHLI ÇATIŞMA HUKUKU VE HİBRİT SAVAŞ

Uluslararası insancıl hukuk ve savaş hukuku ile eş anlamlı olan silahlı çatışma hukuku, bir çatışmaya katılan tarafların eylemlerini düzenleyen ve kontrol eden uluslararası hukukun bir parçasıdır. Hem geleneksel hem de teamül hukukundan oluşan bu hukuk bütünü, ister uluslararası ister uluslararası olmayan bir silahlı çatışma olsun tüm çatışma katılımcıları için bağlayıcıdır. Hem insani hem de işlevsel bir amacı iç içe geçiren silahlı çatışma hukuku, savaştan olumsuz etkilenenleri, sivilleri, savaş esirlerini çatışma katılımcıları için yasaklanmış faaliyetlerden korur (Reeves ve Barnsby, 2012, s.17). Silahlı çatışma hukukunun uygulanabilmesi için çatışmaların niteliğinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda bir savaşın hibrit olup olmaması o savaşa uygulanacak silahlı çatışma, hukuk kurallarını da değiştirmektedir. Örneğin çatışmanın belirli bir şiddet eşiğini aşmaması hâli çatışmanın uluslararası hukukta bir karşılığı olmamasıyla sonuçlanmaktadır.

Bununla birlikte silahlı çatışma hukukunun devam eden etkinliği ve uygulanabilirliği, büyük ölçüde ifade edilen kuralların günümüzün karmaşık çatışmalarında kesin, anlaşılır ve kabul edilmiş durumda kalmasına bağlıdır. Guantanamo Körfezi'nde süresiz tutuklulukla ilgili tartışmalar, dron uçağının kullanımı, savaştaki sivil katılımcıların korunması ve diğer çeşitli çekişmeli konular, silahlı çatışma hukuku ile ilgili uluslararası toplulukta anlaşmazlığa neden olmaktadır. Geçen yüzyılın silahlı çatışma hukukunu oluşturan antlaşmalar ve teamül kuralları, son derece anlamlı kabul edilmekle birlikte modern savaştan kaynaklanan sayısız hukuki sorunu tatmin edici bir şekilde çözmekten aciz olduklarını giderek daha fazla kanıtlamıştır (Reeves ve Barnsby, 2012, s.17).

Uluslararası hukuka göre savaşın tanımlanabilmesi için savaşın ilan edilmesi, iki veya daha fazla taraf devlet olması, tarafların amaçlarının açık olması ve çatışmaların süresi ve yoğunluğu kriterleri aranmaktadır. Ancak tarafların amaçları ne olursa olsun, savaş ilan edilmese bile uzun süredir devam eden bir çatışma varsa ve

çatışmanın yoğunluğu uygunsa savaş olarak kabul edilmektedir (Keskin, 1998, s.68; Özer, 2018, s.32). Devletler tarafından oluşturulan uluslararası hukukun kendileri için oluşturulduğu genel kabul görmektedir. Ancak uluslararası olmayan silahlı çatışmalar içinde asgari düzeyde olsa da uygulanabilir kabul edilmektedir (Cassese, 2008, s.111). Barış ve güvenliğin korunması için kurulan Birleşmiş Milletlerin kurucu antlaşmasında kuvvet kullanımı ve tehdidi yasağı sadece 51. madde ile silahlı bir saldırıya karşısında meşru müdafaa hakkı olarak bulunmaktadır. Meşru müdafaa dışındaki çatışmalar savaş olarak kabul edilmektedir. Hibrit savaşın başlangıcındaki belirsizlik, hangi tarafın meşru müdafaa hakkına sahip olduğu konusunda sorunları oluşturmaktadır.

Uluslararası hukuk kaynakları çatışma sırasında uygulanacak ilkeleri; askerî gereklilik, gereksiz acı ve ızdırabın önlenmesi, orantılılık, ayırt etme ilkesi ve onur olarak belirtmektedir (Erendor, 2019, s.1994). Uluslararası insancıl hukuk, çatışmalarda hangi durumda zor kullanabileceğini (jus ad bellum); çatışma başladıktan sonra tarafların uyacağı kuralları (jus in bello) düzenlemeyi ve yürütülmesini amaçlamaktadır (Shaw, 2008, s.1168). Taraflardan biri kendisine saldırının egemenliğini kabul etmemesi durumunda sivil halkın güvenliğinin “jus in bello” kuralınca sağlanması gerekmektedir (Altınsoy, 2022, s.124). Bu iki kategorinin hibrit savaşlar için uygulanabilirliği veya hangi çerçevede yorumlanacağı konusu tartışılmaya devam etmektedir.

Uluslararası insancıl hukuk, uluslararası teamül hukuku ve antlaşmalar gibi iki önemli kaynaktan oluşur (Shaw, 2008, s.1167). Uluslararası alanda silahlı çatışma hukukunu düzenleyen ilk metin 1864'teki ilk Cenevre Sözleşmesi'dir. Daha sonra 1899 ve 1907 yıllarındaki Lahey Sözleşmeleri ve ardından 1949'daki dört Cenevre Sözleşmesi ile hukuki düzenlemeler yapılmıştır. BM Şartı'nın kabulünden sonra 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri daha etkin bir şekilde uygulanabilmesi nedeniyle diğerlerinden daha önemli konumdadır. Uluslararası insancıl hukuk; ulusal ve uluslararası mahkemelerin kararlarına, uluslararası kuruluşların kararlarına, bilimsel eserlere ve askerî kitapçıklara da başvuruda bulunmaktadır. Uluslararası insancıl hukukun kaynaklarından antlaşmalar imzacı devletlere yetki ve sorumluluk verirken buna karşılık uluslararası teamül hukuku tüm devletleri bağlayıcı kurallar içermektedir (Erendor, 2019, s.1996).

Savaşın yasaklanması konusunda ilk önemli uluslararası çalışma Fransa Dışişleri Bakanı Briand ile ABD Dışişleri Bakanı Kellog arasında, 1928 yılında yapılmıştır. Briand-Kellog Paktı olarak bilinen antlaşmada savaşı yasaklamakla beraber uluslararası alanda zorlama tedbirleri, antlaşmaya taraf ve taraf olmayan

devletlerarasındaki antlaşmaya karşı davranan devlete karşı ve meşru savunma hâlleri istisnaiyi savaş durumu kabul edilmiştir (Pazarcı, 2009, s.635). Briand-Kellog Paktı, BM antlaşmaları ile beraber hâlen yürürlüktedir. 2. Dünya Savaşı sonrasında, Alman savaş suçlularının yargılanma sürecinde Briand-Kellog Paktı hukuki dayanak olarak kabul edilmiştir (Aslan, 2008, s.254).

Silahlı çatışma hukuku kapsamında 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Nürnberg Uluslararası Askerî Ceza Mahkemesi ve Tokyo Uluslararası Askerî Mahkemesi tarafından yapılan yargılama büyük bir öneme sahiptir. Bu duruşmalarda yenilen devletlerden yargıç bulunmaması mahkemelerin tarafsızlığı ve adil yargılama ilkeleri ihlali ile eleştirilirken bireylerin uluslararası boyutta cezai sorumluluğu olduğunun ilk defa kabul edilmesi bakımından büyük bir önem arz etmektedir (Parlak, 2015, s.51). Nürnberg ve Tokyo duruşmalarından sonra, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi olmak üzere iki büyük mahkeme oluşturmuştur (Erendor, 2019, s.1993). BM Güvenlik Konseyi Kararı ile kurulan Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemelerinden birçok açıdan farklı bir şekilde BM Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından 1998 yılında Roma'da hazırlanan uluslararası bir antlaşma ile Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulmuştur (diabgm). Mahkeme Lahey'de faaliyet göstermekte ancak uygun görülürse Statünün öngördüğü şekilde başka şehirde de toplanabilmektedir (Roma Statüsü m.4). Roma Statüsü olarak da bilinen Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin savaş, saldırı, soykırım ve insanlığa karşı işlenen suçlar üzerine yargı yetkisi bulunmaktadır (Roma Statüsü m.5). Savaş suçlarında yetkili kabul edilen Uluslararası Ceza Mahkemesi sınırlı da olsa hibrit savaşlar için de yetkiye sahiptir.

Silahlı çatışma hukukunda savaşın başlatılması için haksız bir saldırının bulunması kabul edilmektedir. BM şartının 39. maddesinde “saldırı eylemi”nden bahsedilmiş barış ortamının bozulması veya barışın tehdit edilmesi referans alınmıştır. Bu eylemler uluslararası hukuk açısından kuvvet kullanımının en önemli örneğidir. Şartın 2(4). maddesinde başka bir devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı kuvvet kullanımı yasaklanmıştır. Kuvvet kullanımı sadece “meşru müdafaa” şartına 51. madde ile bağlanmıştır. Bu madde ile meşru müdafaa için ön şart silahlı saldırının olmasıdır. Alınan tedbirlerin Güvenlik Konseyine bildirilmesi gerektiği ve meşru müdafaa'nın doğal bir hak olduğu nitelendirilmiştir. Silahlı saldırı altındaki meşru müdafaa hakkına sahip devletin başka devletlerden yardım istemesi ile ortak meşru müdafaa hakkı da doğmaktadır (Pazarcı, 2012, s.513). Meşru müdafaa konusunda diğer bir kavram olan “önleyici meşru müdafaa”

silahlı saldırı olma ihtimalinin yüksek olması durumunda 51. madde hükümdeki doğal hakkın geçerli olduğu ve karşı kuvvet kullanılabilceği durumu ifade etmektedir. Dönemin ABD başkanı Bush, West Point'te 01.06.2002'de mezuniyet konuşmasında "...teröre karşı savaşta düşmanla savaşı sürdürmeli, planlarını bozmalı ve en kötü tehditlerle ortaya çıkmadan önce yüzleşmeliyiz..." (The White House, 2002) sözleri ile karşı tarafın saldırı düşüncesine hazırlık ve karşılık vermeyi içeren Bush Doktrini meşru müdafaa konusuna ayrı bir boyut kazandırmıştır.

Savaş hukuku sözleşmeleri La Haye, Cenevre ve New York tipi olmak üzere üç grupta toplanmaktadır. La Haye tipi sözleşmeler silahlı çatışmaların kontrolü, işgal sırasındaki eylemler ve tarafsızlık konularına ilişkin uygulamalara yöneliktir. Cenevre tipi sözleşmeler, çatışma sonrası savaş esirleri, yaralıları, ölümler, kazazedeler, din ve sağlık görevlileri gibi mağdurların durumlarını düzenleyen hükümler içermektedir. New York tipi sözleşmeler ise BM bünyesinde kabul edilen karışık tür olarak da kabul edilen sözleşmeleri kapsamaktadır (Aslan, 2008, s.245).

Savaş kavramından farklı ve geniş olan silahlı çatışmada, devlet dışı aktörlerin silahlı çatışmalardaki rolünün önemli derecede artmasıyla beraber uluslararası hukuk kurallarının kapsamı genişletilmiş böylelikle silahlı çatışmalar hukuku kuralları kabul edilmiştir. Çatışan taraflardan her ikisinin devlet olduğu durumda bu çatışmalara La Haye ve Cenevre Sözleşmeleri'nin tüm kuralları uygulanırken çatışmada şiddetin boyutuna göre iç karışıklıklarda, terör eylemlerinde silahlı çatışma hukuku kuralları uygulanmamaktadır. İnsan hakları hukuk kurallarının uygulandığı alt düzeydeki karışıklardan ayrık olarak silahlı çatışma boyutuna varan ve taraflardan birinin devlet olmadığı çatışmalarda devlet ile birlikte asi güçler Cenevre Sözleşmeleri Ortak Madde 3 kurallarına tabi olmaktadır. Çatışmanın yaşandığı ülkenin bir kısım toprağının asi güçler tarafından kontrol altına alınması durumunda ise Cenevre II. Protokol ve Ortak 3. madde hükümleri devreye girmektedir. Bir devlet ile asi güç arasında yaşanan çatışmaya başka bir devletin dâhil olması durumunda ise çatışma uluslararası aşmakta ve devletlerin taraf olduğu tüm Cenevre Sözleşmeleri ve Cenevre I. Protokol maddeleri uygulanmaktadır (Sur, 2016, s.286). Çatışmanın uluslararası olup olmaması, uluslararası değilse silahlı çatışma ya da şiddet eylemi olması pratikte farklı hukuki kurallar uygulanmasını gerektirmektedir.

Cenevre Protokolü'nde iç karışıklıklar, düzensiz şiddet eylemleri ile gerginlikler iç çatışmalarda şiddet eşiği olarak değerlendirilmekte ve çatışmanın süregelmesi çatışmanın bir ögesi olarak kabul edilmektedir. Roma Statüsü ise iç silahlı çatışmalarda organize olmayı ve çatışmanın uzun süreli olması şartını aramıştır. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi

İçtihatlarında iç silahlı çatışma eşiği daha da düşük tutulmuş, Cenevre Protokolü'nde ise toprak üzerinde kontrol aranmamıştır. Uluslararası hukukun kaynaklarında silahlı çatışmanın hukuki niteliğinin tespitindeki farklılıklar çatışan taraflardan birinin devlet olup olmamasından, çatışmanın sürekliliğinden, yoğunluğundan ülke üzerinde denetim kıstasından kaynaklanmaktadır. Roma Statüsü'ne göre; belli bir yoğunluk ve yaygınlığa sahip iç çatışmaların uluslararası olmayan silahlı çatışma kabul edilmesinde iç silahlı çatışma bahanesi adı altında ilgili devletin iç işlerine karışmasını engellemek amaçlanmıştır (Tezcan vd., 2017, s.534).

Savaşlardaki taktiksel değişimler hukuk içinde yeni kurallar oluşturmaya yönlendirmektedir. Hibrit savaş aktörler açısından, düzenli güçleri, gerilla grupları, milisler, isyancılar, terörist gruplar, suç örgütleri ve hatta sivil grupları içerir (Hoffman, 2014; Bingöl, 2017, s.115). Devlet ve devlet dışı aktörler tarafından yapılabilen hibrit savaşların devlet aktörlerini, başarısız devletler, yeni büyüyen devletler ile güç ve statülerinin yeniden almak isteyen devletler oluşturmaktadır. Hibrit savaşın diğer aktörü devlet dışı yapılanmalar ise devletten ayrı yapıda, terör eylemleri, şiddet ve kaos oluşturarak devletin yönetimine el koymayı ya da ayrı bir devlet oluşturmayı amaçlayan gruplardır (Galkins, 2012, s.13).

Hibrit savaşın uluslararası silahlı çatışma veya iç silahlı çatışma olduğu konusundaki fikir ayrılıkları bu savaşın hukuki durumunu da tartışmaya açmaktadır. Hibrit savaşta bir silahlı kişi, uluslararası savaş suçlusu ve sıradan askerin özelliklerini birleştirir. Vitalii; hibrit savaşın gizli savaş, ilan edilmemiş savaşa eşit olduğunu ve saldırganlık suçuyla bağlantılı olduğunu iddia etmektedir. Bu sebeple tanınmayan uluslararası silahlı çatışmalar olarak da kabul edilmektedir (Vitalii, 2015, s.16). Uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar olarak da bilinen iç silahlı çatışmalar genel olarak yerel hukukun konusudur, uluslararası nitelik taşımazlar. Ancak bazı durumlarda iç çatışmalar uluslararası hukukun etkisiyle, "uluslararasılaşan iç silahlı çatışma" hâline dönüşür. Bu durum için 1949 tarihli Dört Cenevre Sözleşmeleri'nin Ortak 3. maddesinde geçen konularda eşik derecesinin geçilmesi kabul edilmektedir (Akkutay, 2016, s.17). Devlet dışı aktörlerin uluslararası hukukta taraf kabul edilmesi bakımından iç silahlı çatışmaların uluslararasılaşması, hibrit savaşların taraflarının belirlenmesinde kolaylık oluşturacak olsa da Ortak 3. maddede uygulanacak eşik değerin tespiti konusunda açık bir düzenleme mevcut değildir.

Hibrit çatışmalarda kullanılan uzay ve siber teknolojilerinin gelişimi üstünlük kurma açısından büyük bir avantaj teşkil etmiştir. Fakat bu sektörün kullanımı ve hukuki durumu tam olarak düzenlenebilmiş değildir. Siber suçlara ilişkin en önemli

düzenleme 2004'te yürürlüğe giren Budapeşte Antlaşması'dır. Siber ve iletişim teknolojilerinin savaşta kullanımına dair teamül henüz bulunmamaktadır. Etkin bir düzenleme eksikliğinin bulunması, istihbarat yapılması, bilgi sistemlerinin yozlaştırılması ve karşı devletlerin siber alt yapılarına zarar verilmesi gibi faaliyetler askerî strateji için önemli bir avantaj oluşturmaktadır (Uzun, 2018, s.35-36). Uzay ve siber teknolojilerinin kullanımı mücadelelerde üstünlüğü sağlamada büyük bir avantaj oluşturmaktadır. Ayrıca savaşlar haricinde günlük yaşam, ekonomi, eğitim, sosyal yaşam gibi birçok alanı da etkilemektedir.

Hibrit savaşta bir diğer sorun, devletlerini veya siyasi taraflarını savunanların rakipleri için iki yönlü bir tehdit oluşturmasıdır. Düşman güçlerine karşı ne kadar başarılı olursa olsun büyük konvansiyonel güçlerin istihdamı, halkın refahını bozan müdahalecilere karşı doğal düşmanlığı şiddetlendirebilir. Bu durum da gerilla güçlerine verilen desteği artırmaya hizmet edebilir (Murray, 2012, s.307).

Hibrit savaşı doktrinsel sonuçlar açısından epistemik, yorumlayıcı ve politik nedenlerle hukuki olarak tanımlamak zorlaşmaktadır. İlk zorluk giderek bulanıklaşan ayrımlarla ilgilidir. Uluslararası kamu hukuku ve özellikle insanlı hukuk, kamunun özelden, devlet yetkililerinin devlet dışı aktörlerden, savaşçıların sivillerden ve askerinin askerî olmayan angajmandan ayırt etmekte zorluk çekmektedir. İkinci zorluk uluslararası hukuka uygunluğu neyin oluşturduğu sorularını doğuran yeni savaş yöntemlerinin geliştirilmesinin gerisinde kalmaktadır. Savaş yöntemleri hızla değiştiğinde, uyumu yakalamak, kapsamlı eğitim olmadan veya bağlamsal arka plan bilgisi olmadan hızlı bir şekilde edinilemeyen veya uygulanamayan bir uzmanlık düzeyi gerektirir. Farklı yorumlar, farklı yasal rejimler yönlendirebilir ve farklı sonuçlara ulaşılabilir. Son olarak da uluslararası hukuk doktrini, hibrit savaşlara verimli bir şekilde yaklaşamaz çünkü hem tarihsel olarak hem de siyasi ve ekonomik gücün küresel ve yerel asimetrisini hesaba katmak için hiçbir aracı yoktur. Uluslararası hukuk düzeninin panoramik görünümü, sadece sosyoekonomik alanda değil, aynı zamanda silahlı çatışma alanında sistemik bir asimetriyi açıklamamaktadır (Korhonen, 2015, s.459-461). Hibrit savaşların amaçlara ulaşmada ayrıca ekonomik, askerî bakımdan daha verimli olması, tercih edilme sebebidir. Ancak mevcut hukuki yapı içinde karma yapısı nedeniyle konumunu ve hukuka uyumunu belirlemede zorluklar yaşamaktadır.

Savaşın hibritleşmesi, modern savaştan kaynaklanan hukuki sorunları şiddetlendirir bunun sonucunda silahlı çatışma kurallarını geçersiz kılabilir. Silahlı çatışma hukukunu kafa karıştırıcı, subjektif ve etkisiz olarak görme eğilimi devam ederse uluslararası toplumun büyük bir kısmının yanı sıra çatışma tarafları da

uluslararası hukuku yasal bir zorunluluktan çok anakronik bir konu olarak görmeye başlayabilir. Yasanın otoritesi azaldıkça, yasaklar cezasız kalacak ve savaştaki eylemleri sınırlamak için yalnızca popüler ahlak kalacaktır. Hem devlet hem de devlet dışı taraflar, yasal normlara uymayı önemli bir dezavantaj olarak görecektir. Bunun yerine çatışan taraflar, meşru müdafaa kisvesi altında silahlı çatışma hukukunda yer alan yükümlülükleri göz ardı edecek veya “hukuk kuralları” yürüterek stratejik nedenlerle hukuk kurallarını manipüle edeceklerdir. Uluslararası topluluğun, savaşın hibritleştirilmesiyle birlikte silahlı çatışma hukukunun etkinliği ve uygulanabilirliği ile ilgili soruların arttığını kabul etmesi gerekmektedir. Bu eğilimi görmezden gelmek ve mevcut yasal koşulların yeterli olduğuna inanmak, giderek etkisiz hâle gelen düzenlemeyi hızlandırmaktan başka bir işe yaramaz ve silahlı çatışma hukukuna olan güveni sarsmaya devam eder (Reeves ve Barnsby, 2012, s.18). Bunun yerine, silahlı çatışma hukukunu hibrit savaş çağına sokmak için uluslararası çaba gösterilmelidir.

Uluslararası hukuk, karşılıklı eşit egemenliği esas almaktadır. Ancak uluslararası hukuk ile uluslararası ilişkilerin arasında büyük bir ilişki vardır. Örneğin, BM Güvenlik Konseyi gibi kurumlarda veto etme hakkı bulunan üyelerin olası hibrit savaş stratejisini kullanması durumunda karşı taraftaki devlet arasında uluslararası hukuk boyutunda büyük zorluklar yaşayacaktır (Uzun, 2018, s.42). Eşitler arasında birinciler sorunu, hibrit strateji kullanımı konusunda da sorunlar teşkil etmekte hem savaşın seyrinde hem de hukuki durumunda ayrıcalıklar oluşturmaktadır.

Lawfare olarak ifade edilen kavram, operasyonel avantajlar elde etmeyi amaçlayan geleneksel yasal araçlar yerine hukukun kullanılması veya hukukun kötüye kullanılması için hibrit savaşta kullanılan bir stratejidir. Askerî bir amaca ulaşmak ve yasal çerçeveyi baltalamak için hukukun manipülasyonundan yaratılmadığı amaçlar için hukukun kötüye kullanılmasıdır. Gerçek bir hibrit çatışma durumunda, devlet eylemlerinin uluslararası yasal gerekçesi çok önemlidir. Bu, bu tür çatışmaların temel özelliğiyle yani güç kullanımının ve güç tehdidinin uluslararası hukukta tamamen yasaklandığı durumlarda devletler arasında dolaylı olarak gizli güç uygulamasıyla açıklanabilir. Devletler, uluslararası hukuku ihlal etmekle suçlanmamak için bu tür faaliyetleri uygularken çok dikkatli olmaya zorlanırlar. Örnek olarak Rusya Federasyonu (eylemlerinin hukuka aykırılığını anlayarak) her zaman eylemlerini haklı çıkaracak veya en azından uluslararası hukuk ihlali teşkil etmediğini kanıtlayacak yasal argümanlar sunmaya çalışmaktadır (Tropin, 2021, s.17). Bununla birlikte, Lawfare sadece jus in bello'ya değil, jus ad bellum alanına giren uluslararası yükümlülüklerin yorumlanmasına ve uygulanmasına ilişkin

alanlara da odaklanır. Sonuç olarak 'modern' hibrit savaş, yalnızca uluslararası barış ve güvenliğe meydan okumakla kalmaz, aynı zamanda barış ve savaş zamanlarında uluslararası ilişkilerde geçerli olan mevcut uluslararası kamu hukuku kurallarının geçerliliğini sorgulayarak mevcut ulusal ve uluslararası yasal çerçevelere zarar vermektedir (Mosquera, ve Bachmann, 2016, s.87).

BM Şartı Madde 2(4), 51 ve NATO bağlamında, NATO Antlaşması'nın 5. maddesi, güç kullanımını içeren herhangi bir eylemin yasallığını değerlendirmek için yasal ilkelerdir. Hibrit savaş bağlamında ise iki konu vardır: bunlardan ilki, saldırganlığın bir devletin başka bir devletin egemenlik, toprak bütünlüğü veya siyasi bağımsızlığa karşı silahlı güç kullanması konusunda BM Şartı'nın açık bir ihlali olarak 'silahlı saldırı' eşik gerekliliğini karşılayıp karşılamadığı ve ikincisi, bu saldırının doğru bir şekilde failine atfedilip atfedilemeyeceğidir. Herhangi bir hibrit saldırı biçiminin, tek başına veya toplu olarak bir güç kullanımı anlamına gelip gelmediği ve eğer öyleyse, 51. maddenin uygulanabilirliği cevaplaması çok zor sorulardır (Bachman, 2018, s.65). Ayrıca, ilişkilendirme sorunlu olabilir. Ek olarak, hibrit savaş -olası siber, terörizm, asimetrik savaş vb. unsurlarıyla - böyle bir saldırının eşğine ulaşamayabilir ve bu nedenle etkilenen devletlerin diplomatik faaliyetlerini sürdürmek için bu tür bir savaşın varlığını inkâr etmesine izin verebilir. Hibrit savaş, uluslararası hukuku ve adli süreçleri zayıf ve retorik olarak kullananların bir sonucu olarak uluslararası insancıl hukuk (UHL) ve uluslararası insan hakları hukuku (UHRL) uygulanamaz hâle gelebilir. Bunun nedeni, hibrit bir ortamda uygulanan yasanın yalnızca kısmi yanıtlar sağlamasıdır. Hukuk kuralları, tarafların yasalara uyan toplumlara karşı kullanmaya çalıştıkları bir şeyden daha fazlası olduğu demokratik orduların olumlu bir şekilde kullanabilecekleri ve kullanmaları gereken bir kaynaktır (Bachman, 2018, s.70).

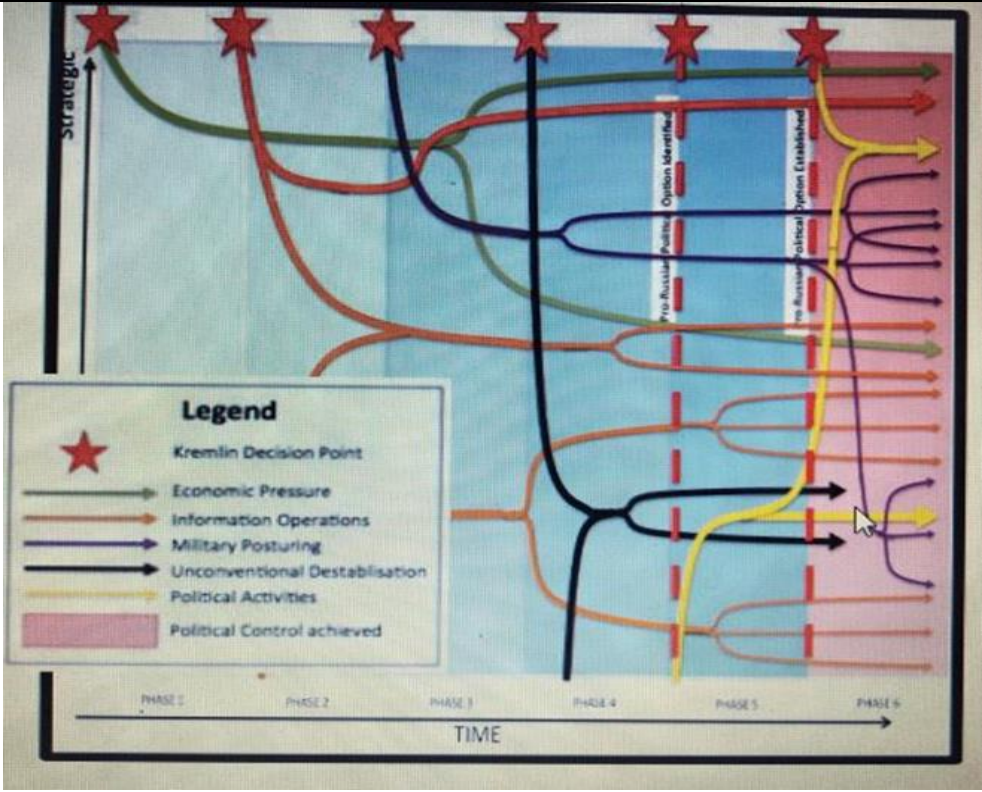
3.HİBRİT SAVAŞ VE RUSYA- KIRIM ÖRNEĞİ

Hibrit tehditlerin tanımlanması ve anlaşılması zordur. Hibrit tehditlerde savaş ilan edilmez, açık bir emir-komuta zincirine yanıt verilmez. Batı'nın karmaşık ortamlardaki tehditleri belirleme konusundaki son askerî deneyimine rağmen hibrit bir tehdit, gizlenmesine yardımcı olmak için devlet temelli yeteneklerin benzersiz avantajına sahiptir. Yanlış bilgilendirme ve devlet inkârı çok sayıda alışılmadık paydaşın birleşik etkisiyle karşı karşıya kalan bir asker için bir tehdidi ayırt etmek zor olacaktır (Barber, 2017, s.50).

Hibrit savaş ve Gerasimov doktrini savaş ve barış arasındaki "gri bölge" hakkında pek çok tartışmayı teşvik etmiş, ekonomik manipülasyon, kapsamlı ve güçlü bir

dezenformasyon ve propaganda kampanyası, sivil itaatsizliğin ve hatta ayaklanmanın teşvik edilmesi ile iyi tedarik edilmiş paramiliter güçlerin kullanılması gibi Rus asimetrik meydan okumalarının temelini oluşturmuştur. Batı'da yaygın olarak anlaşıldığı şekliyle Rus hibrit savaşı, kendisine atıf yapılarak niyetinin öğrenilmesini önlemek için Proxyler ve vekiller aracılığı ile kafa karışıklığını ve belirsizliği en üst düzeye çıkarmak için yapılan bir operasyon yöntemini temsil eder. Gerasimov'un "askerî olmayanların rolünün arttığını çoğu durumda etkililik açısından silahların gücünün gücünü aştığını" ifade ettiği makalesi özel harekât kuvvetlerinin ve "düşman devletin tüm topraklarında sürekli operasyonel bir cephe oluşturmak için iç muhalefetin" önemli rollerine ve savaş ile barış arasındaki çizgilerin bulanıklığına işaret etmiştir. Bu doktrin; Rus düşüncesini, özellikle de Rus liderliğinin daha önceki bir döneme ve Soğuk Savaş'a dönüş yerine 21. yüzyılda savaşa uyum sağlama çabalarını ve Rusların nasıl olduğunu anlamak için önemli bir kaynaktır. Rusya'nın Batı'nın "ezici geleneksel askerî üstünlüğünü" nasıl etkisiz hâle getireceğini öğrenmeye çalıştığını göstermiştir (Monaghan 2015, s.67).

Rusya'nın hibrit savaş modeli Resim1'de verilmiştir. Bu modelde Rus ulusal gücünün beş unsurunun (ekonomik baskı, bilgi işlemleri, konvansiyonel askerî duruş, geleneksel olmayan istikrarsızlaştırma ve siyasi faaliyetler) altı aşamadaki hareketleri gösterilmektedir. Rus hibrit savaşında siyasi hakimiyeti son safhada ortaya çıkmakta ve savaşın ilk safhalarında daha az görünür bir yöntem izlemektedir.

Resim-1. Rusya'nın Hibrit Savaş Modeli (Barber, 2017, s.49)

Rusya'nın hibrit savaş modelini gösteren Resim 1'de ilk olarak Putin makul bir inkâr edilebilirlik geliştirmek ve genel kampanya üzerinde pozitif kontrolü sürdürmek için kasıtlı olarak geniş aşamalar kullanmış, bu Moskova'nın hibrit yaklaşımın kümülatif etkilerini uygun şekilde katmanlara ayırabilmesini sağlamıştır. İkinci olarak Putin, birden fazla ikilem yaratmak, 5. ve 6. aşamalarda düşmanını alt etmek için göstermek istediği etkiyi farklı alanlara dağıtmıştır. Bunu muhtemelen, devlet tarafından yönetilen aktörleri kendi niyetini gerçekleştirmeleri için yetkilendirerek başarmaktadır. Bu yaklaşım, Putin'in niyetinin tamamen açık olmayacağı ve mesajlarının her zaman tutarlı olmayacağı anlamına gelmektedir. Hibrit yaklaşım ise zaten belirsizliği teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Batılı siyasi ve askerî sistemler, kafa karışıklıkları sonraki mülahazalarla arttığında (4. aşamadaki geleneksel olmayan istikrarsızlık) ilk tehdidi (3. aşamadaki askerî duruş gibi) zar zor tespit etmiş ve yanıt vermiştir. Genel olarak yaratılan bu karışıklık, Rusya'nın siyasi meşruiyet kazanması ve siyasi kontrolü sağlaması için zaman kazandırmıştır (5. ve 6. aşamalar).

NATO'nun sınıflandırmasına göre, özel operasyonlar üç ana türe ayrılabilir: doğrudan eylem, özel keşif ve askerî yardım. Ancak bu kategorizasyon özel kuvvetlerin bazen yerine getirdiği daha gizli “siyasi” görevleri kapsamamaktadır Rusya'nın birçok askerî ve paramiliter oluşumu vardır. Bunlar özel operasyon kuvvetleri (SOF) veya Spetsnaz (spetsialnoe naznachenie veya özel görevin kısaltması) olarak adlandırılır. Silahlı kuvvetlerin Ana İstihbarat Müdürlüğü özel kuvvetleri Spetsnaz GRU, özel kuvvetler Federal Güvenlik Servisi (FSB), Spetsnaz FSB, Dış İstihbarat Servisi (SVR), Spetsnaz SVR, Özel Harekat Komutanlığı (SOC) ve Hava İndirme birliklerinin 45. Özel Kuvvetler Alayı. Özel kuvvetlerin bu örgütlerin her birinin yalnızca bir kısmını oluşturduğuna dikkat edilmelidir. GRU, FSB ve SVR, casusluk büroları (Agentura), SIGINT (sinyal istihbaratı) birimleri ve diğerleri gibi özel kuvvetlerin ötesinde bir dizi teşkilata sahiptir. SOF, tanımı gereği askerî bir yapı olması nedeniyle, SOF'nin düzenli savaşta kullanılması, hibrit savaşın çoğu tanımının dışında kalacaktır. Bununla birlikte, SOF'nin savaş dışı ortamlarda siyasi hedeflere ulaşmak için kullanılmasının, bu tür kuvvetlerin hibrit savaş için kullanılmasına bir örnek olabileceği tartışılabilir (Bukkyoll, 2016, s.14).

Rus SOF'un hibrit bir savaş aracı hâline gelmesi, öncelikle gizli eylem rolündedir. Rus SOF'nin hem Kırım'da hem de Donbas'ta daha büyük düzenli operasyonların parçası olduğu ama aynı zamanda hibrit savaşı gizli olarak oynadıkları, savaş dışı ortamlarda yerel siyasi olayları etkileme şeklinde eylemde buldukları görülmektedir. Kırım operasyonu, mevcut acil durum planlarına göre gerçekleştirilmesine rağmen ani olmuş ve çoğunlukla çatışma olmadan uygulanmıştır. Kırım'da Rus SOF'a herhangi bir önemli askerî yardım rolü iddia etmek de muhtemelen yanlış olacaktır çünkü Sözde “Kırım öz savunma birimleri” Rus kuvvetlerine yerel bir imaj sağlayan büyük ölçüde dekor gibi görünmüştür, savunma birimleri çok önemli bir askerî rol oynamamıştır (Bukkyoll, 2016, s.16)

Rusya, Doğu Ukrayna ve Kırım'da Rusça konuşanlar üzerine etki ederek farklılıkları ortaya çıkarıp bölünmeler ile merkezi hükümetin zayıflamasını hedeflemiştir. Bu amaçla Ukrayna'yı istikrarsızlaştırmak ve Batı'nın çatışmaya karşı tutumunu etkisiz hâle getirmek için Kırım'da daha önceden halk arasına yerleştirilmiş özel kuvvetlerin kullanımından, yüksek profilli insani yardım konvoyları ve tam işgal tehdidine kadar faaliyetler gerçekleştirilmiştir (Bingöl, 2015, s.5).

Bölgedeki Rus etnik nüfusunu koruma iddiası (Günyel, 2021, s.137) ile Rusya, 2014'te Kırım'ı işgalini kanuni yollara dayandırmıştır. 23 Şubat 2014'te Ukrayna parlamentosu, Rusya yanlısı Devlet Başkanı Victor Yanukoviç'i görevden almak için

oy kullanmış buna karşılık olarak protestolar başlamıştır. 27 Şubat'ta “küçük yeşil adamlar” Ukrayna uluslararası hukukun savaşçılardan gerektirdiği ayırt edici nişanlar olmayan ancak Rus askerî tarzı üniformalar giymiş, Kırım parlamentosuna baskın düzenleyerek Rus bayrağını dalgalandırmış, hükümet binalarını işgal etmiş ve neredeyse kansız bir darbeyle yarımadaı ele geçirmiştir. İşgal kısa sürede Donbass’a sıçramış; Rusya, yerel savunma güçleri olduklarını iddia etmiştir. 7 Nisan 2014’te Putin Rus Özel Kuvvetleri olduklarını kabul etmiş ancak Donbass’ta yalnızca yerel halkın savaştığını ifade etmiştir (Goldenziel, 2022, s.3). “Küçük yeşil adamlar” (ya da Putin’in deyimıyla “kibar insanlar”), tanıdık yeşil giysileri içinde, ulusal ya da başka kimlikleri olmaksızın “yerel güvenlik güçleri” olarak hareket eden Rus özel kuvvetleridir. Kırım’daki bu kimliği belirsiz özel kuvvetlerin varlığı bir psikolojik savaş aracıydı. Bu silahlı kişiler soruları kibarca yanıtlar mı yoksa hemen ateşle mi karşılık verir bilinmemekteydi. Küçük yeşil adamlar büyük ölçekli ani askerî teftişin zemininde hazırladılar. Rusya, Kırım’ın ilhaki için 2013’den 2014 Mart ayına kadar sekiz askerî tatbikat yapmıştır. Ukrayna sınırında yapılan bu tatbikatlarda bölgeye binlerce asker ve tahcizatın getirilmesini dönemin NATO’nun Avrupa Yüksek Müttefik Komutanı (SACEUR) General Philip Breedlove Rusya’nın “gerekirse” Ukrayna’yı işgal etmeye hazır olduğu ifade etmiştir (Reisinger ve Golts, 2014, s 3-4).

Ukrayna’daki Kırım krizinde Rusya; Breedlove Saceur tarafından “küçük yeşil adamlar” olarak adlandırılan, kimlik işareti olmayan askerî üniformalı silahlı adamlar yasal Kırım hükümetine karşı bir direniş hareketini desteklemiştir. Küçük yeşil adamlar parlamento ve resmî binalara saldırıp yolları ve sokakları kapatarak Rus yanlısı nüfusları örgütleyerek başından beri Kırım’da ana aktörler olmuştur. Kırım yarımadasındaki bu gerginliğin Rusya sert güç enstrümanları yerine küçük yeşil adamlarla başlaması hibrit savaşın kullanımının önemli bir işareti kabul edilmektedir (Erol ve Oğuz, 2015, s.270).

Kırım’da ayrılığa giden hareketlenme 2014 Şubat’ında Ukrayna’daki yeni yönetime karşı Rus yanlıları tarafından protesto gösterileri ile başlamıştır. Batı kaynakları bu gösterilerin Rusya tarafından yapıldığı iddia ederken Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ise bu gösterileri yerel meşru müdafaa güçlerinin yaptığını ileri sürmüştür (Gürseler, 2014, s.89). Rusya’nın bu iddiasının gerçeklere dayanan bir dayanağı yoktu, iddia edilen kişiler risk altında olanlar Rus vatandaşları değildi ve yurt dışındaki vatandaşları korumak için yasal olarak güç kullanma hakkı bulunmamaktaydı. Ukrayna veya müttefikleri, Kırım’da Rus etnik gruplarına iyi muamele edildiğini göstermeye çalışarak önleyici bir yasal saldırı yapsa da Rusya ortaya çıkan insani müdahale doktrinine dayanarak NATO’nun Kosova’daki

eylemiyle benzerlikler kurarak eylemini meşrulaştırmaya çalışmıştır. ABD'nin Panama, Irak ve diğer yerlerdeki eylemleriyle de cesaretlenen Rusya ayrıca meşru hükümet adına davet edildiğini iddia etmişse de, davet Viktor Yanukoviç'ten Ukrayna hükümetinin etkin kontrolünü zaten kaybettikten sonra gelmiştir (Trachtman, 2016, s.272).

Konvansiyonel güç kullanımı muhtemelen Ukrayna'nın kinetik bir tepkisini çekip uluslararası müdahaleyi tetikleyeceğinden bunun yerine, Rusya'nın kanunları Ukrayna'yı zor durumda bırakmıştır. Rusya'nın yoğun müdahalesiyle yapılan bir seçimde, Kırımlıların çoğunluğu Rusya'ya katılmak için oy kullanmıştır. Rusya daha sonra Kırım'daki Rus nüfusunu artırmak için pasaport dağıtarak "pasaportlaştırma" işlemine girişmiş, Nisan 2014'te Duma, Rusya'nın yabancı uyruklulara tarihi, kültürel ve dilsel temellere dayalı olarak vatandaşlık verilmesine izin vermiştir (Goldenziel, 2022, s.4). 2022'de bu kurumsal yasa, Putin'in Ukrayna ve halkının Rusya'nın bir parçası olduğu söylemini desteklemiştir. Rusya'nın hukuku kötüye kullanması (lawfare), uluslararası hukuku Batı'nın bir tahakküm aracı olarak gören ve bu nedenle mümkün olduğunda onu alt üst etmeye çalışan daha geniş bir devlet stratejisinin parçası olarak ortaya çıkmıştır (Goldenziel, 2022, s.5).

Mayıs 2014'te Rusya Devlet Başkanı Putin, Kırım'daki olayların bildirilmesinde yer alan yaklaşık 300 gazeteci, kameraman ve teknisyene ödül verdi. Bu kişilerin tamamı Rus devlet medya kuruluşları için çalışıyordu. Bunların hepsi Kırım ve Doğu Ukrayna'da eylem zemini hazırlamak için yaygın olarak kullanıldı (Reisinger ve Golts, 2014, s 5). Batı'nın Kırım'a müdahale konusundaki anlaşmazlığı zaman aldı ve Rusya'nın siyasi kontrolü sağlamlaştırmasına izin verdi. Aslında, siyasi stratejik kararların neredeyse gerçek zamanlı olarak irdelendiği mevcut küresel medya ortamında, zaman hibrit savaşçılar için en değerli kaynak hâline gelmiştir. Gerçek zamanlı medya erişimine sahip bir Batı toplumu, diplomatik çözümler talep etti ise de bu çözüm, Batı toplumu hibrit kaosu anlamaya çalışırken elde edilemedi. Zaman ilerledikçe Rusya yanlısı bir siyasi alternatif oluşturuldu ve açık Rus desteği bunu daha da güçlendirdi (Barber, 2017, s.50).

Rusya'nın Şubat ve Mart 2014'te Kırım'ı ilhak etmesinden bu yana Rusya'nın komşu ilişkilerinde saldırganlığı, Rusya'nın yeniden silahlanması -hatta militarizasyon- hem uluslararası düzeni hem de Batı'nın kendisini tehdit eden yeni sağlam ve rekabetçi dış ve güvenlik politikası konusunda çok tartışıldı. Ve çok az kişi yetkin, disiplinli ve iyi donanımlı Rus özel kuvvetlerinin 2014'te Kırım'a müdahale edeceğini tahmin etmişti. Ukrayna'daki durum gelişirken ve Rusya

Suriye'deki savaşa müdahale ederken bu “hibrit savaş” tartışması, Rusya'nın eylemleri, özellikle de NATO üye devletlerine yönelik potansiyel başka “hibrit” tehditler ve NATO ile AB'nin nasıl savaşabileceği hakkında daha geniş kamu politikası ve medya tartışmasının temelini oluşturdu. Aynı zamanda, hibrit savaş terimi Rus faaliyetinin belirli unsurlarını anlamak için yardımcı olurken Gerasimov tarafından tartışılan önemli hususlar gelişen Rus faaliyeti, yetenekleri ve niyetlerine ilişkin bir bakış açısı oluşturmuştur (Monaghan, 2015, s.66).

Kırım 6 Mart 2014'de Ukrayna'dan ayrılma ve 16 Mart'ta Rusya ile birleşme kararları referandum ile almıştır. Bu süreç Ukrayna'daki olağandışı siyasi olaylara tepki niteliğinde gelişmiştir (Gürseler, 2014, s.88). Kırım'ın Rusya'ya katılımını desteklemeyen gruplar referandum sonrası sorunlar yaşamış ve bazıları bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştır. The Guardian'a göre Kırım'da yaşayan 1.500 Tatar Ukrayna'nın batısına gitmiştir. Kırım Tatarları lideri Abdülcelil'in 16 Mayıs 2014 The Guardian'a verdiği demece göre ise Kırım'ı terk eden Tatarların sayısı 5.000 civarındadır (Gürseler, 2015, s.70). Bu durum bölgede mücadelenin devam ettiğinin bir göstergesi olarak görülmektedir.

SONUÇ

Devlet ve devlet dışı aktörler gibi karmaşık yapılar içeren, ortak bir siyasi hedefe ulaşmak için her türlü aracı kullanan, farklı savaş modlarını kapsayan, ulusların iç cephelerinin desteğini alarak siyasi hedefe ulaşmayı amaçlayan bir savaş stratejisi olan hibrit savaş uluslararası toplum ve örgütlerin güvenlik stratejilerini yeniden değerlendirip güncellemelerine sebebiyet vermiştir.

Devlet dışı aktörlerin çatışmalardaki rolünün artmasıyla beraber genişletilen uluslararası hukuk kuralları kapsamında ele alınan silahlı çatışma hukukuna göre ise bir eylemin çatışma ya da şiddet olup olmaması o eyleme uygulanacak hukuk kurallarını değiştirmektedir. Uluslararasılaşan silahlı çatışmalara tüm Cenevre sözleşmeleri uygulanırken, silahlı çatışma boyutuna varan ve taraflardan birinin devlet olmadığı çatışmalarda Cenevre Sözleşmeleri Ortak Madde 3 uygulanmaktadır. Ortak 3. maddede aranan eşğin altında kalan iç çatışmaların varlığı nedeniyle uluslararası insancıl hukuk kurallarının uygulanmadığı hâllerde uluslararası insan hakları hukuku ile arasındaki boşluğun tamamlanması gerekmektedir. Hedef devletin kırılma gücünden faydalanarak amaca ulaşan hibrit savaşlar siyasi yönü nedeniyle ilgili devlet tarafından saldırgan bir politika olarak değerlendirilse de askerî olmayan amaçların kullanılmasını saldırı olarak nitelendirmek ve savaş hukuku kapsamında

değerlendirmek güçtür. Bir çatışmanın silahlı çatışma sayılıp sayılmaması, tarafların devlet olup olmaması uygulanacak uluslararası hukuk kurallarını da değiştirmektedir.

Hibrit savaşlar hakkında uluslararası hukukta ilk olarak açık bir tanım yoktur. Aynı zamanda devlet ve devlet dışı, düzenli ve düzensiz kuvvetlerce yapılması, konunun iç hukuku mu yoksa uluslararası hukuku mu ilgilendirdiği konusunda da fikir birliği yoktur. Her iki tarafın devlet olması durumunda yetki açıkça uluslararası hukuktur, devlet dışı aktörün varlığında bu aktörü destekleyen başka devletin varlığı ispatlanması gerekir.

Askerî müdahalenin esas olduğu savaş hukuku açısından hibrit savaşların askerî olmayan kompleks yapısı yasal sınırlar dışında kalması olası yargulamaların hukukiliğini tartışmaya açmaktadır. Bu durum yeni yasal düzenlemeleri gerekli kılmaktadır. Değişen savaş yöntemlerine karşı ihtiyaç duyulan uzmanlık alanlarının artması, hukuki boşluklar nedeniyle uygulanan farklı yasal rejimler, karar verme sürecinde yaşanan gecikmeler hibrit savaşın daha fazla tercih edilmesine neden olmaktadır. Uluslararası hukuk kurallarının ilgili taraflarca bir dezavantaj olarak görülmesiyle birlikte silahlı çatışma hukuku kurallarının etkinliğinin azalması gündeme gelmektedir.

Uzay ve siber teknolojilerinin gelişimi ile hibrit tehditler büyük bir gelişme kaydetmiştir. Buna karşı devletlerin güven ortamı oluşturabilmek için hibrit güvenlik tedbirleri alması gerekmektedir. Hibrit tehditlere karşı mücadele için siviller arasında istihbari kabiliyetlerin, psikolojik etmenlerin ve kurumlar arası sivil yeteneklerin geliştirilmesi gereklidir. Bununla beraber yeni tedbirler ile yeni suç ve çatışma türleri için mevcut yasal düzenlemeler yeterli olmamakta yeni düzenlemeler gerekmektedir.

Gerçek olmayan bir meşruiyet katmanı yaratma ve hukuka aykırı olabilecek bir eylemi hukuk kurallarını kullanarak örtme potansiyeline sahip olan hukuku kötüye kullanma boyutuna varan hibrit savaş nedeniyle, uluslararası hukuk kuralları uluslararası insancıl hukuk (UHL) ve uluslararası insan hakları hukuku (UHRL) uygulanamaz hâle gelebilir. Bu noktada silahlı çatışma hukuku kapsamında girmeyen, hukuki güvenceden yoksun bir gri alanın ortadan kalması için mevcut yasal düzenlemelerdeki boşlukların doldurulması gerekmektedir.

Rusya'nın asimetric meydan okumalarının temelini oluşturan hibrit savaş ve Gerasimov doktrini savaş ve barış arasındaki bir alanda Batıyla askerî mücadelede bir savaş stratejisi olarak ortaya çıkmıştır. Askerî ve/veya askerî olmayan unsurları kullanarak yaratılan belirsizlik ortamında siyasi kontrolü ele geçirmek ve bunu yaparken hem ulusal hem de uluslararası toplumun tepkisini çekmemek hukukun

kötüye kullanılması anlamına gelmektedir. Rusya'nın Kırım'daki siyasi amacına hibrit savaşın unsurlarını kullanarak ulaşması uluslararası toplumda savunma kavramına yeni bir bakış açısı getirmiştir.

Hibrit savaş ile devletlerin askerî yapılarına zarar vermek için sivillerin aktif kullanılması, savaş olgusunda üniformasız asker kavramının kabul edilmesini zorunlu kılmaktadır. Silahsız eylemlerin durumu ve sivillerin savaşçı olarak yargılanması, silahlı çatışmalar ile aynı tutulması da büyük sorun teşkil edecektir. Bu alanda da çalışmalar yapılması gerekmektedir. Hibrit savaş ile savaş alanının değişmesi ve genişlemesi özellikle şehir merkezlerindeki hibrit çatışmalar sivillerin daha çok etkilenmesine neden olmaktadır. Aynı şekilde barış ortamını oluşturmak için verilen mücadeleyi de zorlaştırmaktadır.

Devlet dışı aktörlerin uluslararası hukukta taraf kabul edilmesi bakımından iç silahlı çatışmaların uluslararasılaşması, hibrit savaşların taraflarının belirlenmesinde kolaylık oluşturacak olsa da Ortak 3. maddede uygulanacak eşik değerin tespiti konusunda açık bir düzenleme mevcut değildir. Silahlı çatışma boyutunun tespiti hem devlete meşru müdafaa hakkı tanınması bakımından hem de çatışma sırasında uygulanacak insancıl hukuk kurallarını belirlemesi açısından önem taşımaktadır. Hibrit savaşta hem taraflardan birinin devlet dışı aktör olabilmesi hem de uygulanan stratejinin ya da tehditin haksız saldırı kavramı dışında kalması esasen hukuku kötüye kullanılması sonucunu doğurduğundan uluslararası silahlı çatışma hukuku kaynaklarında gerek sözleşmelerde gerekse mahkeme kararlarında bir birlik sağlanması mevcut belirsizliğin önüne geçecektir.

Hibrit savaşların gelecekteki değişiminin öngörülmesi zor olsa da devletlerin kendilerini koruyabilmesi adına yeni stratejiler geliştirmesi gerekmektedir. Hibrit savaşın bir aracı olarak kullanılan hukukun kötüye kullanılması (lawfare doktrini) akademisyenlerin ve yargıçların daha fazla ele alınmasını gerektiren bir 21. yüzyıl savaş stratejisidir. Bu stratejiye karşı uluslararası toplum tarafından ortak bir yaklaşım geliştirilmesi ve bu geliştirilen yaklaşımın teamül hâline getirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akderin, F. (2012). *Latince sözlük Latince – Türkçe Türkçe–Latince*. İstanbul: Say Yayınları.
- Akkutay, A. İ. (2016). Silahlı çatışmalar hukukunda iç silahlı çatışmaların uluslararasılaşması. *Ankara Üni. Hukuk Fak. Dergisi*, 65(1), 1-61.
- Altınsoy, Z. D. (2022). Bir savaş stratejisi olarak cinsel şiddetin feminist teori ve uluslararası hukuk açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, 23, 117-140.
- Aslan, M. Y. (2008). Savaş hukukunun temel prensipleri. *TBB Dergisi*. 79, 235-275.
- Bachmann, S. D., ve Mosquera, A. B. M. (2018). Hybrid warfare as lawfare: towards a comprehensive legal approach. *A Civil-Military Response to Hybrid Threats*, 61-76.
- Barber, N. (2017). A warning from the Crimea: Hybrid warfare and the challenge for the ADF. *Australian Defence Force Journal*, 201, 46-58.
- Bingöl, O. (2017). Hybrid war and its strategic implications to Turkey. *Gazi Akademik Bakış*, 11(21), 107-133.
- Bingöl, O. (2015). “Hibrid savaş, Rusya ve Türkiye”, *Merkez Strateji Enstitüsü-Bilgi Notu-005*.
- Birleşmiş Milletler Şartı. Erişim Tarihi: 25. 04. 2021, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>
- Bukkvoll, T. (2016). Russian special operations forces in Crimea and Donbas. *The US Army War College Quarterly: Parameters*, 46(2), 4.
- President Bush Delivers Graduation Speech at West Point, The White House. (1 June 2002) Erişim Tarihi: 25. 04. 2021, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html>
- Cassese, A. (2008). Civil war and international law. (A.Cassese ve P.G.Zappala Ed.), *The human dimension of international law: selected papers of Antonio Cassese*. (ss. 110-128), Oxford: Oxford University Press.
- Cioffi-Revilla, C. (1996). Origins and evolution of war and politics. *International Studies Quarterly*. 40(1), 1-22.

- Coalson, R. (2014). Top Russian general lays bare Putin's plan for Ukraine. huffpost.com. Erişim Tarihi:18. 04. 2021, https://www.huffpost.com/entry/valery-gerasimov-putin-ukraine_b_5748480
- Clausewitz, C. V. (2007). *On War*. İngilizce (M.Howard ve P.Paret Çev.), Oxford: Oxford University Press.
- Dayspring, S. M. (2015). *Toward a theory of hybrid warfare: the Russian conduct of war during peace*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Naval Postgraduate School, Monterey.
- Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü (diabgm). Erişim Tarihi:24. 04. 2021, <https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/uluslararası-ceza-mahkemesi-ucm28022020101834>
- Dickey, J. V. (2015). *Russian political warfare: origin, evolution and application*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Naval Postgraduate School, Monterey.
- Erendor, M. E. (2019). Silahlı çatışma hukuku ilkelerinin değerlendirilmesi: askeri gereklilik, gereksiz acı ve ıstırapın önlenmesi ve onur. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 1991-2009.
- Erol, M. S. ve Oğuz, Ş. (2015). Hybrid warfare studies and Russia's example in Crimea. *Gazi Akademik Bakış*, 9(17), 261-277.
- Galkins, K. (2012). *NATO and hybrid conflict: unresolved issues from the past or unresolvable threats of the present?* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Naval Postgraduate School, Monterey.
- Gerasimov V. (2013). Value of science in foresight: new challenges require rethinking forms and methods of warfare. *Military-Industrial Courier*. (February 27, 2013).
- Glenn, R. W. (2009) "Thoughts on hybrid conflict." *Small Wars Journal*. Erişim Tarihi:11. 04. 2021, <https://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/188-glenn.pdf>
- Green, L. C. (2000). *The contemporary law of armed conflict*. Manchester: Manchester University Press.
- Gray, C. S. (2007). *Another bloody century: future warfare*. UK: Phoenix Press

- Goldenziel, J. I. (2022). An alternative to zombieing: Lawfare between Russia and Ukraine and the future of international law. Erişim Tarihi:09. 03. 2023, https://law.yale.edu/sites/default/files/background_reading_1.pdf
- Günyel, C. (2021). Soğuk savaş sonrası Rusya Federasyonu'nun tehdit algısı ve bu kapsamda NATO'yla olan ilişkilerinin analizi. (E.H.Kılıçbeyli ed.), *100. yılında Türkiye - Rusya ilişkileri çok taraflı gelişmeler, karşılıklı etkileşimler*, Ankara: Nika Yayınevi, 133-144.
- Gürseler, C. (2014). Kırım'ın "Self-Determinasyonu" Nasıl Yorumlanabilir? *Karadeniz Araştırmaları*, 43, 87-115.
- Gürseler, C. (2015). Rusya Federasyonunda Azınlık Politikaları ve Kırım Tatarları, *Karadeniz Araştırmaları*, 12 (46), 61-77.
- Hammes, T. X. (2004). *The sling and the stone: on war in the 21st century*. Zenith: Zenith Press.
- Heft, J. (2010). Religion, world order, and peace: Christianity, war, and peacemaking. *CrossCurrents*. 60(3), 328-331.
- Hoffman, F. G. (2007). *Conflict in the 21st century: the rise of hybrid wars*. Arlington ve Virginia: Potomac Institute for Policy Studies. Erişim Tarihi:09. 03. 2023, <https://potomac institute.org/reports/19-reports/1163-conflict-in-the-21st-century-the-rise-of-hybrid-wars>
- .(2014). On not-so-new warfare: political warfare vs hybrid threats. *War on the rocks*. Erişim Tarihi: 22. 04. 2021, <https://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybrid-threats/>
- Huber, T. M. (2002). Compound warfare: a conceptual framework. (T.M.Huber Ed.), *Compound warfare that fatal knot*. (ss.1-11), Kansas: U.S. Army Command and General Staff College Press. Erişim Tarihi:11. 04. 2021, https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/combata-studies-institute/csi-books/compound_warfare.pdf
- İcrc.org. "Rule 3. definition of combatants," *ICRC Customary IHL*. Erişim Tarihi:22. 04. 2021, Customary IHL - Rule 3. Definition of Combatants (icrc.org)
- Johnson, R. (2018). Hibrit tehdidin tarihsel evrimi. Y.Özel ve E.İnaltekin (Ed), *Savaşın değişen modeli: hibrit savaş* (ss. 1-7). (M.A.Yazıcı Çev.) İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları.

- Keskin, F. (1998). *Uluslararası hukukta kuvvet kullanma: savaş, karışma ve Birleşmiş Milletler*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.
- Korhonen, O. (2015). Deconstructing the conflict in Ukraine: the relevance of international law to hybrid states and wars. *German Law Journal*, 16(3), 452-478.
- Liang Q. ve Xiangsui W. (1999). *Unrestricted warfare*. Beijing: PLA Literature and Arts Publishing House.
- Mansoor, P. R. (2012). "Hybrid warfare in history." (W.Murray ve P.R.Mansoor Ed.), *Hybrid warfare: fighting complex opponents from the ancient time to present*. (ss. 1-17), Cambridge: Cambridge University Press.
- Mosquera, A. B. M., & Bachmann, S. D. (2016). Lawfare in hybrid wars: the 21st century warfare. *Journal of International Humanitarian Legal Studies*, 7(1), 63-87.
- McCuen, J. J. (2008). Hybrid wars. *Military Review*. (ss.107-113). Erişim Tarihi:11. 04. 2021, https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/MilitaryReview_20080430_art017.pdf
- Monaghan, A. (2015). The 'war'in Russia's' hybrid warfare. *The US Army War College Quarterly: Parameters*, 45(4), 8.
- Murray, W. (2012). Conclusion what the past suggests. (W.Murray ve P.R.Mansoor Ed.), *Hybrid warfare: fighting complex opponents from the ancient time to present*. (ss. 289-309), Cambridge: Cambridge University Press.
- Neff, S. C. (2005). *War and the law of nations: a general history*. Cambridge: Cambridge University Press.
- oxfordlearnersdictionaries.com. Erişim Tarihi: 26. 03. 2021, https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/hybrid_1?q=hybrid
- Özer, Y. (2018). Savaşın değişen karakteri: teori ve uygulamada hibrit savaş. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7(1), 29-56.
- Pazarcı, H. (2009). *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Parlak, T. M. (2015). Galiplerin adaleti Nürnberg ve Tokyo askeri ceza mahkemeleri. *ABMYO Dergisi*. 38, 37-53.

- Puyvelde, D. V. (2015). "Hybrid war-does it even exist?" *NATO Review Magazine*.
Erişim Tarihi:01.04.2021,
<https://www.nato.int/docu/review/articles/2015/05/07/hybrid-war-does-it-even-exist/index.html>
- Reeves, S. R., ve Barnsby, R. E. (2012). The new griffin of war: hybrid international armed conflicts. *Harvard International Review*, 34(3), 16-18.
- Reisinger, H. ve Golts, A. (2014). Russia's Hybrid Warfare: Waging War below the Radar of Traditional Collective Defence, *NATO Defense College*, 105, 1-12.
- Schmitt, C. (2006). *The nomos of the earth in the international law of jus publicum europaeum*. New York: Telos Pres Publishing.
- Shaw, M. N. (2008), *International Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sun Tzu. (2010). *Savaş Sanatı*. (H. İlhan Çev.), Ankara: Tutku Yayınevi.
- Sur, M. (2016). *Uluslararası Hukukun Esasları*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Tezcan, D.; Erdem, M. R. ve Önok, R. M. (2017). *Uluslararası Ceza Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Trachtman, J. P. (2016). Integrating lawfare and warfare. *BC Int'l & Comp. L. Rev.*, 39, 267-282.
- Tropin, Z. (2021). Lawfare as part of hybrid wars: The experience of Ukraine in conflict with Russian Federation. *Security and Defence Quarterly*, 33(1), 15-29.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Erişim Tarihi: 26. 03. 2021, <https://sozluk.gov.tr/>
- Uluslararası Ceza Divanı Roma Statüsü. www.tbmm.gov.tr Erişim Tarihi: 24. 04. 2021, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/mevzuat_CDRS.htm
- Uzun, M. C. (2018). Hibrit tehdidin tarihsel evrimi. Y. Özel ve E.İnaltekin (Ed), *Savaşın değişen modeli: hibrit savaş* (ss. 29-47). (M.A. Yazıcı Çev.) İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları.
- Vitalii, V. (2015). Hybrid war, international law and Eastern Ukraine. *European Political and Law Discourse*, 2(4), 14-29.

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım 2023, Cilt:12, Sayı:2, 223-248
doi:10.28956/gbd.1312409

Gendarmerie and Coast Guard Academy
Institute of Security Sciences
Journal of Security Sciences, November 2023, Volume:12, Issue:2, 223-248
doi:10.28956/gbd.1312409

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Araştırma/ Research Article
Arktik Güvenliğini Yeniden Düşünmek: Değişimler ve Zorluklar
Rethinking Arctic Security: Changes and Challenges

Yazar(lar) / Writer(s)

Onur LİMON, Bağımsız Araştırmacı, Türkiye, onurlimon2538@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4097-303X
Elif GÜRDAL LİMON, Gümüşhane Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Türkiye, elif.gurdal@gumushane.edu.tr, ORCID:
0000-0001-5110-6524

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:
-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.
-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.
This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 09.06.2023
Makale Kabul Tarihi / Accepted : 17.11.2023

Atıf Bilgisi / Citation:

Limon O. ve Limon E.G., (2023). Arktik Güvenliğini Yeniden Düşünmek: Değişimler ve Zorluklar, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 12(2), ss 223-248. doi:10.28956/gbd.1312409

ARKTİK GÜVENLİĞİNİ YENİDEN DÜŞÜNMEK: DEĞİŞİMLER VE ZORLUKLAR

Öz

Arktik, yeryüzünün benzersiz ve önemli bir parçasıdır. Dünyanın geri kalanından çok daha hızlı değişmekte ve uluslararası ilişkilerin odağı hâline gelmektedir. Güvenlik kavramı muğlaktır ve gerçekte ne olduğunu tanımlamak kolay değildir. Nesnel anlamda, edinilmiş değerlere yönelik tehditlerin olmamasını, öznel anlamda ise bu tür değerlere saldırılacağına dair korkunun olmamasını ölçer. Soğuk Savaş'tan günümüze Arktik'teki güvenlik tehditlerinin şekli (askerî, nükleer, çevresel vb.) değişse de güvenlik sorunları bölge devletlerinin güvenlik çıkarlarıyla iç içe geçmeye devam etmektedir. Bu makalenin amacı, Arktik güvenliğinin değişimini ve bu değişimin nasıl gerçekleştiğini incelemektir. Makalede nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Elde edilen bilgilerin analizinde betimsel ve kısmen yorumlayıcı anlatım yöntemleri tercih edilmiştir. Arktik Devletleri'nin güvenliği bölgesel düzeyde birbirine bağlıdır ve bir aktörün eylemi diğerlerini etkilemektedir. Makale; Arktik güvenlik yörüngesinin, öncelikle bölgesel ilişkiler tarafından yönlendirilmediğini, bölgesel iş birliğinin dirençli ve açık olmasına rağmen güven inşa çabalarının azaldığını ortaya çıkarmaktadır. Mevcut durumda Arktik Devletleri'nin birbirlerine yönelik gerçek saldırı algıları düşüktür. Özelde Rusya genelde ise Rusya ve Çin ile Arktik'te uluslararası iş birliği ve güvenliğin 24 Şubat 2022'deki Rusya'nın Ukrayna saldırısı öncesi seviyelerine dönmesi güçtür.

Anahtar Kelimeler: Arktik, Arktik güvenliği, Arktik güvenlik sorunları.

RETHINKING ARCTIC SECURITY: CHANGES AND CHALLENGES

Abstract

The Arctic is a unique and important part of the Earth. It is changing much faster than the rest of the world and is increasingly becoming the focus of international relations. The concept of security is vague and it is not easy to define what it really is. Objectively, on the one hand it measures the absence of threats to acquired values and on the other hand, subjectively the absence of fear that these values will be attacked. Although the form of security threats (military, nuclear, environmental, etc.) in the Arctic has changed since the Cold War, security problems continue to be intertwined with the security interests of states in the region. The aim of this article is to examine the changing of Arctic security and how this change has occurred. Qualitative research methods were used for the article. Descriptive and partially interpretive narrative methods were preferred in the analysis of the acquired information. The security of Arctic states is interconnected at the regional level, and the actions of one actor have implications for others. The article shows that the evolution of security in the Arctic is not primarily driven by regional relations and that confidence-building efforts are declining, although regional cooperation is resilient and open. In the current situation, the perception of real attacks of the Arctic states towards each other is low. With Russia in particular and Russia and China in general, it is difficult for international cooperation and the Arctic security to return to the levels that prevailed before Russia attacked Ukraine on February 24, 2022.

Keywords: Arctic, Arctic security, Arctic security problems.

GİRİŞ

Bölgeleri tanımlamak veya bunlara bir sınır çizmek nadiren tartışmasıdır. Kuzey Kutbu çevresinde yayılan Arktik Bölgesi veya Arktik'in tanımları çok sayıda bilimsel, çevresel, coğrafi, politik ve kültürel bakış açısına ve ön yargıya göre önemli ölçüde değişmekte ve farklılaşmaktadır (Dodds ve Nuttall, 2016, s. 4; Limon, 2020a, ss. 98-106). Coğrafi kapsamı Beş Nordik Devleti (Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç ve İsveç), Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kanada ve Rusya Federasyonu'nun (Rusya) deniz alanları dâhil olmak üzere güney sınırlarına doğru uzanmaktadır (Dodds, 2021, ss. 29-34; Limon, 2020a, ss. 103-104).

Şekil-1. Arktik Bölgesi Haritası (HGM, 2021).

Arktik Bölgesi önemli coğrafi özellikleri ve dünyanın diğer bölgelerine kıyasla nispeten küçük insan varlığıyla alışılmadık bir bölgedir (Dodds, 2021, s. 34). Dünyanın geri kalanından iki kat daha fazla ısınmakta (IPCC, 2022) ve ortaya çıkan ‘dramatik değişiklikler’ ve ‘erişilebilir Arktik gerçekliği’ bölgeyi uluslararası güvenlik meselelerine daha fazla bağlamaktadır. Arktik’teki buz manzarası deniz manzarası hâline geldikçe gaz, petrol, mineraller, madencilik ve balıkçılık gibi

keşfedilmiş/keşfedilmemiş erişilebilir/erişilemeyen kaynaklara olan uluslararası ilgi de artmaktadır.

Kaynaklar şüphesiz Arktik (jeo)politiginde ve güvenliğinde rol oynamaktadır. Bununla birlikte bölgedeki “kaynak savaşları” fikri daha önce birçok yazar tarafından çürütülmüştür (Dodds ve Nuttall, 2016; Exner-Pirot ve Murray, 2017; Limon, 2020a, 2020b; Osthagen, 2021). Ayrıca bazı karmaşık ve çözülmemiş hukuki sorunlar (münhasır ekonomik bölge (MEB), kıta sahanlığı, deniz rotaları, balıkçılık vb.) aktörler arasındaki etkileşimleri artırsa da Arktik’in karadan ziyade okyanus temelli özelliği uzaklık, seyreklik ve aşırı hava koşulları gibi diğer özellikleriyle birleştiğinde bölgede ticaretin, insanların ve çatışmaların akışını büyük ölçüde azaltmaktadır (Exner-Pirot ve Murray, 2017).

Medyada ve akademik çalışmalarda Arktik güvenliği ve bu güvenliğin değişimine ilişkin söylem ve yazın artarak gelişmektedir. Bunların çok azı Arktik güvenliğinin değişimine odaklanmaktadır (Exner-Pirot, 2020; Heininen, 2020; Osthagen, 2021). Özellikle Rusya’nın 24 Şubat 2022’de (24/2) Ukrayna’da başlattığı Rusya’ya göre “özel askerî operasyon” olarak ifade edilen “yasa dışı işgal”, Arktik dışında bir ülkede gerçekleşmiş olsa da Rusya’nın mekânsal yayılmacılığı bakımından diğer yedi Arktik Devleti’nde daha belirgin güvenlik korkularına ve tepkilere neden olmuştur. Bu durum Arktik güvenliğine ilişkin geçtiğimiz on yıl boyunca kabul edilen “düşük gerilimli”, “istikrarlı” ve “istisnai” bir bölge olma algısını tartışmalı bir hâle getirmiştir. Bu durum, yedi Arktik Devleti’nin (ABD, Kanada, Finlandiya, Danimarka, İsveç, İzlanda ve Norveç) 3 Mart 2022’de Arktik Konseyinin tüm toplantılarına ve faaliyetlerine Rusya’nın katılımını durdurma kararında açıkça görülebilir (U.S. Department of State, 2022).

Arktik Devletleri’nin askerî güvenlik kaygıları ve askerî nitelikte karşılıklı hareketleri dikkat çekmekte ve Arktik, bu devletlerin baskın güvenlik sorunlarının birincil bağlamı hâline gelmektedir. Son dönemde yapılan askerî yatırımlar Heather Exner-Pirot’a (2020) göre genel ve mantıklı temellere sahiptirler (s. 98).

Bunlardan birincisi siyasidir. Birkaç Arktik devleti için, bölge derin bir biçimde ulusal kimliklerine bağlıdır ve özellikle Kanada, Norveç ve Rusya için Arktik savunması siyaset stratejisi açısından gurur kaynağıdır (Exner-Pirot, 2020, s. 98).

İkincisi pratik olandır. Arktik Bölgesi ısınmakta ve deniz buzu giderek erimektedir. Bu da nakliye ve diğer faaliyetlerin (balıkçılık, hidrokarbon vb.) hızını arttırmıştır. Koşullar hâlen tahmin edilemez ve nakliye trafiği hâlen diğer küresel nakliye güzergâhları ile karşılaştırıldığında çok düşükken yasal düzenlemelerin

yerine getirilmesini sağlayan silahlı askerî kolluk gücü (jandarma görevleri), bilimsel araştırma, çevresel izleme, uygulama, arama ve kurtarma da dâhil olmak üzere devletlerin Arktik Bölgesi üzerinde daha fazla yönetim ve kontrol uygulamalarına ihtiyaç bulunmaktadır (Exner-Pirot, 2020, s. 98).

Üçüncüsü ise stratejiktir. Gerek Batı'daki gerekse de Rusya'daki savunma analistleri hiç olmazsa caydırıcılık nedenleri ile bile olsa bölgedeki askerî gücü koruma ihtiyacı olduğunu ileri sürmektedirler (Exner-Pirot, 2020, ss. 98-99).

Bu makalenin amacı, Arktik güvenliğinin değişimini ve bu değişimin nasıl gerçekleştiğini incelemektir. Makalenin zaman aralığı Soğuk Savaş'tan 2022 yılına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Makalede Rusya'nın 24/2'de Ukrayna'da başlattığı saldırı Rusya'nın açıkladığı şekliyle “özel askerî operasyon” değil “yasa dışı işgal” olarak tanımlanmıştır. Rusya'nın kuvvet kullanmasını meşrulaştırmaya yönelik hukuki gerekçeleri, insani müdahaleye ilişkin muğlak fikirlerden, bireysel ve meşru müdafaaya kadar uzansa da Birleşmiş Milletler'e (BM) üye devletlerden herhangi birinin başka bir devletin “toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı kuvvet kullanmaktan kaçınması”nı gerektiren BM Antlaşması'nın temel ilkelerinden biri olan 2(4) maddesini ihlal etmektedir (Cavandoli ve Wilson, 2022).

Makalede nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Elde edilen bilgilerin analizinde betimsel ve kısmen yorumlayıcı anlatım yöntemleri tercih edilmiş, söylem ve içerik analizi kullanılarak sistematik bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Arktik Bölgesi'ndeki güvenlik sorunları genellikle eriyen buz ve buzullar, kaynak çıkarma, nükleer silahlar, askerî üsler, deniz altı faaliyetleri ve diğer faktörlerin karmaşıklığına dayalı neden-sonuç ilişkileri üzerinden tartışılmaktadır.

Bu tartışmaların içerisinde analizin sistematik bir şekilde ilerleyebilmesi için ilk olarak “askerî varlık”, “bölgesel iş birliği” ve “Arktik istisnacılığı” anahtar kavramlar ve temalar olarak belirlenmiştir. “Askerî varlık”, askerî güçlerin Arktik Bölgesi'ndeki varlığını ifade ederken, “Arktik istisnacılığı” bölgesel iş birliğinin olduğu 1990'ların ortasından 2022'ye kadar olan dönemi kapsamaktadır. Arktik Devletleri ve bölgeye dâhil olan Arktik dışı devletlerin, bölgede iş birliği ve çok taraflılık gibi normlara dayanan bir düzen ve güç dengesi müzakere etmeye çalıştıkları sürece bölgenin istisnai olduğuna işaret etmektedir (Exner-Pirot ve Murray, 2017, s. 48).

Daha sonra bu anahtar kavramlar ve temalar arasındaki ilişkiler ve örüntüler analiz edilmiştir. Örneğin, askerî varlığın artmasıyla birlikte bölgedeki güvenlik tehditleri artmamış ancak 24/2'deki Ukrayna savaşıyla birlikte bunun bölgesel iş

birliğini olumsuz etkilediği ve bölge devletlerinin askerî varlığını genişletmeye yönelik girişimleri gibi bulgulara odaklanılmıştır. Ayrıca, Arktik Bölgesi'ndeki güvenliğin sağlanması ve risklerin yönetilmesi için uluslararası iş birliği ve diplomasiye vurgu yapılmıştır. Ancak devletler arasındaki çıkar çatışmaları ve politik anlaşmazlıklar iş birliği çabalarını zorlaştırmaktadır. Yedi Arktik Devleti, Rusya'yla başa çıkmak için gerçekçi ve etkili angajman stratejileri bulmak zorundadır. Bu bağlamda Arktik güvenliği ve değişiminin iki kategoride—askerî güvenlik ve ortak güvenlik—ve bunlara karşılık gelen farklı zaman dilimlerinde ele alınabileceği değerlendirilmiştir.

Bu kapsamda makale amacına uygun olarak şu şekilde yapılandırılmıştır: Birinci bölümde, Arktik güvenliğine ilişkin kavramsal bir açıklama getirilmekte ve Arktik güvenlik sorunları tanımlanmaktadır. Burada Arktik'teki güvenlik tehditlerinin şekli (askerî, nükleer, çevresel vb.) değişse de güvenlik sorunlarının bölge devletlerinin güvenlik çıkarlarıyla iç içe geçmeye devam ettiği belirtilmekte ve güvenlik sorunları askerî güvenlik ve ortak güvenlik olmak üzere iki başlıkta toplanmaktadır. Askerî güvenlik kategorisi, bölgenin askerîleştirilmesi ile ilişkili olup denizaltı faaliyetleri, füze savunma sistemleri, askerî üsler vb. meseleleri kapsamaktadır.

Bu tür sorunlar özellikle Soğuk Savaş, sınırlı ölçüde Soğuk Savaş sonrası ve artan bir şekilde 24/2'deki Ukrayna savaşı sonrası daha fazla dikkat çekmektedir. Ortak güvenlik kategorisi ise arama kurtarma operasyonları, korsanlık, terörizm ve çevresel felaketler gibi tehditlerle ilgilidir. Bu tür sorunlar ise çoğunlukla Soğuk Savaş sonrası dönemden 24/2'ye kadar Arktik Bölgesi'nin güvenlik gündeminde yer almıştır.

İkinci bölümde, Arktik güvenliğindeki değişimler ve bu değişimlere karşılık gelen dört dönem tanımlanmaktadır: 1) Soğuk Savaş'ın güvenlik bağlantısı (1950'ler-1980'ler), 2) Geçiş döneminin güvenlik bağlantısı (1980'ler-1990'lar), 3) Soğuk Savaş sonrası güvenlik bağlantısı (2000-2022) ve 4) Ukrayna'nın devam eden yasa dışı işgalinin güvenlik bağlantısı (2022-?). Bu zaman dilimlerinin güvenlik bağlantısı ve uygulamaları incelenerek Arktik güvenliğindeki değişimin nasıl gerçekleşti ortaya çıkarılmaktadır. Böylelikle “askerî varlık”, “bölgesel iş birliği”, “Arktik istisnacılığı” gibi kavramların nasıl değişime uğradığı veya değiştiği, askerî güvenlik ve ortak güvenlik kategorileri içerisinde görülmektedir.

Sonuç bölümünde ise elde edilen bulgular tartışılmaktadır. Arktik Devletleri'nin birbirlerine yönelik gerçek saldırı algıları düşük olsa da özelde Rusya genelde ise Rusya ve Çin ile Arktik'te uluslararası iş birliği ve güvenliğin 24/2 öncesi seviyelerine dönmesinin güç olduğuna dikkat çekilmektedir.

1. GÜVENLİK KAVRAMI VE ARKTİK GÜVENLİK SORUNLARININ TANIMLANMASI

Güvenlik kavramı muğlaktır (Baylis, 2021) ve güvenlik kavramının gerçekte ne olduğunu tanımlamak kolay değildir. Tanımlar belirsiz ve genellikle üzerinde anlaşmaya varıl(a)mamıştır. Balzacq’a göre bu belirsizliğin nedeni, kavramın içsel ideolojik boyutundan kaynaklanmaktadır (Balzacq, 2005). Güvenlik kavramının genel kabul gören bir tanımı olmasa da önemli ve çok boyutlu olduğu konusunda görüş birliği bulunmaktadır.

Güvenlik; nesnel anlamda, edinilmiş değerlere yönelik tehditlerin olmamasını, öznel anlamda ise bu tür değerlere saldırılacağına dair korkunun olmamasını ölçer (Wolfers, 1952, s. 485). Bu, öldürülmemek, saldırıya uğramamak veya ezilmemek gibi bir şeyin eksikliği olduğu anlamına gelmektedir. Tehlikeden kurtulma anlamında yorumlanabilirse güvenlik, aynı zamanda olumlu anlama sahiptir (Heininen, 2013, s. 96). Kim ve hangi değerler için güvenlik sorusu (Baldwin, 1997, s. 13) “temel değerlere karşı tehdidin yokluğu” olarak cevaplanabilir (Baylis, 2008, 2021).

David Baldwin, güvenliği sağlamanın bazen marjinal değerler ve asal değerler dâhil olmak üzere diğer değerlerden fedakârlık etmeyi gerektirdiğini öne sürmektedir (Baldwin, 1997). Arnold Wolfers ise, “güvenliğin” genellikle normatif bir terim olduğunu savunmaktadır. Uluslar tarafından “ya uygun—kabul edilen bir amaca yönelik rasyonel bir araç—ya da ahlaki, en iyi ya da en az kötü eylem tarzı” olmak için uygulanır. İnsanların tehlike ve tehditleri algılama ve tanımlama konusunda farklı olması gibi, Wolfers da farklı ulusların farklı güvenlik beklentileri olduğunu iddia etmektedir (Wolfers, 1952). Barry Buzan, uluslararası güvenlik çalışmasını tehditler üzerine yapılan bir çalışmadan daha fazlası olarak görür. Aynı zamanda hangi tehditlerin tolere edilebileceğini ve hangilerinin acil eylem gerektirdiğini de araştırmaktadır. Güvenlik kavramını güç ya da barış olarak değil, ikisi arasında bir şey olarak görmektedir (Buzan, 2015).

Güvenlik kavramının—geleneksel kökenlerinden Soğuk Savaş ve sonrasına—tarihsel gelişimi oldukça dinamiktir. Soğuk Savaş’tan sonra, güvenliğin anlamını yeniden tanımlamak için çok çaba sarf edilmiş, II. Dünya Savaşı sonrası anlamına bağlı kalmak isteyen “gelenekçiler” (devletlerin askerî güvenliği) ile diğer sektörleri de dâhil etmek isteyen “genişleticiler/derinleştiriciler” (devletlerin askerî ve askerî olmayan güvenliği) arasında çokça tartışılmıştır.

Gelenekçiler, güvenlik kavramının insan faaliyetlerinin neredeyse her alanını kapsayacak şekilde genişletilirse anlamını yitirebileceğini savunmaktadır (Atland,

2007, s. 8). Buna göre güvenlik kavramı, askerî güçlerin kullanımı veya kullanım tehdidi ile ilgilidir. Böyle bir güvenlik kavramı temelde bir ulusun egemenlik, bağımsızlık ve toprak bütünlüğü gibi bazı temel değerlerini tehlikeye atmaktadır. Güvenlik kavramı; hem dışsal yani diğer devletlerden kaynaklanan tehditler hem de içsel yani ayrılıkçılık talep eden gruplardan veya bölgelerden kaynaklanan tehditler olabilir. Bu durumda güç kullanımı, tehdit kaynağı olduğu kadar barış ve güvenliği sağlama aracı da olabilir (Baylis, 2008; Tickner, Booth ve Smith, 2015).

Genişleticiler, güvenlik meselelerini askerî güvenliğin ötesine taşır ve insanın varoluşunu etkileyen diğer tehdit türlerine odaklanmaktadır (Atland, 2007, s. 8; Baysal ve Lüleci, 2015, s. 68). Bireylerin, insanların ve bir bütün olarak insanlığın güvenliğinden bahsedilirken güvenlik kavramı genişler. Burada terörizm, yoksulluk, insan hakları ihlali, salgınlar ve göç gibi yeni tehdit türleri tanımlanır (Baylis, 2008, s. 74). Gelenekçilerin aksine genişleticiler güvenlik gündeminin belirli sınırlarını çizmez. Onların bu yaklaşımı Barry Buzan, Ole Waever ve Jaap De Wilde'ye göre güvenlik kavramının içinin boşalmasına neden olmaktadır (Buzan, Waever ve Wilde, 1998, ss. 2-4).

Derinleştiriciler ise güvenlik alanına devlet dışındaki yeni referans nesnelere dâhil ederek güvenlik anlayışını geliştirmeye odaklanmıştır. Bu yeni referans nesnelere genellikle devletten farklı analiz düzeylerinde bulunmaktadır. Örneğin bireyler, toplumlar veya tüm insanlık olabilir. Genişletici ve derinleştirici yaklaşımların içinde yer alan inşacı ve eleştirel bakış açıları arasında önemli farklılıklar bulunsa da bu yaklaşımlar genel olarak güvenliğin nesnel bir durum ve tehditlerin sadece maddi güçlerle sınırlı olmadığına ve güvenliğin değişken bir kavram olduğuna dair temel varsayımları paylaşmaktadır (Baysal ve Lüleci, 2015, s. 69).

Güvenlik kavramının yanı sıra sorunlar ve değerler dizisi tanımlanırken ilk sorular şunlardır: Kimin güvenliği ve kim için güvenlik? Bu sorular, birkaç güvenlik aktörünün veya öznesinin var olduğunun tespit edilebileceğini göstermektedir. Bunlar arasında devlet/ulus (güvenlik-politik seçkinler tarafından belirlenir ve kontrol edilir), birey/vatandaş, toplum, uluslararası toplum, insanlık/dünya vardır. Lassi Heininen'in ifadesiyle; sadece bir devlet veya millet değil, halklar ve bireyler de (insan olarak) güvenlik öznesi olarak tanımlanabilir (Heininen, 2013, s. 97).

Olayların birden fazla nedeni olması, bunların hangi ölçütlere göre yapılacağı ve bütüncül bir anlayışın nasıl elde edileceği diğer bir ifadeyle analiz düzeyi (birey, birim/devlet, alt birim, alt sistem ve sistem) sorununu beraberinde getirmektedir

(Buzan, 2015; Singer, 2006). Düzeylerin hiçbirisi bilgi veya açıklama verme bağlamında diğerine baskın olmadığı gibi kısmen bir ağırlık paylaşımı yapmanın da karmaşık olduğu kabul edilmelidir (Buzan, 2015, s. 213). Hangi olayın hangi analiz düzeyinde en çok bilgiyi verdiği tartışmalı olduğundan (Buzan, 2015, ss. 212-213) bu makalede Arktik konusunda hâlâ Hobbesçi bir çatışma ortamı ve dolayısıyla realizmin daha açıklayıcı olduğu realist analiz düzeyi anlayışı kabul edilecektir. Bu bakış açısı, uluslararası ilişkilerde devlet çıkarlarının, güç mücadelelerinin ve ulusal güvenliğin merkezi önemde olduğunu vurgulamaktadır (Donnelly, 2019).

Arktik güvenlik ortamı, onu stratejik çıkarlar ve rekabet tarafından yönlendirilen veya bölgesel iş birliği ve ortak çıkarların hâkim olduğu şeklinde tasvir eden geniş kapsamlı genel ifadelerle tanımlanabilir (Limon, 2021b). Ancak bölgenin güvenlik sorunlarını tanımlamak ve Arktik Devletleri'nin bölgedeki güvenlik çıkarlarını ve zorluklarını nasıl algıladıkları ve bunlara nasıl yanıt verdikleri konusunda genelleme yapmak zordur (Osthagen, 2021, ss. 62-63).

Soğuk Savaş'tan günümüze Arktik'teki güvenlik tehditlerinin şekli (askerî, nükleer, çevresel vb.) değişse de güvenlik sorunları, bölge devletlerinin güvenlik çıkarlarıyla iç içe geçmeye devam etmektedir. Güvenlik sorunları nedensellik üzerinden tartışıldığında sorunlar genellikle; iklim değişikliğine bağlı olarak eriyen buz ve buzullar, kaynak çıkarma, balıkçılık, nükleer silahlar, askerî üsler, denizaltılar vb. faktörlerin karşılaştırılması ve karıştırılmasıdır.

Genelden önemli olana geçildiğinde ise güvenlik sorunlarını daha önce belirtildiği şekliyle iki başlıkta toplamak mümkündür: 1) askerî güvenlik ve 2) ortak güvenlik. Askerî güvenlik, çoğunlukla sınırlarla ilgili konuları (denizaltı faaliyetleri, füze savunma sistemleri, askerî üsler vb.) kapsamaktadır. Bu çoğunlukla Soğuk Savaş, Soğuk Savaş sonrası (sınırlı düzeyde daha çok arama kurtarma, devriye vb.) ve 24/2'deki Ukrayna Savaşı'nın güvenlik bağlantısıdır. Ortak güvenlik ise arama kurtarma, korsanlık, terörizm ve çevre felaketleri gibi tehditlerle ilgilidir. Bu çoğunlukla Soğuk Savaş sonrası dönemin 24/2'ye kadar olan güvenlik bağlantısıdır.

Bu güvenlik sorunları içerisinde, Arktik güvenlik durumunu tanımlamanın yolu, tüm Arktik Bölgesi'ndeki güvenliğin nasıl geliştirildiğine ilişkin bağlantıları tanımak veya tanımlamaktır.

2. ARKTİK GÜVENLİĞİNİ TANIMAK/TANIMLAMAK: DEĞİŞİMLER VE UYGULAMALAR

Arktik güvenliğindeki değişikliklere karşılık gelen aşağıdaki zaman dilimleri dikkat çekmektedir:

1) Soğuk Savaş'ın güvenlik bağlantısı (1950'ler-1980'ler): ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki hegemonya rekabeti ve geleneksel güvenliğin (ulusal ve askerî güvenlik) hâkim olduğu bir dönemdir (Heininen, 2020, s. 123).

2) Geçiş döneminin güvenlik bağlantısı (1980'ler-1990'lar): Çatışmadan iş birliğine doğru önemli ve köklü bir değişim görülmektedir (Heininen, 2020, ss. 123-124).

3) Soğuk Savaş sonrası güvenlik bağlantısı (2000-2022): Lassi Heininen, Soğuk Savaş sonrası güvenlik bağını 2000'lerden sonrası olarak tanımlasa da (Heininen, 2020, ss. 123-124) bu makalenin yazarları 24/2'deki Ukrayna Savaşı'nı Arktik "iş birliği" ve "istisnacılığı"nın sonu olarak gördüğünden yeni bir ayırım olarak tanımlamayı uygun bulmaktadır. Bu dönemin belirgin özelliği Arktik'te barışı, istikrarı ve yapıcı iş birliğini sürdürme taahhüdü, küreselleşme, jeopolitik istikrar, kaynakların sömürüsüne veya daha iyi erişimine (Arktik paradoksu) yol açan (küresel caydırıcılık için) iklim değişikliğinin ağır askerî (nükleer silahlar) yapılar üzerindeki etkilerine ilişkin artan endişelerdir.

4) 24/2'de Ukrayna'nın devam eden yasa dışı işgalinin güvenlik bağlantısı (2022-?): Rusya'nın Ukrayna'da başlattığı yasa dışı işgal, Arktik'te güvenlik ve istikrarın kaybolmasına neden olmuştur. İş birliğine bağlı olarak gelişen Arktik istisnacılığı kaybolmaktadır.

2.1. Soğuk Savaş ve Geçiş Döneminin Güvenlik Bağlantısı

Arktik Bölgesi sistemik rekabetteki stratejik rolü nedeniyle önem kazanmış (Osthagen, 2020) ve tam anlamıyla bir askerî harekât alanı hâline gelmiştir (McCannon, 2012, ss. 237-238). Bu durum çağın iki süper gücü arasındaki nükleer savaş kuruntusu ile daha da sürat kazanmıştır (Exner-Pirot, 2020, s. 93; McCannon, 2012, s. 238). Norveç, Sovyetler Birliği ile kara sınırını paylaşan iki NATO ülkesinden (diğeri Türkiye) biri olmuştur. Alaska, Grönland ve İzlanda, günümüzde olduğu gibi Kuzey Atlantik'te stratejik konumlara sahip yerler olmuştur. Atlantik'e sınırsız erişimi göz önüne alındığında Kuzey Kutup Dairesi içindeki Kola Yarımadası bugün de olduğu gibi Rus askerî planlamasının en önemli bir merkezi hâline gelmiştir (Osthagen, 2021, s. 61).

Norveç'in 1949'da kurucu üye olarak NATO'da yer alması, NATO ve Sovyetler Birliği arasındaki Kuzey Avrupa sınırını—NATO'nun Kuzey Kanadını—oluşturmuştur. Kuzey Kanadının savunmasının denizcilik yönü özellikle önemli olmuştur. Sovyet Donanması'nın en büyüğü olan ve en fazla sayıda balistik füze ve saldırı denizaltısı içeren Kuzey Filosu'nun ana üsleri, Kola Yarımadası'na inşa edilmiştir (Exner-Pirot, 2020, s. 93).

Sovyet stratejik denizaltıları Grönland-İzlanda-Birleşik Krallık ve Norveç (GIUK-N) geçidindeki deniz geçiş noktalarından Kuzey Atlantik'e girmek zorunda olsa da (Exner-Pirot, 2020, s. 93), 1950'li yılların başında nükleer silahlarının menzilini genişletmek ve bunları mümkün olduğunca ABD ve müttefiklerinin hedeflerine yakın konumlandırmak için de Kola Yarımadası'na yoğunlaşmıştır (Exner-Pirot, 2020; Huebert, 2019).

Sovyetler Birliğinin stratejik nükleer denizaltılarının ikinci vuruş yeteneklerini korumak için deniz buzunun altına gizlenmesi onun Arktik'teki savunma ve saldırı kapasitesini önemli ölçüde genişletmiş ve füzesarlar, erken ihbar radarları ve istihbarat istasyonları tüm Rus Arktik Bölgesi'ni kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Dodds ve Nuttall, 2016).

Sovyetler Birliğinin Arktik'teki bu genişlemesine karşılık, ABD ve müttefikleri için bölgedeki hayati stratejik hedef, Avrupa ile Amerika arasındaki deniz ve hava yollarının korunması olmuştur (Exner-Pirot, 2020; Huebert, 2019). “Uzak Erken Uyarı Hattı veya DEW Hattı (The Distant Early Warning)” —Alaska'dan Kanada'ya, Grönland üzerinden İzlanda'ya kadar Arktik genelinde bir dizi radar istasyonu —Batı'nın Sovyet nükleer tehdidine karşı verdiği askerî karşılıklardan biri olmuştur (Dodds ve Nuttall, 2016, s. 108; McCannon, 2012, s. 143).

1954-1957 yılları arasında inşa edilen DEW Hattı, kendisinden daha modern olan “Kuzey Uyarı Sistemi (North Warning System)” ile bütünleştirildiği 1985 yılına kadar da kullanımda kalmıştır. Radar ağları konusundaki iş birliği, doğal olarak hava savunma planlarının bütünleştirilmesi konusundaki tartışmalara kadar genişlemiş ve ABD ile Kanada arasında 1957 yılında “Kuzey Amerika Hava Savunma Anlaşması (North American Air Defense Agreement-NORAD)” imzalanmıştır (Exner-Pirot, 2020, s. 93; McCannon, 2012, s. 143).

Grönland'daki Thule ve İzlanda'daki Keflavik hava ve donanma üsleri Sovyetler Birliğinin askerî yeteneklerine karşı stratejik üsler olarak tutulmuş ve geliştirilmiştir. Faroe Adaları'ndaki NATO üssü, Loran-C navigasyon sistemine ve AWACS hava radar sistemine ev sahipliği yapmıştır (Limon, 2020a, s. 128). Danimarka ve Norveç

toprakları kuzeye doğru önemli jeostratejik roller oynamış, İskandinav Yarımadası'nın kuzey kısımları—1920'deki Svalbard Antlaşması'na göre askerî amaçlarla kullanılması yasaklanan Svalbard Takımadaları dışında—yoğun bir şekilde askerileştirilmiştir. Ancak Svalbard'da bile gerilim ve karşılıklı şüphe zaman zaman yüksek seviyelere çıkmıştır (Baudu, 2023, ss. 76-82).

Soğuk Savaş sırasında bilimsel keşifler (özellikle 1957-1958'deki Uluslararası Jeofizik Yılı veya Üçüncü Uluslararası Kutup Yılı) madencilik, balıkçılık ve balina avcılığı bile Soğuk Savaş'ın bu güvenlik bağları üzerinden gerçekleşmiştir. Bu durum, 1980'li yıllarla birlikte Arktik yerli halklarının ve diğer devlet dışı aktörlerin çevresel uyanışı ile başlayan çatışmadan iş birliğine doğru önemli ve köklü bir değişim geçirmiştir (Limon, 2021a, s. 792).

Sovyetler Birliği Başkanı Mihail Gorbaçov'un 1987'de yaptığı "Murmansk Konuşması" bunun itici gücü olarak kabul edilmektedir (Dodds ve Nuttall, 2016, s. 108; Exner-Pirot, 2020, s. 95; Uğur ve Dal, 2020, ss. 9-10). Gorbaçov, kuzey Avrupa'da nükleerden arındırılmış bir bölge kurulması da dâhil olmak üzere bölgedeki askerî çatışma seviyesinin radikal bir şekilde düşürülmesi, balistik füzelerle donatılmış denizaltıların Sovyet Baltık Filosundan çıkarılması, Baltık, Kuzey, Norveç ve Grönland denizlerinde donanma faaliyetlerinin kısıtlanması, askerî tatbikatları gözlemlemek gibi güven artırıcı önlemlerin genişletilmesi ve Novaya Zemlya'da nükleer testlerin ortadan kaldırılması gibi çeşitli önerilerde bulunmuştur (Gorbaçov, 1988, ss. 38-40).

Konuşma, çok taraflılığa dayalı normatif kurumların oluşumuna izin vermiştir. Bu kuruluşlar arasında Arktik Konseyi, Barents Avrupa Arktik Konseyi, Kuzey Forumu, Arktik Sahil Güvenlik Forumu, Arktik Üniversitesi gibi yapılar bulunmaktadır (Exner-Pirot ve Murray, 2017, s. 52).

Bu dönemin güvenlik sorunları askerî güvenlik kategorisi içerisinde yer almıştır. Arktik Bölgesi, küresel stratejik rekabetin bir parçası olarak önem kazanmıştır. Özellikle ABD ve Sovyetler Birliği'nin Arktik'teki askerî varlığının artması, bölgenin stratejik bir alan hâline gelmesine yol açmıştır. 1980'lerle birlikte iş birliğine yönelik yapılan açıklamalar ise bir sonraki dönemin ortak güvenlik yaklaşımlarının öncü adımları olarak tanımlanabilir.

2.2. Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Bağlantısı

Arktik Bölgesi'nin stratejik ve askerî önemi 1990'larda azalsa da devlet çıkarları büyük ölçüde bozulmadan kalmıştır (Exner-Pirot ve Murray, 2017, s. 52). Nükleer

stratejik kuvvetlerin çoğunun azaltılması ve bölgedeki konvansiyonel askerî kuvvetlerin azaltılması için önemli çabalar gösterilmiştir (Huebert, 2019). 1990’lar ve 2000’lerin başlarında, konvansiyonel kuvvetlerdeki azalma ile birlikte ABD’nin tek kutuplu yanı, Arktik’te çevresel, ekonomik ve kültürel konular da dâhil olmak üzere insan güvenliği konularına daha fazla odaklanmaya olanak sağlamıştır (Dal, 2021, s. 744; Exner-Pirot, 2020, s. 98).

“Stratejik Silahların Azaltılması Anlaşması (Strategic Arms Reduction Treaty-START 1, START 2 ve Yeni START)” ve “Arktik Askerî Çevre İş Birliği (Arctic Military Environmental Cooperation-AMEC)” bunların arasından en öne çıkanlardır. START anlaşmaları ile nükleer, stratejik ve taktik silahların sayısında önemli bir azalma sağlanırken Rusya, ABD, Norveç ve daha sonra Birleşik Krallık’ın dâhil olduğu AMEC aracılığıyla Arktik Bölgesi’ndeki askerî tesisler ve faaliyetlerden kaynaklanan çevresel tehditleri azaltmak ve çevre güvenliğini artırmak için ortak bir girişim sağlanmıştır (Exner-Pirot, 2020; Huebert, 2019; Uğur ve Dal, 2020). Ancak bu çabalar Arktik’te hem ABD’nin hem de Rusya’nın nükleer caydırıcılığa dayalı temel güvenlik politikalarına olan bağlılığını geçersiz kılmamıştır (Huebert, 2019).

Ulusal sınırların ötesinde geliştirilen iş birliği Arktik Konseyi, Arktik Bölgesi Parlamenterler Konferansı, Kuzey Forumu ve yerli halk örgütleri de dâhil olmak üzere birçok devletler arası ve devlet dışı organizasyonlar tarafından kurumsallaştırılmıştır. Bunların arasında 1996’da Ottawa Bildirisi ile kurulan Arktik Konseyi bölgesel düzeyde iş birliğinin temelini oluşturmakta ve askerî güvenliği açıkça dışlamaktadır (Dodds ve Nuttall, 2016). Günümüze kadar Arktik Konseyi’nin Arktik Devletleri arasında yasal olarak bağlayıcı üç önemli anlaşmanın müzakere edilmesi ve hayata geçirilmesi için sağladığı rol bölgede güven inşa çabalarına olumlu katkı sağlamıştır. Bu anlaşmalar:

1) Arktik’te Havacılık ve Deniz Arama ve Kurtarma İş Birliği Anlaşması (2011): Arktik’teki uluslararası arama-kurtarma kapsamını ve müdahalesini koordine eder ve her Arktik devletinin arama-kurtarma sorumluluk alanını tanımlar (Arctic Council, 2011).

2) Arktik’te Deniz Petrol Kirliliğine Hazırlık ve Müdahale İş Birliği Anlaşması (2013): Arktik’teki petrol kirliliğine hazırlık ve müdahale konusunda Arktik’teki Devletleri arasında iş birliğini, koordinasyonu ve karşılıklı yardımı güçlendirmek için tasarlanmıştır (Arctic Council, 2013).

3) Uluslararası Arktik Bilimsel İş Birliğini Geliştirme Anlaşması (2017): Arktik hakkında bilimsel bilginin geliştirilmesinde etkinliği ve verimliliği artırmak için bilimsel faaliyetlerde iş birliğini geliştirmeyi amaçlamaktadır (Arctic Council, 2017).

Bunlara ek olarak önemli iki anlaşmadan daha bahsedilebilir. Birincisi, Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO) tarafından uzun yıllar süren müzakerelerin ardından 2017’de yürürlüğe giren Kutup Kodu’dur. Arktik Okyanusu gemiciliğini düzenlemek için yasal olarak bağlayıcılığı bulunan Kutup Kodu, kutup sularındaki gemiler için inşa, ekipman, işletim, eğitim vb. hususlar ve standartlar getirmektedir (Caymaz ve Büyüksağnak, 2021, s. 760; Yirmibeşoğlu, Oktan ve Özsoy, 2021, s. 814).

İkincisi ise “Orta Arktik Okyanusu’nda Düzensiz Açık Deniz Balıkçılığını Önlemeye Yönelik Uluslararası Anlaşma”dır (Arctic Council, 2021).¹ Anlaşma, deniz ekosistemlerini korumak ve balık stoklarının korunmasını ve sürdürülebilir kullanımını sağlamak için uzun vadeli bir stratejinin parçası olarak ihtiyati koruma ve yönetim önlemlerinin uygulanması yoluyla düzensiz balıkçılığı önlemeyi amaçlamaktadır.

Geliştirilen bu iş birliği ve güven inşası bölge ile bölge dışında bir dizi olayın paralelinde gerçekleşmiş olsa da Batı ile Rusya arasında ilişkiler zorlaştıkça bölgesel iş birliği ve güven inşa çabaları da dalgalanmış ve azalmıştır (Exner-Pirot ve Murray, 2017, s. 60). Bu olaylar dört başlık altında incelenebilir:

1) 2004’te “Arktik İklim Etki Değerlendirmesi’nin (Arctic Climate Impact Assessment-ACIA)” yayınlanması: ACIA, iklim değişikliğinin Arktik Bölgesi’ndeki dramatik etkisini kesin bir biçimde kanıtlamış (ACIA, 2004) ve Arktik Devletleri, 2004’teki Reykjavik Bildirisi’nde bu bulguları kabul etmiştir (Arctic Council, 2004).

2) 2007’de Rusya’nın Arktik Okyanusu deniz yatağına bayrak dikmesi: Bu olay, Arktik Bölgesi’nin genişletilmiş kıta sahanlığı için girişilen bir “mücadele” veya “yarış” kaygılarının ortaya çıkmasına neden olmuş (Exner-Pirot, 2020, s. 97) ve Arktik’teki uluslararası çatışma potansiyeli hakkında endişe yaratmıştır. Rusya’nın geçmiş emperyal uygulamaları yeniden hatırlanmış ve Rusya’nın büyük güç

---

¹ 3 Ekim 2018’de 10 devlet tarafından imzalanmıştır. Anlaşma 16 yıl süreyle yürürlükte kalacaktır. Bundan sonra, taraflar anlaşmayı beş yıllık artışlarla yenilemeye karar verebilirler. Bu süre içinde, imza sahibi taraflar, kendi bayrağını taşıyan hiçbir geminin Orta Arktik Okyanusu’nun açık deniz bölümünde ticari balıkçılık yapmasına izin vermemeyi taahhüt etmektedir (Arctic Council, 2021).

statüsünü geri kazanmak için yeni bir projeye giriştiği yönündeki çağdaş endişeler yükselmiştir (Dodds, 2020, ss. 261-263).

3) 2008’de ABD Jeoloji İdaresinin (United States Geological Survey-USGS) Arktik Bölgesi’nin hidrokarbon rezervlerini açıklaması: Buna göre, Arktik’te yaklaşık 90 milyar varil petrol, 47.3 trilyon metreküp doğal gaz ve 44 milyar varil LNG bulunduğu, bu rezervlerin ise yaklaşık %84’ünün Arktik Okyanusu deniz alanlarında olduğu değerlendirilmektedir (USGS, 2008, s. 4).

4) 2008’de Rusya’nın Güney Osetya ve Abhazya’yı ve 2014’te Kırım’ı yasa dışı işgali: Her üç olay da Rusya’nın daha iddialı ve revizyonist hâle gelen dış politikası Rusya ile Batı arasında gerginliğin artmasına neden olmuştur. Bir arada değerlendirildiklerinde, bu işgaller Arktik’te Soğuk Savaş veya silahlanma yarışı kaygılarını devam ettirmiştir (Exner-Pirot, 2020, s. 98).

Bu olaylar bölgeye erişim, kaynak bulunabilirliği ve rekabet geliştikçe, Arktik Devletleri’ni Arktik savunma yeterliliklerine yapılan yatırımlar da dâhil olmak üzere bölgeye yönelik çıkarlarını, faaliyetlerini ve hırslarını detaylı bir biçimde ortaya koydukları Arktik strateji ve politika belgelerini geliştirmeye sevk etmiştir (Exner-Pirot, 2020, s. 98). 2008’de Gürcistan ve 2014’teki Ukrayna krizi Arktik’teki iş birliği ortamının korunup korunmadığına veya Rusya ile Batı arasında artan gerilimin Arktik’te “yeni” bir Soğuk Savaş’a yol açıp açmayacağına ve Arktik istisnacılığının sonlanıp sonlanmadığına ilişkin endişeleri artırmıştır (Dodds ve Nuttall, 2016; Exner-Pirot ve Murray, 2017). Buna rağmen yeni bir Soğuk Savaş’tan bahsetmek neredeyse imkânsızdır. Aynı şekilde Arktik istisnacılığı hiçbir zaman iki tarafın (Rusya ve diğerleri) temel güvenlik gereksinimlerinin gerçekten dağıldığı anlamına gelmemektedir (Huebert, 2019).

24/2’deki Ukrayna Savaşı’na kadar Arktik’teki askerî gücün işlevi iki şekilde farklılık göstermektedir. Birincisi ve en önemlisi, askerî gücün amacı, kıyı devletlerinin MEB ve ihtilafli alanlar da dâhil olmak üzere bölgedeki kıta sahanlıkları üzerindeki egemenliğini tespit etmektir. Kaçakçılıkla mücadele, yasadışı göç, arama-kurtarma, bilimsel araştırmalara destek (teknik ve ekipman), nükleer santraller ve nükleer atık depoları da dâhil olmak üzere kritik endüstriyel ve altyapı tesislerine yönelik potansiyel terör saldırılarını önlemek Arktik Devletleri’nin silahlı kuvvetlerinin önemli görevi hâline gelmiştir (Konyshev ve Sergunin, 2019, s. 191).

İkincisi, silahlı kuvvetler bazı sembolik işlevler taşımaktadır. Örneğin, Nordik Devletleri için askerî güç onların Arktik’teki dayanışmasını sembolize edebilir (Konyshev ve Sergunin, 2019, s. 191). 2009’da kurulan “Nordik Savunma İş Birliği

(The Nordic Defence Cooperation-NORDEFECO)”—Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç ve İsveç’ten oluşmaktadır—katılımcıların ulusal savunmasını güçlendirmek, ortak faaliyet alanlarını keşfetmek ve ortak çözümleri kolaylaştırma amacı taşımaktadır (NORDEFECO, 2023). Rusya için, bölgeye önemli güçlerin konuşlandırılması ve Arktik’te askerî altyapının geliştirilmesi, büyük güç statüsünü koruduğunu ve hâlâ dünya standartlarında askerî yeteneklere sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, bu yeni roller, askerî gücün ulusal toprakların korunması, güç projeksiyonu, caydırıcılık, çevreleme vb. geleneksel işlevlerini yerine getirmesine engel değildir (Konyshev ve Sergunin, 2019, s. 192). Ayrıca, Soğuk Savaş döneminden farklı olarak Çin artık Arktik’te önemli bir aktör olarak ortaya çıkmıştır.

Arktik, Çin’in varlığının ve etkileşiminin hem yumuşak hem de sert anlamda güç genişlemesinin bileşenleri olduğu birçok bölgeden biridir. Kendisini Yakın Arktik Devleti olarak tanımlaması, kısmen bölgeye yaptığı araştırma ve yatırımlarla kısmen de yükselen bir süper güç konumuyla bağlantılıdır. Çin’in askerî, ekonomik ve siyasi büyüyen küresel boyutu, özellikle ABD’nin Arktik’teki iş birlikçi söylemlerinde değişikliğe neden olmuştur (Bennett, 2019; Tommerbakke, 2019).

2019’daki Arktik Konseyi toplantısında ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, Çin ve Rusya’yı saldırgan eylemleri nedeniyle uyarılmış ve Çin’in Arktik faaliyetlerinin “yeni Güney Çin Denizi” yaratma riskleri taşıdığını belirtmiştir (Bennett, 2019; Tommerbakke, 2019). Bu açıklamaların doğruluğu tartışmalı olsa da (Yılmaz ve Limon, 2022), ABD’nin Arktik Bölgesi’ni nasıl iki ülke arasında ortaya çıkan sistemik rekabetin arttığı başka bir alan olarak gördüğünü göstermektedir. Bu aynı zamanda başarılı bir güvenlikleştirme olarak da görülebilir. Örneğin, 2016’da Nordik Devletleri aktif olarak Çin ile iş birliğini derinleştirmenin yollarını ararken günümüzde bunun yerine Çin’in varlığını ve nüfuzunu sınırlamaya çalışmakta (Forsby, 2022) ve Kanada Çin’in Arktik’teki faaliyetlerini sorun olarak görmektedir (Kubny, 2021).

Bu dönemde Arktik istisnai bir alan olarak görülmektedir. Arktik Devletleri bölgedeki çıkarlarının birbirleriyle çatışmaktan ziyade birbirleriyle iş birliği yaparak (özellikle Rusya’ya karşı çalışmaktan ziyade Rusya ile birlikte çalışarak) daha iyi korunduğunu kabul etmiştir. Ancak Arktik istisnacılığı Arktik Devletleri’nin temelde yatan güvenlik gereksinimlerinin gerçekten dağıldığı anlamına gelmemektedir. Arktik Bölgesi’nin stratejik ve askerî önemi azalırken askerî güçlerin bölgedeki rolü değişmiştir.

Güvenlik sorunları ortak güvenlik kategorisi içerisinde yer almaktadır. Rusya'nın yeni askerî üsler kurması ve Arktik Okyanusu deniz yatağına bayrak dikmesi gibi bölge içi olaylar ile yine Rusya'nın 2008'de Gürcistan'a ve 2014'te Ukrayna'ya saldırılarında olduğu gibi bölge dışı gelişmeler, bölgesel iş birliğini engellememiştir. Buna rağmen rekabete dayalı bir ilişkinin 24/2'deki Ukrayna savaşı öncesinde yükseldiği söylenebilir.

2.3. Ukrayna'nın Devam Eden Yasa Dışı İşgalinin Güvenlik Bağlantısı

Rusya'nın 24/2'de Ukrayna'da başlayan yasa dışı işgali Arktik'teki güvenlik manzarasını temelden değiştirmiştir. Batılı devletler Rusya'nın Ukrayna'nın yasa dışı işgalini kınamış ve yedi Arktik Devleti'nin Arktik Konseyi Başkanlığını (2021-2023) yürüttüğü bir dönemde Rusya ile iş birliğini durdurma tepkisi (U.S. Department of State, 2022)—Rusya'nın 2008'de Abhazya ve Güney Osetya, 2014'te Kırım'ı ilhak etmesinden farklı olarak—1996 yılında kurulan Arktik Konseyi'nin kuruluşundan bu yana Arktik siyasetindeki en önemli gelişmelerden biri olmuştur. Barents Avrupa-Arktik Konseyi (BEAC) ve Uluslararası Arktik Bilim Komitesi (IASC) gibi diğer hükümetler arası ve hükümet dışı kuruluşlar gibi birçok üniversite ve araştırma enstitüsü de bu yolu izlemiştir (Heininen, Exner-Pirot ve Barnes, 2022, s. 1).

Batı öncelikle ABD ve AB liderliğinde Rusya'ya yönelik yaptırımlarını artırmıştır. Ekonomik boyutta BP, Shell, French Total Energies ve Norwegian Equinor gibi büyük batılı şirketler Rusya'nın Arktik Bölgesi'ndeki Novatec, Rosneft ve Gazprom ortak projelerinden, Yamal LNG, Arctic LNG-2, Vostok-oil, Sakhalin LNG-2 ve Kharyaga petrol sahasından çekilmiştir. Hindistan ve Çin, ABD'nin yaptırım tehditleri nedeniyle Batılı devletlerin terk ettikleri varlıkları satın almak için acele etmemektedir (Konyshov, Heininen, Exner-Pirot ve Barnes, 2022, s. 332).

Batı yaptırımları Rusya'yı Arktik LNG'si için Çin sermayesine ve ihracat pazarlarına daha da yaklaştırabilir. Ancak Çin, Arktik'te izole edilmiş bir Rusya'yı izleyen Arktik dışındaki tek devlet değildir. Türkiye, Hindistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve birçok Güneydoğu Asya devleti, Arktik'e giriş yolları aramakta ve varlıklarını genişletmek istemektedir. Rusya'nın, Çin'in Yamal Yarımadası'ndaki enerji girişimlerine yaptığı yatırımı Hindistan sermayesiyle dengelemesi Rusya açısından memnuniyet verici bir gelişmedir (Buchanan, 2022).

Batı'nın göz ardı ettiği en önemli stratejik eksiklik, Rus Arktik Bölgesi'nin, tüm Arktik Bölgesi'nin anlaşılması için inanılmaz derecede önemli olduğudur. Bunun tek nedeni Rusya'nın sekiz Arktik Devleti'nin en büyüğü (Rusya, bölgedeki kara kütlelerinin yarısına, nüfusun üçte ikisine ve GSYİH'nin dörtte üçüne sahiptir) olması

değildir (Heininen vd., 2022, s. 2; Exner-Pirot ve Bloom, 2022). Batının Arktik Okyanusu'nda Çin'i olası ihlallerden (denizcilik, balıkçılık vb.) sorumlu tutmak için Rusya'nın desteğine olan ihtiyacı da önemlidir. Şimdilik, Arktik'te Çin'i yönetecek denizcilik kabiliyetine sahip Rusya dışında başka hiçbir Arktik Devleti bulunmamaktadır (Buchanan, 2022).

Batı; Arktik'teki iklim değişikliğini ele alma, çevreyi koruma ve Arktik halkları için sürdürülebilir kalkınmayı ilerletme konuları da dâhil olmak üzere Rusya ile ortak çıkarlar paylaşmaktadır. Arktik Konseyi'nin himayesinde hayata geçirilen ve yasal olarak bağlayıcı anlaşmaların (2011, 2013 ve 2017) hepsinin başarılı bir şekilde sürdürülmesi için Rusya'nın katılımı gerekmektedir (Buchanan, 2022). Unutulmaması gereken önemli bir nokta, BM ve Arktik Konseyi'ne ek olarak Arktik Devletleri'nin tamamının bir arada bulunduğu (üyesi olduğu) üçüncü bir uluslararası örgüt bulunmamaktadır (Heininen, 2013, s. 98). Bu bağlamda Rusya ile Arktik'te ilişkileri durdurmak veya askıya almak tüm Arktik güvenlik meselelerinin askıya alınması anlamına gelebilir.

Devam eden Ukrayna savaşı nedeniyle Arktik'teki uluslararası iş birliğini yenilemek için koşulların, yasal ve kurumsal çerçevelerin tanımlanması gerekebilir. Rus dış politikasının aşırı politize algısı ile Ukrayna'daki savaşın öngörülemeyen kapsamı ve süresi göz önünde bulundurularak Arktik paydaşlarının diğer bölgelerdeki sorunlara rağmen Arktik'in bir barış ve iş birliği bölgesi olarak kalıp kalmadığını doğrulaması gerekmektedir. Bu konu 2023-2025 için Norveç'in Arktik Konseyi Başkanlığında gündemine alınabilir (Konyshv vd., 2022, s. 333).

Arktik'teki tarihsel iş birliği deneyimine dayanarak iş birliğini daha az politize edilmiş bir alanda, yani bilimsel iş birliğinde (Arktik bilim diplomasisi) sürdürmek mümkün görünmektedir (Konyshv vd., 2022, s. 331; Limon, 2021a, ss. 785-788). Ancak Finlandiya ve İsveç'in NATO'ya katılması, Arktik ve Baltık bölgelerindeki stratejik ortamı Rusya aleyhinde önemli ölçüde değiştirecektir (Erol, 2022, ss. 296-297). Rusya ile NATO arasındaki askerî dengesizlik nedeniyle Rusya'nın herhangi bir kıyıdaş Arktik Devleti'ne kıyasla askerî tehditlere karşı daha duyarlı olduğu dikkate alındığında Rusya'nın Finlandiya ve İsveç sınırlarında askerî kapasitesini artırarak buna yanıt vermesi kuvvetle muhtemeldir (Nilsen, 2022; YLE News, 2022).

Değişmekte olan bu güvenlik mimarisi ABD/NATO ile Rusya arasında güvenlik risklerini de artırmaktadır. Rusya ve NATO müttefikleri son yıllarda tatbikat sayısını artırmıştır (Caymaz ve Büyüksağnak, 2021, s. 763). 2022 yılı içerisinde de Çin ve Rus savaş gemileri, Eylül ayında Bering Denizi'nde ortak bir tatbikat

gerçekleştirmiştir (Schreiber, 2022). Norveç ise Ekim ayında askerî alarm seviyesini yükseltmiştir (Euronews, 2022). Deniz ve hava operasyonları yoluyla ABD/NATO ve Rus kuvvetlerinin Arktik'te erişimine ve mevcudiyetine ilişkin bilgiler, öngörülemeyen olaylara ilişkin yüksek riskler yaratmaktadır.

Tehditlerin ve güvenlik açıklarının mantığı açısından bölgede devletlerin birbirlerine yönelik gerçek saldırı algısı düşük olsa da mağlup olma korkusu savaş korkusuna ağır bastığında, gelecekte rekabetçi bir silahlanma durumundan söz edilebilir (Limon, 2021a). Sovyetler Birliği Devlet Başkanı Mihail Gorbaçov'un 1987'de başlattığı girişimlerin aksine, yakın gelecekte Arktik'i nükleer silahlardan arındırma ve bölgede nükleer silahlardan arındırılmış bölgeler hakkında yeni girişimler veya tartışmalardan söz etmek oldukça güçtür (Exner-Pirot, 2020, ss. 101-102).

Silahların kontrolü ve nükleer silahsızlanma gibi önemli konular ABD ve Rusya ilişkilerinin gündeminde daha alt sıralarda yer almaktadır (Heininen vd., 2022, s. 1). ABD ve Rusya'nın Anti-Balistik Füze Antlaşması, Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler Antlaşması, Açık Semalar Antlaşması gibi anlaşmalardan çekilmesinin ardından nükleer silah kullanım eşiği düşürülmüş olsa da taktik nükleer silahlarla ilgili düzenlemelerin olmaması önemli bir sorundur (Konyshv vd., 2022, s. 333).

Bu dönemin güvenlik sorunları askerî güvenlik kategorisi içerisinde yer almaktadır. Rusya'nın Ukrayna'da devam eden yasadışı işgali, Arktik istisnacılığının büyük ölçüde sonunu getirmiştir. Görünürde yedi Arktik Devleti'nin artık hem Rusya'yı caydırma hem de gerilimi önleyecek bir strateji izleme eğiliminde olduğu söylenebilir. NATO'nun ve bireysel olarak diğer sekiz Arktik Devleti'nin bölgedeki askerî varlığını, yeteneklerini geliştirme ve genişletme çabalarını artırdığı görülmektedir. Gelişmiş izleme ve gözetleme operasyonları, daha sık ortak askerî tatbikatlar vb. bölge için yeni bir güvenlik geleceğinin unsurlarıdır.

SONUÇ

Soğuk Savaş döneminde Arktik, iki süper güç olan ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki çatışmanın merkezinde olmuştur. Bu dönemin güvenlik meseleleri askerî güvenlik kategorisi içerisinde yer almıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından uluslararası güvenlik daha bölgesel bir karakter kazanmaya başlamış ve Arktik'te bölgesel ilişkiler çatışmadan iş birliğine dönüşmüştür. Güvenlik tehditlerinin kaynakları, askerî konulardan, ekonomik veya çevresel kaygılar gibi askerî olmayan konulara yönelmiştir. Bu dönemin güvenlik meseleleri ortak güvenlik kategorisi içerisinde yer almıştır. Büyük bölgesel farklılıklar olmasına rağmen Arktik'teki

askerî yatırım ve faaliyetler de azalmıştır. Bu durum 24/2'deki Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle birlikte tersine dönmüş, NATO'nun ve bireysel olarak Arktik Devletleri'nin Arktik askerî yeteneklerini geliştirme çabaları yenilenmiştir. Bu dönemin güvenlik meseleleri ise askerî güvenlik kategorisinde yer almaktadır.

Arktik Devletleri'nin güvenliği bölgesel düzeyde birbiriyle bağlantılıdır ve bir aktörün eylemi diğerlerini etkilemektedir. Arktik'in güvenlik yapısı; Rusya'nın Gürcistan ve Ukrayna işgallerinde olduğu gibi bölgesel ilişkiler (Arktik'teki olaylar) tarafından yönlendirilmemektedir. Bölgesel iş birliği dirençli ve açık olmasına rağmen güven inşa çabaları azalmaktadır.

Sovyetler Birliği/Rusya ve ABD/NATO arasındaki gerilimler uzun bir geçmişe sahip olsa da Çin'in ABD'nin küresel hegemon konumuna meydan okuma kararlılığı ve Yakın Arktik Devleti olarak ortaya çıkışı—Arktik'te tarihi iki kutuplu sistemin yerini alan üçlü güç dengesi (ABD/NATO-Rusya ve Çin)—bölgeyi güvenlik meselelerinin dinamiği açısından daha önemli ve tehlikeli hâle getirmektedir.

Mevcut durumda Arktik Devletleri'nin birbirlerine yönelik gerçek saldırı algıları düşüktür. Özelde Rusya genelde ise Rusya ve Çin ile Arktik'te uluslararası iş birliği ve güvenliğin 24/2 öncesi seviyelerine dönmesi güçtür. Bu durum bölgede iş birliği ve güven artırıcı çabaların olmayacağı anlamına gelmemektedir. Arktik'te NATO sorumluluğunun genişletilmesi, Rusya'nın Doğu Avrupa, Baltık ve son olarak Arktik Bölgesi'nde stratejik kontrolü kaybetmesine katkıda bulunabilir. Rusya'nın buna askerî bir cevap vermesi muhtemeldir.

Nükleer caydırıcılık sadece Rus askerî stratejisinin Arktik'te temel bir unsuru değil, aynı zamanda Rusya'nın büyük güç statüsünün de bir göstergesi ve garantisidir. Arktik'te Rusya ile yeniden müzakere ve iş birliği yapmanın yolu Ukrayna'da barış ateşinin yeniden yanmasına bağlı gibi görünüyor. Bu bağlamda bilim diplomasisi Rusya ile iş birliğini yeniden başlatmanın bir yolu olarak ele alınabilir.

KAYNAKÇA

- ACIA. (2004). *Impacts of a warming Arctic: Arctic climate impact assessment*. Cambridge University Press: Cambridge. Erişim tarihi: 18 Mayıs 2023, <https://www.amap.no/documents/doc/impacts-of-a-warming-arctic-2004/786>
- Arctic Council. (2004). *Ministerial meeting in Reykjavik*. Erişim tarihi: 14 Nisan 2023, <https://oaarchive.arctic-council.org/handle/11374/1560>
- Arctic Council. (2011). *Agreement on cooperation on aeronautical and maritime search and rescue in the Arctic*. Erişim tarihi: 14 Nisan 2023, <https://oaarchive.arctic-council.org/handle/11374/531>
- Arctic Council. (2013). *Agreement on cooperation on marine oil pollution preparedness and response in the Arctic*. Erişim tarihi: 18 Mayıs 2023, <https://oaarchive.arctic-council.org/handle/11374/529>
- Arctic Council. (2017). *Agreement on enhancing international Arctic scientific cooperation*. Erişim tarihi: 14 Nisan 2023, <https://oaarchive.arctic-council.org/handle/11374/1916>
- Arctic Council. (2021). *An introduction to: the international agreement to prevent unregulated fishing in the high seas of the central Arctic Ocean*. Erişim tarihi: 14 Nisan 2023, <https://www.arctic-council.org/news/introduction-to-international-agreement-to-prevent-unregulated-fishing-in-the-high-seas-of-the-central-arctic-ocean/>
- Atland, K. (2007). *The European Arctic after the Cold War—How can we analyze it in terms of security*, No: 2007/00344, Forsvarets forskningsinstitutt/Norwegian Defence Research Establishment (FFI). Erişim tarihi: 17 Mayıs 2023, <https://www.ffi.no/en/publications-archive/the-european-arctic-after-the-cold-war-how-can-we-analyze-it-in-terms-of-security>
- Baldwin, D. A. (1997). The concept of security. *Review of International Studies*, 23(1), 5-26. doi:10.1017/S0260210597000053
- Balzacq, T. (2005). The three faces of securitization: political agency, audience and context. *European Journal of International Relations*, 11(2), 171-201. doi:10.1177/1354066105052960
- Baudu, P. (2023). Minding the archipelago: what Svalbard means to NATO. *Arctic Review on Law and Politics*, 14, 76-82. doi:<http://dx.doi.org/10.23865/arctic.v14.5197>

- Baylis, J. (2008). Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramı. *Uluslararası İlişkiler*, 5(18), 69-85. Erişim tarihi: 14 Nisan 2023, <https://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2011/06/UIde-Guvenlik-Kavrami.pdf>
- Baylis, J. (2021). Uluslararası güvenlik. J. Baylis, S. Smith ve P. Owens (Ed.), *Küreselleşen dünya siyaseti—uluslararası ilişkilere giriş* (ss. 373-394). İstanbul: Küre Yayınları.
- Baysal, B. ve Lülecı, Ç. (2015). Kopenhag okulu ve güvenlikleştirme teorisi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11(22), 61-96. Erişim tarihi: 18 Mayıs 2023, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/guvenlikstrtj/issue/7544/99268>
- Bennett, M. (2019). China reveals Arctic geopolitics to be above Pompeo's pay grade. *ArcticToday*. Erişim tarihi: 18 Nisan 2023, <https://www.arctictoday.com/china-reveals-arctic-geopolitics-to-be-above-pompeos-pay-grade/>
- Buchanan, E. (2022). The Ukraine war and the future of the Arctic. *The Royal United Services Institute*. Erişim tarihi: 18 Nisan 2023. <https://www.rusi.orghttps://www.rusi.org>
- Buzan, B. (2015). Uluslararası ilişkilerde analiz düzeyi sorununu yeniden düşünmek. K. Booth ve S. Smith (Ed.), *Uluslararası ilişkiler kuramları* (ss. 198-216). İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.
- Buzan, B., Waever, O. ve Wilde, J. de. (1998). *Security: a new framework for analysis*. Colorado: Lynne Rienner Publishers.
- Cavandoli, S. ve Wilson, G. (2022). Distorting fundamental norms of international law to resurrect the Soviet Union: The International Law Context of Russia's invasion of Ukraine. *Netherlands International Law Review*, 69, 383–410. doi: 10.1007/s40802-022-00219-9
- Caymaz, E. ve Büyüksağnak, B. (2021). Buz politikası (kriyopolitik): Arktik deniz ticaret yollarındaki güncel gelişmeler ve jeopolitik yansımaları. O. Limon, Ü. Güneş ve S. Karagöz (Ed.), *21. yüzyılda bölgesel sorunlar* (ss. 757-774). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Dal, A. (2021). Arktik Bölgesi'nde jeopolitik ve jeoekonomi: Norveç-Rusya ikili iş birliği üzerinden bir değerlendirme. O. Limon, Ü. Güneş ve S. Karagöz (Ed.), *21. yüzyılda bölgesel sorunlar* (ss. 741-756). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Dodds, K. ve Nuttall, M. (2016). *The scramble for the Poles: the geopolitics of the Arctic and Antarctic* (1. bs.). Cambridge: Polity Press.
- Dodds, K. (2020). *The Arctic: a very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Donnelly, J. (2019). Realizm. Burchill, S., Linklater, A., Donnelly, J., Nardin, T., Paterson, M., Reus-Smit, C. ve True, J.(Ed.), *Uluslararası ilişkiler teorileri* (ss. 53-84). İstanbul: Küre Yayınları.
- Erol, M. S. (2022). Arktik jeopolitiğinin artan önemi bağlamında ABD'nin Arktik strateji belgesi üzerine bir okuma. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 294-322. Erişim tarihi: 27 Mayıs 2023, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uksad/issue/74418/1226136>
- Euronews. (2022). Norway raises military alert level after suspicious drone sightings. Erişim tarihi: 27 Mayıs 2023, <https://www.euronews.com/2022/10/31/norway-raises-military-alert-level-after-suspicious-drone-sightings>
- Exner-Pirot, H. (2020). Between militarization and disarmament: challenges for Arctic security in the twenty-first century. L. Heininen ve H. Exner-Pirot (Ed.), *Climate change and Arctic security: searching for a paradigm shift* (ss. 91-106). Cham: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-030-20230-9_6
- Exner-Pirot, H. ve Bloom, E. (2022). Does the Arctic Council make sense without Russia? *Macdonald-Laurier Institute*. Erişim tarihi: 27 Mayıs 2023, <https://macdonaldlaurier.ca/does-the-arctic-council-make-sense-without-russia-heather-exner-pirot-and-evan-t-bloom-in-the-national-post/>
- Exner-Pirot, H. ve Murray, R. W. (2017). Regional order in the Arctic: negotiated exceptionalism. *Politik*, 20(3), 47-64. doi:10.7146/politik.v20i3.97153
- Forsby, A. (2022). Falling out of Favor: How China lost the Nordic countries. *The Diplomat*. Erişim tarihi: 12 Mayıs 2023, <https://thediplomat.com/2022/06/falling-out-of-favor-how-china-lost-the-nordic-countries/>
- Gorbaçov, M. (1988). *Murmansk konuşması*. S. Sert (Çev.) (1. bs.). Ankara: Barış Basın Yayın,
- Heininen, L. (2013). Arctic security – global dimensions and challenges, and national policy responses. *The Yearbook of Polar Law Online*, 5(1), 93-115. doi:10.1163/22116427-91000120

- Heininen, L. (2020). Before climate change, ‘nuclear safety’ was there—A retrospective study and lessons learned of changing security premises in the Arctic. L. Heininen ve H. Exner-Pirot (Ed.), *Climate change and Arctic security: searching for a paradigm shift* (ss. 107-129). Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-20230-9_7
- Heininen, L., Exner-Pirot, H. ve Barnes, J. (2022). Introduction. L. Heininen, H. Exner-Pirot ve J. Barnes (Ed.), *The Russian Arctic: economics, politics & peoples* (ss. 1-9). Akureyri: Arctic Yearbook. <https://arcticyearbook.com/arctic-yearbook/2022>
- HGM. (2021). Arktik Bölge haritası. *Harita Genel Müdürlüğü*. Erişim tarihi: 27 Mayıs 2023, <https://www.harita.gov.tr/urun/arktik-bolge-haritasi/305>
- Huebert, R. (2019). A new Cold War in the Arctic?! The old one never ended! redefining Arctic security. *Arctic Yearbook*. Erişim tarihi: 27 Mayıs 2023, <https://arcticyearbook.com/arctic-yearbook/2019>
- IPCC (2022). *Climate change 2022: Impacts, adaptation and vulnerability. contribution of working group II to the sixth assessment report of the intergovernmental panel on climate change*, Cambridge and New York: Cambridge University Press. Erişim tarihi: 18 Mayıs 2023, https://report.ipcc.ch/ar6/wg2/IPCC_AR6_WGII_FullReport.pdf
- Konyshev, V., Heininen, L., Exner-Pirot, H. ve Barnes, J. (2022). Can the Arctic remain a region of international cooperation in the context of the Ukrainian crisis? *Arctic Yearbook* (ss. 328-330). Erişim tarihi: 11 Mayıs 2023, <https://arcticyearbook.com/arctic-yearbook/2022/2022-commentaries/446-can-the-arctic-remain-a-region-of-international-cooperation-in-the-context-of-the-ukrainian-crisis>
- Konyshev, V. ve Sergunin, A. (2019). The changing role of military power in the Arctic. M. Finger ve L. Heininen (Ed.), *The global Arctic handbook* (ss. 171-195). Cham: Springer.
- Kubny, H. (2021, 14 Nisan). Canada sees China as a problem in the Arctic. *Polar Journal*. Erişim tarihi: 16 Nisan 2023, <https://polarjournal.ch/en/2021/04/14/canada-sees-china-as-a-problem-in-the-arctic/>
- Limon, O. (2020a). *Arktika jeopolitiği-1: jeopolitik durum, küresel iklim değişikliği ve yeni enerji havzaları* (1. bs.). İstanbul: Efe Akademi Yayınevi.

- Limon, O. (2020b). *Arktika jeopolitiği-2: sorunlar ve anlaşmazlıklar, bölge ve bölge dışı aktörlerin stratejileri* (1. bs.). İstanbul: Efe Akademi Yayınevi.
- Limon, O. (2021a). Arktik güvenliği: riskler ve zorluklar. O. Limon, Ü. Güneş ve S. Karagöz (Ed.), *21. yüzyılda bölgesel sorunlar* (ss. 775-802.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Limon, O. (2021b). Arctic interests and policy of Turkey: dilemmas, approaches, and initiatives. L. Heininen, H. Exner-Pirot ve J. Barnes (Ed.), *Arctic Yearbook* (ss. 158-172). Erişim tarihi: 17 Mayıs 2023, <https://arcticyearbook.com/arctic-yearbook/2021/2021-scholarly-papers/381-arctic-interests-and-policy-of-turkey-dilemmas-approaches-and-initiatives>
- McCannon, J. (2012). *A history of the Arctic: nature, exploration and exploitation*. London: Reaktion Books.
- Nilsen, T. (2022). Shoigu vows more troops near Nordic countries. *The Barents Observer*. Erişim tarihi: 22 Mayıs 2023, <https://thebarentsobserver.com/en/security/2022/12/shoigu-vows-more-troops-near-nordic-countries>
- NORDEFECO. (2023). About NORDEFECO. *The Nordic Defence Cooperation*. Erişim tarihi: 22 Mayıs 2023, <https://www.nordefco.org/the-basics-about-nordefco>
- Osthagen, A. (2020). The nuances of geopolitics in the Arctic. *The Arctic Institute—Center for Circumpolar Security Studies*. Erişim tarihi: 22 Mayıs 2023, <https://www.thearcticinstitute.org/nuances-geopolitics-arctic/>
- Osthagen, A. (2021). The Arctic security region: misconceptions and contradictions. *Polar Geography*, 44(1), 55-74. doi:10.1080/1088937X.2021.1881645
- Schreiber, M. (2022). A U.S. coast guard ship unexpectedly encountered Chinese and Russian warships off Alaska. *ArcticToday*. Erişim tarihi: 22 Mayıs 2023, <https://www.arctictoday.com/a-u-s-coast-guard-ship-unexpectedly-encountered-chinese-and-russian-warships-off-alaska/>
- Singer, D. (2006). Uluslararası ilişkilerde analiz düzeyi meselesi. *Uluslararası İlişkiler*, 3(11), 3-24. Erişim tarihi: 12 Mayıs 2023, <https://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2011/06/Uluslararası-İlişkilerde-Analiz-Düzeyi-Meselesi.pdf>

- Tickner, A., Booth, K. ve Smith, S. (2015). Güvenlik revizyonu. M. Aydın (Çev.), *Uluslararası İlişkiler Kuramları* (ss. 175-197). İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.
- Tommerbakke, S. G. (2019). Strong Chinese reactions to Pompeo's speech. *High North News*. Erişim tarihi: 22 Mayıs 2023, <https://www.highnorthnews.com/en/strong-chinese-reactions-pompeos-speech>
- Uğur, M. A. ve Dal, A. (2020). Evolving Arctic security architecture towards a cooperative one. *International Journal of Politics and Security (IJPS)*, 3, 1-24. Erişim tarihi: 22 Mayıs 2023, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijps>
- U.S. Department of State. (2022). *Joint statement on Arctic Council cooperation following Russia's invasion of Ukraine*. Erişim tarihi: 05 Mayıs 2023, <https://www.state.gov/joint-statement-on-arctic-council-cooperation-following-russias-invasion-of-ukraine/>
- USGS. (2008). Circum-Arctic resource appraisal: estimates of undiscovered oil and gas north of the Arctic Circle. *US Geological Survey*. Erişim tarihi: 05 Nisan 2023, <https://pubs.usgs.gov/fs/2008/3049/>
- Wolfers, A. (1952). National security as an ambiguous symbol. *Political Science Quarterly*, 67(481-502). doi:<https://doi.org/10.2307/2145138>
- Yılmaz, S. ve Limon, O. (2022). Çin'in Arktika politikası. M. H. Caşın, S. Kısacık ve C. Donduran (Ed.), *21. yüzyılda bütün boyutlarıyla Çin Halk Cumhuriyeti* (ss. 908-938). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yirmibeşoğlu, S., Oktan, Ö. ve Özsoy, B. (2021). Arktik Okyanusu ve Güney Okyanusu bölgelerindeki deniz buzu sorunsalı. O. Limon, Ü. Güneş ve S. Karagöz (Ed.), *21. yüzyılda bölgesel sorunlar* (ss. 803-818). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- YLE News. (2022). Duma chair: NATO bases would not bring security to Finland. *YLE News*. Erişim tarihi: 05 Mayıs 2023, <https://yle.fi/a/3-12522419>

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım 2023, Cilt:12, Sayı:2, 249-260
doi:10.28956/gbd.1111204

Gendarmerie and Coast Guard Academy
Institute of Security Sciences
Journal of Security Sciences, November 2023, Volume:12, Issue:2, 249-260
doi:10.28956/gbd.1111204

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Araştırma/ Research Article

Farklı Türde Taş Yüzeyler Üzerindeki Parmak İzlerinin Zamana Bağlı Değişiminin İncelenmesi

Identification of Fingerprints on Different Kinds of Stones on the Basis of Time

Yazar(lar) / Writer(s)

Aylin YALÇIN SARİBEY, Doç.Dr. Öğretim Üyesi, Üsküdar Üniversitesi, Adli Bilimler Bölümü, aylin.yalcinsaribey@uskudar.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0975-8630>

Erkan YENİ, Parmak İzi ve Avuç İçi İnceleme Uzmanı, Aydın Jandarma Kriminal Laboratuvarı, yenierkan@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2561-5194>

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 05.05.2022

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 17.11.2023

Atıf Bilgisi / Citation:

Sarıbey A.Y. ve Yeni E., (2023). Farklı Türde Taş Yüzeyler Üzerindeki Parmak İzlerinin Zamana Bağlı Değişiminin İncelenmesi, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 12(2), ss 249-260.
doi:10.28956/gbd.1111204

IDENTIFICATION OF FINGERPRINTS ON DIFFERENT KINDS OF STONES ON THE BASIS OF TIME

Abstract

Fingerprints are one of the most important types of evidence in crime investigation due to their permanency, uniqueness, and ease of enhancing. Demonstrators usually prefer hiding their identities by covering their faces in illegal events such as throwing stones at security forces or at businesses and residences so as to damage property. Once the fingerprints are detected on stones, it could be possible to reach the perpetrators. However, there is insufficient research about recovering fingerprints on stones and their subsequent reliability. In this study, fingerprints left on 12 different kinds of stone surface were held for 1, 3, and 5 days respectively, after which it was sought to determine whether or not suitable fingerprints could be recovered for comparison. In this study, As a result of various chemical applications in the laboratory on 12 different types of stones, it was revealed that fingerprints with sufficient characteristics could be obtained from various stone types. Fingerprints of good quality were made visible with cyanoacrylate fuming method, particularly on stones with smooth surfaces and minimal porosity such as the outer surfaces of red brick, marble, mosaic, ceramic, tile and granite. After more than a hundred and thirty years, fingerprints still remain to be considered as one of the most important sources of evidence. It is evaluated that fingerprints developed from stones which were thrown during an assault could be instrumental in identification of a perpetrator.

Keywords: *Fingerprint, stone, Cyanoacrylate, Silver nitrate, Ninhydrin.*

FARKLI TÜRDE TAŞ YÜZEYLER ÜZERİNDEKİ PARMAK İZLERİNİN ZAMANA BAĞLI DEĞİŞİMİNİN İNCELENMESİ

Öz

Parmak izleri benzersizlik, değişmezlik ve geliştirilme kolaylığı özellikleri ile suç soruşturmasının önemli delillerindendir. Yasa dışı olaylarda güvenlik güçlerine taş atma, mala zarar verme amacıyla iş yerlerine ve konutlara taş fırlatma gibi olaylarda göstericiler genellikle yüzlerini kapatarak kimliklerini gizleme yoluna gitmektedir. Bu tür olaylarda taşlar üzerinden parmak izleri elde edilebilirse suçun failine ulaşmak mümkün olabilecektir. Bununla birlikte taşlar üzerinden parmak izlerinin elde edilmesine ve izlerin geliştirilme yöntemlerine ait yeterli çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada 12 farklı taş yüzey üzerinde bırakılan parmak izleri sırasıyla 1, 3 ve 5 gün süreyle bekletilmiş, ardından karşılaştırma için uygun parmak izlerinin bulunup bulunamayacağı incelenmiştir. Laboratuvarında 12 farklı taş türü üzerine çeşitli kimyasal yöntemler uygulanarak taş türlerinden yeterli özellikte parmak izlerinin elde edilebileceği ortaya konmuştur. Siyanoakrilat yöntemi ile özellikle kırmızı tuğla, mermer, mozaik, seramik, fayans ve granit gibi dış yüzeyleri düzgün ve minimum gözenekli olan taşlarda, kaliteli parmak izlerinin görünür hâle getirilebileceği tespit edilmiştir. Çalışmanın yasa dışı gösteriler sırasında atılan taşlardan elde edilen parmak izlerinin failin tespit edilmesine katkı sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Parmak izi, taş, siyanoakrilat, gümüş nitrat, ninhidrin.*

INTRODUCTION

Throughout history, stones have been used as implements of offence and defense. Stones are frequently used in burglaries, riots against police and military forces in many countries. In Turkey, this can also be an issue, specifically where illegal demonstrators, often hurt law enforcement personnel and citizens and damage shops or business offices by throwing stones. Since the illegal demonstrators generally hide their faces in these kinds of events, their identity can often not be specified. Fingerprints are one of the important types of evidence in crime investigation due to their permanency, uniqueness, and ease of enhancing (Saferstein, 2017; Fisher and Fisher, 2012; Yadav, 2019). One possible method to identify the illegal demonstrators described above could be their fingerprints left on the stones used. Stones such as granite, basalt or limestone differ from each other in terms of their historical formation, composition, colour, texture and structure (Prinz, 1978; Davis, 2015). Different surface features of stones (such as porous-nonporous or pore sizes) are an important area of interest in forensic science research to develop an appropriate method for detecting the maximum fingerprint. However, there is a few research about recovering fingerprints on stones and their subsequent reliability (Hefetz, 2014; Liu 2019).

In this study, the contents of the files sent to the fingerprint examination laboratory regarding judicial events that occurred in 2018 were analyzed and it was identified that it could take between 1 to 5 days for evidence to arrive at the laboratory from the crime scene. It was therefore very important to analyze the influence of time on the recovery of the fingerprints from the stones. Fingerprints left on 12 different kinds of stone surfaces were held for 1, 3, and 5 days respectively, after which it was sought to determine whether or not adequate fingerprints could be recovered for comparison.

1. MATERIALS AND METHODS

For the purposes of this study; places where law enforcement had to engage and variety of stones that are easy to obtain for the protesters were selected in order to designate the stone types which will be examined to be as close as possible to reality. Protestors generally use stones against law enforcement that are readily available on the streets or that can be easily collected from properties nearby. Since they can be easily accessible at crime scenes, limestone, andesite, basalt, slate stone, white limestone, paving stone, red brick, marble, mosaic, ceramic, tile and granite were chosen for investigation.

1.1. Fingerprint Deposition

The fingerprints were placed on the stone half an hour after their hands were washed. The stones were split into three groups and left for different periods of time before fingerprint examination was carried out. Each group contained all twelve kinds of stones and the fingerprints were left by the same person on all three groups of stones. The groups were as follows;

1. Group Stones-1 day
2. Group Stones-3 days
3. Group Stones-5 days

1.2. Fingerprint Development

Considering the physical properties of the selected materials, cyanoacrylate fuming, silver nitrate and ninhydrin chemical fingerprint detection methods were considered to be suitable for fingerprint detection on the stones.

1.2.1. Cyanoacrylate Fuming Method and Application

The cyanoacrylate fuming method is a trace detection method used in the development of invisible fingerprints on non-porous surfaces. Cyanoacrylate polymerizes by reacting with amino acids in the fingerprint structure and makes the fingerprint become visible by taking a white color.

Considering that the selected materials generally have a non-absorbent structure in terms of their physical properties, the cyanoacrylate chemical trace determination method, which has one of the best results on non-absorbent surfaces, was chosen. Another reason for choosing the cyanoacrylate chemical tracer method is that the colorant techniques can also be used after application. After cyanoacrylate colorant is applied, materials with different colors can be examined under "multi-wavelength light source" minimizing data loss due to contrast differences.

In order to make the fingerprints left on the stones with different structural features and surfaces visible under laboratory conditions, the stones were exposed to "cyanoacrylate" fumes for 60 minutes with 70 % humidity and 130 °C temperature in the cyanoacrylate fuming cabin. Thereafter, "rhodamine 6g" colouring method was applied to the stones in an attempt to make any fingerprints present visible under various wavelengths of an alternate light source.

1.2.2. Silver nitrate Fingerprint Detection Method and Application

Silver nitrate trace detection method is generally used on dry and porous surfaces. Chloride components in the eccrine secretion in the fingerprint structure react with silver nitrate, making the fingerprint visible. Silver nitrate trace detection method was chosen considering that some of the selected materials have porous structure due to their physical properties.

Initially, the silver nitrate working solution was prepared. Considering the condition of the materials subjected to silver nitrate application, the solution could be applied by wiping with a soft tipped brush, spraying or dipping (Lee and Gaensleen 2001). In this study, silver nitrate solution was applied by dipping method on the stones, based on their condition. The stones were then left to dry for 20 minutes in a dark environment.

After being dried, the stones were exposed to sunlight for 60 minutes. When the time was over, the surfaces of the stones were constantly checked and the application was terminated when the background of the fingerprints becoming visible started to blacken. Subsequently, the developed fingerprints, if any, was photographed and recorded.

1.2.3. Ninhydrin Fingerprint Detection Method and Application

Ninhydrin trace determination method is an effective trace determination method generally used in the development of fingerprints on porous surfaces. It enables the fingerprint residue to become visible by taking a colour from purple to orange through reacting with amino acids in the fingerprint structure. Considering that some of the selected materials have absorbent and porous physical structures, it was evaluated that it would be optimal to choose the ninhydrin trace determination method.

First, the working solution of Ninhydrin was prepared. As with silver nitrate solution, the Ninhydrin solution could be applied by wiping with a soft tipped brush, spraying or dipping. In this study, the Ninhydrin solution was also applied by the dipping method. The stones were dipped in the Ninhydrin solution for 5-10 seconds and then heated in a darkened oven at 80 ° C with 65% relative humidity. The development of the fingerprints was visually followed. The heating process was applied for rapid development of fingerprints on the stones. Fingerprint development on surfaces subjected to ninhydrin treatment can take days, or even weeks, if the surfaces are not subjected to heat and moisture. After checking the

surfaces at 60-minute intervals, fingerprints that became visible on the stones were recorded by photography.

1.3. Fingerprint Examination

Fingerprints made visible by the application of the selected methods were photographed with a Canon brand camera, transferred to the computer data base and evaluated in AFIS (Automatic Fingerprint Identification System). The following classification of fingerprints were established:

-Fingerprints with sufficient characteristics for comparison (fingerprints with 12 or more features that had been photographed and transferred to AFIS) were classified as A quality. (Clearly visible ridges with sufficient quality to see minutiae).

-Fingerprints with distinctive features but insufficient characteristics for comparison were classified as B quality. (Ridges that are slightly visible but not sufficient to perform an analysis in terms of minutiae positioning).

-Fingerprints which were vaguely obvious, but with no clear papillary ridges were classified as C quality. (No visible reaction between the reagent and the ridges).

RESULTS and DISCUSSION

2.1. The Results After Cyanoacrylate Chemical Fingerprint Detection Method Application

Fingerprints held for 1 day:

As a result of cyanoacrylate fuming method application, A quality fingerprints could be recovered from the surfaces of red brick, marble, mosaic, ceramic, tile and granite. Also, it was observed that the rhodamine 6g colouring method applied after cyanoacrylate fuming enhanced the visibility of the fingerprints, especially those which were located on surfaces with colourful backgrounds such as mosaic.

Fingerprints were also recovered on basalt, slate stone and paving stone, but they were insufficient for comparison due to lack of distinctive characteristics, and were therefore evaluated as B quality. In addition, it was observed that rhodamin 6g colouring method did not affect the quality of the fingerprints. Only vague fingerprint impressions were observed, with no papillary ridges, on the limestone, white limestone and andesite stones, and therefore classified as C quality.

Fingerprints held for 3 days:

As a result of cyanoacrylate fuming method application, A quality fingerprints could be recovered from the surfaces of red brick, marble, mosaic, ceramic, tile and granite. C quality fingerprints were left on the surfaces of basalt, slate stone, paving stone, limestone, white limestone and andesite.

Fingerprints held for 5 days:

As a result of cyanoacrylate fuming method application, B quality fingerprints could be recovered from the surfaces belonging to red brick, marble, mosaic, ceramic, tile and granite. C quality fingerprints were left on the surfaces of basalt, slate stone, paving stone, limestone, white limestone and andesite.

2.2. The Results After Silver Nitrate Chemical Detection Method Application

Fingerprints held for 1, 3, and 5 days

As a result of silver nitrate application, C quality fingerprints could be recovered from all surface types.

2.3. The Results After Ninhydrin Fingerprint Detection Method Application:

Fingerprints held for 1 and 3 days

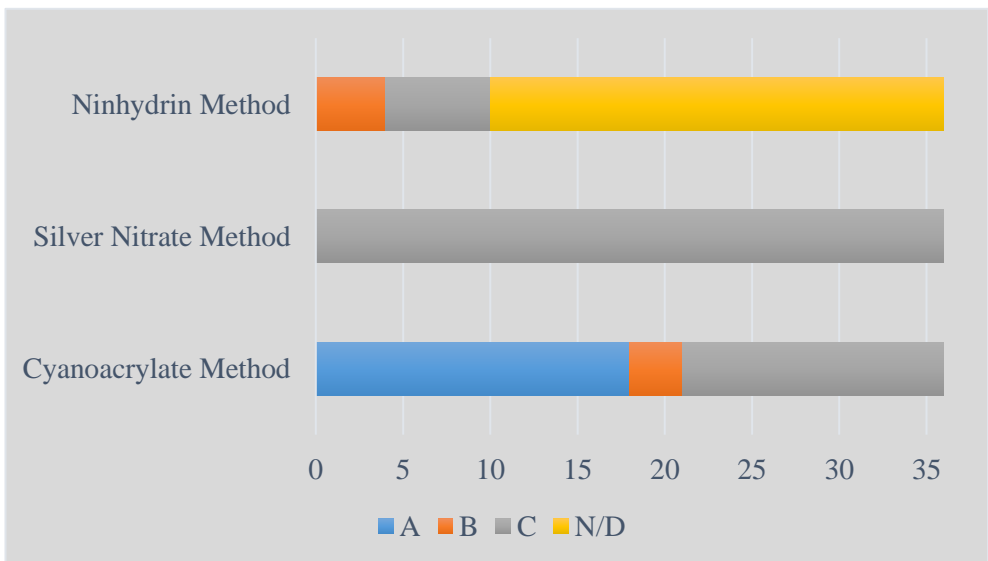
As a result of ninhydrin fingerprint detection, B quality fingerprints could be recovered from the surfaces of red brick and limestone. Fingerprints did not develop on the surfaces of andesite, basalt, slate stone, white limestone, paving stone, marble, mosaic, ceramic, tile and granite (Figure 13-16).

Fingerprints held for 5 days

No fingerprints could be recovered from the surfaces of limestone, andesite, slate stone, white limestone, paving stone, red brick, marble, mosaic, ceramic, tile and granite as a result of the ninhydrin fingerprint detection method after 5 days. When it comes to the surfaces of basalt, slate stone, paving stone, limestone, white limestone and andesite, C quality fingerprints could be obtained (Table 1) .

Table-1. Fingerprint Quality Evaluation Table

Cyanoacrylate Method	1 st day	3 rd day	5 th day	Silver Nitrate Method	1 st day	3 rd day	5 th day	Ninhydrin Method	1 st day	3 rd day	5 th day
Red Brick	A	A	A	Red Brick	C	C	C	Red Brick	B	B	N/D
Marble	A	A	A	Marble				Marble	N/D	N/D	N/D
Mosaic	A	A	A	Mosaic				Mosaic	N/D	N/D	N/D
Ceramic	A	A	A	Ceramic				Ceramic	N/D	N/D	N/D
Tile	A	A	A	Tile				Tile	N/D	N/D	N/D
Granite	A	A	A	Granite				Granite	N/D	N/D	N/D
Basalt	B	C	C	Basalt				Basalt	N/D	N/D	C
Slate Stone	B	C	C	Slate Stone				Slate Stone	N/D	N/D	C
Paving Stone	B	C	C	Paving Stone				Paving Stone	N/D	N/D	C
Limestone	C	C	C	Limestone				Limestone	B	B	C
White Limestone	C	C	C	White Limestone				White Limestone	N/D	N/D	C
Andesite	C	C	C	Andesite				Andesite	N/D	N/D	C

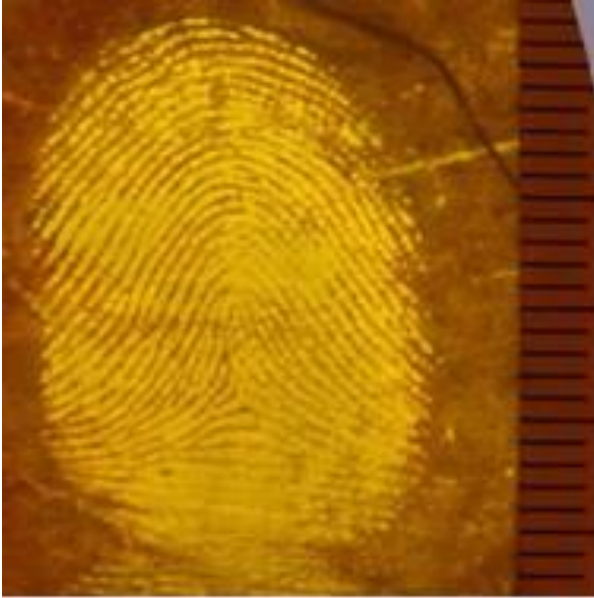

Fig-1. Fingerprint Quality Graph (Numeric)

CONCLUSION

In general, it is assumed that latent fingerprints on the stones cannot be detected. Even if it was considered to be possible for the purposes of this article, it would not help to lead a conclusive comparison (Donche and Loyan, 1996). Moreover, no study has been performed on the quality of fingerprints depending on the time elapsed. Results obtained via various methods of fingerprint collection within different periods of elapsed time are prescribed below;

The results after cyanoacrylate chemical fingerprint detection method application reveals that 'A' quality fingerprints could be recovered from the surfaces of red brick, marble, mosaic, ceramic, tile and granite. It was suggested that the reason for this result was due to rough surfaces of the stones along with porous and absorbent structure of the stone surfaces of limestone and white limestone on day 1. However, regarding fingerprints that are held for 3 days; Whilst 'A' quality fingerprints could be recovered from the surfaces of red brick, marble, mosaic, ceramic, tile and granite, diversely, 'C' quality fingerprints were left on the surfaces of basalt, slate stone, paving stone, limestone, white limestone and andesite. The results implied that the rough and porous formation of the stone surfaces, and the absorbent surfaces of others were the determining factors of the above stated conclusion. The results after silver nitrate chemical detection method application for fingerprints that are held for 1-3-5 days show that the silver nitrate method is appropriate and effective on surfaces of wooden objects or raw wood, which have soft and porous characteristics, rather than hard surfaces such as rock. Ninhydrin is generally an accepted method for absorbent and soft materials like paper. Therefore, the results of the fingerprint development after Ninhydrin detection method for finger prints which were held for 1-3 days on red brick and limestone revealed an unexpected result. This is a very important discovery for the detection of fingerprints on these types of stone surface (Figure 1-2).

Fig-2. The Image Of The Fingerprint On a Marble Surface After Cyanoacrylate Fuming Method Application After Holding For 1 Day

Fig 3. The image of the fingerprint on a marble surface subsequent to cyanoacrylate fuming method application after holding for 3 days

In this study, as a result of various chemical applications in the laboratory on 12 different types of stones, it was revealed that fingerprints with sufficient characteristics could be obtained from various stone types. Fingerprints of good quality were made visible with cyanoacrylate fuming method, particularly on stones with smooth surfaces and minimal porosity such as the outer surfaces of red brick, marble, mosaic, ceramic, tile and granite. However, as the time elapsed between deposition and enhancement increased, the quality of the fingerprints deteriorated and disappeared over time. In addition, cyanoacrylate fuming method was not successful in developing visible fingerprints on stones with very porous structures, such as the inner surfaces of red brick, limestone, andesite, white limestone and paving stone. It was observed that the silver nitrate fingerprint detection method was not effective on any type of stone surfaces. Unexpectedly, fingerprints were made visible on the inner rough surface of the red brick with ninhydrin fingerprint detection method. This result revealed the importance of the method chosen by the fingerprint examiners prior to fingerprint examination on the stones. On the other types of stones, ninhydrin method was also ineffective.

Finally, the success of developing visible fingerprints, and their subsequent quality, from the materials, varied depending on the surface on which the fingerprints are left, along with environmental factors to which the samples were exposed to such as ambient temperature, humidity, dust ratio, etc. In light of the data stated above, all objects which the suspect(s) has become in contact with the surface of should be collected from a crime scene in a proactive manner, and all effort possible should be made to examine them in the laboratory by fingerprint examiners in a timely fashion.

After more than a hundred and thirty years, fingerprints still remain to be considered as one of the most important sources of evidence. It is evaluated that fingerprints developed from stones which have been thrown during an assault could be instrumental in securing of a conviction.

REFERENCES

- Davis, L., Fisher, R. (2015). Fingermark recovery from riot debris: Bricks and stones. *Science and Justice* 55: 97-102.
- Donche, A., Loyan, S. (1996). Development of Latent Fingerprints on Stones. *Forensic Identification* 46, (5): 543.
- Fisher, B., Fisher, D. (2012). *Technics of Crime Scene Investigations*. 8th edition. USA: CRC Press.
- Hefetz, I., Cohen, A., Cohen, Y., Chaikovsky, A. (2014). Development of Latent Fingermarks from Rocks and Stones. *Journal of Forensic Sciences* 59(5):1226-1230.
- Lee, CH., Gaensleen, R.E. (2001). *Advances in Fingerprint Technology*. 2nd edition. USA: CRC Press.
- Liu, S., Mi, Zhongliang., Wu, Jian., Dalrymple, B. (2019). Detecting Latent Prints on Stone and Other Difficult Porous Surfaces via Indanedione/Zinc Chloride and Laser. *Journal of Forensic Science and Medicine* 2(4):203.
- Saferstein, R. (2017). *Criminalistics-An Introduction to Forensic Sciences*. USA: Pearson
- Yadav, P.K. (2019). Development of fingerprints on thermal papers—a review. *Egyptian J of Forensic Sci* 47: 1-8.

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım 2023, Cilt:12, Sayı:2, 261-278
doi:10.28956/gbd.1347999

Gendarmerie and Coast Guard Academy
Institute of Security Sciences
Journal of Security Sciences, November 2023, Volume:12, Issue:2, 261-278
doi:10.28956/gbd.1347999

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Araştırma/ Research Article

Kemik İliği Naklinin Adli DNA Kimliklendirme Üzerine Etkisi

Bone Marrow Transplantation Effects on Forensic DNA Identification

Yazar(lar) / Writer(s)

Ayşen TEZEL, Dr. Öğretim Üyesi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Adli Bilimler Enstitüsü, AYSEN.TEZEL@jsga.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8048-4284

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 22.08.2023

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 17.11.2023

Atıf Bilgisi / Citation:

Tezel A., (2023). Kemik İliği Naklinin Adli DNA Kimliklendirme Üzerine Etkisi, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 12(2), ss 261-278. doi:10.28956/gbd.1347999

KEMİK İLİĞİ NAKLİNİN ADLİ DNA KİMLİKLENDİRME ÜZERİNE ETKİSİ

Öz

Suç olaylarının aydınlatılması için olay yerinden elde edilen biyolojik kalıntılardan DNA profilinin elde edilmesi ve adli DNA kimliklendirme analizi ile çok sayıda olay çözümlenebilmektedir. Ancak iki veya daha fazla farklı DNA'ya sahip kimerik şahısların varlığı, bu tür analizleri zorlaştırmaktadır. Olay yerinden elde edilen örneklerde iki kişiye ait DNA elde edilmesi olayın niteliği bakımından adli biyoloji uzmanlarına şaşırtıcı gelmemektedir. Ancak mukayese amaçlı alınan referans örneklerde bu karışıma rastlamak, nadir ama gözden kaçırılmaması gereken bir husustur. Bazen mukayese örnekleri, karışım olarak değil de tamamen farklı bir DNA profiline sahip olabilmektedir. Bu durumda şüpheli şahıs olayla irtibatlı olsa dahi yanlış dışlama yapmak mümkün olabilmektedir. Bu ve benzeri istisnaları atlama için mukayese edilen şahısların tıbbi geçmişlerinin bilinmesi gereklidir. Bu derlemede; adli DNA kimliklendirme yapılmadan önce mağdur/şüpheli şahsın, genetik yapısını etkileyebilecek hususların var olup olmadığının mutlaka sorgulanması gerekliliği vurgulanmaktadır. Günümüzde tıbbın ve teknolojinin hızla gelişmesiyle gerek kimerik gerekse mozaik DNA farklılıklarına daha sık rastlanmaktadır. Tüp bebek uygulamaları, döllenmiş yumurta nakli ile zigotların füzyonunda anomali görülme olasılığı, DNA farklılıklarına yol açmakla birlikte, zaman zaman doğal yollarla oluşan kimerizme de rastlanmaktadır. Sonuç olarak, kan / kemik iliği nakli yapılmış şahısların, donöre ait DNA profili taşımaları nedeniyle tıbbi geçmişinin bilinmesi adli soruşturmalara doğru yön verecektir.

Anahtar Kelimeler: DNA Profili, STR (Kısa Tandem Tekrarlar), Kimerizm, Adli Kimliklendirme, Kemik İliği Nakli.

BONE MARROW TRANSPLANTION EFFECTS ON FORENSIC DNA IDENTIFICATION

Abstract

Using forensic DNA identification analysis and a DNA profile taken from biological remains recovered from the crime scene, many cases can be solved. Such assessments are complicated, nevertheless, by the existence of chimera individuals with two or more distinct DNAs. Given the circumstances of the incident, forensic biologists are not surprised to find the DNA of two persons in the samples taken from the crime scene. Though it is uncommon, this combination should not be disregarded in reference samples used for comparison. It is stressed in this study that it is imperative to inquire about any possible problems that can impact the victim's or suspect's genetic makeup prior to forensic DNA identification. Mosaic and chimeric DNA differences are more common today due to the quick advancements in medicine and technology. DNA differences are caused via in vitro fertilization, fertilized egg transplantation, and potential aberrations in zygote fusion; nevertheless, naturally occurring chimerism is also occasionally observed. Therefore, since recipients of blood or bone marrow transplants bear the donor's DNA profile, forensic inquiries will benefit from understanding the medical background of these individuals. Therefore, as recipients of donor DNA carry the donor's profile, understanding the medical history of recipients of blood or bone marrow transplants will guide forensic investigations.

Keywords: DNA Profiling, STR (Short Tandem Repeats), Chimerism, Forensic Identification, Bone Marrow Transplantation.

GİRİŞ

Adli bilimler, adam öldürme, cinsel saldırı ve felaket kurbanlarının kimliklendirilmesi gibi biyolojik kanıtlar içeren suç soruşturmalarında, bireyin DNA profilinin çıkarılmasını sağlayarak kimlik tespit sürecine yardımcı olur. Şiddet içeren suçların araştırılması, her ülkede ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde kolluk kuvvetleri için her zaman motivasyon kaynağı olmuştur. Olay yerinden elde edilen biyolojik örnekler, suç ve suça karışan şahıslar hakkında oldukça değerli bilgiler verir.

1990'lı yıllardan bu yana kimliklendirme ve akrabalık tayini amacıyla adli genetik çalışmalarda STR (Kısa Tandem Tekrarları) gen bölgelerinin analizi yapılmaktadır. STR'ler, insan genomunda 2-6 baz çiftinin ardışık tekrar etmesiyle oluşan mikrosatellitlerdir. Polimorfik lokuslar olarak da ifade edilebilmektedir. İnsan genomunda yüzbinlerce STR lokusu bulunmaktadır. STR'ler, DNA'nın kodlama yapmayan bölgelerinde bulunduğu için protein ürünleri bulunmamaktadır (Fan, 2007). Bu özellikleri nedeniyle STR polimorfizmi, antropolojik çalışmalarda, insan göç modellerinin oluşturulmasında, genetik hastalıkların tanısında, kemik iliği transplantasyonunda ve insan kalıntılarının kimliklendirilmesinde kullanılmaktadır (Butler, 2005).

İnsanların hücre çekirdeğinde yer alan DNA'nın STR bölgelerinin analizi; adam öldürme (kan), cinsel saldırı (meni), cinsel saldırı ile birlikte cinayet (kan ve meni) veya toplu felaket vakaları (tükürük ve vücut dokuları) gibi biyolojik delil içeren suç soruşturmalarında ve parçalanmış cesetlerin ve mezardan çıkarılan iskeletlerin (dokular ve kemikler) tanımlanmasında geniş kabul görmüştür (Fourney, 2002).

Adli açıdan bakıldığında, olay yerinden toplanan biyolojik örneklerin DNA Profili, olayları aydınlatmak amacıyla şahısların kimliklendirilmesinde kullanılır (Bond, 2008). Bu aşamada farklı DNA içeren hücrelere sahip kişilerde kimlik tespiti yapılamamaktadır. Genetik olarak farklı iki veya daha fazla kökenden gelen hücreler, kimerik özellik taşırlar. Bu durumda analiz edilen DNA örneğinin, olay yerinde bulunan iki kişiye ait DNA profili mi veya çapraz kontaminasyon mu olduğu hususunda karışıklık olabilmektedir.

Karşılaşılan bu ve benzeri istisnalar; gerek kimerizm gerekse de mozaizm yönüyle aşağıdaki hususlar dikkate alınarak değerlendirilebilecektir:

---

1. KİMERİZMİN DNA TEMELLİ CİNSİYET BELİRLEME ANALİZİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Vücudu oluşturan farklı kromozomlara sahip birden fazla hücre dizisinin bulunduğu durum, **kimerizm** olarak bilinir. 'Kimera', genetik olarak farklı olan ve farklı zigotlardan köken alan en az iki farklı hücre popülasyonuna sahip bir bireydir (Thiede, 2004).

Kimerizm;

1. Yapay
2. Transplasental
3. Tetragametik olarak sınıflandırılabilir.

1.1. Yapay Kimerizm

Yapay kimerizm, kan transfüzyonu veya kemik iliği nakli yoluyla nakledilen kan kök hücrelerinden kaynaklanır (Aruna, 2006). Transplantasyondan sonra, adli soruşturmalarda kişisel kimlik tespiti için kullanılan STR'ler, verici ve alıcı için aynı olacak ve hatalı kimlik tespitine yol açacaktır. Verici, alıcı ile aynı genetik yapıda ancak farklı cinsiyette ise, alıcıdan alınan örnekler cinsiyet tespitinde yanlış tanımlanabilir. Kan, ağız svabı veya tırnak gibi örnekler donörün hücrelerini taşır. Ancak saç kökü hücrelerinde donör hücreleri bulunmaz (Von, 2007).

1.2. Transplasental Kimerizm

Erkek fetüs taşıyan bir dişi, transplasental kimeraya bir örnektir. Gebeliğin belli bir döneminde anne ve fetüs arasında bir miktar hücre trafiği olur (Dawe, 2007) ve fetüse ait bu hücreler, annenin kanında yıllarca kalabilmektedir (Tripura, 2013).

Mikrokimerizm, bir bireyde genetik olarak farklı başka bir bireyden türetilen küçük bir hücre veya DNA popülasyonunu ifade eder (Arcabascio, 2007). Mikrokimerizm, anne ve çocuk arasında serbest kan geçişinin olduğu fetal mikrokimerizm, ikiz fetüsler arasında kan geçişinin olduğu ikiz kimerizm veya kan kimerizmi olarak gözlemlenebilir. Her iki durumda da, ilgili denekler farklı cinsiyetteyse, örnekleri DNA-tabanlı cinsiyet analizinde hatalı sonuçlar verebilecek kimeralarla sonuçlanabilir. Bir anneden alınan kan örneği veya karşı cinsten alleller taşıyan ikizler, DNA temelli cinsiyet belirleme analizinde belirsiz sonuçlar verebilmektedir.

Costa ve arkadaşları (Costa, 2001), maternal plazmada SRY (anne serumunda fetus DNA'sına ait Y kromozomu üzerindeki gen) varlığını tespit etmişlerdir. Fetal SRY geninin, gebeliğin 42. günü gibi erken bir dönemde maternal plazmada bulunabileceğini ve fetal DNA sayısının gebelik yaşıyla birlikte arttığını belirtmişlerdir. Klintschar ve arkadaşları (Klintschar, 2004), erkek embriyo ile hamilelik geçiren bir kadının vücudunda Y kromozumlu fetal hücrelerin varlığını araştırdıkları bir çalışmada, fetal hücrelerin gebelik sonrasında kadın vücudunda yıllarca kalabildiğini gözlemlemişlerdir.

Bayes-Genis ve arkadaşları (Bayes-Genis, 2005), fetal progenitor hücrelerin gebelik sırasında plasentayı geçebileceğini, maternal kan dolaşımında yıllarca kalabileceğini ve maternal organlarda kolonize olabileceğini belirtmiştir. Bu çalışmada, erkek çocuğu olan iki kadının kalplerinde muhtemelen fetal olan ekstra kardiyak kökenli erkek kardiyomiyositler tespit edilmiştir.

Rao ve arkadaşları (Rao, 2008), doğumdan birkaç yıl sonra annenin kan dolaşımında fetal kökenli erkek DNA'sını gösteren fetal mikrokimerizm tespit etmiştir. Erkek çocuğu olan normal kadınlarda, maternal dolaşımda fetal progenitor hücrelerin varlığının kanıtı olarak, kız çocuğu olan normal kadınlarda tamamen bulunmayan SRY gen dizilimine rastlanmıştır. Bu nedenle, erkek fetüs taşıyan bir kadından alınan örnekteki DNA analizi, erkek olarak tanımlanabilir ve bu da araştırmayı olumsuz yönde etkileyebilir.

1.3. Tetragametik Kimerizm

İki oositin iki spermatozoa tarafından döllenmesi veya iki embriyonun tek bir organizmanın gelişimine yol açması tetragametik kimerizm ile sonuçlanabilir (Thiede, 2004). Tetragametik bir kimeranın kanında, iki DNA profili ve vücudunun farklı bölgelerinde farklı DNA markırları bulunabilir (Walasek, 2012). Hermafrodit kimera, dişi embriyonun erkek embriyo ile birleştirildiği tetragametik kimeranın bir çeşididir ve ortaya çıkan kimera vücutlarında hem erkek hem de dişiye özgü DNA markırları bulundurmaktadır. Az ya da çok, belirsiz genital organlara da sahip olacaklardır. Bu durum, döllenmiş yumurtanın rahme yerleştirildiği *in vitro* fertilizasyonda görülmektedir. Daha iyi başarı oranı elde etmek için birden fazla döllenmiş yumurtanın rahme yerleştirildiği durumda ortaya çıkabilir. Kullanılan döllenmiş yumurtalar karşı cinsten ise, hermafrodit kimera gelişimine yol açabilir. İkiz kimerizmin görülme oranı, yapay ve transplasental kimerizme göre nispeten daha nadirdir.

Hem erkek hem de dişi hücre soylarına sahip bir kimeradan elde edilen adli bir örnek, DNA tabanlı cinsiyet tiplemesinde belirsiz sonuçlara yol açabilir. Erkek veya kadına özgü DNA markırlarının tespitine dayanan cinsiyet analizi, her iki cinsiyetten hücre popülasyonuna sahip kimera için geçerli olmayacaktır (Renjith, 2013).

2. MOZAİZM

Mozaizm, tek bir zigottan köken alan genetik olarak farklı hücre hatlarına sahip bireyleri ifade etmektedir (Milde, 1999). Mozaizmin ve Kimerizmin tanımları çok açık olsa da bir kişide birkaç STR profilinin bir arada bulunmasının kimerizmin veya mozaizmin bir sonucu olup olmadığını belirlemek zor olabilmektedir.

Genel popülasyonda kimerizm ve mozaizmin görülme sıklığı bilinmemektedir. Yapay kimeralarla sonuçlanan kemik iliği nakli; Fransa'da (Biyotıp ajansı ve biyoetik yasası, 2023) ve İsviçre'de (Federal Halk Sağlığı Merkezi, İsviçre, 2023) veri olarak sunulmuştur. Doğal kimerizm, in vitro fertilizasyonun ardından birkaç embriyonun implantasyonu nedeniyle artış göstermektedir (Li, 2014). Mozaiklerle ilgili olarak, Avrupa nüfusunun yaş yapısına göre standardize edilmiş İsviçre Klinik Kanser Araştırmaları Grubu'nun verilerine göre (İsviçre Kanser Araştırmaları Grubu, 2023) ağız boşluğu ve farenks kanserlerinin yıllık görülme insidansı, Hodgkin Lenfoma için 24/100.000, Hodgkin-dışı lenfoma ve lösemi için 52/100.000 olarak tahmin edilmektedir. Bu tip kanserler, adli genetik uygulamalarını engelleyebilmektedir. Çünkü böyle bir mozağin kanından alınan ağız içi sürüntüden elde edilen değişmiş DNA; onun çocuklarına aktardığı DNA ile ya da olay yerinde bırakılan meni ya da epitel hücreleri ile eşleşmeyecektir. Bu tür olaylara nadiren rastlansa bile, suç soruşturması için milyonlarca DNA profili içeren veri tabanlarında çok sayıda kimera ve mozaik bulunması muhtemeldir.

Geçmişte, kan ve kemik iliği naklinden sonra donör hücrelerinin hematolojik dokularla (kan ve kemik iliği) sınırlı olduğu ve dokuların geri kalanının alıcı kökenli hücreleri koruduğu düşünülmekteydi (Tögel, 2007). Günümüzde, donör hücrelerinin hematolojik olmayan birçok dokuda görüldüğü bilinmektedir (Li, 2014).

Zhou ve arkadaşları, kemik iliği nakli sonrasında hastaların kan, kıl ve bukkal svapları ile donörün DNA profil sonuçlarını elde etmişlerdir (Tablo 1.). Bu sonuçlara göre, donöre ait DNA profilinin, alıcı şahsın kan örneği ile aynı, ağız svabında karışım halinde, kıl örneğinde ise şahsın kendisine ait çıktığı gözlenmiştir (Zhou, 2011).

Kemik İliği Naklinin Adli DNA Kimliklendirme Üzerine Etkisi

Tablo-1. Donörlere Ait DNA Profilinin, Alıcı Şahsın Kan Örneği ile Aynı, Ağız Svabında Karışım Halinde, Kıl Örneği ise Şahsın Kendisine Ait DNA Profilleri (Zhou,2011).

Vaka No.	Örnek	D8S1179	D21S11	D7S820	CSF1PO	D3S1358	TH01	D13S317	D16S539	D2S1338	D19S433	FGA	Amelogenin
1	Kan	10,13	29,32.2	11,11	10,11	16,17	8,9	8,11	10,12	19,19	14,14.2	22,24	X,X
	Kıl	10,12	30,31.2	11,11	11,11	16,16	8,9	8,11	10,12	17,19	14,14.2	22,24	X,Y
	Ağız svabı	10,12,13	29,30,31.2, 32.2	11,11	11,11	16,17	8,9	8,11	10,12	17,19	14,14.2	22,24	X,Y
	Donör	10,13	29,32.2	11,11	10,11	16,17	8,9	8,11	10,12	19,19	14,14.2	22,24	X,X
2	Kan	13,15	29,29	8,12	10,11	15,17	8,9	8,12	12,13	17,19	15.2,16.2	21,23	X,X
	Kıl	11,13	29,29	10,14	9,11	16,16	8,9	8,12	12,13	17,19	13,15.2	21,22	X,Y
	Ağız svabı	11,13,15	29,29	8,12,14	9,10,11	15,16,17	8,9	8,12	12,13	17,19	13,15.2,1 6.2	21,22, 23	X,Y
	Donör	13,15	29,29	8,12	10,11	15,17	8,9	8,12	12,13	17,19	15.2,16.2	21,23	X,X
3	Kan	13,13	30,33.2	12,13	12,12	15,16	7,9	9,11	9,12	17,19	13,15.2	19,25	X,X
	Kıl	13,14	29,3	12,13	10,12	17,17	7,7	9,11	9,13	19,2	13,14.2	19,25	X,Y
	Ağız svabı	13,14	29,30,33.2	12,13	12,12	15,16,17	7,9	9,11	9,12	17,19,20	13,14.2,1 5.2	19,25	X,X
	Donör	13,13	30,33.2	12,13	12,12	15,16	7,9	9,11	9,12	17,19	13,15.2	19,25	X,X
4	Kan	15,16	30,3	10,11	11,12	16,16	6,7	8,1	9,9	22,23	14.2,15	20,21	X,X
	Kıl	14,15	30,3	10,11	10,11	14,16	6,7	8,1	9,12	22,23	14.2,15	21,22	X,Y
	Ağız svabı	14,15,16	30,3	10,11	10,11,12	14,16	6,7	8,1	9,12	22,23	14.2,15	21,22	X,Y
	Donör	15,16	30,3	10,11	11,12	16,16	6,7	8,1	9,9	22,23	14.2,15	20,21	X,X

Elena Sanz-Piña ve arkadaşlarının yapmış oldukları çalışmada, kemik iliği nakli uygulanan şahıslardan elde edilen DNA profillerini, sağlıklı şahıslardan alınan biyolojik örneklerin DNA profilleri ile karşılaştırmıştır. Yapılan inceleme sonucunda, kan/kemik iliği nakli yapılmış şahısların, biyolojik örneklerinde olması beklenen DNA profillerinin kime ait olabileceği Tablo 2.'de gösterilmektedir (Elena, 2019).

Tablo-2. Kan ve Kemik İliği Nakli Sonrası, Şahısların DNA Profilinde Görülmesi Beklenen Sonuçlar (Elena, 2019)

Biyolojik Örnek	Beklenen DNA Profili
Kan	Donör profili
Sperm	Tam alıcı profili
Saç folikülü	Tam alıcı profili
Tırnak	Karışım kimerizm
Deri	Karışım kimerizm
Ağız mukozası (Tükürük)	Karışım kimerizm
İdrar	Karışım kimerizm

3. KAN / KEMİK İLİĞİ NAKLİ YAPILAN ŞAHISLARIN BİYOLOJİK ÖRNEKLERİNDEN ELDE EDİLEN DNA PROFİLLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Kan

Olay yerinde tükürükten sonra en sık görülen biyolojik kalıntı, kandır. Çünkü birçok suçta şiddet vardır ve bu da mağdurda ya da saldırganda yaralara neden olabilir. Kan nakli, kemik iliği nakli olan şahısların DNA profilleri, donörün DNA'sını taşır (Zeybek, 2016). Kan/kemik iliği nakli başarılı bir şekilde gerçekleştirilmişse, toplanan kan örneği Tablo 2'de gözlemlendiği gibi tam kimerizm veya tam donör profili gösterecektir; ancak bazı durumlarda (malignite nüksü, vb.), donör ve alıcı DNA karışımını, yani karışık kimerizmi gösteren örneklerle karşılaşmak mümkündür (Khan, 2004). Bu durumlarda, kan izlerinde tespit edilen DNA profili, veri bankalarındaki DNA profilleri ile uyuşmayacağı gibi donörün DNA profili, potansiyel suçlu profili olarak görülecektir.

3.2. Sperm

Sperm, adli olayların araştırılmasında önemli bir biyolojik kanıttır. Yapılan araştırmalarda, spermin DNA profiline, tam profil alıcıya ait olduğu tespit edilmiştir (Li, 2014). Bunun nedeni spermatogenezin yüksek oranda korunmuş bir süreç geçirmesinden kaynaklı olabilmektedir.

3.3. Saç Folikülleri

Saç, genellikle olay yerinde bulunan bir diğer biyolojik kalıntıdır. Olay yerinden elde edilen kıl folikülleri telojen fazda olsa da çok az nükleer DNA içerir. Buna rağmen, saç foliküllerindeki DNA profili, tam profil olarak alıcıya ait olabilmektedir (Zhou, 2011).

3.4. Tırnak

Tırnaklar, çürümekte olan cesetlerin tanımlanmasında önemli kanıtlardır (Allouche, 2008). Kan/kemik iliği nakli yapılmış şahıslarda, tırnaklarda hem donör hem de alıcı profiline karışım halinde olduğu tespit edilmiştir (Pearce, 2008). Bu noktada tırnak ve kıl folikülleri arasındaki benzerlikleri vurgulamak önemlidir. Çünkü birçok özelliği paylaşırlar. Her ikisi de epidermin uzantıları oldukları için ektodermal bir kökene sahiptir. Her ikisi de keratin içerir, birçok hastalıkta her iki doku aynı anda etkilenmektedir.

3.5. Deri

Derinin doğal olarak dökülmesi ve sürekli yenilenmesi nedeniyle, epitel hücreleri sürekli olarak zeminde birikir veya kişinin temas ettiği herhangi bir yüzeye yapışır. Bu nedenle deri döküntüleri, suç olaylarının çözümlenmesinde önemli bir delildir. Deride de karışım halinde DNA profili gözlenmektedir (Tablo 2.).

3.6. Ağız Mukozası (Tükürük)

Tükürük, vücut sıvısı olmakla birlikte yanak içi epitel hücre döküntüleri kastedilmektedir. Olay yerindeki sigara izmaritleri, su şişelerinin ağız kısmı, gibi şahısların ağızının temas ettiği yerler, en büyük DNA kaynağıdır.

Kemik iliği nakli yapılan hastaların ağız mukozasından alınan epitel hücreleri karışık kimerizm göstermektedir (Zhou, 2011; Li, 2014). 2003 yılında Tran ve arkadaşları, (Tran, 2003) kemik iliğinden türetilen kök hücrelerin, hematopoetik kök hücrelerine, ilikten yanağa nasıl göç ettiğini ve bazılarının epitel hücrelerine farklılaştığını göstermiştir.

Kan/kemik iliği nakli yapılan şahısların referans DNA profili, bukkal mukoza örneklerinden elde edilebilmektedir. Tükürük örneklerinde DNA profili karışımı gözlenmiş olsa da, donöre ait DNA profili, aynı şahsın kan örneği alınarak, donör ve alıcı DNA profillerini ayırt etmek mümkündür.

3.7. İdrar

Kan/kemik iliği nakli yapılan şahısların idrarında karışık kimerizm tespit edilmiştir. Böylece donörden nakledilen kök hücreleri, idrar yollarındaki epitel hücrelerinde de gözlenmiştir (Santurtún, 2017).

4. LİTERATÜRDE YER ALAN GERÇEK YAŞAMDA GÖRÜLMÜŞ ÖRNEKLER

Kan/kemik iliği nakli ile ilgili çalışmalar etik değerlerden dolayı literatürden seçilerek örneklendirilmiştir:

4.1. Örnek

Bilinci yerinde değilken cinsel istismara maruz kaldığından şüphelenilen bir kadından alınan biyolojik örnekler analiz edilmiştir (Pope, 2006). Şüpheliyi araştırmak amacıyla bu örneklerde bulunan DNA profilleri, “Ulusal DNA Veri Tabanı”ndaki verilerle karşılaştırılması talebinde bulunulmuştur. Spermin yanı sıra (istismar iddialarını destekliyor gibi görünen), dış vajinal bezlerden alınan

örneklerde ve iç çamaşırındaki bedensel sıvılarda DNA profili karışımı bulunmuştur. Bununla birlikte, farklı DNA profilleri karışımı, kan ve saç örneklerinin daha fazla araştırılmasına yol açan birçok ortak allele sahip olsa da iki farklı DNA profilini ortaya çıkaran bir mukoza örneği alındığında da bulunmuştur. Kurbanın tıbbi geçmişi araştırıldıktan sonra, çocukken lösemi tedavisi için kemik iliği nakli yapıldığı anlaşılmıştır. Donörün erkek kardeşi olması, kan ve kıl örneğinde bulunan profillerin neden bu kadar çok alleli paylaştığını açıklamaktadır. Son olarak, vajina ve iç çamaşırından alınan örneklerde bulunan DNA profili, karışık bir profil olduğu ve kurbanın kanında ortaya çıkan (muhtemelen erkek kardeşinin) ve soruşturmada zaten şüpheli olarak dışlanmış olan erkek DNA profili ile benzerlikler gösterdiği için Ulusal DNA veri tabanına dahil edilmemiştir.

Kemik iliği nakli yapılan kızın kan örneklerinde donörün tam profili ve kıl örneklerinde alıcının tam profili bulunurken, örneklerin geri kalanı profillerin karışımını göstermiştir. Suç araştırmalarında çeşitli biyolojik kalıntıların analizinde kemik iliği naklinin göz ardı edilmemesi gerektiği bir kez daha vurgulanmıştır.

4.2. Örnek

Bir aile evinde çıkan yangından sonra, tamamen yanmış iki ceset bulunmuş ve bunların yangından kaçamayan biri kız diğeri erkek iki çocuğa ait olduğu düşünülmüştür (Seo, 2012). Bununla birlikte, bireysel kimlik tespiti gerekli olmuştur. Yanıkların ciddiyeti nedeniyle hiçbir karakteristik özellik bulunamadığı için DNA profili elde edebilmek ve bu profili sözde ebeveynlerinininkiyle karşılaştırma gereği duyulmuştur. Erkek çocuğun kanının DNA profili (kalp odacıklarından elde edilen) herhangi bir sorun olmadan tiplendirilmiştir. Ancak kız çocuğuna 5 yıl önce lösemi tedavisi için bilinmeyen bir donörden kemik iliği nakli yapıldığı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, analiz için kızın kanından ve çeşitli dokularından örnekler toplanmıştır. Kızın bazı dokularında (rahim kası, kostal kıkırdak, idrar kesesi mukozası), donöre (profili kan örneklerinden elde edilen) ait aleller tespit edilmiştir. Birkaç testten sonra, kızın gerçekten de iddia edilen ebeveynlerin kızı olduğu belirlenmiştir. DNA profillemeye yoluyla kimlik tespitine dahil olan bireylerin tıbbi geçmişinin bilinmesi, böylece bir kez daha gözlemlenmiştir.

4.3. Örnek

İki dizigotik ikizle ilgili bir babalık araştırması yapmak için çocuklardan, baba olduğu iddia edilen kişiden ve anneden kan örnekleri ve ağız içi sürüntüleri (bukkal swap örneği) alınmıştır (Serra, 2018). Anne, geçmişte orak hücre anemisi

hastalığının tedavisi için kemik iliği nakli geçirdiğini belirtmiştir. İddia edilen babanın çocukların biyolojik babası olmadığı ortaya çıkmıştır. Çünkü DNA profilleri arasında birçok tutarsızlık bulunmuştur. Annenin örnekleri analiz edildiğinde, hiçbiri çocuklarınkiyle tutarlı olmayan farklı DNA profili bulunmuş ve gerçek anne olduğu konusunda şüphe uyandırmıştır. Dahası, annenin kemik iliği donörünün kız kardeşi olması, sonuçların yorumlanmasını daha da zorlaştırmıştır.

DNA analizi için olası anneden saçtan köklü kıl örnekleri alınmıştır. Bu durumda çocuklarınkiyle tutarlı DNA profili bulunarak, olası annenin biyolojik anne olduğu kanıtlanmıştır.

Bu çalışmayı gerçekleştiren A. Serra ve arkadaşlarının (Serra, 2018) da belirttiği gibi, kemik iliği nakli yapılan kişinin DNA profilinin incelenmesi söz konusu olduğu durumda, alıcının tam DNA profilinin elde edilebildiği diğer dokulardan, özellikle de saç foliküllerinden örnek alınması gerektiği belirlenmiştir.

4.4. Örnek

Fokal sklerozan glomerülo nefrit ve böbrek yetmezliğinden muzdarip 52 yaşındaki bir kadına böbrek nakli yapılmasına gerek duyulmuş ve bunun için ailesine doku-uyumluluk testleri yapılmıştır (Yu, 2002). Ancak bu testlerden sonra, üç çocuğundan ikisinin maternal haplotipinin uyuşmadığı tespit edilmiştir. Kadına ait ek testler yapılmış ve sonuçta sadece iki haplotipin bulunduğu kan dışında, dört HLA haplotipi gösteren dokulara sahip tetragametik kimera keşfedilmiştir. STR analizinden sonra, çok sayıda kromozomun çeşitli lokuslarında da dört allel bulunmuştur. Yapılan analizlerin sonucunda, çocukların haplotipleri anne tarafından büyükanne ve büyükbabalarınınkilerle karşılaştırılarak biyolojik annelik doğrulanmıştır.

Hiçbir fenotipik özellik göstermediği ve doğurgan olduğu için bu durum, XX/XX bir kadında nadir görülen bir tetragametik kimerizm vakası olarak ele alınmıştır. Kanda hücre dizilerinden yalnızca biri mevcut olduğu için daha önce keşfedilememiştir. Kadının tetragametik kimerizminin en olası nedeninin; her biri farklı HLA haplotipine sahip iki normal döllenmiş embriyonun füzyonundan kaynaklandığı ifade edilmiştir (Yu, 2002).

Kimerizm veya kimerizm şüphesi olan vakalarda alternatif yöntemlerin de çalışılması gerekmektedir. Çünkü bu durum annelik veya babalık açısından eksik teşhis edilebilir veya yanlış yorumlanabilir. Bazen, kan/kemik iliği nakli sonrası için doku-uyumluluk çalışmaları yapıldıktan sonra, ebeveynler ve çocuklar

arasında HLA-ABO sisteminde bazı tutarsızlıklar gözlenmiş ve yanlış atfedilen babalık veya annelik olarak varsayılmıştır. Bununla birlikte, HLA-ABO tiplemesi, yüksek doğruluk oranı (<%97) sağlamasına rağmen, birçok vakada babalığı doğrulamak için yeterli değildir. Ayrıca, bu uyumsuzlukları açıklayabilecek bazı genetik fenomenler vardır: kimerizm bunlardan biridir.

İn vitro fertilizasyon çalışmaları sonucunda ikiz gebe kalma olasılığının daha yüksek olması, bunun da çift dölllenme olasılığını artırması muhtemeldir. Dolayısıyla, kimera özelliğini taşıyan doğmuş olan insan sayısının düşünülenenden daha fazla olduğu tahmin edilmektedir.

SONUÇ

Suç olaylarının araştırmasında DNA'ya dayalı cinsiyet belirleme analizinde yanlış değerlendirilebilecek istisna durumlar vardır. X veya Y'ye özgü DNA markırları ile gerçekleştirilen adli kimliklendirme yöntemlerinin yanısıra, kimeradan alınan bir biyolojik örneği tanımlamak için daha gelişmiş yöntemlerin kullanılması gerekebilmektedir (Picard, 2023).

Amelogenin veya SRY genini tanımlayan tek bir markır ile cinsiyet belirlemek, güvenilir değildir. Bu nedenle, Multipleks STR analizi yöntemleri tercih edilir. Kimerizm gibi durumlarda hata riskini azaltmak için, şüpheli örnek, multipleks Y-kromozomu STR tiplemesi veya SNP pyro-sekanslama gibi son derece ayırt edici prosedürlerle incelenmelidir (Nilsson, 2006). Fakat çoğu zaman, mukayese örnekleri hakkında adli biyoloji uzmanlarına şahsın tıbbi geçmişi hakkında bilgi verilmemektedir.

Kan/kemik iliği nakli yapılan kişilerden alınan biyolojik numuneler, hukuk-tıp uzmanları için zorlayıcı olabilir. Bu nedenle, bir biyolojik babalık testi için kanıt toplandığında veya kan/kemik iliği vericisi veya alıcısının katılımından şüphelenilen bir ceza soruşturması bağlamında, uzman bir tanık perspektifinden bakıldığında, farklı biyolojik kalıntılardan herhangi birinde hangi DNA profilinin ortaya çıkabileceğini dikkate almak son derece önemlidir (Altuncul, 2012). Zaman zaman doğal yollarla oluşan kimera vakaları ortaya çıkmakla birlikte, tüp bebek uygulamalarının artması, döllenmede veya zigotların füzyonunda anormalliklerin ortaya çıkma olasılığı artmaktadır (Arslan, 2020). Bu nedenle, bu tür kimerizmi hem tıbbi olarak, hem de adli soruşturmalarda dikkate almak gereklidir.

Annelik/babalık/akrabalık analizlerinde şahıslardan mukayese örneği olarak öncelikle kıl ve ağız svabı kullanılmalıdır. Eğer kan örneği çalışılması gerekiyorsa aşağıda belirtilen hususların dikkate alınması gereklidir:

1. şahsa kan veya kemik iliği nakli yapıldı mı?
2. şahıs tüp bebek tedavisi sonucu mu doğdu?
3. Anne tüp bebek tedavisi oldu mu?
4. Anneye yumurtalık nakli yapıldı mı?
5. Genetik hastalık taşıyorlar mı?

Adli Biyoloji Laboratuvarları, yukarıda ifade edilen sorulara cevap teşkil etmesi amacıyla mukayese örnekleri için sağlık personelinin doldurabileceği bir “İnceleme İstek Formu” hazırlayabilirler. Sağlık personeli, mukayese örneği aldığı her şahıs için form düzenlemelidir. Bu forma ayrıca şahsın bulaşıcı hastalığı olup olmadığı da (AIDS, Frengi, Hepatit B gibi) eklenebilir. Böylece adli biyoloji uzmanları DNA profilleme çalışmalarında şahsın tıbbi geçmişini bilerek uygun analiz yöntemlerini belirleyebilecektir.

Günümüzde kan/kemik iliği nakli, tedavi amacıyla yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle Adli DNA kimliklendirmede mukayese örneği olarak kan örneği almaktan kaçınmak gereklidir. Sa folikülü (sa kılı) ve yanak içi epitel sürüntüsü almak öncelikle tercih edilmelidir. Sonuç olarak, adli soruşturmadan laboratuvar analizine kadar her meslek grubunun bu hususta son derece dikkatli, detayları kaçırmayan ve sorgulayıcı bir tutum benimsemesi, olayı kendi bütünlüğü içinde her yönüyle incelemesi ve doğru bilgiye ulaştıktan sonra raporu hazırlaması uygun görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Allouche, M. H. (2008, 3). Genetic identification of decomposed cadavers using nails as DNA source. *Forensic Sci. Int. Genet*, s. 46-49, doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.fsigen.2008.07.008>.
- Altuncul, H. F. (2012). Kemik İliği Transplantasyonu Yapılmış Kişilerde Genetik Kimliklendirme. *Türkiye Klinikleri*, s. 805-808.
- Arcabascio, C. (2007). Chimeras: Double the DNA—Double the fun for crime scene investigators, prosecutors and attorneys? *Acron Law Review*, s. 435-464.
- Arslan, Z. H. (2020, Aralık). Kemik İliği Nakli DNA'mızı Değiştirir Mi? *Adli Bilimler Dergisi*, s. 31-33.
- Aruna, N. P. (2006). 46, XX/46, XY chimerism-A case report. *J Anat Soc India.*, s. 55(1).
- Bayes-Genis A, B. B. (2005). Identification of male cardiomyocytes of extracardiac origin in the hearts of women with male progeny. *J Heart Lung Transpl.*, s. 2179–2183.
- Biyotıp ajansı ve biyoetik yasası.* (2023). www.agence-biomedecine.fr adresinden alındı.
- Bond, J. v. (2008, 53). The value of DNA material recovered from crime scenes. *J Forensic Sci*, s. 797-801, doi:<http://dx.doi.org/10.1111/j.1556-4029.2008.00746.x>.
- Butler, J. (2005). *Forensic DNA Typing: Biology, Technology and Genetics of STR Marker*. USA: Elsevier Academic Press.
- C.Cutler, J. A. (2005). An over view of hematopoietic stem cell transplantation. *Clin Chest Med*, s. 517-527.
- Castella, V. D. (2009,). One person with two DNA profiles: a(nother) case of mosaicism or chimerism. *Int. J. Leg. Med.*, s. 427-430, doi:<http://dx.doi.org/10.1007/s00414-009-0331-1>.
- Costa, J. M. (2001). First-trimester fetal sex determination in maternal serum using real-time PCR. *Prenat Diagn.*, s. 1070-1074.
- Dawe, G. T.-C. (2007, 1(1):). Cell migration from baby to mother. *Cell Adh. Cell Mig*, s. 19-27.

- Draper, N. C. (2018). Fertilization and Early Embryonic Errors BT — Chimerism: A Clinical Guide., *Springer International Publishing*, s. 3-17, doi:http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-89866-7_1.
- Elena, S. A. (2019, 302). Forensic implications of the presence of chimerism after hematopoietic stem cell transplantation. *Forensic Science International*, s. 1-7.
- F. Khan, A. A. (2004, 34 doi:<http://dx.doi.org/10.1038/sj.bmt.1704525>). Significance of chimerism in hematopoietic stem cell transplantation: new variations on an old theme. *Bone Marrow Transplant*, s. 1-12.
- Fan, H. C. (2007, 5(1)). A brief review of Short Tandem Repeat Mutation. *Genomics, Proteomics and Bioinformatics*, s. 7-14.
- Federal Halk Sağlığı Merkezi, İsviçre*. (2023). Organ, doku ve hücrelerin nakli: www.bag.admin.ch/transplantation adresinden alındı.
- Fourney, R. (2002). *Forensic reality and the practical experience of DNA typing update. Canada (CA): National DNA Data Bank of Canada*.
- İsviçre Kanser Araştırmaları Grubu*. (2023). www.sakk.ch adresinden alındı.
- Khan, F. A. (2004). Significance of chimerism in hematopoietic stem cell transplantation: new variations on an old theme., *Bone Marrow Transplant*, s. 1-12, doi:<http://dx.doi.org/10.1038/sj.bmt.1704525>.
- Klitschar, M. S. (2004). Persisting fetal microchimerism does not interfere with forensic Y-chromosome typing. *J Forensic Sci Int*, s. 151–154.
- Li, Y. X. (2014). DNA profiling in peripheral blood, buccal swabs, hair follicles and semen from a patient following allogeneic hematopoietic stem cells transplantation. *Biomed. Rep*, s. 804-808, doi:<http://dx.doi.org/10.3892/br.2014.332>.
- Milde, A. K.-B.-T.-J. (1999). DNA typing in cases of blood chimerism. *Int J Legal Med*, s. 333–335.
- Nilsson, M. S. (2006). Sensitive forensic analysis using the Pyrosequencing technology. *International Congress Series*, (s. 625-627,1288).
- Pearce, L. L. (2008, 42). Mixed donor chimerism in recipient fingernails following reduced-intensity conditioning haematopoietic SCT., *Bone Marrow Transplant*, s. 361-362, doi:<http://dx.doi.org/10.1038/bmt.2008.176>.

- Picard, C. C. (2023, January). New methods for the quantification of mixed chimerism in transplantation. *Frontiers in Immunology*, s. 1-16, DOI 10.3389/fimmu.2023.1023116.
- Pope, S. C. (2006). The effect of bone marrow transplants on DNA profiles; a case example. *Sci. Justice*, s. 231-237, doi:http://dx.doi.org/10.1016/S1355-0306(06)71603-3.
- Rao, L. S. (2008). Y chromosome microchimerism in female peripheral blood. *Reprod BioMed Online*, s. 575–578.
- Renjith, G. P. (2013). The impact of chimerism in DNA-based forensic sex determination analysis. *Malays J Med Sci.*, s. 76-80.
- Santurtún, A. R. (2017). Genetic DNA profile in urine and hair follicles from patients who have undergone allogeneic hematopoietic stem cell transplantation,. *Sci Justice*, s. 336-340, doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.scijus.2017.05.003.
- Seo, Y. U. (2012, 14). STR and mitochondrial DNA SNP typing of a bone marrow transplant recipient after death in a fire. *Leg. Med.*, s. 331-335, doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.legalmed.2012.06.001.
- Serra, A. L.-R. (2018). Genetic anomaly and clinical history and its implication in paternity analysis. *Aust. J. Forensic Sci.*, s. 90-96, doi:http://dx.doi.org/10.1080/00450618.2016.1194475.
- Thiede, C. (2004). Diagnostic chimerism analysis after allogeneic stem cell transplantation: new methods and markers. *Am. J. Pharmacogenomics*, s. 177-187.
- Tögel, F. W. (2007). Adult bone marrow-derived stem cells for organ regeneration and repair. *Dev. Dyn.*, s. 3321-3331, doi:http://dx.doi.org/10.1002/dvdy.21258.
- Tran, S. P. (2003). Differentiation of human bone marrow-derived cells into buccal epithelial cells in vivo: a molecular analytical study. *Lancet*, s. 1084-1088, doi:http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736(03)12894-2.
- Tripura, C. P. (2013). Applications of human hematopoietic stem cells isolated and expanded from different tissues in regenerative medicine. *Regen. Med.* 8, s. 783-795, doi:http://dx.doi.org/10.2217/rme.13.75.

Von, W. B.-T. (2007). What do the X and Y chromosomes tell us about sex and gender in forensic case analysis? *J Forensic Leg Med.*, s. 27-30.

Walasek, M. v. (2012). Hematopoietic stem cell expansion:challenges and opportunities. *Ann. N. Y. Acad. Sci.*, s. 138-150,
doi:http://dx.doi.org/10.1111/j.1749-6632.2012.06549.x.

Yu, N. K. (2002). Disputed maternity leading to identification of tetragametic chimerism. *N. Engl. J. Med.*, s. 1545-1552,
doi:http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa013452.

Zeybek, V. A. (2016, 46). DNA profiling in blood, buccal swabs, and hair follicles of transplantation patients. *Turkish Journal of Medical Sciences*, s. 1177-1181,
doi:10.3906/sag-1501-103.

Zhou, Y. L. (2011). DNA profiling in blood, buccal swabs and hair follicles of patients after allogeneic peripheral blood stem cells transplantation. *Leg. Med.*, s. 47-51, doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.legalmed.2010.09.005.

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım 2023, Cilt:12, Sayı:2, 279-304
doi:10.28956/gbd.1122917

Gendarmerie and Coast Guard Academy
Institute of Security Sciences
Journal of Security Sciences, November 2023, Volume:12, Issue:2, 279-304
doi:10.28956/gbd.1122917

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Araştırma/ Research Article

Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde Hazırlanmış Olan Tezlerin Bibliyografya Çalışması
Bibliography Study of Theses Prepared in Forensic Medicine and Forensic Sciences Institutes

Yazar(lar) / Writer(s)

Rukiye TURGUT, Araştırma Görevlisi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi,
rukiye.turgut@ogc.iuc.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7834-1110

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 29.05.2022

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 17.11.2023

Atıf Bilgisi / Citation:

Turgut R., (2023). Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde Hazırlanmış olan Tezlerin Bibliyografya Çalışması, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 12(2), ss 279-304.
doi: 10.28956/gbd.1122917

ADLİ TIP VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜLERİNDE HAZIRLANMIŞ OLAN TEZLERİN BİBLİYOGRAFYA ÇALIŞMASI

Öz

Bu çalışmada; Türkiye’de Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde hazırlanmış olan lisansüstü tezlerin konulara göre amacı, sonucu ve önerileri meta-sentez yöntemi ekseninde değerlendirilerek açıklanmıştır. Araştırma Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüleri anahtar kelimesi ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanındaki 1991 ila 2022 yılları arasında yayımlanmış olan 977 tez meta-sentez yöntemi ile değerlendirilmiştir. Bu tezlerin erişim izinlerinin bulunup bulunmadığı, yıl, üniversite, ana bilim dalı, program, konu, tür (yüksek lisans/ doktora), yöntem, amaç, sonuç ve önerileri bakımından tasnif edilerek değerlendirilmiştir. Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde hazırlanmış olan lisansüstü tezlerin 739 (%75,64) yüksek lisans, 238 (%24,36) doktora tezi, tezler özelliği bakımından 672 özgün araştırma, 63 (%8,15) derleme ve 169 (%17,29) ise erişime açık olmadığı saptanmıştır. Tezlerin 663’ü İstanbul Üniversitesi’nde, 210’u Ankara Üniversitesi’nde 80’u İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa’da 24’ü ise diğer yükseköğretim kurumlarında hazırlanmıştır. Tezler ağırlıklı olarak 2010 yılı (53) ve sonrasında hazırlanmış olup tezlerden çoğunluğu (98) kriminalistik alanında olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Adli Tıp ve Adli Bilimler, Meta Sentez, Meta Analiz.

BIBLIOGRAPHY STUDY OF THESES PREPARED IN FORENSIC MEDICINE AND FORENSIC SCIENCES INSTITUTES

Abstract

In this study; the purpose, results and recommendations of the postgraduate theses prepared at the Institutes of Forensic Medicine and Forensic Sciences in Turkey were evaluated and explained on the axis of the meta-synthesis method. 977 theses published between 1991 and 2022 in the database of the National Thesis Center of the council of Higher Education were evaluated by meta-synthesis method with the keyword "Institutes of Forensic Medicine and Forensic Sciences". These theses were classified and evaluated in terms of whether they had access permissions, year, university, department, program, subject, type (master's/doctoral), method, purpose, results and recommendations. Of the postgraduate theses prepared at the Institutes of Forensic Medicine and Forensic Sciences, 672 are master's theses, 238 (%24,36%) are doctoral theses, 739 (75,64%), are original research, 63 (8.15%) are original research theses. 663 of the theses were prepared at Istanbul University, 210 at Ankara University, 80 at Istanbul University-Cerrahpaşa and 24 at other higher education institutions. The theses were mainly prepared in 2010 (53) and later, and the majority of the theses (98) were found to be in the field of criminalistics.

Keywords: Forensic medicine and forensic science, meta-synthesis, content analysis.

GİRİŞ

Adli bilim hem pratik hem de teorik bilginin ışığında disiplinler arası araştırmaların yapıldığı bir bilim dalıdır. Adli bilimlerin, pratikte olaylara çözüm bulmak için uygun teknik ve teorileri kullanılabilmesi amacıyla teorik bilgiye başvurması gerekmektedir. Adli bilimler bu bakımdan hem teorik hem de pratik çalışmayı gerektiren disiplinler arası bir bilim dalıdır. (Crispino, Ribaux, Houck, & Margot, 2011). Adli bilimler “adli patoloji”, “adli psikoloji”, “adli psikiyatri”, “adli farmakoloji”, “adli antropoloji”, “adli toksikoloji”, “adli genetik”, “kriminoloji” gibi farklı disiplinlerin olduğu bir alandır (Koç, & Biçer, 2009). Adli bilimlerde yapılan çalışmalar ile bilimsel bilgi ve metodoloji uygulanarak adli sorunlara çözüm üretilmektedir (Knepper, 2017).

Adli bilimler “adli” olay ve olgu ile ilgili her konuda disiplinleri birleştiren bir çatı görevi görmektedir. Doğan (2022) adli tıp adli bilimlerde oldukça önemli yeri olan adli bilimlerin bir uzmanlık alanı olduğunu belirtmiştir. Tarihi; yüzyıllar öncesine kadar uzanan adli tıp, hukuk ve tıp biliminin entegre olarak işlev gördüğü bir bilim dalıdır. Adli hekimler, tıp biliminin yetki alanları çerçevesinde hukukun uygulanması sürecinde etkin rol oynamaktadırlar (Payne-James, 2005; Koç, & Biçer, 2009). Adli tıp alanı hukuk ve tıp biliminin alt alanlarının (örneğin; patoloji, psikiyatri, farmakoloji vb.) entegre çalışması ile yürütülmektedir (Engstrom, 2009).

Türkiye’de adli tıp ve adli bilimler alanı ile ilgili çalışmalar üniversitelerde yürütülmektedir. Lisansüstü eğitim öğretim faaliyetlerini sürdüren İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü 1982 yılında adli bilimler ve adli tıp alanında lisansüstü eğitim veren ilk kurum olarak kurulmuş ve 1983 yılında 2809 sayılı yasa ile kanunlaştırılmıştır. 1986 yılında ise Adli Tıp Enstitüsünde Tıp, Fen ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalları kurulmuştur. 1986-1987 eğitim öğretim yılında öğrenci kabulü yapılmıştır (https://adlitip.istanbulc.edu.tr/tr/content/enstitumuz/tarihce_erişim_tarihi, 25. 03. 2022). Adli Tıp Enstitüsü Ankara Üniversitesinde 1983 yılında 2809 sayılı kanunla kurulmuş ve eğitim öğretim faaliyetlerine başlamıştır. Ankara Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsünün adı 2010 yılında Adli Bilimler Enstitüsü olarak değiştirilmiştir. Ankara Üniversitesi Adli Bilimler Enstitüsü’nde Adli Toksikoloji, Kriminalistik, Adli Biyoloji, Adli Genetik ve Adli Psikoloji olmak üzere beş ana bilim dalında lisans eğitimi verilmektedir (<http://adlibilimler.ankara.edu.tr/yonetim/> erişim tarihi, 25. 03. 2022). 2018 yılında 7141 sayılı kanun ile kurulan İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa’da Adli Tıp Enstitüsü faaliyetlerini sürdürmeye başlamıştır. Adli Tıp Enstitüsünün adı 2019

yılında Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü olarak değiştirilmiştir (<https://adlitip.istanbulc.edu.tr/tr/content/enstitumuz/tarihce>, erişim tarihi 25. 03. 2022). Polis Akademisinde Adli Bilimler Enstitüsü 05 Mart 2012 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile faaliyetlerine başlamıştır (<https://abe.pa.edu.tr/hakkinda.html>, erişim tarihi, 25. 03. 2022). Üsküdar Üniversitesinde ise Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsü, 9 Nisan 2016 tarihinde kurulmuştur (<https://uskudar.edu.tr/babe/genel-bilgi>, erişim tarihi, 25. 03. 2022).

1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Türk Dil Kurumu tarafından “forensic sciences” terimi Türkçede “adli bilimler” olarak verilmiştir. Adli olaylarla ilgili bilimsel gerçeğe ulaşmak için başvuru adli bilimler disiplinleri arası çalışmalar ile öne çıkmaktadır (Margot, 2011). Adli bilimlerde sosyal, fen ve tıp bilimlerinde disiplinler arası çalışmalar ile araştırmalar yapılmaktadır. Bu çalışmanın amacı; adli bilimler alanında hazırlanmış olan lisansüstü tezlerin meta sentez yöntemi kullanılarak incelenmesi ve bu enstitülerde çalışılan konularda kullanılan yöntemlerin ne olduğu, nasıl çalışıldığı, amacının ve sonucunun olup olmadığı, önerilere yer verilip verilmediğinin tespit edilmesidir.

2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bu çalışma, Türkiye’de Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde üretilen lisansüstü tezler incelenerek bilimsel perspektif ile hangi alan ve konularda yazıldığı, amaçlarının neler olduğu, hangi sonuçlara ulaşıldığı ve önerilerinin neler olduğu tespit edilerek derlenmesi açısından önem taşımaktadır. Bu araştırmanın adli bilimler ve adli tıp enstitüsünde yapılan lisansüstü tezler ile ilgili genel bir bakış açısı oluşturacağı ve bu alanda yapılacak yeni çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir. Bu araştırma kapsamında, aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Adli Tıp ve Adli Bilimler alanında Türkiye’deki üniversitelerde lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı nasıldır?
2. Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde tamamlanmış olan lisansüstü çalışmaların üniversitelere göre dağılımı nasıldır?
3. Hazırlanan tezlerin Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerine göre dağılımı nasıldır?
4. Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde tamamlanmış olan lisansüstü çalışmaların türlerine göre dağılımı (yüksek lisans ve doktora) nasıldır?

5. Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde tamamlanmış olan lisansüstü çalışmaların konulara (hukuk, sosyoloji, psikoloji vb.) göre dağılımı nasıldır?
6. Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde tamamlanmış olan lisansüstü çalışmaların yöntemlere göre dağılımı nasıldır?
7. Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde hazırlanmış olan lisansüstü çalışmalarda amaç belirtilmiş midir?
8. Adli Tıp ve Adli Bilimler alanında Türkiye’deki üniversitelerde tamamlanmış olan lisansüstü çalışmalarda nihai bir sonuç belirtilmiş midir?
9. Adli Tıp ve Adli Bilimler alanında Türkiye’deki üniversitelerde tamamlanmış olan lisansüstü çalışmalarda öneri var mıdır?

Bu araştırmada Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde Türkiye’deki Üniversitelerde tamamlanmış olup 21.05.22 tarihine kadar Yükseköğretim Tez Veri Tabanında bulunan tezlerin meta-sentez yapılması planlanmıştır. Meta-sentez çalışması ile belli bir konuda derlenen araştırmalardan elde edilen bulguları değerlendirerek nicel değerler ile sonuçlar elde edilmektedir (Ludvigsen, Hall Meyer, Fegran, Aagaard & Uhrenfeldt, 2016). Meta-sentez çalışmaları, araştırılan konu ile ilgili yapılan çalışmaların toplamından elde edilen bulguların birbirine entegre ederek bir sonuca ulaşılmaktadır (Clemmens, 2003).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu araştırmada Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde tamamlanmış olup 21.05.2022 tarihine kadar Yükseköğretim Tez veri tabanında bulunan tezlerin meta-sentez yapılması planlanmıştır. Meta-sentez çalışması ile belli bir konuda derlenen araştırmalardan elde edilen bulguları değerlendirerek nicel değerler ile sonuçlar elde edilmektedir (Ludvigsen, Hall Meyer, Fegran, Aagaard & Uhrenfeldt, 2016; Elçiçek, 2022). Meta-sentez çalışmaları ile araştırılan konu ile ilgili yapılan çalışmaların toplamından elde edilen bulguların birbiri ile entegre ederek bir sonuca ulaşılmaktadır (Clemmens, 2003, Aguirre, & Bolton, 2014). Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde hazırlanmış olan lisansüstü tezler ile ilgili bir meta-sentez çalışması bulunmamaktadır.

3.1. Örneklem

1991-2022 yılları arasında yayımlanmış olan ve Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi veri tabanındaki tezler araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında “Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü” anahtar kelimeleri

kullanılmıştır. Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde 21.05.2022 tarihi itibarıyla YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanındaki 1991-2022 yılları arasında 977 tez ise araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

3.2. Araştırmaya Dâhil Edilme Kriterleri

Araştırmaya dâhil edilecek çalışmaların belirlenmesinde YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından yararlanılmıştır. Araştırmaya dâhil edilme kriterleri: YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yayınlanmış bir tez olması ve Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde yapılmasıdır.

3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde hazırlanmış olup 21.05.2022 tarihi itibarıyla Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yer alan 977 tez ile sınırlıdır. 21.05.2022 tarihinden sonra ilgili veri tabanında yer alan tezler araştırmaya dâhil edilmemiştir. Araştırmaya dâhil edilen tezlerden 97'sinin yayın izni bulunmaması nedeniyle detaylı araştırma yapılamamıştır. Bu tezlerden 49'unun ise özeti de ilgili veri tabanında bulunmamaktadır. Bu tezler de araştırmada sorulan sorular kapsamında değerlendirilmemiştir.

3.4. Kodlama

Araştırmada kullanılan kodları oluştururken Polat & Ay (2016) meta-sentez çalışmalarında geçerlilik ve güvenilirlik basamaklarından yararlanılmıştır. Çalışmada olası hatalardan sakınmak ve araştırmada geçerlilik ve güvenilirliğinin sağlanması amacıyla araştırmaya dâhil edilen tezler, başka bir araştırmacı tarafından da okunarak tezlerin ortak yönleri saptanmıştır. Bulgularda konu bütünlüğünü oluşturabilmek ve sentezlemeyi kolaylaştırabilmek için tezler ortak yönler göz önünde bulundurularak kodlanmıştır. Çalışmada tezlerin amaçlarına yönelik on, tezlerin sonuçlarıyla ilişkili on bir ve tezlerde yer verilen önerilerle alakalı sekiz tema oluşturularak kodlanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında incelenen tezler, önceden belirlenmiş olan temalara göre nicel ve nitel olarak analiz edilmiştir. Niceliksel olarak temalara uygun olan bulgular, grafik veya tablo olarak verilmiştir. Elde edilen sonuçların bu şekilde verilmesindeki maksat alanda yapılan çalışmaların bütününe dair bir çıkarım yapılmasını sağlamaktır. Nicel olarak tezler yıl, tür, üniversite ve yöntem başlıklarında kategorize edilerek verilmiştir. Nitel olarak konu, alan, amaç, sonuç

ve öneriler arasındaki benzerlik ve farklılıklar tespit edilerek tablo olarak verilmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde, “Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde” hazırlanmış olan ve Yüksek Öğretim Kurumu tez veri tabanında bulunan tezlerin içerik analizi sonucunda elde edilen bulguları verilmiştir.

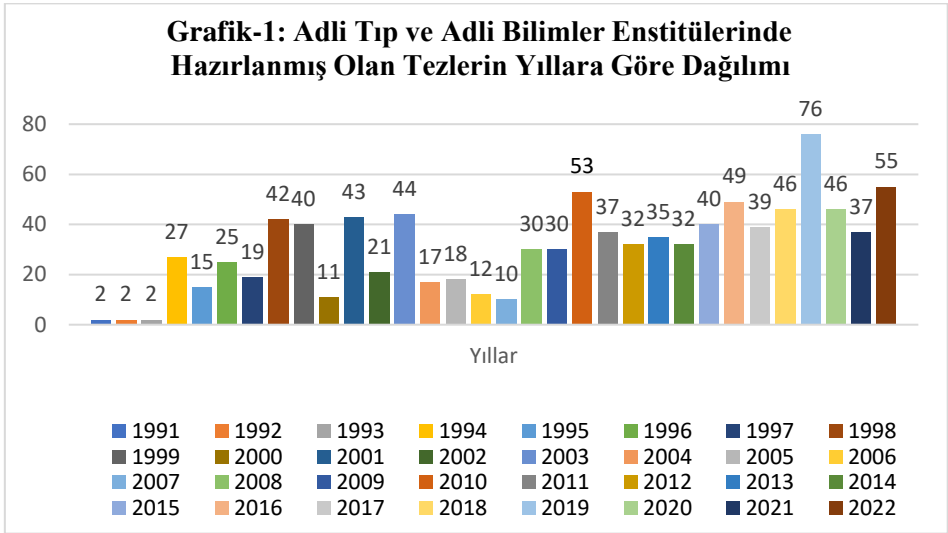
Tablo 1’de, Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde hazırlanmış olan tezlerin türleri, özellikleri, araştırma desenleri ve erişim izin durumlarına dair bilgiler yer almaktadır. Bu bulgularda tezlerin %75,63 (739)’ünün yüksek lisans tezi, %68,78 (672)’ünün ise özgün türde tezler olması öne çıkmaktadır. Özgün araştırma olarak hazırlanmış tezlerde ise çoğunlukla niceliksel yöntemlerin kullanıldığı dikkat çekmektedir. Çalışmada 169 (17,29) tezin özelliğine ise ulaşılamamıştır. Bu tezlere erişim izni olmadığı için “ulaşılamayan” olarak kodlanmıştır. Ulaşılamayan tezlerden 24’ünün hangi anabilim dalında hazırlandığı bilgisi de bulunmamaktadır.

Tablo-1. Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde Yazılan Tezlerin Türleri, Özellikleri, Yöntemi ve İzin Durumları

		N	%
Tezin Türü	Yüksek Lisans	739	75,63
	Doktora	238	24,37
	Toplam	977	100,0
Tezin Özelliği	Özgün araştırma	672	68,78
	Derleme	96	9,82
	Ulaşılamayan	209	21,39
	Toplam	977	100,0
Tezin Yöntemi	Niteliksel	59	6,03
	Niceliksel	711	72,77
	Karma	61	6,24
	Ulaşılamayan	169	17,29

	Toplam	977	100,0
Erişim İzin Durumu	İzinli	808	82,70
	İzinsiz	169	17,29
	Toplam	977	100,0

Grafik-1.'de yıllara göre Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde hazırlanan tezler verilmiştir. Grafikte, Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde en fazla tez 2019 yılında 76'sının tamamlanmış olması öne çıkmaktadır. 2010 yılında 53, 2016 yılında 49 ve 2018 yılında ise 46 tez tamamlandığı görülmektedir. Grafikte bu tezlerin 340 (%34,80)'sinin 2015 yılı ve sonraki yıllarda tamamlandığı görülmektedir.

Tablo-2.'de Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde tamamlanmış olan tezlerin üniversitelere göre dağılımları yer almaktadır. Tablo incelendiğinde 663 (%67,86)'sinin İstanbul Üniversitesinde hazırlandığı görülmektedir. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa'da ise 80 (%8,18), Polis Akademisinde 20 (%2,47), Ankara Üniversitesinde 210 (%21,49) ve Üsküdar Üniversitesinde ise 4 (%0,41) lisansüstü tez tamamlanmıştır.

Tablo 2: Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde Hazırlanan Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversite		Yüksek Lisans	Doktora	Toplam
Ankara Üniversitesi	N	148	62	210
	%	71,21	28,79	100,0
İstanbul Üniversitesi	N	513	150	663
	%	75,37	24,63	100,0
İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa	N	54	26	80
	%	67,08	32,92	100
Polis Akademisi	N	20		20
	%	100		100
Üsküdar Üniversitesi	N	4		4
	%	100		100,0

Tablo-3.'te Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde tamamlanmış olan lisansüstü tezlerin ana bilim dallarına göre dağılımları verilmiştir. Bu tablodaki bulgulara göre Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalında 493 (%50,46), Fen Bilimleri Ana Bilim Dalında 210 (%21,49), Tıp Bilimleri Ana Bilim Dalında 24 (%2,45), Disiplinler Arası Adli Bilimler Ana Bilim Dalında 198 (%20,26), Kriminalistik Ana Bilim Dalında 7 (%0,716), Adli Bilimler Ana Bilim Dalında ise 4, hangi ana bilim dalında hazırlanmış olduğu belirtilmeyen lisansüstü tez sayısı ise 27 (%2,76) olarak verilmiştir.

Tablo-3. Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde Yazılan Tezlerin Ana Bilim Dallarına Göre Dağılımı

Ana Bilim Dalı		Yüksek Lisans	Doktora	Toplam
Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı	N	382	111	493
	%	77,48	22,52	100,0
Fen Bilimleri Ana Bilim Dalı	N	166	44	210
	%	79,05	20,95	100,0
Tıp Bilimleri Ana Bilim Dalı	N	2	22	24
	%	8,33	91,66	100,0
Adli Bilimler Ana Bilim Dalı	N	4	-	4
	%	100	-	100,0
Disiplinlerarası Adli Bilimler Ana Bilim Dalı	N	132	57	187
	%	70,58	29,42	100,0
Kriminalistik Ana Bilim Dalı	N	1	6	7
	%	14,28	85,71	100,0
Adli Psikoloji Ana Bilim Dalı	N	12	2	14
	%	85,71	14,28	100,0
Adli Toksikoloji ve Kimya Ana Bilim Dalı	N	8	6	14
	%	57,14	42,85	100,0
Adli Bilişim Ana Bilim Dalı	N	1	-	1
	N	22	2	24
Belirsiz	%	91,66	8,33	100

Tablo-4'te Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde tamamlanmış olan lisansüstü tezlerin ana bilim dallarında alana göre dağılımları verilmiştir. Bu tablodaki bulgulara göre Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalında Psikoloji 168, Sosyoloji 42, Hukuk 33, Kriminoloji 11, Ekonomi/Bankacılık 5, Halkla İlişkiler 4, Kamu Yönetimi/ Uluslararası İlişkiler 4, Tarih 3, Teknoloji 3, diğer alanlarda 121, ulaşılamayan 99 olmak üzere toplam 493 tez bulunmaktadır. Fen Bilimleri Ana Bilim Dalında Genetik 32, Veterinerlik 6, Kimya 7, Mühendislik 3, Antropoloji 5,

Gıda Mühendisliği 17, Hukuk 8, diğer 115, ulaşılamayan 17 olmak üzere toplamda 210 lisansüstü tez tamamlanmıştır. Disiplinler Arası Bilimleri Ana Bilim Dalında kriminalistik 84, genetik 23, psikoloji 37, hukuk 13, kimya 11, psikofarmakoloji 8, diğer alanlarda 14 ve ulaşılmayan 8 olmak üzere toplam 198 tez hazırlanmıştır.

Tablo-4. Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde Yazılan Tezlerin Türlere Göre Dağılımı

Ana Bilim Dalları	Alan	N	Yüksek Lisans	Doktora
Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı	Psikoloji	168	139	29
	Sosyoloji	42	29	13
	Hukuk	33	26	7
	Kriminoloji	11	10	1
	Ekonomi/Bankacılık	5	1	4
	Halkla İlişkiler	4	4	
	Kamu Yönetimi/ Uluslararası İlişkiler	4	4	
	Tarih	3	2	1
	Teknoloji	3	2	1
	Diğer	121	98	23
Ulaşılamayan	99	67	32	
Toplam		493	382	111
Fen Bilimleri Ana Bilim Dalı	Genetik	32	24	8
	Veterinerlik	6	5	1
	Kimya	7	5	2
	Mühendislik	3	3	
	Antropoloji	5	5	
Gıda Mühendisliği	17	16	1	

	Hukuk	8	4	4
	Diğer	93	72	21
	Ulaşılamayan	39	32	7
	Toplam	210	166	44
Disiplinler Arası Adli Bilimler Ana Bilim Dalı	Kriminalistik	88	65	19
	Genetik	23	20	3
	Psikoloji	37	12	25
	Hukuk	13	13	-
	Kimya	11	6	5
	Psikofarmakoloji	8	8	-
	Diğer	14	11	3
	Ulaşılamayan	8	6	2
	Toplam	198	141	57
	Kriminalistik Anabilim Dalı		7	6
Adli Psikoloji Ana Bilim Dalı	Psikoloji	2	1	1
Adli Toksikoloji Ana Bilim Dalı	Ulaşılamayan	12	11	1
	Kimya	3	1	2
	Ulaşılamayan	11	6	5
Adli Bilişim Ana Bilim Dalı		1	1	-

Tablo-5.'te, tezlerin alanları tezlerin özellikleri (derleme/özgün araştırma) açısından değerlendirilmiştir. Öne çıkan bulgu ise özgün araştırma olarak hazırlanmış olan 672 tezdən 326 tez Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalında hazırlanmış olmasıdır. Bu çalışmalarda diğer alanlara oranla psikoloji alanı ile ilgili yapılan araştırmalar diğer alanlara oranla oldukça fazla olduğu 157 (%48.15) olmaktadır.

Tablo-5. Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde Yazılan Tezlerin Özelliklerine Göre Dağılımı

Ana Bilim Dalları	Alan	N	Derleme	Özgün
Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı	Psikoloji	168	11	157
	Sosyoloji	42	2	40
	Hukuk	33	24	9
	Kriminoloji	12	2	9
	Ekonomi/Bankacılık	5	1	4
	Halkla İlişkiler	4	1	3
	Kamu Yönetimi/ Uluslararası İlişkiler	4	2	2
	Tarih	3	3	-
	Teknoloji	3	-	3
	Diğer	120	16	104
Toplam	394	67	326	
Fen Bilimleri Ana Bilim Dalı	Genetik	32	-	32
	Veterinerlik	6	-	6
	Kimya	7	-	7
	Mühendislik	3	-	3
	Antropoloji	5	-	5
	Gıda Mühendisliği	17	-	17
	Hukuk	8	6	2
	Diğer	93	7	86
Toplam	171	15	156	
Disiplinler Arası Adli Bilimler Ana Bilim Dalı	Kriminalistik	84	-	84
	Genetik	23	-	23
	Psikoloji	37	3	34
	Hukuk	13	11	2
	Kimya	11	-	11
	Psikofarmakoloji	8	-	8
	Diğer	14	-	14
Toplam	190	14	176	
Kriminalistik Anabilim Dalı		7	-	7
Adli Psikoloji Ana Bilim Dalı		3	-	3

Adli Toksikoloji ve Kimya Ana Bilim Dalı	3	-	3
Adli Bilişim Ana Bilim Dalı	1	-	1

Tablo-6.'da, tezlerin alanları, yöntemleri (nitel, nicel ve karma) açısından değerlendirilmiştir. Öne çıkan bulgu ise nicel yöntemler ile hazırlanmış olan tezlerden 294 (%45,79)'ünün Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalında hazırlanmış olmasıdır. Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalında ise Psikoloji alanı ile ilgili hazırlanan tezler nicel yöntemle hazırlanan tezler arasında sayıca en fazla (137) olanıdır.

Tablo-6. Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde Yazılan Tezlerin Yöntemlerine Göre Dağılımı

Ana Bilim Daları	Alan	Nitel	Nicel	Karma
Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı	Psikoloji	10	135	21
	Sosyoloji	5	29	8
	Hukuk	19	8	6
	Kriminoloji	2	6	3
	Ekonomi/Bankacılık	1	3	1
	Halkla İlişkiler	1	3	-
	Kamu Yönetimi/ Uluslararası İlişkiler	2	2	-
	Tarih	3	-	-
	Teknoloji	-	3	-
	Diğer	6	23	14

	Genetik	-	32	-
	Veterinerlik	-	6	-
	Kimya	-	7	-
Fen Bilimleri Anabilim Dalı	Mühendislik	-	3	-
	Antropoloji	-	5	-
	Gıda Mühendisliği	-	17	-
	Hukuk	7	1	-
	Diğer	3	83	7
	Kriminalistik	-	82	2
	Genetik	-	23	-
Disiplinler Arası Adli Bilimler Anabilim Dalı	Psikoloji	5	30	2
	Hukuk	6	3	4
	Kimya	-	11	-
	Pskofarmakoloji	-	8	-
	Diğer	2	6	3
Kriminalistik Anabilim Dalı			7	
Adli Psikoloji Anabilim Dalı		1	2	-
Adli Toksikoloji ve Kimya Anabilim Dalı		-	3	-
Adli Bilişim Anabilim Dalı		-	1	-

Tablo-7.'de, tezlerin konulara göre dağılımı verilmiştir. Tabloya göre suç konusunda hazırlanmış olan tezlerin sayısının 112 olarak tespit edildiği ve kodlanmış olan konular arasında en fazla olduğu saptanmıştır. Bu tezlerin 24 psikoloji alanında hazırlanmıştır.

Tablo-7. Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde Yazılan Tezlerin Konulara Göre Dağılımı

Alan	Konu	N	Yüksek Lisans	Doktora
Sosyal Bilimler Anabilim Dalı	Suç	118	89	29
	Hükümlü	10	7	3
	Aile	18	17	1
	Kolluk	11	4	2
	Şiddet	51	44	7
	İntihar	13	10	3
	Madde	29	26	3
	Bilirkişilik	5	5	-
	Malpraktis	1	1	-
	Terör	4	4	-
	Çocukluk Çağı Travmaları	58	42	16
	İletişim	4	2	2
	Yönetim	2	2	-
	Göç	9	9	-
	Diğer	68	57	11
Fen Bilimleri Anabilim Dalı	DNA	14	11	3
	Genetik	12	8	4
	Cinsiyet Tayini	6	6	-

	Belge İnceleme	9	7	2
	Tıbbi Malpraktis	4		4
	Madde	9	9	-
	Hukuk	8	4	4
	Mühendislik	20	15	5
	Diğer	95	78	17
	Otopsi	8	8	-
	Kriminalistik	88	69	19
Disiplinlerarası	Psikoloji	37	12	25
Adli Bilimler	Antropoloji	12	9	3
	Biyoloji	12	9	3
	Genetik	14	12	2
	Diğer	19	16	3
Krimibalistik Anabilim Dalı		7	6	1
Adli Psikoloji Ana Bilim Dalı		3	0	7
Adli Toksikoloji ve Kimya Ana Bilim Dalı		3	1	2
Adli Bilişim Ana Bilim Dalı		1	1	0

Tablo-8.'de tezlerin amaçları, tezlerin türüne göre yüksek lisans ve doktora kategorisinde incelenmiştir. Amaçları net olarak belirtilen tezlerin çoğunluğunun psikopatoloji konusunda olduğu saptanmıştır.

Tablo- 8. Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde Yazılan Tezlerin Amaçlarına Göre Dağılımı

Amaç	N	Yüksek Lisans	Doktora
Suçlu profili, suçun oluşumu	126	91	35
Kriminoloji ve/veya psikolojik ekseninde aile	51	38	13
Şiddet davranışının boyutları	73	48	25
Psikopatoloji ve adli bilimler	42	34	8
Madde kullanım ve/veya madde etkisi	18	16	2
Göçün sosyolojik ve psikolojik boyutları	4	3	1
Tıbbi Malpraktis davalarında deliller	4	1	3
Mobing ve iş arasındaki ilişki	6	3	3
Medya ve hukuk	4	4	
Adli Bilimlerde delil	121	78	43
Diğer	359	263	96
Toplam	808	579	229

Tezlerin sonuçları, tematik kodlama ile 10 ana başlık altında kategorize edilmiştir. Tablo 9’da bu tezler yüksek lisans ve doktora türüne göre değerlendirilmiştir. Tezlerin büyük çoğunluğunun adli olayları aydınlatma ve suç bağlamında olması öne çıkmaktadır.

Tablo-9. Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde Yazılan Tezlerin Sonuçlarına Göre Dağılımı

Sonuç	N	Yüksek Lisans	Doktora
Suç motivasyonu	112	78	34
Ailenin adli olaylardaki rolü	48	39	9
Psikiyatrik bozukluklar ve aile	62	43	19
Madde etkisi ve suç	23	21	2
Ayrımcılık ve nefret suçları	3	2	1
Medyanın haber almaya etkisi	4	4	
Terör olaylarının etkisi	4	4	
DNA'nın adli bilimler için önemi	27	19	8
Adli olayın aydınlatılması	15	9	6
Adli Olayların aydınlatılmasında belge	134	93	41
Diğer	376	259	117
Toplam	808	571	237

Tablo-10. Da tezlerin önerileri, yüksek lisans ve doktora türüne göre incelenmiştir. Tezlerin önerileri, tematik kodlama ile 9 alt alan olarak belirlenmiştir. Bu önerilere araştırmacıların tezlerinde vermiş oldukları bulgular ışığında ulaşılmıştır.

Tablo-10. Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde Yazılan Tezlerin Önerilerine Göre Dağılımı

Öneri	N	Yüksek Lisans	Doktora
Eğitim, psikoterapi	299	237	62
Aile içi iletişimi güçlendirmek	35	14	21
Şiddet önleme kurumları	29	16	13
Madde kullanımı önleme stratejileri	15	12	3
Suç önlemek için kamusal stratejiler	40	27	13
En çok hata yapılan noktalar konusunda aydınlatılması	48	21	27
Konuyu meslek bağlamında değerlendirip iyileştirme	4	1	3
Adli olayları aydınlatmada yeni yöntemlerin kullanılması için eğitim	35	29	6
Önerisi Bulunmayan	296	247	49

5. TARTIŞMA

Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde hazırlanmış olan tezlerin daha çok yüksek lisans programlarında ve özgün türde hazırlanmış olduğu saptanmıştır. Bu tezlerin büyük bir bölümünün erişime açık olduğu görülmektedir (Tablo 1). Lisansüstü çalışmalarda doktora programı alandaki bilgi ve yetkinlik bakımından en üst düzeyde bir yeterlilik kazandırmayı amaçlamaktadır (Toprak & Erdoğan, 2013). Yapılan bu çalışmada elde edilen bulgulara göre Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde tezlerin %22,90'ı neredeyse 1/4'ünün doktora tezi olduğu saptanmıştır (Tablo1). Lisans eğitiminde edinilen akademik bilgiyi daha da derinleştirmek ve akademik çalışmalar yapabilmek için yüksek lisans bir basamak olarak görülmektedir. Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde ile ilgili

yayımlanmış tezlerin özellik durumlarına göre dağılımına bakıldığında; özgün tezlerin sayısının 672 derleme araştırma olarak gerçekleştirilen tezlerin ise 96 olduğu tespit edilmiştir. Ulaşılamayan tez sayısı ise 169 (%17,29) olarak saptanmıştır (Tablo, 1). Ankara Üniversitesi'nde Adli Bilimler Enstitüsü Sağlık Bilimleri Enstitüsü'ne bağlı olarak hizmet vermekte olup hazırlanan tezler Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü adı ile YÖK tez veri tabanında bulunmaktadır.

Yapılan araştırmada Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerde hazırlanmış olan tezler doğrusal olmamakla birlikte her yıl artarak çalışmalara devam edilmiş, özellikle 2020 yılı ve sonrasında arttığı tespit edilmiştir (Grafik, 1). Adli bilimlerde disiplinler arası çalışmalar ile birlikte araştırmalar hız kazanmıştır (Ristenbatt III, Hietpas, De Forest, & Margot, 2022).

Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde hazırlanmış olan tezlerin 663 (%67,86)'sinin İstanbul Üniversitesinde hazırlandığı görülmektedir. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa'da ise 80 (%8,18) tez hazırlanmıştır (Tablo, 2). Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü 2018 yılında 30.425 sayılı Resmî Gazetede ilan edilen 7141 sayılı kanuna göre İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa'da kalmıştır (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/05/20180518-1.htm>, erişim tarihi, 25. 03. 2022).

Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalında 493 (%51,73), Fen Bilimleri Ana Bilim Dalında 210 (%22,03), Tıp Bilimleri Ana Bilim Dalında 24 (%3,10), Kriminalistik Ana Bilim Dalında 7 (%0,73) tez tamamlanmıştır (Tablo, 3). İstanbul ve Ankara Üniversitelerinde Adli Bilimlerde yüksek lisans ve doktora eğitimi verilmektedir (Koç & Biçer, 2009).

Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalında Psikoloji 168, Sosyoloji 42, Hukuk 33, Kriminoloji 11, Ekonomi/Bankacılık 5, Halkla İlişkiler 4, Kamu Yönetimi/ Uluslararası İlişkiler 4, Tarih 3, Teknoloji 3, diğer 162, Ulaşılamayan 99 olmak üzere toplam 493 tez bulunmaktadır. Fen Bilimleri Ana Bilim Dalında Genetik 32, Veterinerlik 6, Kimya 7, Mühendislik 3, Antropoloji 5, Gıda Mühendisliği 17, Hukuk 8, diğer 115, ulaşılabilen 17 olmak üzere toplamda 210 lisansüstü tez tamamlanmıştır. Disiplinler Arası Bilimleri Ana Bilim Dalında kriminalistik 84, genetik 23, psikoloji 37, hukuk 13, kimya 11, psikofarmakoloji 8, diğer alanlarda 14 ve ulaşılabilen 8 olmak üzere toplam 198 tez hazırlanmıştır (Tablo, 4).

Adli bilimler hukuk sistemi, kolluk, özel şirketler, bankacılık, eğitim, kültür gibi her konu ile yakından ilişkili bir alandır. Bu bakımdan her alandan araştırmacılar

disiplinler arası çalışmalar yaparak adli bilimler alanında hizmet vermektedir (Dinis-Oliveira, Madureira-Carvalho, Fernandes, Caldas & Azevedo, 2022). Diğer diye kodladığımız çalışmaların her biri ayrı ayrı konuları ihtiva ettiğinden dolayı farklı bir kod verilmeyip topluca değerlendirilmiştir. Verilen tabloda da görüldüğü gibi Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde hemen her konuda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar disiplinler arası perspektif ile adli olay ve olgulara çözüm önerileri sunmak için bir klavuz niteliği taşımaktadır.

Nicel yöntemler ile hazırlanmış olan tezlerin diğerlerine kıyasla daha fazla olduğu görülmektedir (Tablo, VI). Nicel araştırma yöntemleri ile konu sayısal veriler ile bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki nedensel ilişki açıklanmaktadır. Alanyazında nitel, karma ya da nicel araştırma yöntemlerinin birinin diğerine oranla daha güvenilir olduğuna ilişkin bir durumun söz konusu olmadığı belirtilmiştir (Gökçe, Toktay, & Arpat, 2022).

Azzopardi, Eirich, Rash, MacDonald & Madigan (2019) çocukların cinsel istismarına ilişkin yaptıkları meta analizde bu konuda çalışılan 2393 makaleye ulaştıklarını belirtmiştir. Yaptığımız çalışmada da görüldüğü üzere Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde çocukluk çağı travmaları diğer konulara kıyasla daha fazla çalışılan konular arasındadır. Bunu müteakip suç ve şiddet konuları diğer konulara kıyasla daha fazla çalışılan konular arasında olduğu saptanmıştır.

Toprak (2013)'a göre lisansüstü programlarda çalışmalar alt alana, temel alana ve geniş alana doğru bir hiyerarşi ile disiplinler arası temel alan metodolojisi ile çalışılmaktadır. Adli Bilimler Enstitülerinde çalışılan konular oldukça geniş bir yelpazede olduğu görülmektedir. Bu araştırmalarda açıkça görülmektedir ki Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde tamamlanmış olan tezler disiplinler arası çalışmalar yürütülmektedir (Tablo, 7).

SONUÇ

Adli Bilimler Enstitülerinde oldukça geniş bir yelpazede disiplinlerden lisansüstü tez çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. Bunun sebebinin ise ilgili alanda disiplinler arası araştırmacıların yer alması olduğu düşünülmektedir. Ancak çalışmada Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde tamamlanmış olan lisansüstü çalışmalarda güncel konulardan olan yapay zekâ, bigdata, salgın hastalıklar, organ nakli gibi konuların yer almadığı görülmektedir. Yapılan tezlerin kodlanması ile 24 ayrı konunun sosyal bilimler ana bilim dalı, fen bilimleri ana bilim dalı ve tıp bilimleri ana bilim dalında da çalışıldığı ve diğer olarak kodlanan 100'den daha fazla konunun ise bu üç ana bilim dalında ve kriminalistik ana bilim dalında da

çalışıldığı görülmektedir. Sosyal bilimler ana bilim dalında diğer ana bilim dallarına kıyasla daha fazla çalışma yapıldığı görülmektedir. Yapılan önerilerin “adli olayı aydınlatma”, psikoterapi, “bilinçlendirme” gibi genel ifadelerle yer verildiği görülmektedir. Bu araştırmanın adli bilimler alanında yapılacak çalışmalara bütünsel kaynak olarak önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aguirre, R. T., & Bolton, K. W. (2014). Qualitative interpretive meta-synthesis in social work research: Uncharted territory. *Journal of Social Work*, 14(3), 279-294.
- Azzopardi, C., Eirich, R., Rash, C. L., MacDonald, S., & Madigan, S. (2019). A meta-analysis of the prevalence of child sexual abuse disclosure in forensic settings. *Child Abuse & Neglect*, 93, 291-304.
- Clemmens, D. (2003). Adolescent motherhood: A meta-synthesis of qualitative studies. *MCN: The American Journal of Maternal/Child Nursing*, 28(2), 93-99.
- Crispino, F., Ribaux, O., Houck, M., & Margot, P. (2011). Forensic science—a true science? *Australian Journal of Forensic Sciences*, 43(2-3), 157-176.
- Dinis-Oliveira, R. J., Madureira-Carvalho, Á., Fernandes, L., Caldas, I. M., & Azevedo, R. M. (2022). The Portuguese Association of Forensic Sciences Model for Forensic Expert Certification: An Urgent Need and Regulation Proposal. *Forensic Sciences*, 2(2), 417-422.
- Doğan, M. B. (2022). Adli Bilimlerde Adli Tıp ve Adli Tıp Dışı Alanların Türkiye'deki Yapılanması ile İlgili Sorunlar: İki Rapor ile Değerlendirme. *Adli Tıp Bülteni*, 27(1), 66-77.
- Elçiçek, M. (2022). Uzaktan Eğitim Engelleri: Bir Meta-Sentez Çalışması. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 35-45.
- Engstrom, E. J. (2009). History of forensic psychiatry. *Current Opinion in Psychiatry*, 22(6), 576-581.
- Gökçe, E. U. (2022). Uluslararası ilişkiler çalışmalarında açıklamaya ve anlamaya dayalı nitel araştırma süreci, yöntemler ve bilgisayar destekli veri analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (51), 37-53.
- İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, Erişim tarihi: 07.04.2022, <https://adlitip.iuc.edu.tr/tr/content/enstitumuz/tarihce>.
- Knepper, P. (2017). Twin sciences?: The history of forensic science and criminology. In *The Routledge International Handbook of Forensic Intelligence and Criminology* (pp. 7-17). Routledge.
- Koç, S., & Biçer, Ü. (2009). Adli tıbbın tarihsel gelişimi, Türkiye'deki yapılanması ve sorunları. *Klinik Gelişim*, 22, 1-5.

- Ludvigsen, M. S., Hall, E. O., Meyer, G., Fegran, L., Aagaard, H., & Uhrenfeldt, L. (2016). Using Sandelowski and Barroso's meta-synthesis method in advancing qualitative evidence. *Qualitative health research*, 26(3), 320-329.
- Margot, P. (2011). Forensic science on trial-What is the law of the land? *Australian Journal of Forensic Sciences*, 43(2-3), 89-103.
- Neal, T., Lienert, P., Denne, E., & Singh, J. P. (2022). A general model of cognitive bias in human judgment and systematic review specific to forensic mental health. *Law and human behavior*, 46(2), 99.
- Payne-James, J. (2005). History and development of clinical forensic medicine. In *Clinical forensic medicine* (pp. 1-36). Humana Press.
- Polat, S., & Ay, O. (2016). Meta-sentez: Kavramsal bir çözümleme. *Eğitimde Nitel*
- Ristenbatt III, R. R., Hietpas, J., De Forest, P. R., & Margot, P. A. (2022). Traceology, criminalistics, and forensic science. *Journal of Forensic Sciences*, 67(1), 28-32.
- Toprak, M. & Erdoğan, A. (2013). Lisansüstü eğitimde Avrupa yaklaşımı. VI. Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, 10-36.
- Ludvigsen, M. S., Hall, E. O., Meyer, G., Fegran, L., Aagaard, H., & Uhrenfeldt, L. (2016). Using Sandelowski and Barroso's meta-synthesis method in advancing qualitative evidence. *Qualitative health research*, 26(3), 320-329.
- Ankara Üniversitesi, Adli Bilimler Enstitüsü, Erişim tarihi: 07.04.2022, <http://adlibilimler.ankara.edu.tr/yonetim/>.
- Resmî Gazete, Kanun No: 7141 (2018). Erişim tarihi: 07.04.2022, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/05/20180518-1.htm>.
- Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Veri Tabanı, Erişim tarihi: 15.10.2022, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>.

YAZIM KURALLARI

1. YAYIN İLKELERİ

1.1. Genel İlkeler

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi tarafından 2012 yılında yayımlanmaya başlayan Güvenlik Bilimleri Dergisi, “güvenlik” alanındaki kuramsal ve uygulamalı özgün araştırma, inceleme, derleme türündeki yazılar ile kitap incelemelerinin yayımlandığı ulusal ve uluslararası veri tabanlarında taranan ulusal hakemli ve basılı olarak yayımlanan bilimsel bir dergidir. Mayıs ve Kasım aylarında olmak üzere yılda 2 (iki) kez basılı ve online olarak yayımlanmaktadır.

Derginin yayın dili Türkçe olmakla birlikte, Yayın Kurulunun kararına bağlı olarak yabancı dilde yazılan makaleler de derginin genel ilkeleri çerçevesinde yayımlanabilir. Yazı başlığı, anahtar kelimeler ve makalenin öz kısmı, bütün makalelerde Türkçe ve İngilizce olarak bulunmak zorundadır.

Dergide “güvenlik” konusuna odaklı olmak şartı ile siyasal bilgiler, hukuk, kamu yönetimi, işletme, coğrafya, tarih, iletişim, ekonomi, bilişim, psikoloji ve sosyoloji vb. sosyal, beşeri, idari bilimler alanında özgün eserler ve daha önce yayımlanmamış veya herhangi bir yayın sürecine girmemiş araştırma, inceleme ve derleme türünde yazılar ile kitap incelemeleri yayımlanır. Ancak, bilimsel toplantılarda (kongre, sempozyum, seminer vb.) sunulan ve tam metni yayımlanmamış olan bildiriler, sunulduğu yer ve tarih belirtilmek şartıyla kabul edilir.

Dergide yayımlanması istenen yazılar, Türk Dil Kurumunun güncel dilbilgisi kurallarına (imla, noktalama, açıklık, anlaşılabilirlik vs.) uygun olmalıdır. Bu nedenle oluşabilecek sorunlardan ve eleştirilerden tamamen yazar sorumludur. Yayımlanmak üzere gönderilen makalelerin, derginin yayın ilkeleri ve yazım kurallarına uygunluğu Yayın Kurulu tarafından öncelik sırasına göre değerlendirilir.

Yayın ilkelerine ve yazım kurallarına uygun biçimde hazırlanmayan makaleler değerlendirmeye alınmaz ve hakeme gönderilmez. Yayın Kurulu yazıyı bilimsel yönden değerlendirmek üzere hakeme veya düzeltilmek üzere yazarına geri göndermek, yazının şekil ve formatıyla sınırlı kalmak kaydıyla düzeltme ve kısaltma yapmak, yayın ve etik kurallara uymayanları yayımlamamak yetkisine sahiptir.

Kör hakem sisteminin uygulandığı Güvenlik Bilimleri Dergisi’ne gönderilen makaleler, hakem değerlendirmesinden ve kitap incelemeleri de editör

değerlendirmesinden geçtikten sonra yayınlanır. Dergiye gönderilecek yazıların en az iki hakemden kabul alması gerekmektedir. Hakem değerlendirmeleri olumlu bulunduğu halde, makale sayısının fazla olması nedeniyle yayımlanmayan makaleler bir sonraki sayıda yayımlanmak üzere editör tarafından değerlendirilir. Bu şekilde 1 (bir) yıldan fazla bekleyen makale güncelliğini yitirdiği için yayımlanmaz.

Yayınlanan makalelerin ve kitap incelemelerinin bütün yayın hakları dergiye, yayınlanan yazıların içerik sorumluluğu ise yazara aittir. Makalelerdeki görüşler, yazarlarının şahsi görüşleri olup; hiçbir kurum ve kuruluşun resmi görüşü niteliğini taşımaz.

Yayın Kurulu ile hakem ve yazarlardan gelen bilgi, belge ve değerlendirme sonuçları 5 (beş) yıl süreyle saklanmaktadır.

Güvenlik Bilimleri dergisi ücretsiz bir dergi olup, yazarlara telif ücreti ödenmemektedir.

1.2. Etik İlkeler

Güvenlik Bilimleri Dergisi, bilimsel bilginin gelişimi açısından yayın etiğine büyük önem atfetmektedir. Bu açıdan, Yayın Etiği Komitesi (COPE) (<https://publicationethics.org/>) ve Açık Erişim Dergiler Dizini (DOAJ) (<https://doaj.org/publishers#licensing>) gibi kuruluşlar tarafından belirlenmiş Akademik Yayıncılıkta Şeffaflık ve Örnek Uygulama İlkeleri'ne bağlı kalınmaktadır.

Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar, insan ve hayvanların (materyal/veriler dâhil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması ve kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar için etik kurul izni gerekmektedir. Etik kurul izni gerektiren bu tür çalışmaların izin ile ilgili bilgilerine makalede yer verilmelidir.

Ayrıca, olgu sunumlarında “Aydınlatılmış Onam Formunun” alındığının belirtilmesi, başkalarına ait ölçek, anket, fotoğrafların kullanımı için sahiplerinden izin alınması ve belirtilmesi, kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulduğunun belirtilmesi gereklidir.

Bu dergi açık ve ücretsiz akademik yayıncılık ilkesine bağlı olduğundan, yazarlardan makale işleme ve gönderme ücretleri talep edilmez. Tüm içeriğe internet sayfası üzerinden herhangi bir kısıtlama ve gecikme olmaksızın yayın tarihinden itibaren tam metin olarak erişilebilir.

2. HAK VE SORUMLULUKLAR

2.1. Yayın Kurulunun Hak ve Sorumlulukları

Güvenlik Bilimleri Dergisi Yayın Kurulu, dergiye gönderilen makalelerden hangilerinin yayınlanacağına karar vermekten kolektif olarak sorumludur. Yayın Kurulu, COPE tarafından tanımlanmış İyi Yayın Uygulaması Kılavuzu'nun (<https://publicationethics.org>) uygulanmasını önererek akademik dürüstlüğü teşvik etmektedir.

Yayın Kurulu, etik kuralları ihlal ettiğini değerlendirdiği ve intihal önleme yazılımı taramasında benzerlik oranı yüksek çıkan makaleleri geri çekme hakkını kendinde saklı tutar. Yayın Kurulu, yayınlanmış makalelere ilişkin intihal ve suistimal iddialarını her zaman incelemeye alma hakkına sahiptir.

Yayın Kurulu, dergimize gönderilen bir makalenin bir başka derginin hakem sürecine de sokulmamış olmasını zorunlu bir başvuru koşulu olarak değerlendirir. Makalenin yayın kurulunca hakem sürecine alınması bir yayın taahhüdü anlamına gelmez. Yayın için hakem süreci olumlu sonuçlansa bile mutlaka yayın kurulunun kararı gerekir.

2.2. Yazarın Hak ve Sorumlulukları

Yazarlar hazırladıkları özgün çalışmalarla dergimize başvurmalıdırlar. Yazarlar, aynı çalışmayı aynı zamanda birden çok derginin hakem sürecine göndermemelidirler. Yazarlar kaynakların orijinalliğinden ve teyidinden de sorumludurlar. İntihal hangi şekilde yapılırsa yapılsın etik dışı bir davranış oluşturur ve kabul edilemez.

Yazarın makalesini, yayın kararı alınıncaya kadar, dergi yayın kuruluna bildirmek koşuluyla geri çekme hakkı saklıdır.

Çeviri olsa dahi yayımlanan tüm yazıların dil, üslup, içerik, etik gibi konularda fikrî, ilmî ve hukukî sorumluluğu eseri yazan ve çevirisini yapan yazarlara aittir.

Yazardan düzeltme istenmesi durumunda, düzeltmenin en geç 2 ay içerisinde yapılarak Yayın Kurulu'na ulaştırılması gerekmektedir.

Yazarın hakem ve Yayın Kurulu'nun eleştirisi, değerlendirme ve düzeltmelerinden katılmadığı hususlar olması durumunda, yazar bunları gerekçeleri ile ayrı bir sayfada bildirme hakkına sahiptir.

2.3. Hakemlerin Sorumlulukları

Dergide kör hakemlik sistemi uygulanmaktadır. Hakemler kendilerine ulaşan makaleleri gizli tutmak ve hakemlik sürecinden elde ettikleri bilgileri kişisel

menfaatleri için kullanmamakla yükümlüdürler. Hakemlerin değerlendirmelerini 20 gün içinde yapmaları beklenmektedir.

Hakemler raporlarını veya makale hakkındaki bilgileri başkalarıyla paylaşmamalı ve editörün izni olmadan yazarlarla doğrudan iletişim kurmamalıdır.

Hakem makaledeki potansiyel etik meseleler konusunda özenli olmalı ve bunları editörün dikkatine sunmalıdır. Hakemlik nesnel bir şekilde yapılmalıdır. Yazar(lar)a dair kişisel eleştiriler uygunsuz olarak kabul edilir.

3. YAZIM KURALLARI

3.1. Genel Esasları

- Yazarlar unvanlarını, görev yaptıkları kurumları, haberleşme adreslerini, telefon numaralarını, e-posta adreslerini ve ORCID (Open Researcher ve Contributor ID) numarasını bildirmelidir (<http://orcid.org>).

- Bilimsel yayınlar Türkçe veya İngilizce olarak hazırlanabilir. Türkçe makalelerin yazım ve noktalamasında ve kısaltmalarda TDK İmlâ Kılavuzunun en son baskısı esas alınır. Gönderilen yazılar dil ve anlatım açısından bilimsel ölçülere uygun, açık ve anlaşılır olmalıdır.

- Dergiye gönderilen makaleler, dipnotlar dâhil en az 4000 en fazla 7000 kelime olmalıdır. Kitap incelemeleri 1000-1500 kelime olmalıdır.

- Yazılar, makalenin başlangıç kısmına yazılmış, Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanmış makale başlıklarını da içeren 150-200 kelimelik Türkçe “Öz” ile İngilizce “Abstract” ve makale başlığı içermelidir. Öz ve Abstract da çalışmanın amacı, yöntemi, varsayımı ve sonucu kısaca belirtilmelidir. İngilizce çalışmalarda önce İngilizce “Abstract”, Türkçe çalışmalarda ise önce Türkçe “Öz” yazılmalıdır. “Öz” ve “Abstract” tek aralık, 9 punto ve italik olarak yazılmalıdır. Ayrıca her iki dilde de üç-yedi adet “anahtar kelime” eklenmelidir.

- Yazarın akademik unvanı, görevi ve bağlı bulunduğu kuruluş e-posta adresi ile ORCID numarası ilk sayfanın altına dipnotta (footnote) (*) işareti ile 9 punto ile yazılmalıdır. (Örnek; Dr. Öğr. Üyesi, JSGA, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, editorgbd@jandarma.gov.tr, ORCID:...)

- Tablo ve şekillere başlık ve sıra numarası verilmeli; başlıklar tabloların üzerinde, şekillerin ise altında yer almalıdır.

- Denklemlere sıra numarası verilmelidir. Sıra numarası ayrıç içinde ve sayfanın sağ tarafında yer almalıdır.

• Yazılarda dipnotlara yer vermektten olabildiğince kaçınılmalı ve burada söylenecekler metin içinde ifade edilmelidir. Zorunlu olarak verilecek dipnotlar ise numaralandırılarak sayfa sonunda verilmelidir.

• Teknik terimler tırnak içinde yazılmalı veya açıklanmalıdır. Kavramlar için kısaltma kullanımından kaçınılmalıdır.

3.2. Sayfa Düzenine İlişkin Esaslar

• Yazılar, Microsoft Word'de, tek satır aralığı, Times New Roman ve 11'lik punto; marjlar üst 4,6; sol 4; alt 4,6; sağ 4; cilt payı 0, üst bilgi 4,6, alt bilgi 5, kâğıt ölçüsü A4 olacak şekilde hazırlanmalıdır.

• Yazı "GİRİŞ" bölümüyle sayfa başından başlamalı ve uygun bölümlere ayrılmalıdır. Son bölüm, "SONUÇ" bölümü olmalı ve bu bölümü takiben "KAYNAKÇA" ile varsa "EKLER" yer almalıdır. Ekler başlıklandırılırken; "EK-A", "EK-B" şeklinde sıralanmalı ve ek içinde "Başlıklar" bölümünde ifade edilen başlıklandırma kurallarına uyulmalıdır.

• Giriş, sonuç ve kaynakçaya numara vermeden; bölümler, ardışık olarak numaralandırılmalıdır. 3'üncü seviye başlıktan sonra (*, - vb) imleçler kullanılmalıdır. Bölüm başlıkları;

1. BİRİNCİ SEVİYE (Sola yaslanmış, kalın, büyük harflerle)

1.1. İkinci Seviye (Sola yaslanmış, kalın, ilk harflerleri büyük)

1.1.1. Üçüncü Seviye (Sola yaslanmış, italik, ilk harflerleri büyük)

• Her tablo ve şekil için sıra numarası verilmeli (Tablo-1., Şekil-2. gibi); tabloların başlığı üstte, şekillerin başlığı ise altta yer almalı, başlıklar tablo veya şekle ortalanmış olarak ilk harfleri büyük yazılmalıdır.

• Tablo ve şekil içeriği Times New Roman 10 punto olarak yapılandırılacaktır (Sayfa durumuna göre 9 veya 11 punto da kullanılabilir). İstatistikler için virgülden sonra üç haneden fazlası yazılmamalıdır. Tablo, şekil, grafik ve resim için şayet alıntı yapılmışsa, mutlaka kaynak belirtilmelidir.

• İlk sayfadan sonra, çift numaralı sayfalara yazar adı, tek numaralı sayfalara makale adı 9 punto karakterinde üst bilgi olarak eklenmelidir.

3.3. Atıf ve Göndermelere İlişkin Esaslar

• Metin içinde yapılacak atıflar ayrıca içinde gösterilecektir. Kaynakça da bu atıf sistemine uygun olarak hazırlanacaktır. Aşağıda farklı nitelikteki kaynaklara yapılan atıf örnekleri gösterilmiştir:

- Walsh (1998) aile yılmazlığını, ailenin başa çıkma ve fonksiyonel bir birlik olarak aktarmaktadır (s. 108).

- İlişki içerisinde özgünlük, dürüstlük, kişinin tam olarak kendisini açmasıdır (Lopez ve Rice, 2006, ss. 13-14).

- Kessler'in 2003'te yaptığı çalışmaya göre ise ruh sağlığını güvence altına alan en önemli etken sıcak bir aile ortamıdır (s. 146).

- Örgütsel nitelikteki öncüller, örgütsel adalet algısı (Brewer ve Kramer, 1986; 45; Cremer, 2005a, ss.33-45; Lipponen, 2001, s. 24) gibi faktörlerden...

- Mael ve Ashforth (1992: 88) tarafından geliştirilen...

• Aynı yazar veya yazarların farklı çalışmalarında, çalışma tarihi daha eski olan önce yazılmalıdır. Aynı yazarın veya yazarların aynı tarihlerdeki çalışmalarında “a”, “b” şeklinde harfler, çalışmanın yapıldığı yılın yanına yazılmalıdır.

• Üç, dört ve beş yazarı olan çalışmalarda ilk atıfta tüm yazarların isimleri verilmeli, müteakip atıflarda “vd.” şeklinde kısaltılarak verilmelidir. Beşten fazla yazar varsa ilk yazarın soyadından sonra “vd.” şeklinde ifade edilebilir.

• Bir yazarın düşüncelerinin yeniden ifade edilmesi zorsa veya anlamını yitirecekse 40 kelimedenden daha fazla olmayan atıflarda kaynaktan alınan ifade tırnak işareti içinde belirtilerek yazılmalı ve o ifadenin bulunduğu sayfanın numarası belirtilmelidir. Örneğin: (Öztürk, 2003, s. 147). Eğer 40 kelimedenden daha fazla atıf yapılması gerekiyorsa alıntı yapılan kısım, iki sekme içeriden, tırnak içinde yazılmalı, en sonuna alıntı yapıldığı yerdeki paragraf (para. 15) veya sayfa numarası (s. 25) belirtilmelidir.

• Yazar ismi belirtilmemiş bir çalışmaya atıf yapılması gerekiyorsa ve bu çalışma süreli bir yayındaysa yayının ismi, yazar olarak belirtilebilir. Örneğin; (Wall Street Journal, 2009), (Ticaret Bakanlığı, 1999).

• Aynı parantez içinde birden fazla çalışmaya atıf yapılacaksa çalışmalar alfabetik sıraya göre ve aralarına noktalı virgül konularak yazılmalıdır. Örneğin: (Abrams, 2000; Sullivan ve Hellman, 1999).

• İkincil kaynaklar, (Blau, 1964'ten akt. Tamer, 2003). Tamer'in (2003), Blau'dan (1964) aktardığına göre... şeklinde ifade edilerek ikincil kaynaklardan atıf yapıldığı belirtilmelidir.

• Elektronik kaynaklara atıf yaparken genel atıf kuralları geçerlidir (Yazar soyadı, yıl). Bu bilgi mevcut değilse, kaynağa ulaşılan web adresi parantez içinde verilmelidir. Yani yazarı belli olmayan bir elektronik kaynağa atıf yapmak

gerektiğinde web sitesi parantez içinde verilmelidir. Şayet profesyonel bir web sitesine, veri tabanına veya bir projenin web sitesine atıf yapmak gerekiyorsa, elektronik adres parantez içinde verilmeli, kaynakçada da aşağıda ilgili bölümde verilen örnekte görüldüğü gibi belirtilmelidir. (Örneğin: UNICEF web sitesi dünya çapında çocukların iyiliği için çalışan çeşitli yararlı kaynaklara bağlantılar sunmaktadır (<http://www.unicef.org>)).

• Eğer mali destek veya diğer yardımları için teşekkür etmek istediğiniz kişi veya kurumlar varsa, çalışmanın sonuna bir not ekleyerek teşekkürlerinizi iletebilirsiniz.

3.4. Kaynakça Yazımında Uygulanacak Esaslar

• Kaynakça 11 punto olarak düzenlenecek ve soyad alfabetik sırasına göre tasniflenerek verilecektir. Ayrıca bir kategori yapılmayacaktır.

• Kitaplarda sayfa numaraları belirtilmeyecek, makalelerde derginin ilgili sayfa aralığı belirtilecektir.

• İnternet kaynaklarında erişim tarihi belirtilecektir.

• Kaynakça ile ilgili ayrıntılı hususlar için APA'nın (American Psychology Association) bilimsel yazı kriterlerine, Publication Manual of American Psychological Association (<https://www.apastyle.org/manual>) veya Dergi Park Yazım Kuralları'na (<http://dergipark.gov.tr/busad/page/2914>) bakınız.

• Kaynakçada yazar soyadının baş harfi büyük, adının ise ilk harfi olacak şekilde aşağıda verilen örneklerde olduğu şekilde yazılacaktır. DOI numarası mevcutsa referansın en son kısmına eklenecektir.

Kitaplar

Sarı, G. (2013). *Ermeni meselesi ışığında Süryaniler*. Ankara: Barış Platin Yayınevi.

Bloch, S. ve Whiteley, P. (2010). *Düz bir dünyada yöneticilik* (2.Basım). (Ü. Şensoy, Çev.) İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Avcı, E. (2017). Türkiye'de terörizmin tarihsel seyri. G.Sarı ve C.K.Demir. (Ed.), *Güvenlik bilimlerine giriş* (ss. 287-314). Ankara: Jandarma Basımevi.

Makaleler

Ak, T. (2018, Mayıs). Silahlı insansız hava araçlarının kullanımında karar mekanizmaları. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7(1), 111-130. doi:10.28956/gbd.422803

Ansiklopedi

Ersoy, O. (1973). Kağıt. *Türk Ansiklopedisi* içinde (c. 21, ss.112-115). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Yayımlanmamış Çalışmalar

Aplak, H.S. (2010). *Karar verme sürecinde bulanık mantık bazlı oyun teorisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kongre Bildirileri

Sarı, G. ve Ak, T. (2018). Güvenlik alan yeterlilikleri ve akademik çalışmalar. H.Kahya (Ed.), *1.Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Yeni Ufuklar Kongresi bildiriler kitabı* içinde (ss. 130-134). İstanbul: ASOS. doi:10.21733/ibad.417321

Elektronik Kaynaklar

Shotton, M.A. (1989). *Computer addiction? A study of computer dependency*. Erişim tarihi: 18 Ağustos 2011, <http://www.ebookstore.tandf.co.uk/html/index>

Yazarı belli olmayan web sitesi makalesi

New child vaccine gets funding boost. (2001). Erişim tarihi: 21 Şubat 2012, http://news.ninensn.com.au/health/story_13178.asp.

Blog

Webber, S. (2008, 10 Ekim). Information literacy in work place contexts. Erişim tarihi: 22 Ekim 2008, <http://information-literacy.blogspot.com/>.

3.5. Kitap İncelemelerinde Uygulanacak Esaslar

Kitap incelemesi bir kitapta yer alan temel iddialar ve konular çerçevesinde yapılan kapsamlı ve detaylı bir araştırmadır. İnceleme akademik bir yazı kurgusu içerisinde giriş, tartışma (yöntem, kapsam ve içerik) ve sonuç gibi hususları içermelidir. Giriş kısmında kitaptaki tezler ve ana hususlar ile kısa bir özete yer verilmelidir. Tartışma kısmında kitabın ilgili sayfalarına ve gerekiyor ise başka eserlere de atıf vermek suretiyle yöntem, kapsam ve içerikte yer alan konular bir bütünlük içerisinde irdelenmelidir. Sonuç kısmında ise kitaba ilişkin temel düşünceler ve yazarın alana yaptığı katkılar değerlendirilmeli ve eleştirel bir şekilde ortaya konulmalıdır.

Kitap incelemelerinde başlık bilgilerinde inceleme yapılan eserin adı, yazarı, yayımlandığı kent ve yayınevi, yayım yılı ve ISBN numarası yazılmalıdır. Sayfa altında özel işarete karşılık olarak inceleme yapan yazarın akademik unvanı, mensup olduğu kurum ve e-posta adresi yazılır.

GUIDELINES

1. PUBLISHING PRINCIPLES

1.1. General Principles

The Journal of Security Sciences is a biannual journal indexed in both national and international indexes which offers theoretical and applied research, analysis and articles on “security” and published by the Gendarmerie and Coast Guard Academy since 2012. The Journal of Security Sciences is published twice in a year, May and November, as in print and online accessible journal.

The main publishing languages of the Journal are Turkish and English. The title, keywords and the abstract of the articles submitted to the journal must be both in Turkish and English.

The Journal of Security Sciences publishes original articles and book reviews focused on “**security**” aspect from different fields including but not limited to human sciences and public sciences on politics, law, public administration, management, geography, history, communication, economy, informatics, psychology, sociology etc. Submitted articles must not be published nor submitted to any other publications before. Conference/congress/seminar papers are accepted only if they are not previously published as full text and certain info such as presentation date and place provided.

Submitted manuscripts must follow the grammar rules. Therefore, the author is responsible of problems arising from the breaches of grammar rules of their articles.

Articles which fail to follow the Journal principles and guidelines may not be accepted for reviewing process. Editorial Board has the authority to send articles to reviewers, to send back articles to authors after reviews, to change articles formats, to abbreviate it or to decide not to accept articles which fail to follow the academic integrity and publishing standarts.

The submitted manuscripts undergo a double-blind reviewing process; articles are reviewed by referees whreas book reviews are reviewed by editorial board. To be accepted for publication in the Journal of Security Sciences, articles need to be positively peer reviewed at least by two referees. After articles are accepted for publishing, if there are more articles than the quota for the immediate volume, the

articles are automatically shifted for the next volume. If an article is not published this way within a year, it is withdrawn from publishing list.

The copyright for the published articles and book reviews belongs the Journal of Security Sciences, however authors remain responsible for the contents of publications. The Journal of Security Sciences is under no circumstances responsible for the contents of the articles/book reviews. Feedbacks and all relevant information about the articles/book reviews are stored by the Journal of Security Sciences for 5 years.

The Journal of Security Sciences is free of charge, hence no money is paid to the authors for the copyrights.

1.2. Ethical Principles

Journal of Security Sciences puts great importance on publication ethics regarding the development of the scientific information. Therefore, such principles like Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing regulated by organizations like Committee of Publication ethics (COPE) (<https://publicationethics.org/>) and Directory of Open Access Journals (DOAJ) (<https://doaj.org/publishers#licensing>) are strictly followed.

Any kind of research applying either qualitative or quantitative data collection approach and using any methods like questionnaire, interview, focus group work, observation, experiment and discussion methods and involving people or animals (including materials and the data) for scientific or experimental purposes, and retrospective studies require research ethics committee approval regarding the law on the protection of personal data.

Moreover, it is required to note not only that informed consent form was taken in case reports, and that the permission to use their scales, surveys, photographs was given by the owners, but also that the regulations on the copyright about ideas and art pieces were strictly followed.

This academic journal sticks to principles like open-access and free of charge in scholarly publishing and thus never requires any fee for the admission of articles from their writers. The complete content is open to access online and full-text at the exact date declared and without any limitation.

2. RIGHTS AND RESPONSIBILITIES

2.1. Rights and Responsibilities of the Editorial Board

The Editorial Board of Journal of Security Sciences has the right and responsibility to decide the publication of articles and book reviews by taken into accounts feedbacks received from referees. The Editorial Board recommends publishing guides on (<https://publicationethics.org>) and promotes academic integrity.

Editorial Board has the right to decline articles and book reviews which contain plagiarised materials or breach principles on academic integrity.

Submitted manuscripts must not be published or scheduled to appear in any other publications. Accepting a manuscript for peer reviewing process does necessarily mean a confirmation for publication.

2.2. Rights and Responsibilities of Author

Articles and book reviews submitted to the Journal of Security Sciences have to be original works of the authors. Submitted manuscripts should not be in any kind of submitting process in any other publishing platforms. The authors are responsible for the validity and confirmation of the bibliography. Plagiarism is not tolerated.

Author has the right to withdraw submitted manuscripts at any time before Editorial Board approves publication. In such cases, authors must inform the Board as early as possible.

In case of translated manuscripts, authors who write the original work and translators are both responsible for the contents and any breaches of academic integrity principles.

In cases where the manuscripts are sent back to authors for corrections after peer reviewed, the corrected manuscripts need to be submitted within 2 months.

In cases where the authors disagree with the feedbacks given by referees and Editorial Board they have a right to object. In such cases, authors need to submit their own thoughts and critics regarding the feedbacks given by referees and Editorial Board in written for re-consideration..

2.3. Responsibilities of Referees

The Journal ensures that manuscripts are reviewed by using a double-blind peer-review method. Referees are responsible for keeping the manuscripts

confidential and not using the knowledge and information they encounter via manuscripts for personal gain.

All reviews and information on manuscripts are strictly confidential and must not be shared with others. Referees are not allowed to contact with the authors unless allowed otherwise by the Editorial Board.

Referee is expected to inform the Journal of Security Sciences immediately in case of breaches arising from academic integrity during the review process if they determine any. Referees are expected to be objective and personal criticisms towards authors are not allowed.

3. GUIDELINE ON WRITING STYLE

3.1. General Principles

- Authors are required to submit the workplace info, contact addresses/numbers/email addresses and ORCID (Open Researcher and Contributor ID) number.

- Manuscripts can be Turkish or English. Submitted manuscripts should be clear and understandable.

- Articles should be between 4000 and 7000 words including the footnotes. Book reviews are required to be between 1000-1500 words.

- Articles must have ‘Öz’ in Turkish and ‘Abstract’ in English at the beginning and they must be written in between 150-200 words. Both ‘Öz’ in Turkish and ‘Abstract’ in English need to cover the purpose, method, hypothesis and results of the study briefly. Studies written in English should present the English ‘abstract’ before and those written in Turkish should present the Turkish ‘Öz’ before. Both Turkish ‘Öz’ and English ‘Abstract’ must be typed in single space, 9 point font and in italics. Also in both versions of the articles, at least three or at most seven key words must be added to the abstracts.

- Author’s academic title, position, institutional email address and ORCID number should be stated in a footnote in the first page starting with a “ * ” 9 points font size. (Assoc. Prof., Gendarmerie and Coast Guard Academy Security Sciences Institute, editorgbd@jandarma.gov.tr, ORCID:... i.e.)

- Tables, figures and illustrations should be numbered consecutively, captioned and cited in the text in sequential order. Captions should be before the table and after the figures/illustrations.

- Equations should be numbered consecutively. That number should be in parenthesis on the right side of the page.

- Authors need to refrain using footnotes and incorporate them with the main body.

- Technical terms need to be used with quotation marks and authors need to refrain from using abbreviations without providing the full form of them at first appearance in the text.

3.2. Principles Regarding Page Layout

- Manuscripts should have single line spacing, Times New Roman font, 11 font size, (Top 4.6 mm, bottom 4.6 mm, left and right indent 4 mm, gutter 0, header 4.6 mm, footnote 5 mm, paper size A4).

- Manuscripts should start with an introduction section, be separated into proper sections afterwards and following with a conclusion section. Bibliography needs to continue with the conclusion section and the last section should be the attachments section.

- Without numbered to introduction, conclusion and bibliography; sections should be numbered consecutively. Symbols such as (*, -) can be used after the 3rd level segment. Section headings;

1. FIRST LEVEL SEGMENT (ALIGN LEFT, BOLD, CAPITAL LETTERS)

1.1. Second Level Segment (Align Left, Bold, First Letters are Capital)

2.1.1. Third Level (Align Left, Italic, First Letters are Capital)

- Tables, figures and illustrations should be numbered (Table-1., Chart-2. ie.). Tables names should be on top of the tables and centered; names of the figures should be under the figures and centered as well.

- Contents of the tables and figures should be Times New Roman and 9 points font size (can be used as 9 or 11 according to the page layout). Statistical numbers are expected to have no more than 3 digits after decimal point. Tables, figures and illustrations should be cited if needed.

- After the first page, authors name should be in the header in even number pages and name of the manuscript should be on the odd page headers in 9 points font size.

3.3. Guideline for Citations

- References in the body of your manuscripts should be in (Author, Date) format. When directly quoting from a text, you must include a page number in the citation as well.

- If you are using more than one reference by the same author/authors, the earlier dated publications should be listed first in the bibliography. If it is published in the same year, authors need to assign letter suffixes after the year i.e.: "Pala (1981a) makes similar claims...".

- Citations for the publications with 3 and more authors should have their full names written for the first citing and then use "(The first authors surname) et al. for subsequent entries. If there are more than 5 authors, first author's name should be followed with "et al."

- If author is directly quoting from a work, then it will need to include the author, year of publication, and page number for the reference (preceded by "p."). Introduce the quotation with a signal phrase that includes the author's last name followed by the date of publication in parentheses.

- If the author is quoting more than 40 words, it is required to start the quotation on a new line, indented two tabs from the left margin, i.e. in the same place one would begin a new paragraph.

- In case of citing a periodic publication without a specific author name, the name of the publication can be used instead of author name. (Wall Street Journal, 2009 i.e).

- In case of parenthetical citation including two or more authors, it is required to order them alphabetically, separated by a semi-colon. (Abrams, 2000; Sullivan and Hellman, 1999).

- In case the source quotes or refers to another source, indirect sources should be cited as (Blau, 1964 cited in Tamer, 2013)

- Online articles follow the same guidelines for printed articles. Citations should include all information the online host makes available.

• Authors may add an acknowledgement section at the end of the manuscripts to express thanks and pay their tribute.

3.4. Guideline for Reference List

• Reference list should be 12 points font size and written alphabetically. There should not be any other kind of categorization in the reference list.

• Book references won't be having page numbers but the articles will show the pages of the article in where it is published.

• Online sources should show the access date.

• This Journal utilizes APA 6th Reference Style with some minor differences. Please advise the manual for further info and details. (<https://www.apastyle.org/manual>)

• Authors surnames first letter should be capitalized and include only the first letter of the name. If there is any DOI number of the reference, it should be included in the reference as well. Please find the below examples of common references.

Books

Sarı, G. (2013). *Ermeni meselesi ışığında Süryaniler*. Ankara: Barış Platin Publishing.

Bloch, S. ve Whiteley, P. (2010). *Düz bir dünyada yöneticilik* (2nd Edition). (Ü. Şensoy, Trans.) İstanbul: İş Bankası Publishing.

Avcı, E. (2017). Türkiye'de terörizmin tarihsel seyri. G.Sarı ve C.K.Demir. (Ed.), *Güvenlik bilimlerine giriş* (pp. 287-314). Ankara: Jandarma Publishing.

Articles

Ak, T. (2018, Mayıs). Silahlı insansız hava araçlarının kullanımında karar mekanizmaları. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7(1), 111-130. doi:10.28956/gbd.422803

Encyclopedia

Ersoy, O. (1973). Kağıt. *Türk Ansiklopedisi* içinde (Vol. 21, pp.112-115). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Unpublished Papers

Aplak, H.S. (2010). *Karar verme sürecinde bulanık mantık bazı oyun teorisi*. (Unpublished Doctoral Thesis). Gazi University, Ankara.

Conference Proceedings

Sarı, G. ve Ak, T. (2018). Güvenlik alan yeterlilikleri ve akademik çalışmalar. In H.Kahya (Ed.), *1.Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Yeni Ufuklar Kongresi bildiriler kitabı* (pp. 130-134). İstanbul: ASOS. doi:10.21733/ibad.417321

Electronic Sources

Shotton, M.A. (1989). *Computer addiction? A study of computer dependency*. Retrieved August 18, 2011, from <http://www.ebookstore.tandf.co.uk/html/index>

Unknown Authored Online Articles

New child vaccine gets funding boost. (2001). Retrieved February 21, 2012, from http://news.ninemsn.com.au/health/story_13178.asp.

Blog

Webber, S. (2008, October 10th). Information literacy in work place contexts. Retrieved October 22, 2018, from <http://information-literacy.blogspot.com/>.

3.5. Guideline for Book Reviews

Book reviews are detailed reviews of claims and subjects of the books. The review should include an introduction, discussion (method, scope and contents) and conclusion. Introduction section is a summary of the claims and main arguments in the book. In the discussion sections, book reviewers are expected to discuss the method, scope and contents of the book in a whole. The conclusion section talks critically about the general impressions of the reviewer on the book and the contribution the book makes.

Book Review titles should include the name of the book, author, in which city it is published, publication year and ISBN. At the bottom of the first page the book reviewers need to include their title, the institution they work and email address corresponding to an asterisk

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

- *G7 Grubu Ülkelerin Organize Suçlarla Mücadele Performanslarının Analizi: DNMA Yöntemi İle Bir Uygulama*
Furkan Fahri ALTINTAŞ
- *Mearsheimer'in Ofansif Neorealizmi Kapsamında Sırp Cumhuriyeti'nin Bağımsızlık Amaçlı Politikaları Hakkında Bir İnceleme*
Abdullah TORUN, İbrahim KUZUCANLI
- *Hibrit Savaşların Silahlı Çatışma Hukuku Işığında Değerlendirilmesi: Rusya-Kırım Örneği*
Ali AÇIKGÖZ, Filiz DEĞER
- *Arktik Güvenliğini Yeniden Düşünmek: Değişimler ve Zorluklar*
Onur LİMON, Elif GÜRDAL LİMON
- *Identification of Fingerprints on Different Kinds of Stones on the Basis of Time (İngilizce)*
Aylin YALÇIN SARİBEY, Erkan YENİ
- *Kemik İliği Naklinin Adli DNA Kimliklendirme Üzerine Etkisi*
Ayşen TEZEL
- *Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitülerinde Hazırlanmış Olan Tezlerin Bibliyografya Çalışması*
Rukiye TURGUT